

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLYI VA O`RTA MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

“Qayd raqami”

_____ 2018- yil
« ____ » _____

«TASDIQLAYMAN»

O`quv ishlari bo`yicha prorektor
_____ D.Q.Durdiyev
« ____ » _____ 2018- yil

Boshlang`ich ta`lim kafedrası

Ona tili o`qitish metodikasi fanidan

O`QUV-USLUBIY MAJMUA

(3-KURS BT va STI yo`nalishi uchun)

Bilim sohasi:	100000 –	Gumanitar
Ta`lim sohasi:	140000 –	Pedagogika
Ta`lim yo`nalishi:	5111700 -	Boshlang`ich ta`lim va sport- tarbiyaviy ish

BUXORO – 2018

Buxoro davlat universiteti Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim kafedrası 1-son yig'ilishining
Bayonnomasi

Buxoro shahri

2018-yil - avgust

Qatnashdilar: Kafedra mudiri M.H.Mahmudov, p.f.n.A.R.Hamroyev, dots. T.Choriyev dotsentlar; Y.Azimov, F.M.Qosimov, G'.Sayfullayev, B.Jamilova, N.Safarova, F.Safarov, G.Hasanova, L.Sharipova, katta o'qituvchilar M.Qosimova, o'qituvchilar B.Yo'ldoshov, Sh.Istamova, M.Ro'ziyeva, H.Nusratova, M.Hakimova, I.Davronov, Z.Umurov, N.Adizova, H.H.Raxmatov.

Kun tartibi:

2018-2019o'quv yiliga mo'ljalangan o'quv-uslubiy majmualar muhokamasi.

Eshitildi:

M.H.Mahmudov (kafedra mudiri): Kafedra o'qituvchilari tomonidan fanlar bo'yicha o'quv-uslubiy majmualar tayyorlanganligini aytib o'tdi. Barcha o'quv-uslubiy majmualar uchun taqrizlar mavjud va ularni muhokama qilgan holda tasdiqlab berishlarini so'radi.

Yig'ilish kotibasi M.M.Qosimova va kafedra azolari muhokamasiga quyidagi o'quv-uslubiy majmualarni taqdim etdi.

1. Matematika 2-kurslar (BTU) – Tuzuvchilar. O'qituvchi: Qosimova M
2. Matematika o'qitish metodikasi 2-3-kurslar (BTU) – Tuzuvchi p.f.n. Qosimov F.M, M.Hakimova.
3. Mehnat o'qitish metodikasi 2-3-kurslar (BTU) - Tuzuvchilar: o'qituvchi M.M.Tilavova.
4. Matematika 2-kurs (BTU) - Tuzuvchi: Yo'ldoshov B.N.
5. Elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish III-kurs - Tuzuvchi: Umarova G.U.
6. Ona tili 1-2-3-4-kurslar (BTU) - tuzuvchilar: F.Safarov, M.Ro'ziyeva
7. Ona tili o'qitish metodikasi 2-3-kurslar (BTU) - tuzuvchilar: A.Hamroyev, N.Safarova, N.Adizova, R.Jumayev
8. Ona tili va adabiyoti 2-kurslar (BTU) – tuzuvchilar: B.Jamilova
9. O'qituvchi nutq madaniyati 3-kurs (BTU) – tuzuvchi: S.Avezov
10. Tabiatshunoslik o'qitish metodikasi 3-kurs (BTU) – tuzuvchi: G.Sayfullayev
11. Til va nutq o'stirish 3-kurs (MT) – tuzuvchi: S.Avezov
12. Tabiatshunoslik o'qitish metodikasi 3-kurs (BTU) – tuzuvchi G'.Sayfullayev
13. Umumiy pedagogika 1-2 kurs – (MT) Davronov I.
14. Pedagogika nazariyasi va tarixi 2MT 2BTU- Davronova.D,
15. Tarbiyaviy ishlar metodikasi BTU 2,3-4 kurs- Xo'jayeva S., Nigmatova M.
16. Milliy tarbiyaning ma'naviy asoslari 4 BTU- S.Xo'jayeva
17. Pedagogika fanlari o'qitish metodikasi 4 MT- I.Davronov
18. Bolalarni maktabgacha tayyorlash 4MT- M.Akramova
19. Qiyosiy pedagogika 2MT- N.Tosheva
20. Umumiy pedegogika 2MT- I.Davronov

Yuqoridagi o'quv-uslubiy majmualar muhokamasi yuzasidan dotsentlar G'.Sayfullayev, F.Qosimov, Y.Azimov o'zlarining fikr-mulohazalarini bildirdilar.

KAFEDRA YIG'ILISHI QAROR QILADI.

1. Kafedra o'qituvchilari tomonidan tayyorlangan 2018-2018-o'quv yili uchun mo'ljallangan o'quv-uslubiy majmualar tasdiqlansin.
2. Ushbu qarorning tasdig'i fakultet kengashidan so'ralsin.

Yig'ilish raisi:

M.H.Mahmudov

Yig'ilish kotibi:

H.Nusratova

Buxoro davlat universiteti Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti
Ilmiy kengashining 1-yig'ilishi
bayonnomasidan ko'chirma

Buxoro Sh.

2018-yil -avgust

Qatnashdi: Ilmiy kengashning a'zolari va fakultet o'qituvchilari.

Kun tartibi

6. O'quv uslubiy majmualarni tasdiqlash.

A) "Boshlang'ich va maktabgacha ta'lim uslubiyoti " kafedrasida professor-o'qituvchilari tomonidan o'quv-uslubiy majmualar muhokamasi.

Eshitildi:

B.J.Umarov (fakultet dekani). – Fakultet jamoasi O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" talablarni bajarishga katta etibor berib kelmoqdalar. Jumladan, o'quv usuliy, ilmiy-tadqiqot va ma'naviy-marifiy ishlar salohiyatini yanada oshirish maqsadida ishchi o'quv rejalari, ma'ruzalar matni, tarqatma materallar, reyting ishlanmalarining yangi variantlarini ishlab chiqish; bitiruv malakaviy ishlari va kurs ishlari sifat darajasini yanada o'stirish; pedagogik amaliyot mazmuni yangi materallar bilan boyitib, darslarni sifatli o'tishga erishish; talabalardan fanlar bo'yicha mantiqiy fikrlay olish malakasini o'stirib borish; aspirantlar ilmiy-tadqiqot ishlarni jonlashtirish; darslik, o'quv-qo'lanma, monografiya va ilmiy maqolalarning yangi avlodini yaratish yo'nalishida o'quv-uslubiy majmualarni tayyorlash shu silsilani tashkil etishni ta'kidladi.

Hozirgi kunda "Boshlang'ich ta'lim " kafedrasida professor-o'qituvchilari tomonidan tayyorlangan 2018-2019 o'quv yili uchun mo'ljallangan o'quv-uslubiy majmua tayyorlanganligi hamda ushbu o'quv-uslubiy majmualar kafedraning 2018-yil ___ avgust 1-yig'ilishida muhokama qilinganligini aytib o'tib, fakultet ilmiy kengash a'zolari tomonidan ushbu majmualarni tasdiqlab berishlarini so'radi.

So'zga chiqdilar:

F.M.Qosimov (Boshlang'ich va maktabgacha ta'lim uslubiyoti kafedrasida dotsenti): - Chindan ham kafedramiz o'qituvchilari tomonidan o'quv-uslubiy majmualar tayyorlangan. Bu majmualardan o'quv jarayoniga kerak bo'ladigan barcha me'yoriy hujjatlar o'z aksini topgan bo'lib, ta'lim samaradorligini oshirishda bevosita xizmat qiladi. Shu sababli yuqoridagi majmualarni tasdiqlab berishlaringizni so'rayman.

Qaror qilindi:

1. Boshlang'ich va maktabgacha ta'lim uslubiyoti kafedrasida o'qituvchilari tomonidan tayyorlangan 2018-2019 o'quv yili uchun mo'ljallangan o'quv-uslubiy majmualar tasdiqlansin.

2. Tasdiqlangan o'quv-uslubiy majmualar o'quv jarayoniga tadbiiq etilsin.

Yig'ilish raisi:

B.Umarov

Yig'ilish kotibi:

H.Nusratova

SILLABUS

Fanning qisqacha tavsifi					
OTMning nomi va joylashgan manzili:	Buxoro davlat universiteti	Buxoro shahar, Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy Veb sayti: www.buxdu.uz			
Kafedra:	Boshlang'ich va maktabgacha ta'lim uslubiyoti	Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti tarkibida			
Ta'lim sohasi va yo'nalishi:	110000- pedagogika	5111700- Boshlang'ich ta'lim va sport-tarbiyaviy ish			
Fanni (kursni) olib boradigan o'qituvchi to'g'risida ma'lumot:	F.I.Sh. Hamroyev A.R.	e-mail:	omad1011@mail.ru alijon.h@umail.uz		
Dars vaqti va joyi:	214- auditoriya	Kursning davomiyligi:	3-kurs: 02.09. 2018 y-10.06.2018-y		
Individual grafik asosida ishlash vaqti:	Chorshanba kuni 10.00 dan 13.35 gacha				
Fanga ajratilgan soatlar	Auditoriya soatlari				Mustaqil ta'lim:
	Ma'ruza	34	Amaliy	72	seminar 20
Fanning boshqa fanlar bilan bog'liqligi :	<p>“Ona tili o'qitish metodikasi” fani o'quv rejada 3- kursning 5-6- semestrlarida o'qitiladi.</p> <p>Fan o'quv rejasidagi o'zaro bog'liq barcha ishlar ruxshunoslik psixologiya, pedagogika, logika, hozirgi zamon o'zbek tili va bolalar adabiyoti kabi fanlar bilan uzviy aloqada o'rganiladi.</p>				
Fanning mazmuni					
Fanning dolzarbligi va qisqacha mazmuni:	<p>Fanning asosiy maqsadi – talabalarni boshlang'ich sinflarda ona tili fanining mazmuni va vazifalari, o'qitish usullari, ta'limiy vositalar bilan tanishtirish va ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdir.</p> <p>Fanning vazifalari - ona tili ta'limi sohasi bo'yicha davlat ta'lim</p>				

	<p>standarti va o'quv dasturining mazmuni va talabalari, shuningdek, maktab darsliklari mazmuni va metodik qurilish bilan tanishtirish. Ona tilidan o'quv materiallari, bolalar kitoblarini, o'qish va yozishga o'rgatish uchun kerakli bo'lgan qo'shimsha materiallarni, imloviy mashqlarni, diktantlarni, grammatik tahlil, qayta hikoyalash va bayon uchun matnlarni, insho uchun mavzu va materialni tanlash va ulardan foydalanishga o'rgatish. O'quvchiarni turli mavzuda suhbat o'tkazishiga, qayta hikoyalash va hikoya qilishga, bayon va insho, ifodali o'qish, ijodiy ishlar, diktantlar, til materialini tahlil qilish kabi mashg'ulotlarga tayyorlash va uni o'tkazish, ko'rgazma va texnik vositalardan foydalanib, o'quvchiarning bilish faoliyatini va mustaqilligini ta'minlashga o'rgatish.</p> <p>Fanni o'zlashtirgan talabaning malakaviy darajalari</p> <p>Talabalar ona tili o'qitish metodikasi fanining bo'limlarini, ilmiy asoslarini, tamoyillarini, o'zaro bog'liq fanlarni, tekshirish metodlarini, ta'lim jarayonida qo'llanadigan metodlarni, dars tiplari va tarkibini, savod o'rgatish metodikasi, husnixat metodikasining shakllanish tarixini, husnixatga o'rgatishning shartlari va grafik asoslari, metodlari va tamoyillarini, boshlang'ich sinflarda husnixat darslarini rejalashtirish va ularga qo'yiladigan talabalar, o'qish metodikasi va sinfdan tashqari o'qish metodikasini, fonetika, so'z tarkibi va so'z yasallishini, orfografiya, sintaksis hamda punktuatsiya elementlarini, so'z turkumlarini o'qitish metodikasini, shuningdek, talaba ona tili o'qitish metodikasining bo'limlarini, ona tilining nazariy asoslari va ta'lim tamoyillarini, o'qitishning asosiy usullarini, boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi sohasida olib borilgan tadqiqotlarni va fanning muhim bo'lgan muammolarni, o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etishning eng qulay foydali shakllari, usullari va vositalarini <i>bilishi kerak.</i></p> <p>Ona tili darslarida ta'lim va tarbiya birligi tamoyiliga amal qilish, o'quvchiarda ilmga qiziqish uyg'otish, aqliy sifatlarni rivojlantirish, darslarni mustaqil rejalashtirish <i>ko'nikmalariga ega bo'lishlari kerak.</i></p> <p>Kichik yoshdagi o'quvchilarning tildan bilim, ko'nikma va malakalari darajasini o'rganish va baholash, o'quvchiarning nutqiy, imloviy va boshqa xatolarini tahlil qilish, guruhlash va kelib chiqish sabablarini aniqlash hamda xatolarning oldini olish va bartaraf qilish ustida ishlash <i>malakalariga ega bo'lishlari kerak.</i></p> <p>-</p>
<p>Talabalar uchun talablar</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Auditoriya mashg'ulotlariga muntazam qatnashish va darsga kechikmasdan kelish; • Mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rgan holda kelish; • Mashg'ulotlar jarayonida faol ishtirok etish; • Sillabusda ko'rsatilgan mustaqil ish vazifalarini o'z vaqtida bajarish;

	<ul style="list-style-type: none"> • Ma'lum sabablarga ko'ra qoldirilgan mashg'ulotlarni qayta o'zlashtirishga faqat tibbiy ma'lumotnoma bo'lgandagina ruxsat beriladi; • Barcha turdagi nazoratlarda (joriy nazaorat, mustaqil ish nazorati, oraliq nazorat, yakuniy nazorat) muntazam ishtirok etish.
Elektron pochta orqali munosabatl ar tartibi	Professor-o'qituvchi va talaba o'rtasidagi aloqa elektron pochta orqali ham amalga oshirilishi mumkin, telefon orqali baho masalasi muhokama qilinmaydi, baholash faqatgina universitet hududida, ajratilgan xonalarda va dars davomida amalga oshiriladi. Elektron pochta ochish vaqti soat 15.00 dan 20.00 gacha

II. Asosiy qism

2.1. Nazariy mashg'ulotlarning mavzulari, maqsadlari va ularga ajratilgan soat

№	Mashg'ulot mavzulari	Mashg'ulotlar maqsadi	Ajratilgan soat
5-SEMESTR			
1.	So'z turkumlarini o'qitish metodikasi. Otni o'rgatish tizimi. Otning leksik va grammatik ma'nosi ustida ishlash. Otlarda son haqida tushunchani o'rganish metodikasi.	Talabalarga so'z turkumlarini o'qitish metodikas, otni o'rgatish tizimi, otning leksik va grammatik ma'nosi ustida ishlash. Otlarda son haqida tushunchani o'rganish metodikasi jarayoni haqida bilim berish.	2
2.	Otlarning egalik qo'shimchalari bilan o'zgarishini o'rganish. Otlarning kelishik qo'shimchalari bilan turlanishini o'rgatish.	Talabalarga otlarning egalik qo'shimchalari bilan o'zgarishi, otlarning kelishik qo'shimchalari bilan turlanishini o'rgatish haqida bilim berish.	2
3.	Boshlang'ich sinflarda sifatni o'rganish tizimi. Mavzuni o'rganishning vazifalari. Sifatni o'rganish jarayonida leksik-stilistik ishlar.	Talabalarga boshlang'ich sinflarda sifatni o'rganish tizimi, mavzuni o'rganishning vazifalari haqida bilim berish.	2
4.	Boshlang'ich sinflarda sonni o'rganish tizimi. Mavzuni o'rganishning vazifalari.	Talabalarga boshlang'ich sinflarda sonni o'rganish tizimi, mavzuni o'rganishning vazifalari haqida bilim berish.	2
5.	Olmosh, kishilik olmoshlarini o'rganish metodikasi.	Talabalarga boshlang'ich sinflarda kishilik olmoshini o'rganish haqida bilim berish.	2

6.	Boshlang'ich sinflarda fe'lni o'rganish tizimi. Fe'lni o'rganishning vazifalari. Fe'lni o'rganishda izchillik. Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni o'rganish. Fe'llarda zamon mavzusini o'rganish.	Talabalarga boshlang'ich sinflarda fe'lni o'rganish tizimi, fe'lni o'rganishniig vazifalari, fe'lni o'rganishda izchillik, bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni o'rganish, fe'llarda zamon mavzusini o'rganish haqida bilim berish.	2
7.	Fe'llarda shaxs-son qo'shimchalari. Fe'lni o'rganish jarayonida o'quvchilar nutqini o'stirish.	Nutq va uni o'stirish tuchunshasi, nutq o'stirish ona tili o'qitishning vazifasi ekanligi, o'quvchilar nutqiga qo'yilgan talabalar, nutq o'quvchilar tafakkurini o'stirishda muhim vosita ekanligi, o'quvchilar nutqini o'stirishning ona tilidan mashg'ulotlarning boshqa turlari bilan o'zaro bog'liqligi haqida bilim berish.	2
8.	Boshlang'ich sinflarda sintaksis va punktuatsiya elementlarini o'rganish Materiallarni sinflarga joylashtirish tizimi. O'quvchilarda asosiy sintaktik tushunchalarni shakllantirishning shart-sharoitlari. Kichik yoshdagi o'quvchilarni punktuatsiya bilan tanishtirish.	O'quvchilar nutqini o'stirish tizimida sintaktik ishlar, o'quvchilar egallaydigan sintaktik ko'nikmaning darajasi, boshlang'ich sinflarda so'z birikmasi va nutq ustida ishlash, gap ustida ishlash mashqlarining turlari haqida bilim berish.	2
9.	Orfografiyani o'rganish metodikasi. To'g'ri yozishni o'rganish yo'nalishlari. Orfografik malakaning psixologik tabiati. Imlo qoidasi ustida ishlash metodikasi. Imloviy mashqlar.	O'quvchilar nutqini o'stirish tizimida sintaktik ishlar, o'quvchilar egallaydigan sintaktik ko'nikmaning darajasi, boshlang'ich sinflarda so'z birikmasi va nutq ustida ishlash, gap ustida ishlash mashqlarining turlari haqida bilim berish.	2

10.	Ona tilidan bilim, ko'nikma va malakalarni tekshirish. To'rt yillik boshlang'ich ta'lim "Ona tili" darslariga tavsifnoma. Ona tili darslari. Darsga umumiy tavsifnoma. Ona tili darslarining turlari va qurilishi.	Ona tilidan bilim, ko'nikma va malakalarni tekshirish, ona tili darslarining turlari va qurilishi haqida bilim berish.	2
11.	Nutq o'stirish metodikasi Kichik yoshdagi o'quvchilar nutqini o'stirish yo'llari va vazifalari. Nutq va uni o'stirish tushunchasi. O'quvchilar nutqiga qo'yilgan talabalar. Nutq o'quvchilar tafakkurini o'stirishda muhim vosita.	Bog'lanishli nutq haqida umumiy tushuncha berish, bog'lanishli nutqqa doir mashq turlari haqida bilim berish.	2
12.	Lug'at ustida ishlash. Maktabda lug'at ustida ishlashning asosiy yo'nalishlari. So'z ma'nosini tushuntirish metodikasi. O'qish, badiiy asarni qayta hikoyalash, materialni o'rganish, bayon va inshoga tayyorlanish bilan bog'liq holda o'quvchilar lug'atini faollashtirish yo'llari.	Ona tili darslarida lug'at ustida ishlash va nutq o'stirish va ona tilidan bilim, ko'nikma va malakalarni tekshirish usullari haqida bilim berish.	2
6-SEMESTR			
13.	O'quvchilar nutqini o'stirish tizimida sintaktik ishlar.	O'quvchilar egallaydigan sintaktik ko'nikmaning darajasi. Boshlang'ich sinflarda so'z birikmasi va nutq ustida ishlash. Gap ustida ishlash mashqlarining turlari.	2
14.	Bog'lanishli nutq va uni o'stirish vazifalari. Bog'lanishli nutq haqida umumiy tushuncha. Bog'lanishli nutqdan mashq turlari. Bog'lanishli nutqqa oid aniq ko'nikmalar. Matn turlari.	Bog'lanishli nutq va uni o'stirish vazifalari, bog'lanishli nutq haqida umumiy tushuncha, bog'lanishli nutqdan mashq turlari, bog'lanishli nutqqa oid aniq ko'nikmalar, matn turlari haqida bilim berish..	2
15.	Bog'lanishli nutq. Og'zaki qayta hikoya qilish va yozma bayon. Namunaviy matnni qayta hikoyalash va bayon yozishga qo'yilgan talabalar. Qayta hikoyalash va bayonning turlari.	O'quvchilarning bog'lanishli nutqini o'stirish yo'llari, og'zaki qayta hikoya qilish va yozma bayon, namunaviy matnni qayta hikoyalash va bayon yozishga qo'yilgan talabalar, qayta hikoyalash va bayonning turlari haqida bilim berish.	2
16.	Bog'lanishli nutq. Og'zaki hikoya va yozma insho. Og'zaki va yozma	Nutqiy xatolar va ularni bartaraf etish yo'llari. O'quvchilar yo'l	2

	insho turlari. O'quvchilar inshosini tahlil qilish va undan keyingi ishlar. Nutqiy xatolar va ularni bartaraf etish yo'llari. O'quvchilar yo'l qo'yadigan nutqiy xatolarning asosiy turlari, ularni to'g'rilash va oldini olish yo'llari.	qo'yadigan nutqiy xatolarning asosiy turlari, ularni to'g'rilash va oldini olish yo'llari haqida bilim berish.	
17.	Boshlang'ich sinf ona tilidan sinfdan tashqari ishlar Ona tilidan sinfdan tashqari ishlar. Sinfdan tashqari ishlarining shakllari va vazifalari.	Talabalarni sinfdan tashqari ishlarining shakllari va vazifalari bilan tanishtirish.	2
	Jami		34

2.2. Amaliy mashg'ulotlarning mavzulari, maqsadlari va ularga ajratilgan soat

№	Mashg'ulotlar mavzusi	Mashg'ulotlar maqsadi	Ajratilgan soat
5-SEMESTR			
1.	So'z morfemik tarkibini o'rganish darslari rejasini va ishlanmasini tuzish.	Talabalarga so'z morfemik tarkibini o'rganish darslari rejasini va ishlanmasini tuzishga o'rgatish.	2
2.	Boshlang'ich sinflarda otni o'rgatish metodikasi.	Talabalarni dastur asosida ot so'z turkumi uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim reja tuza olishga, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'tish metodlarini to'g'ri tanlay bilishga, mustahkamlashda mashq materiallari ustida ishlash usullarini o'rgatish. Dastur asosida «Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusini taqvimni tuzishga o'rgatish.	2
3.	«Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusini o'rgatish metodikasi.	Talabalarni dastur asosida ot so'z turkumi uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim reja tuza olishga, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'tish metodlarini to'g'ri tanlay bilishga, mustahkamlashda mashq materiallari ustida ishlash usullarini o'rgatish. Dastur asosida «Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusini taqvimni tuzishga o'rgatish.	2
4.	«Otlarning kishilik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» o'rgatish metodikasi.	Talabalarni dastur asosida ot so'z turkumi uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim reja tuza olishga,	2

		otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'tish metodlarini to'g'g'ri tanlay bilishga, mustahkamlashda mashq materiallari ustida ishlash usullarini o'rgatish. Dastur asosida «Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusini taqvimni tuzishga o'rgatish.	
5.	Otni o'rganish darslari rejasi va ishlanmasini tuzish.	Talabalarni dastur asosida ot so'z turkumi uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim reja tuza olishga, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'tish metodlarini to'g'g'ri tanlay bilishga, mustahkamlashda mashq materiallari ustida ishlash usullarini o'rgatish. Dastur asosida «Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusini taqvimni tuzishga o'rgatish.	2
6.	Otni o'rganish dars ishlanmasini tuzish.	Talabalarni dastur asosida ot so'z turkumi uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim reja tuza olishga, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'tish metodlarini to'g'g'ri tanlay bilishga, mustahkamlashda mashq materiallari ustida ishlash usullarini o'rgatish. Dastur asosida «Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusini taqvimni tuzishga o'rgatish.	2
7.	Sifatni o'rganish darslari rejasi va ishlanmasini tuzish.	Talabalarning sifat turkumini o'rganishi bo'yicha egallagan nazariy bilimlarni aniqlash. Ularni nazariy bilimlardan amalda foydalana olishga o'rgatish.	2
8.	Sifatni o'rganish dars ishlanmasini tuzish.	Talabalarning sifat turkumini o'rganishi bo'yicha egallagan nazariy bilimlarni aniqlash. Ularni nazariy bilimlardan amalda foydalana olishga o'rgatish.	2
9.	Sonni o'rganish darslari rejasi va ishlanmasini tuzish. Olmoshni o'rganish darslari rejasi va ishlanmasini tuzish	Talabalarning son va olmoshni o'tish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. Son, olmoshni o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talabalarini anglashlariga erishish.	2

		Son va olmosh turkumini o'rgatishda metodik adabiyotlar va darsliklar ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.	
10.	Boshlang'ich sinflarda fe'lni o'rgatish metodikasi.	Talabalarni bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'tish bo'yicha metodik adabiyotlardagi tavsiyalarni amaliyotga tatbiq etishga o'rgatish.	2
11.	Fe'l zamonlarini o'rgatish metodikasi.	Talabalarni bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'tish bo'yicha metodik adabiyotlardagi tavsiyalarni amaliyotga tatbiq etishga o'rgatish.	2
12.	Fe'lni o'rganish darslari rejasi va ishlanmasini tuzish.	Talabalarni bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'tish bo'yicha metodik adabiyotlardagi tavsiyalarni amaliyotga tatbiq etishga o'rgatish.	2
13.	Fe'lni o'rganish darslari rejasi va ishlanmasini tuzish.	Talabalarni bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'tish bo'yicha metodik adabiyotlardagi tavsiyalarni amaliyotga tatbiq etishga o'rgatish.	2
14.	Fe'llarda shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishi darslari rejasi va ishlanmasini tuzish.	Fe'ning shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'tishda o'quvchilarni faollashtiradigan ish turlarini ijod qilishga, ijodiy izlanishga yo'llash.	2
15.	Metodik adabiyotlardan foydalangan holda tinish belgilarining ishlatilishi bilan tanishtiriladigan darslar, mashq materiallari ustida ishlash.	Tinish belgilarining ishlatilishi bo'yicha metodik adabiyotlardagi tavsiyalarni amaliyotga tatbiq etishga o'rgatish.	2
16.	Metodik adabiyotlardan foydalangan holda imlo ustida ishlash imkoniyati mavjud mashq materiallari ustida ishlash.	Darslikdagi mashqlar tizimi ustida amaliy ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.	2
17.	Boshlang'ich sinflarda lug'at ustida ishlash.	Lug'at ustida ishlash nuqtai nazaridan mashq materiallarini tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirish.	2
18.	Lug'at ustida ishlash nuqtai nazaridan mashq materiallarini tahlil qilish.	Lug'at ustida ishlash nuqtai nazaridan mashq materiallarini tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirish.	2
19.	Boshlang'ich sinflarda gap ustida ishlash.	Talabalarni dastur asosida boshlang'ich sinflarda sintaktik elementlari ustida ishlashni o'rganish	2

		uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim-reja tuza olishga, ega, kesim, undalma tushunchalarini hosil qilish metodlarini tanlay bilishga, mashqlar tizimini ishlab chiqishga til hodisalari bo'yicha o'yin mashqlar tanlay bilishiga o'rgatish. Talabalarning «Gap mavzusini o'tish. Gap ustida ishlash» mavzusidagi ma'ruzada egallangan nazariy bilimlarini aniqlash va mustahkamlash.	
20.	Boshlang'ich sinflarda so'z birikmasi ustida ishlash.	Talabalarni dastur asosida boshlang'ich sinflarda sintaktik elementlari ustida ishlashni o'rganish uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim-reja tuza olishga, ega, kesim, undalma tushunchalarini hosil qilish metodlarini tanlay bilishga, mashqlar tizimini ishlab chiqishga til hodisalari bo'yicha o'yin mashqlar tanlay bilishiga o'rgatish. Talabalarning «Gap mavzusini o'tish. Gap ustida ishlash» mavzusidagi ma'ruzada egallangan nazariy bilimlarini aniqlash va mustahkamlash.	2
21.	Gap ustida ishlash darslari ishlanmasini tuzish.	Talabalarni dastur asosida boshlang'ich sinflarda sintaktik elementlari ustida ishlashni o'rganish uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim-reja tuza olishga, ega, kesim, undalma tushunchalarini hosil qilish metodlarini tanlay bilishga, mashqlar tizimini ishlab chiqishga til hodisalari bo'yicha o'yin mashqlar tanlay bilishiga o'rgatish. Talabalarning «Gap mavzusini o'tish. Gap ustida ishlash» mavzusidagi ma'ruzada egallangan nazariy bilimlarini aniqlash va mustahkamlash.	2

22.	So'z birikmasi ustida ishlash darslari ishlanmasini tuzish.	Talabalarni dastur asosida boshlang'ich sinflarda sintaktik elementlari ustida ishlashni o'rganish uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim-reja tuza olishga, ega, kesim, undalma tushunchalarini hosil qilish metodlarini tanlay bilishga, mashqlar tizimini ishlab chiqishga til hodisalari bo'yicha o'yin mashqlar tanlay bilishiga o'rgatish. Talabalarning «Gap mavzusini o'tish. Gap ustida ishlash» mavzusidagi ma'ruzada egallangan nazariy bilimlarini aniqlash va mustahkamlash.	2
23.	2-, 3-, 4- sinfda bayon o'tkaziladigan darslar jadvali va ishlanmasini tuzish.	Talabalarning bayon yozishga o'rgatish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. Bayon yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talabalarini anglashlariga erishish.	2
24.	2-sinfda bayon o'tkaziladigan darslar jadvali va ishlanmasini tuzish.	Talabalarning bayon yozishga o'rgatish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. Bayon yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talabalarini anglashlariga erishish.	2
25.	3-sinfda bayon o'tkaziladigan darslar jadvali va ishlanmasini tuzish.	Talabalarning bayon yozishga o'rgatish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. Bayon yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talabalarini anglashlariga erishish.	2
6-SEMESTR			
26.	4-sinfda bayon o'tkaziladigan darslar jadvali va ishlanmasini tuzish.	Talabalarning bayon yozishga o'rgatish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. Bayon yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talabalarini anglashlariga erishish.	2
27.	3-, 4- sinfda insho yozishga o'rgatish metodikasi.	Talabalarning insho yozishga o'rgatish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. Insho yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talabalarini anglashlariga erishish. Insho yozishga o'rgatish bo'yicha metodik adabiyotlar va darsliklar ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirish	2

28.	3-sinfda insho o'tkaziladigan darslar jadvali va ishlanmasini tuzish.	Talabalarning insho yozishga o'rgatish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. Insho yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talabalarini anglashlariga erishish. Insho yozishga o'rgatish bo'yicha metodik adabiyotlar va darsliklar ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirish	2
29.	4-sinfda insho o'tkaziladigan darslar jadvali va ishlanmasini tuzish.	Talabalarning insho yozishga o'rgatish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. Insho yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talabalarini anglashlariga erishish. Insho yozishga o'rgatish bo'yicha metodik adabiyotlar va darsliklar ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirish	2
30.	Boshlang'ich sinf ona tili darslarida yozma ishlar xatosi ustida ishlash.	Talabalarni boshlang'ich sinf o'quvchilarida hosil qilinadigan imloviy malakalar, ular hosil qilishda grammatik mavzularga asoslanish, imloviy mashqlar va ularni tashkil etish usullarini amaliy qo'llashga o'rgatish. Talabalarni boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish shakllari va usullarini amaliy qo'llashga o'rgatish.	2
31.	Yozma ishlar xatosi ustida ishlash darslari ishlanmasini tuzish.	Talabalarni boshlang'ich sinf o'quvchilarida hosil qilinadigan imloviy malakalar, ular hosil qilishda grammatik mavzularga asoslanish, imloviy mashqlar va ularni tashkil etish usullarini amaliy qo'llashga o'rgatish. Talabalarni boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish shakllari va usullarini amaliy qo'llashga o'rgatish.	2
32.	Boshlang'ich sinf ona tilidan sinfdan tashqari ishlar.	Talabalarni boshlang'ich sinflarda namunaviy, konstruktiv, ijodiy mashqlar va ularning turlarini tashkil etish usullari bilan tanishtirish	2
33.	Boshlang'ich sinf ona tilidan sinfdan tashqari ishlar.	Talabalarni boshlang'ich sinflarda namunaviy, konstruktiv, ijodiy mashqlar va ularning turlarini tashkil etish usullari bilan tanishtirish	2

34.	To'garak rejasini tuzish va mashg'ulot ishlanmasini tuzish.	Talabalarni boshlang'ich sinflarda namunaviy, konstruktiv, ijodiy mashqlar va ularning turlarini tashkil etish usullari bilan tanishtirish	2
35.	Ona tilidan tanlovlar rejasini tuzish.	Talabalarni boshlang'ich sinflarda bog'lanishli nutqqa doir mashqlar tashkil etishga o'rgatish.	2
36.	Ona tilidan tanlovlar rejasini tuzish.	Talabalarni boshlang'ich sinflarda bog'lanishli nutqqa doir mashqlar tashkil etishga o'rgatish.	2
Jami			72

2.3. Seminar mashg'ulotlari mavzulari, maqsadlari va ularga ajratilgan soat

№	Mashg'ulotlar mavzusi	Mashg'ulotlar maqsadi	Ajratilgan soat
5-SEMESTR			
1.	Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarini kuzatish va tahlil qilish.	Sintaktik darslarni o'rganish darslarini kuzatish va tahlil qilishga o'rgatish.	2
2.	Ona tilidan o'quvchilarga berilgan bilim, ular hosil qilgan ko'nikma va malakalarni tekshirishga oid darslarni kuzatish.	Sintaktik darslarni o'rganish darslarini kuzatish va tahlil qilishga o'rgatish.	2
3.	Kuzatilgan darslarni va o'quvchilar yozgan nazorat ishlarini tahlil qilish va bolalar yo'l qo'ygan xatolarni aniqlash.	Ona tili va o'qish darslarini lug'at ustida ishlash yuzasidan qanday matn turlaridan foydalanilganligini belgilash maqsadida kuzatishga o'rgatish.	2
4.	Grammatik va imlo xatolarni ajratish.	Ona tili va o'qish darslarini lug'at ustida ishlash yuzasidan qanday matn turlaridan foydalanilganligini belgilash maqsadida kuzatishga o'rgatish.	2
5.	Ko'pchilik o'quvchilar yo'l qo'ygan umumiy va ayrim o'quvchilar yo'l qo'ygan xususiy xatolarni guruhlash.	Sintaktik mavzular o'rganiladigan darslarni kuzatish va tahlil qilishga o'rgatish.	2
6.	Xatolar ustida ishlash darsi yoki mashg'ulotiga material tayyorlash.	Sintaktik mavzular o'rganiladigan darslarni kuzatish va tahlil qilishga o'rgatish.	2
7.	Ona tili va o'qish darslarini lug'at ustida ishlash yuzasidan qanday matn turlaridan foydalanilganligini belgilash	Kuzatilgan bayon va insho yozish darslarini tahlil qilishga o'rgatish	2

	maqsadida kuzatish.		
6-SEMESTR			
8.	Sintaktik mavzular o`rganiladigan darslarni kuzatish va tahlil qilish.	Kuzatilgan bayon va insho yozish darslarini tahlil qilishga o`rgatish	2
9.	Kuzatilgan darslarni tahlil qilib, dasturga mosligini, shuningdek, metodik jihatdan to`g`ri o`tkazilganligini aniqlash.	Sintaktik mavzular o`rganiladigan darslarni kuzatish va tahlil qilishga o`rgatish.	2
10.	Bayon yozish va insho yozish darslarini kuzatish.	Kuzatilgan bayon va insho yozish darslarini tahlil qilishga o`rgatish	2
	Jami		20

MA'RUZALAR MATNI

So'z turkumlarini o'rganish metodikasi

Reja:

1. So'z turkumlari haqidagi ko'nikmalarning shakllantirilishi.
2. So'z turkumlarini shrganishdagi asosiy vazifalar.
3. Boshlang'ich sinflarda otni o'rganishdagi asosiy vazifalar.
4. Otni o'rganishdagi izchillik.

So'z turkumlari ustida ishlash metodikasining lingvistik asosi so'zlarning leksik-grammatik, morfologik va sintaktik belgilariga ko'ra turli gruppalarga ajratilishi – so'z turkumlari haqidagi ilm hisoblanadi.

So'zlarni leksik-grammatik turkumlarga ajratishda 3 belgiga: 1)leksik ma'nosi (nimani ifodalashi, ya'ni predmet, harakat yo holat, belgi kabilarning umumlashitirilgan ma'nolari); 2)morfologik (so'zning turli shakl tizimi); 3)sintaktik (turli morfologik shakllarning sintaktik vazifa bajarishi) belgilariga asoslanadi. Demak, so'z turkumlari ustida ishlash o'quvchilarning muayyan guruhlardagi so'zlarning umumlashtirilgan ma'nolari, kishilarning aloqa vositasi sifatidagi rolini tushunib olishlarga qaratilishi lozim.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida so'z turkumi bilan umumiy tanishtirilgandan so'ng har bir leksik-grammatik guruh alohida o'rganiladi. Bu so'z turkumlarini o'rganishning boshlang'ich bosqichidayoq ular taqqoslashga qulay sharoit yaratadi va bu bilan shakllantiradigan grammatik tushunchaning asosiy tomonlarini aniqroq ajratishga imkon beradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ot, sifat, son, fe'lning quyidagi xususiyatlarini bilib oladilar:

1)so'z nima bildirishi (predmet, predmet belgisi, predmet sanog'i va tartibi, predmet harakati yoki holati);

2)qanday so'roqlarga javob bo'lishi;

3)o'zgarish-o'zgarmasliligi;

4)gapda, asosan, qanday bo'lak vazifasida kelishi. O'quvchilar mana shu o'rgangan bilimlari asosida so'z turkumlarini taqqoslaydilar.

O'quvchilar nimani o'rganganlariga qarab, har bir so'z turkumining grammatik belgilari haqidagi bilimlari asta kengaya, chuqurlasha boradi.

Dasturga ko'ra, 1-2-sinflarda so'zlar javob bo'ladigan morfologik so'roqlarga qarab tasnif qilinadi. 3-sinfda "so'z turkumi" tushunchasi shakllantiriladi.

O'quvchilar har bir so'z turkumiga xos ayrim belgilar (so'z turkumlarining umumlashtirilgan leksik ma'nolari, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanilishi, bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar, ot, sifat, son va fe'lning gapdagi vazifasi) bilan tanishtiriladi.

4-sinfda so'z turkumlarining morfologik-sintaktik xususiyatlari haqidagi bilim chuqurlashtiriladi: o'quvchilar otlaning egalik va kelishiklar bilan o'zgarishini, sifat va sonning gapdagi vazifasi, kishilik olmoshlari va ularning kelishiklar bilan turlanishini, fe'llarda shaxs-son va zamonni o'rganadilar.

Quyidagi jadvalda boshlang'ich sinf o'quvchilarining so'z turkumlari yuzasidan bilimlarning hajmi ko'rsatilgan (1-jadval)

O'quvchilarda so'z turkumlarini bilish ko'nikmasi ularning belgilari yig'indisini egallashlari asosida shakllantiriladi.

Masalan, gul, guldor, guladi so'zlarining qaysi so'z turkumiga kirishini bilish uchun 3-sinf o'quvchisi quyidagicha fikr yuritadi: nima? –gul, bu so'z predmet bildirayapti, ko'plikda qo'llanadi – gullar, bu ot; guldor so'zi qanday? So'rog'iga javob bo'layapti, predmet belgisini bildirayapti, bu sifat; gulladi so'zi nima qildi? So'rog'iga javob bo'layapti, predmet holatini bildirayapti, bo'lishsiz shaklda qo'llaniladi – gullamadi, bu fe'l.

Boshlang'ich sinflar dasturi o'quvchilarni so'z turkumlari mustaqil va yordamchi so'z turkumlariga bo'linishi bilan maxsuslashtirishni ko'zda tutmaydi, ammo o'qituvchi bolalarni so'z turkumlarining belgilari bilan amaliy tanishtiradi. Masalan, o'quvchilar ot, sifat, son, olmosh, fe'l gap bo'lagi vazifasida kelishini, bog'lovchi gap bo'lagi bo'lmasligini biladilar.

So'z turkumlarini o'rganishdagi asosiy vazifa o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirish, lug'atini yangi ot, sifat, son, fe'llar bilan boyitish, o'quvchilar shu vaqtgacha foydalanib kelayotgan so'zlarning ma'nosini aniq tushunishga erishish, bog'lanishli nutqda u yoki bu so'zdan o'rinli foydalanish malakasini o'stirish hisoblanadi. Bu vazifalarni muvaffaqiyatli hal qilish uchun so'z turkumlarini o'rganish jarayonida sinonim, antonimlar (atamalar berilmaydi) ustida muntazam ish olib boriladi, o'quvchilar ko'p ma'noli so'zlar, ularning o'z va ko'chma ma'noda ishlatilishi bilan tanishtiriladi. Bunda ta'limni o'quvchilarning shaxsiy tajribalari, bevosita ko'rganlari, radiodan eshitganlari, kitobdan bilib olganlari bilan bog'lash muhim ahamiyatga ega.

O'quvchilarda kuzatish, muhim narsalarni sezish ko'nikmalarini shakllanitrish, atrof-muhit haqidagi bilimlarni boyitish bilan bir vaqtda ularning nutqini o'stirish vazifasini ham amalga oshiriladi.

1-jadval

1.1 Ot	Sifat	1.2 Son	Fe'l
1.Predmet bildiradi.	1.Predmet belgisi bildiradi.	1.Predmetning sano-g'ini va tartibini bildiradi.	1.Predmet harakatini bildiradi.
2.Kim? yoki nima? so'rog'iga javob bo'ladi.	2. Qanday? qanaqa? so'rog'iga javob bo'ladi.	2. Necha? yoki nechanchi? so'rog'iga javob bo'ladi.	2. Nima qildi? Nima qiladi? Nima qilayapti? Nima qilmoqchi kabi so'roqlarga javob bo'ladi
3. Birlik va ko'p-likda qo'llanadi.	3. O'zgardi	3.Asosan o'zgarmaydi	3. Bo'lishli va bo'lishsiz shaklda qo'llaniladi.
4.Egalik qo'shimchalari bilan o'zgaradi.	4.Gapda ikkinchi darajali bo'lak vazifa-sida keladi.	4.Gapda ikkinchi darajali bo'lak vazifa-sida keladi.	4. Shaxs-son qo'shimchalari bilan tushlanadi.

5.Kelishiklar bilan turlanadi.			5. Uch zamonni bildiradi.
6.Gapda ega yoki ikkinchi darajali bo‘lak vazifasi keladi.			6.Gapda kesim vazifasida keladi.

1.3 Otni o‘rganish metodikasi

Otni o‘rganishga tayyorlov bosqichi savod o‘rgatish davriga to‘g‘ri keladi. Bu bosqichda o‘quvchilar predmetlarni va ularni nomi bo‘lgan so‘zlarni farqlashga o‘rganadilar. So‘zning lekik ma‘nosi (har bir so‘z ma‘no bildirishi)ga e‘tibori oshiriladi, ma‘nolarni hisobga olgan holda so‘zlar (qushlar, meva va sabzavotlar va hokazolarni bildirgan otlar)ni gruppalash ko‘nikmasi shakllantiriladi. So‘zlarni leksik ma‘nosi asosida gruppalash mashqlari otlarni taqqoslash, o‘xshash tomonlarini aniqlash, abstraklashtirish ko‘nikmasini o‘stiradi. Shunga qaramay, gramatik tushunchani shakllantirish uchun o‘quvchilar so‘zning aniq ma‘nosini bilmaydilar, so‘zning leksik ma‘nosini bilish bilan birgalikda uning grammatik belgilarini ham o‘zlashtirish zarur.

Keyingi bosqichda otning leksik ma‘nolari va grammatik belgilari ustida maxsus ishlanadi. (kim yoki nima so‘rog‘iga javob bo‘lishi, predmet bildirishi tushuntiriladi) O‘quvchilar kim? So‘rog‘iga javob bo‘lgan otlardan farqlashni o‘rganadilar. Bu bosqichda ular so‘zlarni so‘roq berish bilan farqlashni bilib oladilar, bolalarda mavxum grammatik tafakkur o‘sib boradi. Bolalarda ko‘pgina atoqli otlarni bosh harf bilan yozish ko‘nikmasi shaklanib boradi.

2-sinfda otlarning leksik ma‘nosi, atoqli va turdosh otlar haqidagi bilim chuqurlashtiriladi va sistemalashtiriladi bolalar otlarda son bilan tanishtiriladi.

“Ot” tushunchasini shakllantirish uchun shu so‘z turkumiga kiradigan otlarni asosiy leksik gruppalariga ajratish, barcha otlarga xos bo‘lgan belgilarni ko‘rsatish, ularning nutqimizdagi rolini ochish muhim ahamiyatga ega. Shu maqsadda mavzuni o‘rganishga bag‘ishlangan birinchi darslardayoq predmetlarni bildiradigan so‘zlar sistemaga solinadi. Shu so‘zlarning hammasi uchun umumiy bo‘lgan belgilar aniqlanadi. Bu so‘zlar predmetlarni bildirib, kim? Yoki nima? So‘rog‘iga javob bo‘ladi.

Dasturga ko‘ra, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini sifat va boshqa so‘z turkumlaridan yasalgan mavxum ma‘nodagi (yaxshilik, go‘zallik, ishonch, o‘kinch kabi) otlar bilan tanishtirish talab etilmaydi. Ammo matnda uchrasa va o‘quvchilar qiziqib so‘rasalar, otlar bolalar o‘rgangan belgilari asosida nima so‘rog‘iga javob bo‘lishi, predmet nomini bildirishi tushuntiriladi.

Otlarning nutqda katta ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatish uchun o‘qituvchi o‘qish kitobidan matn shu so‘zlarsiz o‘qishni topshiradi. O‘quvchilar matn otlari tushirib qoldirilib o‘qiganda, matn mazmunini tushunib bo‘lmasligini anglaydilar. Xlosa chiqariladi: ot atrofimizni o‘rab olgan predmetlarning nomi, bu so‘zlarsiz bir-birimizga o‘z fikrimizni tushuntira olmaymiz.

1.4 Ot so‘z turkumini o‘rganish metodikasi

Reja:

1. Otlarda son mavzusini o‘rganish usuli.
2. Otlarda “Egalik qo‘shimchalari” mavzusini o‘rganish usuli.
3. Otlarning kelishik qo‘shimchalari bilan qo‘llanilishini o‘rganish usuli.

3-sinfda “Otlar son” mavzusi, ya’ni otlarning birlik va ko‘plikda qo‘llanishi ustida ishlash jarayonida o‘quvchilarda;

1) birlik va ko‘plikda qo‘llanilgan otlarni ma’nosi va qo‘shimcha orqali farqlash.

2) birlikdagi otdan ko‘plik sondagi ot va aksincha, ko‘plikdagi otdan birlik sondagi ot hosil qilish.

3) gapda so‘zlarning bog‘lanishini hisobga olgan holda, otlardan nutqda to‘g‘ri foydalana olish ko‘nikmalari shakllantiriladi.

Otlarning birlik va ko‘plikda qo‘llanishi taqqoslash usulidan foydalanib tushuntiriladi. Buning uchun bir predmetni va shunday bir necha predmetni bildiradigan otlar taqqoslanadi: Qalam-qalamlar, nok-noklar kabi. Suxbat asosida nok so‘zi nechta (1 ta) predmetni va noklar so‘zi nechta (2 va undan ortiq) predmetni bildirishni aniqlanadi. (boshqa so‘zlar bilan ham shunday ashlanadi) Oddiygina xulosa chiqariladi va umumlashtiriladi; agar otlar bir predmetni bildirsa birlikda, 2 va undan ortiq predmetni bildirsa ko‘plikda qo‘llaniladi. Ko‘plikdagi otni yasash uchun birlikdagi otga -lar qo‘shimchasi qo‘llaniladi. Birlikdagi otlar kim? Yoki nima? So‘rog‘iga, ko‘plikdagi otlar esa kimlar? Yoki nimalar? So‘rog‘iga javob bo‘ladi.

Bu sinf o‘quvchilariga faqat birlikda qo‘llaniladigan otlar, birlik shaklida qo‘llangan armiya, qo‘shin, xalq kabi otlar ko‘plik ma’nosini anglatadigan ma’nosi maxsus tushuntirilmaydi. Agar o‘quvchilar bu haqda savol bersalar, sodda shaklda tushuntirish mumkin.

Otlarning birlik va ko‘plikda qo‘llanilishini kuzatish aslida so‘z formasi ustida ishlashning boshlang‘ich bosqich hisoblanadi. Bunda o‘quvchilar otlarni ko‘plik qo‘shimchasi bilan o‘zgartirish, ya’ni otga forma yasovchi qo‘shimcha qo‘shish bilan so‘zning leksik ma’nosi o‘zgarishiga ishonch hosil qiladilar.

“Otlarda egalik qo‘shimchalari” mavzusi boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun murakkab hisoblanadi. Chunki bu mavzu o‘rganulgunga qadar, bolalar “shaxs” tushunchasi bilan xali tanishtirilmagan, kishilik olmoshlari hali o‘rganmagan bo‘ladilar. O‘quvchilarga egalik qo‘shimchasi predmet birlik va ko‘plikdagi 3 shaxsdan biriga tegishli ekanini bildirishini tushuntirish qiyin. Shularni hisobga olib, o‘quvchilarni otlarda egalik qo‘shimchalari bilan tanishtirishda o‘qituvchi ishni sarlavhadagi “Egalik” so‘zining leksik ma’nosini tushuntirishdan boshlashi maqsadga muvofiq: ega bo‘lish, qarashlilik, tegishlilik, oidlilik ma’nolarini bildiradi. Egalik qo‘shimchasi deyiaganda biror narsaga ega bo‘lishni, shu narsa tegishli, shu narsaning egasi ekanini bildiradigan qo‘shimchalar tushuniladi. Otlar egalik qo‘shimchalari bilan qo‘llaniladi. Otga qo‘shilgan egalik qo‘shimchasi shu ot ifodalangan predmetning kimgadir qarashli

ekanini, shu predmetni egasi ekanini bildiradi; kecha o‘qigan kitobim juda qiziqarli ekan. Sening kitobing ham qiziqarlimi? Ra‘noning kitobi ham qiziqarli edi.

Kitobim, kitobing, kitobi so‘zlari so‘z tarkibiga ko‘ra taxlil qilinadi va o‘quvchilar kitob-o‘zak, -im, -ing, -i qo‘shimchalari qo‘shimcha ekanini aniqlaydilar.

O‘qituvchi kitobim va kitob so‘zlarini taqqoslashni, -im qo‘shimchasining ma‘nosi haqida o‘ylab ko‘rishni topshiradi, muammoli vaziyat yaratadi. Bolalar qo‘shimchaning ma‘nosi haqida fikr yuritadi. Ammo kitobim so‘zining ma‘nosiga (mening kitobim –kitob meniki) tushunsalar ham, fikrlarini shakllantirib aytib berolmaydilar. O‘qituvchi qisqa tushuntiradi. Tilda 3 ta shaxs mavjud; so‘zlovchi yoki 1-shaxs, tinglovchi yoki 2-shaxs, o‘zga yoki 3-shaxs.

Hozir men sizga so‘zlayapman, tushuntirayapman, demak, men so‘zlovchi, hozir siz meni (tushuntirayotgan mavzuni) tinglayapsiz demak, siz (sen) tinglovchi, hozir tinglashga qatnashmayotganlar ham bor, u (ular) – o‘zga hisoblanadi. Siz otlar birlik va ko‘plik sonda qo‘llanilishini bilasiz. Ma‘lumki, biror narsa bir shaxsga yoki 2 va undan ortiq shaxsga tegishli bo‘lishi mumkin. Mana shu ma‘nolarni, ya‘ni biror predmetning birlik yoki ko‘plikdagi 3 shaxsdan biriga qarashli ekanini otga qo‘shilgan egalik qo‘shimchalari bildiradi. Masalan, kitobim so‘ziga qo‘shilgan, siz aniqlangan –im qo‘shimchasi kitobning 1-shaxsga taalluqli ekanini, ya‘ni kitobning egasi 1-shaxs ekanini bildiradi. (-im, -ing, -i qo‘shimchalari ham shunday tushuntiriladi) Qisqa shunday xulosa chiqariladi; Otlarga qo‘shilgan mana shunday qo‘shimchalar egalik qo‘shimchalari deyiladi. Egalik qo‘shimchalari tegishlilik, egalik ma‘nosini bildiradi.

Egalik qo‘shimchalari otlarga 2 xil variantda qo‘shiladi. Oxiri unli bilan tugagan otlarga –m, -ng, -si, -miz, -ingiz, -si egalik qo‘shimchalari, oxiri undosh bilan tugagan otlarga –im, -ing, -i, -imiz, -ingiz, -i egalik qo‘shimchalari qo‘shiladi. Shundan so‘ng o‘quvchilar “O‘zbek tili” darsligidagi qoidani o‘qiydilar. Jadvalni taxlil qiladilar.

O‘quvchilarga egalik qo‘shimchalari haqidagi ko‘nikmani shakllantirish uchun matndan egalik qo‘shimchasi bilan qo‘llangan otni topish uni tarkibiga ko‘ra taxlil qilib, egalik qo‘shimcha shaxs sonini aniqlash, matnda berilgan otga tushirib qoldirilgan egalik qo‘shimchasini qo‘shish, predmet qaysi shaxs yoki shaxslarga qarashli ekanini aytish kabi mashqlardan foydalaniladi.

Egalik qo‘shimchasi ustida ishlash bu bilan tugamaydi. Otlarning kelishiklar

bilan turlanishini o‘rganish jarayonida egalik qo‘shimchasi bilan qo‘llangan ot qaratqich kelishigida kelgan boshqa ot bilan, kishilik olmoshlarining kelishiklar bilan turlanishini o‘rganish jarayonida esa egalik qo‘shimchasi bilan kelgan ot qaratqich kelishigidagi kishilik olmoshi bilan bog‘lanib, so‘z birikmasi hosil qilishi haqida bilim beriladi.

Kelishiklar sintaktika kategoriya hisoblanadi. Kelishik otlarining gapda boshqa so‘zlar bilan munosabatini ifodalaydi. Demak, kelishiklarni o‘rgatishda o‘quvchilarning gapda so‘zlarning bog‘lanishini bilishlari nazarda tutiladi. Kelishiklar ustida ishlashni o‘quvchilar gapda ma‘no va grammatik tomondan bog‘langan so‘zlarni (so‘z birikmalarini) ajratishga o‘rganganlaridan so‘ng

boshlanadi. Kelishiklar ustida ishlash gapda soʻzlarning bogʻlanishi ustida ishlash hamdir. Kelishiklarni bilish uchun oʻquvchi ot gapda qaysi soʻz bilan bogʻlanishini aniq bilishi kerak. Ot gapda boshqa soʻzlar bilan bogʻlanganda qoʻshimchalar bilan oʻzgarishi ancha oldindan kuzatilib boriladi. Aslida oʻquvchilar 1-sinfdayoq soʻz maʼnolarini oʻzgarishi bilan amaliy tanishadilar, ammo ular soʻz formasi nimaligini bilmaydilar. Bolalar keyingi sinfda forma yasovchi (soʻz oʻzgartiruvchi) qoʻshimchalar bilan tanishadilar. Bu qoʻshimchalar gapda soʻzlarni bogʻlashi uchun xizmat qilishini tushunadilar.

3-sinfda ot ustida ishlashning asosiy vazifasi fikr bayon qilishda otning kelishik formalaridan ongli foydalanish va kelishik qoʻshimchalarini toʻgʻri yozishga oʻrgatish hisoblanadi.

Bu sinfda ot quyidagi izchillikda oʻrganiladi. 1. Otlarning kelishiklar bilan turlanishi haqida maʼlumot berish; 2. Koʻplikdagi otlarning turlanishini oʻrgatish; 3. Har bir kelishikning xususiyatlarini alohida oʻrganish va u bilan bogʻliq holda kelishik qoʻshimchalarini yozilishi haqida koʻnikma hosil qilish.

Otlarning kelishik qoʻshimchalari bilan oʻzgarishi turlanishi haqida tushuncha berish bilan oʻquvchilarga kelishik qoʻshimchalari gapda soʻzlarni bogʻlash uchun xizmat qilishi, oʻzbek tilidagi 6 kelishik, ularning nomi, soʻroqlari, qoʻshimchalari va joylanish tartibi tushuntiriladi.

Oʻquvchilar oʻzlashtirgan grammatik bilimlarini imloni oʻzlashtirishda foydalana olishlari uchun ishni bajarishda izchillikka katta ahamiyat beriladi. Bajarilgan ish yozib boriladi. Oʻquvchilar avval gapda ot bogʻlangan soʻzdan shu otga savol beradilar va savolni qavs ichiga yozadilar: keyin soʻroqqa qarab kelishikni aniqlaydilar, masalan, yashaydi (qayerda?) - qishloqda (oʻrin payt kelishigi) ular buni yaxshi oʻzlashtirgandan soʻng mashq tez bajariladi, yozish talab etilmaydi.

Koʻplikdagi otlarning turlanishini oʻrganishda nutqda tkoʻplikdagi otlardan toʻgʻri foydalanish koʻnikmasini takomillashtirish maqsadi koʻzda tutiladi. Oʻquvchilar suxbat yordamida bosh kelishikdagi otning soʻrogʻini va batta predmetni bildirishini aytadilar. (nima? – kitob, kim? - oʻquvchi). Oʻqituvchi agar shu ot 2 va undan ortiq predmetni bildirsa, qanday soʻroqqa javob boʻlishini, qaysi kelishikni bildirishini soʻraydi, ular qiynalmay javob beradi (nimalar? - kitoblar, kimlar? - oʻquvchilar). Xulosa chiqariladi: koʻplikdagi otlar bosh kelishikda kimlar? yoki nimalar? Soʻrogʻiga javob boʻladi. Oʻquvchilar otlarning kelishiklar bilan turlanishi jadvalidan foydalanib, shu otlarni koʻplikda turlaydilar va koʻplik qoʻshimchasi doim kelishik qoʻshimchasidan oldin qoʻshilishini, soʻroqlarini bilib oladilar.

Har bir kelishikning alohida oʻrganishning vazifasi kelishikni oʻrganish bilan bogʻliq holda kelishik qoʻshimchalarining yozilishi haqidagi malakani shakllantirish va oʻquvchilarning kelishiklar bilan turlangan otlardan ongli foydalanishlariga erishish hisoblanadi.

Kelishiklarni bilib olish maqsadida soʻroqlardan foydalaniladi. Buning uchun oʻquvchilar, birinchidan, soʻroqni otning yakka oʻziga emas, balki gapda ot maʼno tomondan bogʻlangan soʻzdan shu otga berishni oʻrganishlari, ikkinchidan, kelishiklarning soʻroqlarini yaxshi bilishlari zarur.

Kelishiklarning xususiyatlarini o'rganishga qulaylik yaratish uchun har bir kelishikni quyidagi umumiy reja asosida o'rganish maqsadga muvofiq: 1. Kelishiklarning grammatik asosi. 2. So'roqlari. 3. Qo'shimchasi. 4. Gapdagi vazifasi. Kelishiklarni shu tarzda o'rganish ularni o'zaro taqqoslashni yengillashtiradi va ongli o'zlashtirishni ta'minlaydi.

Bir kelishik o'zining muhim belgilari bilan boshqa kelishiklardan farqlanadi. Muayyn bir kelishikdagi otdar ongli foydalanish va kelishik qo'shimchalarini to'g'ri yozish uchun o'quvchilar kelishiklarning muhim belgilarini puxta o'zlashtirishi talab etiladi. Shuning uchun ham kelishiklarning muhim belgilarini o'zlashtirib, bir kelishikni ikkinchisidan farqlash ko'nikmasini shakllantirishga katta o'rin beriladi.

O'quvchilar qaratqich va tushum kelishigini farqlashga qiynaladilar, bir qo'shimcha o'rniga ikkinchisini ishlatadi. Buning oldini olish uchun ikki kelishikning ma'nosi, qo'shimchasi, so'roqlari va gapdagi vazifasi taqqoslanadi, suxbat asosida xulosa chiqariladi.

Boshlang'ich sinf dasturiga ko'ra o'quvchilarni qaratqich va tushum kelishigida otning belgisiz qo'llanishi bilan tanishtirish tavsiya etilmaydi.

O'quvchilar jo'nalish kelishigining xususiyatlari bilan tanishtirilgach, jo'nalish kelishigi qo'shimchasining yozilishi tushuntiriladi: a) oxiri jarangsiz undosh bilan so'zlarga jo'nalish kelishik qo'shimchasi –ga qo'shilganda talaffuzda –ka eshitilishi, ammo aslicha yozilishi tovush harf tomonidan taxlil qilish bilan tushuntiriladi. b) jo'nalish kelishigi qo'shimchasi oxiri k undosh bilan tugagan otlarga –ka shaklida qo'shiladi, oxiri q undosh bilan tugagan -qa tarzida qo'shiladi.

O'quvchilar o'rin-payt kelishigining xususiyatlari bilan tanishtirilgach, kelishik qo'shimchasida –da ning –ta bo'lib eshitilsa ham da shaklida yoziladi.

O'quvchilar chiqish kelishigining xususiyatlar bilan ham reja asosida tanishtirilib, ularga kelishik qo'shimchasining yozilishi tushuntiriladi.

Kelishiklar haqidagi malakani shakllantirish ustida ishlashning samaradorligini ta'minlaydigan shartlar maqsadga muvofiq mashq tanlash, mashq materialini asta murakkablashtira borish bilan o'quvchilarning mustaqilligini oshirish, imloni grammatik bilimni takomillashtira borish, o'quvchilarning nutqini o'stirish bilan bog'lab o'rgatishdir.

Shunday qilib, boshlang'ich sinflarda ot kompleks ravishda o'rganiladi va uni o'rganish o'quvchilar shu so'z turkumining belgilarini, funktsiyasini o'zlashtirishiga, shuningdek ularda kelishik qo'shimchalarini to'g'ri yozish ko'nikmasini shakllantirishga qaratiladi.

1.5 Sifatni o'rganish metodikasi

Reja:

1. Sifatni o'rganish izchilligi.
2. Sifatni o'rganishga tayyorgarlik bosqichi.
3. Sifat tushunchasini shakllantirish bosqichi.
4. Sifatning ma'no turlari bilan tanishtirish.

5. Sifatlarning imlosini o'rgatish.

Sifatni o'rganish sistemasi materiali leksik va grammatik tomondan izchillik bilan boyitib, murakkablashtirib borish ko'zda tutadi. O'quvchilar 1-sinfda sifatning leksik ma'noni ko'zatadilar, sifatga qanday? qanaqa? So'rog'ini berib o'rganadilar; 2-sinfda sifat so'z turkumi sifatida o'rgangan 3-sinfda ilgari o'rganilganlar takrorlanib, grammatik materialga bog'liq holda –roq qo'shimchasi bilan yasalgan qiyosiy va ortirma darajadagi sifatning yozilishi o'rgatiladi (termin aytilmaydi). Ona tili va o'qish darslarida o'quvchilar nutqi yangi sifatlar bilan boyitiladi, oldindan ma'lum bo'lgan sifatning ma'nosiga aniqlik kiritiladi.

Sifatni o'rganish metodikasi uning lingvistik xususiyatlariga asoslanadi. Sifat, predmetning belgisi (rangi, shakli, hajmi, ko'rinishi, maza, ta'mi, hidi, o'rni va paytga munosabati)ni bildiradi. Sifatning leksik ma'nosi uni ot bilan bog'liq holda o'rganishni talab etadi. Sifatni tushunish uchun 1-sinfdayoq bolalar e'tibori sifatning otga bog'lanishini aniqlashga qaratiladi. O'quvchilar predmetning belgisini aytadilar, ularda so'roq yordamida gapda so'zlarning bog'lanishini aniqlash ko'nikmasi o'stiriladi, ya'ni ular gapdagi sifat va otdan tuzilgan so'z birikmasini ajratadilar (termin aytilmaydi).

. Keyingi sinflarda bu bog'liqlik aniqlashtiriladi. Shunday qilib, sifatning simantik-grammatik xususiyatlari sifat ustida ishlashning leksik va grammatik (morfologik va sintaktik) rejada olib borishni talab etadi.

Boshlang'ich sinflarda "sifat" mavzusi quyidagi izchillikda o'rganiladi: 1. Sifat bilan dastlabki tanishtirish (1-sinf). 2. Sifat haqida tushuncha berish. (2-sinf). 3. Shu grammatik mavzu bilan bog'liq holda ayrim sifatning yozilishini o'zlashtirish (3-sinf).

Sifat bilan dastlabki tanishtirish. (1-bosqich) sifatining leksik ma'nosi va so'roqlari ustida kuzatish o'tkazishdan boshlanadi. Predmetning belgilari xilma-xil bo'lib uni rangi mazasi, shakli, xususiyatlari tomonidan tavsiflaydi. Shunday ekan, sifat tushunchasini shakllantirish uchun uning ma'nolarini aniqlash talab etiladi. O'qituvchi predmetni yoki uning rasmini ko'rsatadi, o'quvchilar uning belgilarini aytadilar va yozadilar. Masalan, qanday? Olma-qizil, shirin, yumaloq olma. Suhbat asosida o'quvchilar olma so'zni nima? So'rog'iga javob bo'lib predmet nomini bildirishi, qizil, shirin, yumaloq kabi so'zlar qanday? So'rog'iga javob bo'lib, predmetning belgisini bildirishini aniqlaydilar, xulosa chiqariladi. Qanday? Qanaqa? So'roqlariga javob bo'lgan so'zlar predmet belgisini bildiradi.

O'quvchilar belgi bildirgan bunday so'zlarning nutqimizdagi rolini anglashlari uchun sifat ko'p uchraydigan matn tanlanib, avval sifatning tushurib qoldirib, so'ngra sifatleri bilan o'qib beriladi va mazmuni taqqoslab ko'rsatiladi. Bu darslarda ko'rgazmalaridan keng foydalanadi.

O'quvchilar qanday? Qanaqa? So'roqlariga javob bo'lgan so'zlarni o'zlashtirishlari uchun quyidagi mashqlardan foydalaniladi: 1. So'roq yordamida predmetning belgisini bildirgan so'zlarni tanlash. 2. Aralash berilgan so'zlardan gap tuzish. 3. Matndan kim? Yoki nima? So'rog'iga javob bo'lgan so'zni tanlab aytish va yozish. 4. Tayanch so'zlar va rasm asosida gap va hikoyacha tuzish.

2-bosqichda asosan 2 vazifa: "Sifat" tushunchasini shakllantirish hamda

o'quvchilar nutqini yangi sifatlar bilan boyitib borish, fikrni aniq ifodalash uchun mazmunga mos sifatlardan nutqda o'rinli foydalanish ko'nikmasini o'stirish hal qilinadi.

Sifatlarning leksik ma'nosi bilan birga uning xarakterli grammatik xususiyatlari ham qayd etiladi. Sifatlarning xususiyatlarini umumlashtirish asosida o'quvchilaruning so'z turkumi sifatidagi o'ziga xos ko'rsatkichlarini ko'rsatadilar. a) predmet belgisini bildiradi. b) qanday yoki qanaqa? So'rog'iga javob bo'ladi v) gapda otga bog'lanib, shu ot bilan so'z birikmasi hosil qiladi, ikkinchi darajali bo'lak vazifasida keladi.

O'quvchilarning sifatning leksik ma'nosi haqidagi tushunchalarini chuqurlashtirish va predmetni har tomonlama tasvirlash malakasini o'stirish uchun: 1. Berilgan predmetlarning rangi, mazasi, shakli, xususiyatini ifodalaydigan sifatlar tanlash va yozish. 2. Berilgan belgilariga qarab qaysi hayvon ekanini aniqlash; ehtiyotkor, ayyor, yovvoyi (tulki) 3. Predmetlarning belgisiga qarab topishmoqlarning javobini aytish kabi mashqlardan foydalanish mumkin.

Sifatning nutqimizdagi fikrini aniq va tushunarli ifodalashdagi rolini puxta o'zlashtirishga erishish uchun sinonim va antonimlar ustida ishlash, o'qish darslarida o'z va ko'chma ma'noda ishlatilishini kuzatish maqsadga muvofiq. Sifatni o'rganish jarayonida so'z yasashga oid mashqlarni muntazam o'tkazib borish o'quvchilarda u yoki bu so'z turkumini yasash uchun so'z yasovchi qo'shimchalardang ongli foydalanish malakasini shakllantiradi.

3-bosqichda sifat haqidagi bilimlarni takomillashtirish, og'zaki va yozma nutqda sifatlardan aniq, o'rinli foydalanish ko'nikmasini o'stirish bilan bog'liq holda –roq qo'shimchasi bilan qo'llanilgan sifatlarni va ko'm-ko'k, yam-yashil sifatlarni to'g'ri yozish malakasi shakllantiriladi. Ish mazmuni shu vazifalarni bajarishga qarab belgilanadi va o'quvchilarning nutqini o'stirishga qaratiladi. Nazariy ma'lumotlarga asoslanib: matnda tanlab qo'yish, gapda sifat bilan bog'lanish otni (so'z birikmasini) aniqlab yozish; otga mos sifatlar tanlab predmetni tasvirlash, berilgan sifatlar yoki so'z birikmasi bilan gap tuzish kabi mashqlardan foydalaniladi. Mashq materialini tanlashda –roq qo'shimchasi bilan qo'llanilgan yaxshiroq, aqilliroq kabi, shuningdek, tip-tiniq, sap-sariqiq kabi sifatlar ko'proq bo'lishiga e'tibor beriladi. O'quvchilarning mustaqilligi oshgan sayin mashq topshiriqlari ham asta-sekin murakkablashtira boriladi. Shunday qilib, sifatni o'zlashtirishda uni ot bilan o'zaro bog'liq holda o'rganish asoslaniladi.

Fe'lni o'rganish metodikasi

Reja:

1. "Fe'l" mavzusini o'rganishdagi asosiy vazifalar.
2. Fe'lni o'rganishdagi izchillik:
 - a) 1-sinfda fe'l ustida ishlash;
 - b) 2-sinfda fe'lni o'rganish;
 - v) 3-sinfda fe'lni o'rganish;
 - g) 4-sinfda fe'lni o'rganish.

Fe'l ustida izchillik bo'limlar orasidagi bog'lanish, programma materialining hajmi, uni har bir sinfda o'rganish usullari va vositalari shu so'z turkumini o'rganish vazifasi, uning lingvistik xususiyatlari va kichik yoshdagi o'quvchilarning bilish imkoniyatlariga qarab belgilanadi.

“Fe'l” mavzusini o'rganishda asosiy vazifalar: so'z turkumi sifatida fe'l haqida dastlabki tushunchani shakllantirish, o'quvchilar nutqini fe'llar bilan boyitish hamda og'zaki va yozma nutqda fe'ldan to'g'ri foydalanish ko'nikmasini o'stirish, o'quvchilarning aqliy faoliyatini rivojlantirish, grammatik mavzu bilan bog'liq holda ayrim orfografik qoidalarni o'zlashtirish hisoblanadi. Bu vazifalar bir-biri bog'liq holda hal etiladi.

Fe'lning lingvistik xususiyatlari xiyla murakkab, shuning uchun boshlang'ich sinf o'quvchilari faqat uning muhim nazariyalari bilan tanishtiriladi. Material tanlashda shu materialning nutq va imloga oid vazifalarni hal qilishda qanchalik zarurligini hisobga olinadi.

Fe'lni o'rganishda izchillik. 1-sinfda fe'l ustida ishlash o'rganish davrida boshlanadi. Bu davrda o'quvchilarning diqqati fe'lning leksik ma'nosiga qaratiladi; fe'l uchun tipik hisoblangan leksik-grammatik ma'noni, ya'ni predmetning harakatini bildirishni umumlashtirish imkonini beradigan aniq material yig'iladi. Fe'l ustida ishlash mashqlarini “Alifbe”dagi so'z va mashqlarni o'qish, rasmga qarab gap tuzish bilan bog'lab o'tkaziladi. Bunda o'qituvchi o'quvchilar gap tuzishda mazmunga mos fe'lni topishga, so'z nimani bildirishini va qanday so'roqqa javob bo'lishini aniqlashga yordam beradigan sharoit yaratadi. Masalan, bolalar kuzda meva va sabzavotlarni, daraxtlarni kuzatib yoki rasmlarni ko'rib, gapni mazmunga mos so'zlar bilan to'ldiradilar nima qiladi?... (etiladi), daraxt barglari nima qiladi?... (sarg'aya boshlaydi), bolalar nima qilayaptilar?... (dam olayaptilar)... (o'ynayaptilar)... (ishlayaptilar).

Fe'lni o'rganishda maqsadga qaratilgan ishlar harakatni bildirgan so'zlar mavzusini o'rganishdan boshlanadi. (1-sinf, o'quv yilining 2-yarmi), fe'l leksik ma'nosi bilan grammatik ma'nosi (harakat bildirishi) mos keladigan (nima qilayapti?) yugurayapti, arralayapti, sakrayapti, (nima qildi?) yugurdi, arraladi, sakradi, (nima qiladi?) yuguradi, arralaydi, sakraydi kabi misollardan foydalanish bilan o'quvchilar o'zlari bajargan harakatlarni aytishni so'rab, ular bergan javobni (fe'lni) so'roqlari bilan doskaga yozib, suhbat o'tkazish bilan tushuntiriladi. Bolalarni so'roq berish bilan holat bildiradigan uxlayapti, o'ynayapti, faxrlanadi kabi fe'llarning ham tanlashga o'rgatib borish muhim ahamiyatga ega. Bunday mashqlar o'quvchilarda predmet harakatini keng ma'noda tushunish ko'nikmasini shakllana borishiga yordam beradi.

Dastur o'quvchilarda so'zlarga so'roq berib, ularni bir-biridan farqlash ko'nikmasini shakllantirishni talab etadi. Buning uchun o'quvchi fe'lning har xil formalaridan foydalanib, maxsus mashqlar o'tkazadi. Nima? So'rog'iga javob bo'lgan so'z bilan nima qildi? (nima qilayapti? Nima qiladi?) so'rog'iga javob bo'lgan so'zlar taqqoslanadi: nima? So'rog'iga javob bo'lgan so'zlar esa predmet bildirishi, nima qildi? So'rog'iga javob bo'lgan so'zlar esa predmet harakatini bildirishi aniqlanadi. Taqqoslash ot va fe'lni ajratishga o'rgatadi. Ularning nutqda bir-biriga ta'sir etishini aniqlashga imkon beradi.

Fe'lga so'roq berishga o'rgatish yuzaki bo'lmasligi o'quvchilar harakat bir kishi tomonidan bajarilsa, nima qildi? Nima qilayapti? Nima qilmoqchi? So'roqlarini berishni bilishlari zarur. Bunday so'roqlarga javob berishga o'rgatish o'z navbatida, fe'l zamonlarini o'rgatishga tayyorlash demakdir.

1-sinfda morfologik so'roq so'z nimani bildirishini aniqlash maqsadida beriladi. O'quvchilarni so'zga so'roq berishga, o'qituvchi bergan so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlarni tanlashga so'zni so'roqda mos ravishda o'rgatishga (nima qildi? –o'qidi, nima qilamiz? –o'qiymiz, nima qilmoqchi? –o'qimoqchi) kabi o'rgatiladi.

2-sinfda fe'lni o'rganish.

3-sinfda fe'lni o'rganish.

Bu bosqichning asosiy vazifasi “fe'l –so'z turkumi” degan tushunchani shakllantirish, bo'lishliva bo'lishsiz fe'llarning ma'nosi va shakliga qarab farqlash ko'nikmasini hosil qilish, bo'lishsizlik qo'shimchasining talaffuzi va imlosini o'rgatish hisoblanadi.

Fe'lning harakat bildirishi yuzasidan o'quvchilarda aniq tasavvur hosil qilish uchun o'qituvchilarda aniq tasavvur hosil qilish uchun o'qituvchi ularga shu darsdagi mehnat jarayonini tasvirlashni, ya'ni bolalarning o'zlari bajaryotgan ish-harakatni aytishni so'raydi, suhbat o'tkazadi. Suhbatda “O'qituvchi nima qildi? O'quvchilar nima qildilar? Hozir o'qituvchi nima qilayapti? O'quvchilar nima qilayaptilar? Endi o'quvchilar nima qiladilar? O'qituvchi nima qiladi?” kabi savollardan ham foydalanadi. Suhbat jarayonida o'qituvchilar o'qituvchi rahbarligida fe'llarni so'rog'i bilan yozib boradilar. Masalan, nima qildi? So'zladi, tushuntirdi; nima qildilar? Tingladilar, yozdilar; nima qilayapti? Tushuntirayapti, so'rayapti, tinglayapti, nima qilayaptilar? Javob berayaptilar, yozayaptilar, tinglayaptilar; nima qiladi? Tekshiradi, ko'radi; nima qiladilar? Ishlaydilar, bajaradilar, yozadilar.

Suhbat va o'quvchilar aytgan gaplardan birini gap bo'lagi jihatdan tahlil qilish asosida xulosa chiqariladi: nima qildi? Nima qilayapti? Nima qiladi? Kabi so'roqlarga javob bo'lib, predmet harakatini bildirgan so'zlar fe'l deyiladi.

Fe'l gapda kesim vazifasida keladi. Mavzu yuzasidan o'quvchilarda ko'nikma hosil qilish uchun so'roq berib fe'lni aniqlash, gap mazmuniga mos fe'lni tanlab qo'yish, aralash berilgan so'zlardan, shuningdek, rasmga qarab gap tuzish kabi mashqlardan foydalaniladi.

Dasturga ko'ra bu sinfda bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar o'rganiladi. Mavzu suhbat asosida tushuntiriladi. Suhbat o'qish darsida kimlar o'qidi? Rahim ham o'qidimi? Kim so'zladi? Ravshan so'zladimi? Ra'no kutubxonaga boradimi? Abdulla-chi? U qachon bormoqchi? Hozir kim tushuntirayapti? Hozir Halima gapirayaptimi? Savollaridan ham foydalaniladi. O'quvchilar so'roq berib fe'llarni topadilar, ma'nosini qiyoslaydila va o'qituvchi rahbarligida tushuntiradilar. Xulosa chiqariladi: fe'l harakatning yuzaa chiqqanini, ya'ni bajarilganligini (o'qidi, so'zladi, hozir bajarilayotganini (tushuntirayapti), endi bajarilishini (boradi) bildiradi. Bu fe'llar bo'lishli fe'llar deyiladi. Ayrim fe'llar harakatning bajarilmaganligini (o'qimadi, so'zlamadi), hozir bajarilmayotganini (o'qimayapti), keyin ham bajarilmasligini (bormaydi) bildiradi. Bunday fe'llar bo'lishsiz fe'llar

deyiladi.

O'quvchilar bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni so'roqlari bilan ikki ustun shaklida yozadilar va so'roqlarini bo'lishsiz fe'l qanday hosil bo'lganini aytadilar. O'quvchilar bilimli mashqlar bilan mutahkamlanadi, bo'lishsizlik qo'shimchasi – ma, -mi shaklida talaffuz qilinsa ham, doim aslicha –ma, -mi shaklida yozilishi tushuntiriladi. O'quvchilarda bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni ma'nolarga qarab farqlash ko'nikmasini o'stirish uchun bo'lishli fe'ldan bo'lishsiz fe'l hosil qilish, bo'lishsiz fe'llarning talaffuz va yozilishini qiyoslash, bo'lishsiz fe'llar bilan gaplar tuzish mashqlaridan foydalaniladi.

4-sinfda fe'lni o'rganish.

Bu sinfda fe'lni o'rganishning vazifasi:

1. Fe'lning shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishi, zamon qo'shimchasi bilan o'zgarishi haqidagi tushunchani berish va dastlabki ko'nikma hosil qilish fe'lning leksik ma'nolari, bo'lishli va bo'lishsizligi, gapdagi vazifasi haqidagi bilimni chuqurlashtirish.

2. Nutqda fe'ldan ongli foydalanish masalasini rivojlantirish. Shu maqsadda nutqda sinonim va antonim fe'llarning matn bilan bog'liq holda va ko'chma ma'noda ishlatilgan fe'llar bilan tanishtirib borishga qaratilgan mashqlardan foydalanish.

3. O'tgan zamon qo'shimchasining talaqquzi va yozilishi haqidagi ko'nikmani hosil qilish.

4. Qo'shma fe'llar va ularning doim alohida yozilishi haqidagi tushunchani berish va dastlabki ko'nikmani hosil qilish hisoblanadi.

Fe'l zamoni formasining mohiyati ish-harakat qachon bajarilishini, ya'ni ish-harakatning nutq so'zlanib turgan paytda, undan oldin va keyingi bajarilishini taqqoslash asosida ochiladi. O'quvchilar o'zlari bajargan yoki bajarayotgan harakatlarni kuzatadilar, shuningdek, keyin nima qilishlarini muhokama etadilar. Xuddi shunga o'xshash kuzatishni tabiatda bo'layotgan o'zgarishlar yuzasidan ham o'tkazadilar. Bu mavzu bahorda o'tiladi. Shuning uchun bolalar kuzatish asosida Bahor keldi. O'rik, olcha gulladi. Gullar ochilayapti. Endi gilos pishadi. Bahordan so'ng yoz keldi. Yozda u lagerga bormoqchi kabi gaplar tuzadilar.

Gapdagi fe'llarga so'roq berib, ish-harakatining bajarilishi payti, ya'ni ish-harakat bajarilayotganini (nima qilyapti? o'qiyapti, ochilyapti), oldin bajarilganini (nima qildi? o'qidi, keldi, gulladi) va keyin bajarilishi (nima qilmoqchi? Yodlamoqchi, bormoqchi) aniqlanadi. Aniq kuzatish asosida yig'ilgan bu leksik materiallar o'qituvchi rahbarligida umumlashtiriladi va xulosa chiqariladi.

1. Fe'llar zamon bilan o'zgaradi. Fe'l uch zamonnini bildiradi: hozirgi zamon, o'tgan zamon, kelasi zamon.

2. Hozirgi zamon fe'llari nima qilyapti? so'rog'iga javob bo'ladi, hozirning o'zida, ya'ni nutq so'zlanayotgan vaqtda bajarilayotgan harakatni bildiradi.

3. O'tgan zamon fe'li nima qildi? so'rog'iga javob bo'ladi, harakatning oldin, ya'ni nutq so'zlanayotgan vaqtdan oldin bajarilganini bildiradi.

4. Kelasi zamon fe'li nima qilmoqchi? so'rog'iga javob bo'ladi, harakatning keyin, ya'ni nutq so'zlanayotgan vaqtdan keyin bajarilishini bildiradi. boshlang'ich sinf o'quvchilari fe'l zamonlarini unga beriladigan so'roqdan bilib oladilar.

So‘roqdan uning leksik ma‘nosi ham bilinib turadi.

Fe‘lning zamon formasini yasash va bilib olish uchun o‘quvchilarni so‘roqlardan to‘g‘ri foydalanishga o‘rgatish ham muhim ahamiyatga ega. Bu maqsadga erishish uchun avval kollektiv ravishda ishlanadi va o‘quvchilar e‘tibori so‘roq bilan fe‘l zamonining bog‘lanishini aniqlashga qaratiladi. Zamon formasini hosil qilish uchun fe‘lning ikkinchi shaxs-birlik formasi asos qilib olinadi (Boshlang‘ich sinflarda fe‘lning bosh formasi o‘rganilmaydi).

Fe‘lga so‘roq berish bilan fe‘l zamoni hosil qilinadi.

Bir fe‘ldan uch zamoni hosil qilib, ularni taqqoslash mashqi fe‘lning zamon kategoriyasining mohiyatini tushunishga yordam beradi. Shuning uchun “Fe‘l” mavzusini o‘rganish jarayonida fe‘lni zamon qo‘shimchasi bilan o‘zgartirish mashqi muntazam o‘tkazib boriladi.

O‘quvchilarni fe‘l zamonlarini ongli qo‘llashga o‘rgatish maqsadida matnlardan foydalaniladi. Bunda fe‘l zamonini aniqlash va biror fe‘l formasidan foydalanishni asoslash, shuningdek, fe‘l zamonini o‘zgartirish, fe‘llarni muayyan bir zamonda ishlatib hikoya tuzish topshiriladi.

Dasturga ko‘ra, bu sinfda fe‘llarda shaxs-son haqida tushuncha beriladi. O‘quvchilarda o‘zbek tilida 3 shaxs: so‘zlovchi (1-shaxs), tinglovchi (2-shaxs), o‘zga (3-shaxs) mavjudligi haqida dastlabki ko‘nikma “Otlarning egalik qo‘shimchalari bilan o‘zgarishi” va “Kishilik olmoshlari” mavzulari o‘rganilayotganda hosil qilingan. “Fe‘llarda shaxs-son” mavzusi shu ko‘nikmaga asoslangan holda tushuntiriladi.

Suhbat asosida kishilik olmoshlari 3 shaxsni, birlik va ko‘plikni bildirishi eslatilgach, o‘quvchilarga men olmoshini qatnashtirib gap tuzish topshiriladi. Ular tuzgan gap o‘qituvchi rahbarligida tahlil qilinadi (Men kitobni o‘qidim). O‘quvchilar men 1-shaxs birlikda kishilik olmoshi ekanini aytadilar; o‘qidim fe‘lini so‘z tarkibiga ko‘ra tahlil qilib, o‘qi- o‘zak- di- o‘tgan zamon qo‘shimchasi, -m – ham qo‘shimcha ekanini aniqlaydilar. O‘qituvchi quyidagi mazmunda tushuntiradi: ish-harakat so‘zlovchi (1-shaxs), tinglovchi (2-shaxs), o‘zga (3-shaxs) tomonidan bajarilishi mumkin; ikkinchidan, ish-harakat yakka (bir) yoki bir necha shaxs tomonidan bajarilishi ham mumkin. Fe‘llarga qo‘shilib, ish-harakatni bajargan shaxsni va sonni (ko‘plik va birlikni ham bildiradigan qo‘shimchalar bor. Masalan, o‘qidim fe‘lidagi –m qo‘shimchasi shunday ma‘noni bildiradi, u shaxs-son qo‘shimchasidir. Chunki –m o‘qish harakatini bajara shaxsni (1-shaxsni) va sonini (bir kishi bajarganini) bildiriyapti, ya‘ni ham shaxsni, ham sonni ifodalayapti. O‘qituvchi (xattataxtaga yozilgan gaplarni ko‘rsatib) “Nuqtalar o‘rniga gapning mazmuniga mos bo‘lgan fe‘llarning shaxs-son qo‘shimchasini topib qo‘yib, gaplarni o‘qish” vazifasini topshiradi. Mashq o‘qituvchi rahbarligida birgalikda bajariladi.

Suhbat asosida xulosa chiqariladi: Fe‘llar shaxs-son qo‘shimchalari bilan tuslanadi. Shaxs-son qo‘shimchalari zamon qo‘shimchalaridan keyin qo‘shiladi.

Fe‘llarda shaxs-son haqidagi ko‘nikmani shakllantirish uchun mazmunga mos shaxs-son qo‘shimchalarini qo‘yish, berilgan fe‘llarni hozirgi, o‘tgan, kelasi zamonda shaxs-son qo‘shimchasi bilan tuslash, fe‘llarni so‘z turkumi jihatdan tahlil qilish mashqlaridan foydalanadi.

Bu sinfda qo'shma fe'llar va ularning yozilishi haqida ham ko'nikma hosil qilinadi. Mavzuni tushuntirish uchun qo'shma fe'llar ko'proq bo'lgan matn tanlanib, matnni o'qish, so'roq berib fe'llarni topish, nechta so'zdan tuzilganini va qanday yozilganini aytish topshiriladi. O'quvchilar o'qituvchi rahbarligida vazifani bajaradilar. Suhbat yordamida xulosa chiqariladi: ba'zi fe'llar ikki va undan ortiq so'zdan tuziladi, bitta so'roqqa javob bo'ladi (nima qildi? ko'rib qoldi, olib chiqdi kabi). Bunday fe'llar qo'shma fe'llar deyiladi. Qo'shma fe'llar alohida yoziladi.

Qo'shma fe'llar va ularning yozilishi haqidagi ko'nikmani shakllantirish uchun matndagi qo'shma fe'llarni topish va yozilishini tushuntirish, berilgan fe'llardan qo'shma fe'llar yasash, qo'shma fe'llar bilan gap tuzish mashqlaridan foydalaniladi.

Tayanch so'zlar: bo'lishli fe'l, bo'lishsiz fe'l, kesim, o'tgan zamon, qo'shma fe'l, kelasi zamon, shaxs-son qo'shimchasi tuslanish.

Olmoshni o'tish metodikasi

Reja:

1. Kishilik olmoshlari haqida dastlabki tushunchalarni shakllantirish.
2. Kishilik olmoshlarining turlanishini o'tish.
3. Kishilik olmoshlarini imlosi ustida ishlash.
4. Ona tili darslarida lug'at ustida ishlash.

Boshlang'ich ta'limda faqat kishilik olmoshlarini o'rganiladi. 4-sinfda kishilik olmoshlari haqidagi dastlabki umumiy tushuncha beriladi; ularning kelishik qo'shimchalari bilan turlanishi va imlosi o'rgatiladi.

Kishilik olmoshlari bilan o'quvchilarni tushuntirishda predmetni nomlamasligi, ular faqat ko'rsatish uchun xizmat qilishi bilan tanishtiriladi. Boshlang'ich sinfda kishilik olmoshlarini ot bilan almashinib qo'llanishiga alohida to'xtalinmaydi. Chunki men, sen olmoshlari hech qachon ot bilan almashinib qo'llanmaydi: men o'qiyapman, sen o'qiyapsan deyish mumkin, lekin Salima chiqyapman, Salima o'qiyapsan, qiz tikiyapman tarzida qo'llanmaydi. Lekin III shaxs kishilik olmoshi ot bilan almashinib qo'llanmaydi: qiz tikiyapti – u tikiyapti. O'qituvchi kishilik olmoshlari bilan tanishtirayotganda shunga diqqat qaratish lozim. Kishilik olmoshi haqidagi dastlabki ma'lumot badiiy asardan keltirilgan og'zaki nutqqa doir misollarni kuzatish va tahlil qilish orqali beriladi.

Kishilik olmoshlarini o'rgatish jarayonida o'quvchilarda quyidagi bilim va ko'nikmalar hosil qilinadi; va men, sen, u, biz, siz, ular kishilik olmoshlari, ular kim so'rog'iga javob bo'ladi; kishilik olmoshlari so'z turkumi; kishilik olmoshlari 3ta shaxsni birlik va ko'plikda ifodalaydi; -ni,-ning, qo'shimchalari men, sen olmoshiga qo'shilganda o'zakdagi n tushib qoladi; u olmoshiga –ga, -da, -dan, qo'shimchalari qo'shilsa bir n tovushi orttiriladi kabi bilimlar; olmoshlarni nutqda to'g'ri va o'rinli qo'llash, ularni kelishikli holatda to'g'ri yozish, so'roqlar yordamida aniqlash va farqlash ko'nikmalari hosil qilinadi.

Olmosh so'z turkumi suhbat, yarim izlanishli muammoli metod, induktiv metodlarda tushuntiriladi. Bu metodlarning qaysi birida tushuntirilsa, shunga mos

usul va ish turlari tanlanadi. O'quvchilar olmoshlarning kelishik bilan qo'llanishini hali o'rganmagani uchun dastlabki tanishtirishda bosh kelishikdagi olmoshlar qatnashgan gap tanlanadi.

Kishilik olmoshlarini o'rgatish uchun quyidagi misollar asosida suhbat o'tkazish mumkin.

Men o'rtoqlarim bilan suhbatlashdim.

Sen kelsang, men shu yerdaman, deb qo'y...

U kela qolsa, gaplarimni aytsam!

Birinchi gap o'qitiladi.

-Bu gap kimga tegishli? (Yayraga)

-Kim suhbatlashdi? (Yayra)

-Men so'zi o'rniga Yayra so'zini qo'yib aytish mumkinmi? (Yo'q.. Bolalar qo'yib o'qib ko'radi va ishonch hosil qiladi). Harakatni kim bajaryapti? (Men). Men so'zi qaysi so'roqqa javob bo'ladi? (Kim?) U gapda qaysi bo'lak vazifasida kelyapti? (Ega)

Ikkinchi gap o'qitiladi:

-Bu gapni kim aytyapti? (Yayra) U kimga murojaat qilyapti? (O'rtog'iga) Qaysi so'z o'rtog'i so'zini bildiriyapti? (Sen) Sen so'zi qachon qo'llanar ekan? (Biror murojaat qilganda qo'llanadi). Sen qaysi suroqqa javob bo'ladi? (Kim?) Uqaysi gap bo'lagi vazifasida kelyapti? (Ega).

Uchinchi gap yuzasidan taxminan quyidagicha savollar beriladi: -Bu gap kimga tegishli? (Bolaga) Bu predmetning nomi aytilyaptimi? (Yo'q) Bola so'zi o'rnida qaysi so'z kelyapti?(U) Bu so'z qachon qullanar ekan?(Fikr biror shaxs haqida (kim haqida) borsa qo'llanadi) Demak, bu gapda shaxs nomi qo'llanmayapti, uni, ko'rsatuvchi so'z qo'llanayapti.

Shundan so'ng suhbat quyidagicha umumlashtiriladi: Predmetni nomlamay uni ko'rsatayotgan so'zlarni sanang (Men, sen, u) Ular qanday so'roqqa javob bo'lyapti? (Kim?) U qaysi gap bo'lagi vazifasida kelyapti? (Ega)

O'quvchilar javobiga aniqlik kiritiladi: Men, sen, u –so'z turkumi. Bu so'z turkumining nomi olmosh deb yuritiladi. Men, sen, u –kishilik olmoshlari. Men –I shaxsni, sen- II shaxsni, u- III shaxsni ko'rsatadi. Shundan so'ng biz, siz, ular olmoshlari yuzasidan suhbat o'tkaziladi. Kishilik olmoshlarining birlik va ko'pligi taqqoslash orqali tushuntiriladi va qachon men, sen, u, qachon biz, siz ular ishlatilishi ustida ishlanadi. Egalik qo'shimchalari ifodalaydigan 3 ta shaxs: so'zlovchi(men), tinglovchi (sen), o'zga (u) eslatiladi va u kishilik olmoshlari bilan bog'lanadi. Olmoshning gapda ega vazifasida kelishi aytiladi.

Kishilik olmoshlarining ko'pligini tushuntirishda” biz Vatan haqida ko'p maqollar bilamiz? Siz ham shunday maqollardan bilasizmi? Tarzidagi gaplardan foydalanish mumkin. O'quvchilarning kishilik olmoshlari yuzasidan olgan tushunchalari bir necha dars davomida mustahkamlanadi. Bunda kishilik olmoshlariga so'roq berish, qaysi so'roqlarga javob bo'layotganini aniqlash, matndan kishilik olmoshlarini topish, ularni o'zi bog'langan so'z bilan ko'chirish, kishilik olmoshlari ishtirokida gap tuzish, ularni gapda qanday bo'lak bo'lib kelayotganini aniqlash, kishilik olmoshlarining shaxs-sonini aytish, berilgan fe'llarga mos kishilik olmoshlarini tanlash va gap tuzish. (Onamga yordam berdim.

Onangga yordam berdingmi? Onasiga yordam berdimi?) kabi topshiriqli mashqlar bajariladi. Ayrim matnlar shaxsini o‘zgartirib ijodiy qayta hikoyalatiladi.

1.5.1 Kishilik olmoshlarining kelishiklar bilan turlanishini o‘tish

Kishilik olmoshlarining kelishiklar bilan turlanishini o‘tishdan oldin shu mavzuni o‘quvchilar ongli o‘zlashtirishlari uchun doskaga kelishiklarga doir jadval osib qo‘yiladi.

№	Kelishiklar nomi	Qo‘shimchasi	So‘roqlari
1	Bosh kelishik	-	kim? nima?
2	Qaratqich kelishigi	-ning	kimning? nimaning?
3	Tushum kelishigi	-ni	kimni? nimani?
4	Jo‘nalish kelishigi	-ga,-ka,-qa,	kimga? nimaga?
5	O‘rin-payt kelishigi	-da	kimda? nimada?
6	Chiqish kelishigi	-dan	kimdan? nimadan?

Jadval asosida suhbat metodida kelishiklar haqidagi o‘quvchilar bilimi eslatiladi va ularning yangi mavzuni o‘rganishlarigazamin tayyorlanadi: Nechta kelishik bor? Nomini, qo‘shimchasi va so‘rog‘ini ayting. Kelishiklar qaysi so‘z turkumiga qo‘shiladi? Kelishik qo‘shimchalari qanday vazifa bajaradi? Misollar bilan tushuntiring. O‘quvchilar aytgan bitta gap doskaga yozdiriladi va tahlil qilinadi:

Bilim davlatdan qimmat. (Maqol.)

Davlatdan-ot, chiqish kelishigi qo‘shimchasini olgan, bu-dan qo‘shimchasi otni qimmat so‘ziga bog‘lagan. O‘quvchilar javobi umumlashtiriladi.

Shundan so‘ng oldindan doskaga yozib qo‘yilgan darslikdagi 270-mashq ustida ishlanadi:

-O‘qing. Tagiga chizilgan so‘z qaysi turkumga kiradi? Shu so‘z qaysi shaxsni bildiradi? Bizni olmoshi qaysi qo‘shimcha bilan qo‘llangan? Bu qo‘shimcha biz olmoshini qaysi so‘zga bog‘lagan? Ularni birlikda yozing: Bizni olib bordilar. Kelishik qo‘shimchasini va bog‘lanishini tegishlicha belgilang. Kelishik nomini qisqartirib tepasiga yozing.

Ikkinchi gapni o‘qing. Olmoshni qaysi qo‘shimcha olganini ayting. Qaratqich kelishigi otni qaysi so‘zga bog‘lagan? Ularni birikma tarzida yozing: Bizning ko‘z o‘ngimizda va qo‘shimchani, so‘zlarni bog‘lanishini belgilang.

Qolgan gaplar ham shu tahlitda bajariladi. Doskaning bir tomonida quyidagi birikmalar yuzaga keladi:

- Bizni olib bordilar
- Bizni ko‘z o‘ngimizda
- Bizga gapirib berdi
- Biz tingladik
- Bizda qoldirdi

O‘quvchilar javobi yana suhbat yo‘li bilan umumlashtiriladi: Kishilik olmoshlari

qaysi qo‘shimchalarni oladi? Qaysi kelishik qo‘shimchalari olmoshga qo‘shilib keladi? Bu qo‘shimchalar olmoshlarni qaysi so‘zlarga bog‘laydi? (boshqa so‘zlarga) Kelishik qo‘shimchasini olgan bizni, bizning, bizga, bizda qaysi so‘roqlarga javob bo‘lyapti? Ular gapda qaysi bo‘lak bo‘ladi? (2-darajali bo‘lak) Biz olmoshiga so‘roq bering, u qaysi kelishikda? Gapda qaysi bo‘lak bo‘lib kelyapti? (Ega)

O‘quvchilar javobi aniqlashtiriladi; Kishilik olmoshlari ham kelishik qo‘shimchalarini oladi. Kelishik qo‘shimchalarini olganda olmoshlar turlanadi. Tushum, qaratqich, jo‘nalish, o‘rin-payt, chiqish kelishigidagi olmoshlar 2-darajali bo‘lak bo‘lib keladi. Bosh kelishikda esa ega vazifasini bajaradi: Biz mehnatni sevamiz.

Kishilik olmoshining kelishiklar bilan turlanishi haqidagi tushuncha mashqlar yordamida mustahkamlanadi. Bunda kishilik olmoshlarini qaysi kelishikda ekanligi, ularni o‘zi bog‘langan so‘z bilan birikma tarzida ko‘chirish, shaxs-sonini aniqlash, chiziqchalar o‘rniga topshiriqqa mos olmoshlar qo‘yish (El II shaxs, birlik, jonalish, k.) chozsa qol (III shaxs, birl, jon. k) doim sodiq bol.) ot o‘rnida qo‘llangan olmoshlarni aniqlash., ijodiy matnlar tuzish kabi topshiriqli mashqlar bajariladi.

Keyingi daoslarda o‘quvchilarning kishilik olmoshlarining kelishiklar bilan turlanishi paytidagi imlosini o‘zlashtirishlariga, ijodiy yozma ishlar uyushtirishga va ularda kishilik olmoshlaridan to‘g‘ri foydalanib nutqni uslubiy jihatdan to‘g‘ri qo‘llashlariga, shuningdek, nutqda kishilik olmoshlaridan o‘rinsiz va tinimsiz foydalanishlarini bartaraf etishlariga qaratiladi. Kishilik olmoshlarini o‘rinsiz ko‘p ishlatishlarini bartaraf etish uchun o‘quvchilarning ijodiy yozma ishlari: bayon va insholari o‘qib berilib, tahlil qilinadi.

O‘quvchilar nutqida kishilik olmoshlarini man, san tarzida sheva ta’siriga berilib talaffuz qilish holatlari uchraydi, kishilik olmoshlariga ajratilgan darslarini yana bir vazifasi shu kabi kamchiliklarni yo‘qotishdir.

O‘quvchilar kishilik olmoshlaridan nutqda to‘g‘ri foydlalanishga o‘rgatish nutqiy g‘alazlikni, talaffuzdagi yoqimsizlikni bartaraf etadi.

Ona tili darslarida lug‘at ustida ishlash.

Boshlang‘ich sinflar o‘quv dasturida ona tili, o‘qish bolalarning lug‘atini boyitish. Bog‘lanishli nutqni o‘stirish, adabiy-estetik tafakkurini kamol toptirish, nutq madaniyatini shakllantirish, nutq ta’sirchanligini ta’minlashning muhim omilidir deyiladi. Bu vazifalar grammatik mavzularni o‘rganish, mashq matnlarini kuzatish va tahlil qilish, maxsus lug‘aviy-grammatik mashqlar orqali bajariladi.

Ona tili o‘qitishning bosh maqsadi ham tilning jamiyatda tutgan o‘rni, vazifasi bilan belgilanadi. Til aloqa vositasi – so‘zlovchi fikr-mulohazalarini til orqali bayon qiladi, tinglovchi esa til vositalari orqali ruyobga chiqqan fikrni anglatadi.

Ona tili fani o‘qituvchilarni fikr bayon qilish va uni o‘qib olish faoliyatiga tayyorlaydi. Fikr til vositasida ruyobga chiqar ekan, har bir kishi tilni va undan

foydalanishni bilishi zarur. Tilni bilish uning grammatik – qonun qoidalarini, ta’rifini o’zlashtirishgina emas, balki ona tilning boy imkoniyatlaridan amaliy foydalana bilishdir, ya’ni fikrini og’zaki va yozma shaklda to’g’ri, tushunarli va savodli ifodalay bilishdir. Bunga erishish uchun ona tili dasrlarida lug’at ustida ishlashga alohida e’tibor qaratish lozim.

Lug’at ishida so’zning ma’nosi talaffuzi va imlosi e’tiborda tutiladi. Shular ustida ishlashdan asosiy maqsad ehtiyoj sezilgan paytda o’quvchilarning nutqda foydalanishlariga erishish, o’zgalar nutqini anglashlarini ta’minlashdir. Buning uchun o’qituvchi ona tili dasrlarida qo’llangan har bir so’zning, ta’limiy jarayonlarda: ekskursiya, o’zaro suhbat, turli tadbirlarda, ishlatilgan so’zlarning ma’nosiga e’tibor bilan qarashi, ularning qaysilari maxsus ishlashni taqozo etishini belgilab olish kerak.

Tilning lug’at boyligini o’quvchilar tomonidan o’zlashtirilishi uchun ona tili dasrlarida so’zlarning quyidagi ma’nolari bilan tanishtiriladi.

1. O’quvchilarni notanish so’z va iboralar bilan tanishtirish.

O’quvchilar darslikdagi so’z va iboralarga birinchi marta duch kelayotgan bo’lishi mumkin. Bu so’z yangi paydo tbo’lgan so’z bo’lmasa ham o’quvchi uning ma’nosini bilmaydi, demak, o’quvchi uchun yangi so’z hisoblanadi. Masalan, 1-sinf “Ona tili” darsligida xabib (do’st) darparda (oyna o’rniga shaffof qog’oz yopishtirilgan deraza parda), (mag’rur (kekkaygan, mag’rur-kamtar), kamol (har tomonlama yetuk, to’kis, kamol topmoq-xazon bo’lmoq), xaroba (qarovsiz qolgan vayrona), qardosh (do’st, birodar, qarindosh-urug’), safdosh (harbiy xizmatda birga, tashkilotda birga), xavza (daryo va ko’llarga qo’yiladigan, uni tashkil etadigan irmoqlar yoki majmui rasm ko’rsatiladi), sarkarda (qo’mondon, lashkarboshi), zeb (bezak, ko’rk, husn), ziynat (go’zallik uchun xizmat qiluvchi buyum), qasr (xashamatli saroy, ko’shk) kabi so’zlarga duch keladilar. Bunday so’zlarning ma’nosini sinonimlar keltirib kengaytirish yo’li bilan qarshi ma’noli so’zlar bilan izoh berish, gap tuzish orqali ma’nosini yechish, rasmlar orqali tushuncha hosil qilish mumkin. Bunday ishlash o’quvchilarda so’z ma’nolariga nisbatan sezgirlikni yuzaga keltiradi.

2. O’quvchilarni so’zning yangi ma’nolari bilan tanishtirish. O’quvchilar ko’p ma’noli so’zlarning bir ma’nosini tushunsa, boshqa ma’nosini bildirmasliklari mumkin. Bolalar so’zlarning hamma ma’nolarini birdaniga o’zlashtirib ololmaydilar. Ularning ma’nosini o’zlashtirish bosqichma bosqich amalga oshiriladi. 1-2 sinfda ko’p ma’noli so’zning bir-ikki ma’nosi bilan tanishsa, 3-4-sinflarda yana boshqa ma’nolarini bilib oladi. Tilning barcha sathlarini: fonetika, leksika, so’z tarkibi, morfologiya, sintaksis (boshlang’ich sinfda bu bo’limlar “Tovushlar va harflar”, “So’z”, “Gap”, “Bog’lanishli nutq” deb nomlanadi)ni o’rganish jarayonida tasviriy ifodalar, iboralar, ma’nodosh, shakldosh, qarama-qarshi ma’noli so’zlarning ma’nolari turli ish turlari asosida tushuntirib boriladi. 1-sinf ona tili darsligida fikr buzuq-ko’chma ma’noli ibora berilgan, uni soat buzuq birikmasi bilan taqqoslang. Qaysi birikma boshqa ma’noda qo’llanayapti? (soat buzuq) Qaysi birikma boshqa ma’noda qo’llanayapti? (fikri buzuq). Fikri buzuq birikmasi qanday ma’noni ifodalayapti? Bolalar o’ylab, niyati yomon kishilarni fikri buzuq deyishadi deb izoh beriladilar. Ko’rinadiki, taqqoslash usuli so’z

ma'nolarini izohlashda samarali usul sanaladi. Quloch otib, tanbeh yedi, ko'zi o'ynar, qalbi olov, til topishdi, rohatini totdi iboralarining ma'nosi ustida ham shu tarzda ishlanadi.

T. G'afforova va b. "Ona tili", T., "O'qituvchi", 2001 yilgi nashr.

1-sinf darsligida Xiva ona tarix tilmochi, ...bilan egachi, urush yo'lini taqqa bektidik, biz ma'nosiga zeb bersak, rediskaga akaman, karvon bo'lib kelamiz (Turnalar), chehrasiga tabassum yugurdi, bahor oq bulutni yetaklab ketdi, 2-sinf darsligida dov-daraxtning soch-soqolini qirishdi. Biz oqlagan daraxtlar oppoq paypoq kiyishdi kabi badiiy-tasviriy til vositalari ustida ishlash o'quvchini til zar, uni tilida qo'llovchi zargar bo'lishiga undaydi.

3. O'quvchilar tilida kam qo'llaniladigan so'zlar ma'nosi ustida ishlash. Adabiy tilga oid ba'zi so'zlar o'quvchilar nutqida kam qo'llaniladi. Bu so'zning ma'nosini o'quvchi yetarli darajada tushunmaydi. Uning o'rnida oddiy so'zlarni qo'llaydi. O'qituvchi ularni kitobiy so'zlar bilan almashtirish uchun nutqida qo'llashga majbur etadigan vaziyat yaratishi, ehtiyojni yuzaga keltirish zarur. Masalan, jim –tinch, -osuda-osoyishta, yurakdan-dildan, soat strelkasi-soat millari, -garmdori-qalampir, minut-daqiqa, rayon-tuman kabi.

So'zlarning qo'llanishini faolashtirish uchun yozma ishlar o'tkazilayotganda ham o'quvchilar e'tiborini ayrim so'zlarni boshqasi bilan almashtirishlari ta'kidlandi. Masalan, 1-sinfda rasmlar asosida og'zaki hikoya tuzayotgan o'quvchilarning nutq elementlari biri-biridan farqli bo'lishi –biri ikkinchisining so'zini qaytarmasligi talab qilinadi. Masalan, shirinsuxan so'zi o'rnida shirinso'z, nasim-tonggi yel (shamol), tanbeh berdi –dashnom berdi, zilol suv-tiniq suv, kichik mo'jaz, tik-adl, nafis-nozik, ishbilarmon –ishning ko'zini biladigan kabi...

Yozma bayon yozishga tayyorlanish jarayonida ham (2-sinf) so'zlarni boshqasi bilan almashtirishga, kitobiy so'zlar tanlashga e'tibor berish lozim.

Darsliklarda bola hissiyotiga ta'sir qiluvchi ko'chma ma'nodagi badiiy ifodalar ko'p qo'llangan, ular ustida maqsadga muvofiq ishlash o'quvchi nutqini jozibador qiladi, ularning nutqiy adabiy tilga yaqinlashtiradi.

4. Yangi paydo bo'lgan so'z ma'nolari ustida ishlash. Bunday so'zlar darslikda kam qo'llaniladi. Bunday so'zlarning bolalar hayoti bilan bog'liq bo'lganlarini ajratib olib "Bilib qo'ygan yaxshi" rubrikasi ostida ishlansa o'quvchining nutqi zamon bilan baravar rivojlanib boradi.

5. Grammatik atamalar ma'nosi bilan tanishtirish. Grammatik atamalarning avvalo to'g'ri talaffuzi, imlosi o'rgatiladi. Shundan so'ng misollar asosida uni mazmuni ochiladi. Qoidani o'qitish va mashqlar bajarish orqali atama ma'nosini to'laqonli anglashlariga erishiladi.

Lug'at ustida ishlashda quyidagi metodik usullardan foydalaniladi:

1. So'z ma'nolarini taqqoslash va ularni sharhlash. Bu usul ko'chma ma'noli so'z va iboralar, paronim so'zlar, shakli bir xil so'zlar ma'nosi, imlosi, talaffuzini izohlashda qo'llaniladi. Urush-urush: ikki kishining janjallashib qolishi –urish; ikki xalq, ikki davlat orasidagi jang-urush. Bu so'zlarning talaffuzi ham ikki xil.

2. So'zlarning kuzatish usuli orqali so'zlarning imlosini, ma'nosini va talaffuzini o'rgatish. Bu usul o'zakdosh so'zlarni o'rganish jarayonida, ko'm-ko'k, oppoq, qip-qizil sifatlarining (qizil, oq, ko'k) ma'no nozikliklari, imlosi, talaffuzini

o'rgatishda qo'llaniladi. Masalan: Gul: guldon, gulchi, gulzor, gulli, gulsiz, gulla so'zlarning tarkibini kuzatadilar. Bu so'zlar ma'nosidagi farqni izohlaydilar va tilning yangi so'zlar hisobiga boyib borishini anglay boshlaydilar. Shunday o'rinda o'qituvchi so'zlarni o'z so'ziga aylantirishi orqali aniq fikr yuritishga o'rganish o'quvchining burchi ekanini aytishi lozim.

Kuzatish usuli shakllari o'zgarayotgan so'zlarning imlosini o'rganishda ham qo'llaniladi: og'iz+im –og'zim, singil+im-singlim, u+ga-unga.

3. So'zlarni belgilariga ko'ra guruhlash usuli. Guruhlash aqliy faoliyat usuli bo'lib, u ona tili mashg'ulotlarida o'quvchilarning so'z boyligini oshirishda muhimdir. Bu usul so'zlarning anglatayotgan ma'nosi, turkumi, yasalishi, imlosi, uyasi kabilarga ajratish imkonini beradi. Guruhlash kuzatish va taqqoslash usuli bilan bog'liq. So'zlarni guruhlash uchun avvalo ular kuzatiladi, so'ng taqqoslanadi. Bu jarayonda ularning o'xshash va farqli tomonlari ajratiladi: Masalan, qavm-qarindoshlik bo'yicha guruhlash:

1. Ota urug'i: ota, amaki, amma, dada, oppoqdada, buvi, buva.

2. Ona urug'i: ona, xola, tog'a, oyi, buvi, buva.

Sifatlarda a)xususiyat bildiruvchi sifat: sho'x, og'ir, bosiq, aqli, aqlsiz, xayoli, hissiz, andishali, dangasa, tanbal, ishchan, mehnatsevar va h. b)ta'm bildiruvchi sifat: shirin, achchiq, nordon, taxir, sho'r, mazali, bemaza, chuchmal va h.

Guruhlash musobaqa tarzida uyushtirilishi mumkin.

Ma'lum bir gurug'dagi so'zlar ro'yxatini tuzish ishini alfavit asosida yozdirish ham mumkin. Guruhlashda quyidagi topshirqlardan foydalanish mumkin.

1. Bolalar o'yinlari nomining lug'atini tuzing.

2. O'zingiz bilgan shoir nomlari ro'yxatini tuzing.

3. Ertak nomlari ro'yxatini tuzing.

4. Joy nomlari ro'yxatini tuzing.

5. Ohangdosh so'zlar ro'yxatini tuzing.

6. Ma'nodosh so'zlar ro'yxatini tuzing.

Bular o'rganilayotgan mavzularga, mashq matnlariga bog'liq holda tashkil etiladi.

So'zlarning izohli lug'atini sinf va maktab matnlariga bog'liq holda tashkil etiladi.

So'zlarning izohli lug'atini sinf va maktab miqyosida tuzib, osib, umumiste'molga kiritish mumkin.

“O'quvchilar pochtasi” tashkil etiladi. O'quvchilar qaysi so'zning ma'nosini bilib olishda qiynalsalar, shu so'zni yozib yashikka tashlaydilar. Hafta oxiridagi darsda shu so'zlar ma'nosi, imlosi izohi o'tkaziladi.

Boshlang'ich sinflarda sintaksis elementlari ustida ishlash metodikasi.

Reja:

1. Boshlang'ich sinflarda sintaksisga oid materiallarning berilish tizimi,
2. Gap ustida ishlash.

3. So‘z birikmasi ustida ishlash.
4. Gap bo‘laklari ustida ishlash.

Boshlang‘ich sinflarda sintaksis yuzasidan beriladigan bilimlar:1) amaliy o‘rganiladigan; 2) nazariy o‘rganiladigan turlarga bo‘linadi. Sintaksis bilimlarni amaliy o‘rganish savod o‘rgatish davridayoq boshlanadi va to‘rtinchi sinfda ham davom ettiriladi. Boshlang‘ich sinfda “Bog‘lovsiz”, “Gap”, “Darak gap”, o‘quvchilarda “His-hayajon gap”, “Sodda gap”, “Qo‘shma gap”, “Gap bo‘laklari”, “Gapning uyushiq bo‘laklari”, “Undalma” mavzulari nazariy o‘rganiladi. Bu mavzular yuzasidan turli mashqlar o‘rgatiladi.

Boshlang‘ich sinflarda ona tili darslarining muhim vazifalaridan biri fikrni ifodalashda gapdan ongli foydalanish ko‘nikmasini shakllantirish hisoblanadi.

Morfologiya va leksika, fonetika va orfografiya sintaksis asosida o‘zlashtirilgani uchun tilni o‘rganishda gap ustida ishlash markaziy o‘rin egallaydi. Gap nutqning asosiy birligi bo‘lib, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ot, sifat, son, olmosh, fe‘l, ularning muhim kategoriyalarning tilimizdagi rolini gap asosida bilib oladilar. O‘quvchilar ona tili leksikasi ham gap negizida egallaydilar. So‘zning leksik ma‘nosi va uning qo‘llanish xususiyatlari so‘z birikmasi yoki gapda ma‘lum bo‘ladi. So‘z gapda bir ma‘noli bo‘ladi (gapdan tashqari bir necha ma‘no ifodalash mumkin).

Metodist olim T. G. Ramzayeva boshlang‘ich sinflarda gap ustida ishlashni o‘artli ravishda besh yo‘nalishga bo‘ladi:

1. Gap haqidagi grammatik tushunchani shakllantirish (til birligi bo‘lgan napning muhim belgilarini o‘rgatish).

2. Gap strukturasi o‘rgatish (so‘z birikmasida so‘zlarning bog‘lanishi ustida ishlash, gapning grammatik asosini, bosh va ikkinchi darajali bo‘laklarining xususiyatlari, yopiq va yig‘iq gaplar ustida ishlash).

3. O‘quvchilarning nutqida gapning maqsadga va ohangga ko‘ra turlaridan foydalanish ko‘nikmasini shakllantirish.

4. Gapda so‘zlarni aniq qo‘llash ko‘nikmasini o‘stirish.

5. Yozma nutqda gapni to‘g‘ri tuzib yozish, (uni bosh harf bilan boshlash, tinish belgilarini qo‘yish) ko‘nikmasini shakllantirish.

Ishning bu besh yo‘nalishi bir-biriga o‘zaro ta’sir etadi va gapning ayrim tomonlarini o‘rganish maqsadidagina ularning har biri mustaqil muhokama qilinadi.

Gapni o‘rganish va nutqda undan foydalanish ko‘nikmasini shakllantirish o‘quvchilarning aniq bilimlarini doimiy kengaytirib, boyitib borishga asoslanadi.

O‘quvchi qanday yangilikni bilsa, unda bu yangilik haqida xabar berish ehtiyoji tug‘iladi. U o‘z fikrini ifodalash uchun qulayroq shakl qidiradi. Demak, aloqa qilish talabidan gapni mukammalroq egallash zaruriyati kelib chiqadi.

“Gap“ mavzusi barcha sinflarda o‘rganiladi. Gapning belgilari haqidagi bilimlar chuqurlashtirib boriladi. O‘quvchilar fikr ifodalovchi nutq birligi-gap xaqidagi elementar tasavvurdan gapning bosh va ikkinchi darajali bo‘laklari, gapda so‘zlarning bog‘lanishi, gapning uyushiq bo‘laklarini o‘rganishga o‘tadilar.

Gap ustida ishlashning boshlang'ich bosqichi savod o'rgatish davriga to'g'ri keladi. Bu davrda o'quvchilar gapning muhim xususiyatlari (fikir ifodalashi, tugallangan ohang bilan aytilishi) bilan tanishadilar. Gapning bu xususiyatlarini bilmasdan turib, so'zlardan gap tuzib bo'lmaydi. Agar o'quvchilar gapning bosh bo'laklarini ajrata olmasalar, gap nutqning yaxlit birligi ekanini bilmaydilar. Ega va kesim gapning qurilishi va mazmuning asosini tashkil etadi.

Shuning uchun ham savod o'rgatish davrida gapning bosh bo'laklari ustida kuzatish o'tkazish ma'qul.

Gapning bosh bo'laklarini kuzatish bilan o'quvchilar o'z fikrlarini aniq ifodalashga o'rganadilar, ularda nutqdan gapni ajratish ko'nikmasi shakllanadi. Gapni o'rganish me'yoriga qarab uning tarkibiy qismlari, xususan so'z birikmasi haqidagi tasavvur aniqlanadi.

Boshlang'ich sinflarda o'rganiladigan sintaktik material kam bo'lsa ham, butun o'quv yili davomida, boshqa mavzularga singdirilgan holda, gap ustida ishlab boriladi.

Dasturga ko'ra 1-sinfda o'quvchilarga gap haqida elementar tushunchalar beriladi. Gap tugallangan fikr bildirishi, gap so'zlardan tashkil topishi, uning oxiriga ma'lum tinish belgilari qo'yilishi haqida amaliy ma'lumotlar beriladi.

2-sinfda esa o'quvchilar gap haqida nazariy tushunchalar oladilar. Ular gapdan kim yoki nima haqida aytilganini va u hakda nima deyilganini bildirgan so'zni ajratishga o'rganadilar. Aslida gapning grammatik asosi ustida ishlash mana shundan boshlanadi va bu bosh bo'laklarni o'rganishga muqaddima bo'ladi.

3-sinf gap ustida ishlash yangi bosqichdir. O'quvchilar gapni amaliy o'rganishdan tushuncha sifatida o'rganishga o'tadi. Ular gapning muhim belgilarini bilib oladilar. Bosh va ikkinchi darajali bo'laklarning ta'rifi, ega va kesim terminlari kiritiladi.

Bu sinfda gapda so'zlarning bog'lanishiga katta e'tibor beriladi. O'quvchilar gapning asosi (ega va kesim) ni ajratadilar, ikkinchi darajali bo'laklarni farqlaydilar va gapdagi ikki so'z (hokim va tobe so'zni)ni, so'zlarning grammatik jihatdan, ya'ni qo'shimchalar orqali bog'lanishini bilib oladilar.

4-sinfda uyushiq bo'laklarini o'rganish bilan gap bo'laklari haqidagi bilimlar kengaytiriladi.

Shunday qilib, o'quvchilarda gap bo'laklari haqidagi tasavvurni o'stirish gapni o'zlashtirishda yetakchi hisoblanadi. Birichidan, boshlang'ich sinf o'quvchilari gap bo'laklarini ikkita katta guruhga (bosh va ikkinchi darajali bo'laklar)ga bo'linishini o'zlashtiradilar. Bu sinflarda ikkinchi darajali bo'laklar turlarga ajratilmaydi. Gapni o'zlashtirish uchun bosh va ikkinchi darajali bo'laklarning mohiyati ochiladi: bosh bo'laklar gapning grammatik asosini tashkil qiladi, fikr, asosan gapning grammatik asosi orqali ifodalanadi; ikkinchi darajali bo'laklar esa bosh bo'laklarning aniqlovchilik va to'ldiruvchilik vazifasini bajaradi.

Ikkinchi darajali bo'laklarning mohiyatini ochish uchun o'quvchilar gapni tahlil qiladilar va ular qaysi gap bo'lagiga bog'lanib, uni izohlab kelayotganini aniqlaydilar. Ikkinchi darajali bo'laklarning xususiyati gapni yoyish (yig'iq gapni yoyiq gapga aylantirish) jarayonida yaqqol ko'rinadi. Masalan, o'quvchilar

Qaldirg'ochlar uchib keldi gapini yozadilar. Fikrni to'liq ifodalash uchun gapga qayerga? va qachon? so'roqlariga javob bo'lgan so'zlarni qo'yish topshiriladi. O'quvchilar bu vazifani bajarib, qaysi gap bo'lagi (ikkinchi darajali bo'lak) fikrni yana aniqroq ifodalaganiga ishonch hosil qiladilar.

O'quvchilarda gapda so'zlarning bog'lanishini aniqlash ko'nikmasini shakllantirish muhim sintaktik va nutqiy ko'nikmalar qatoriga kiradi. So'z birikmasi gap qismi sifatida ajratiladi va boshlang'ich sinflarni uning muhim belgilari idrok qilinadi. "So'z birikmasi" atamasi darsliklarga kiritilmagan, ta'rifi berilmaydi. Ammo kichik yoshdagi o'quvchilar uning quyidagi muhim belgilarini amaliy bilib olishlari zarur:

1. So'z birikmasi mazmun va grammatik tomondan bog'langan ikki so'z. Masalan, Dunyo xalqlari tinchlik uchun kurashadilar gapida ikki so'z birikmasi bor:

1) dunyo xalqlari; 2) tinchlik uchun kurashadilar.

2. So'z birikmasida bir so'z hokim ikkinchi so'z tobe bo'ladi. Hokim so'zdan tobe so'zga so'roq beriladi, tobe so'z shu so'roqqa javob bo'lgan so'zdir. Masalan, (qanday?) iqtidorli o'quvchilar (qayerga?) to'garakka a'zo bo'ldilar. Ega va kesim so'z birikmasi emas, ular gapning asosini tashkil qiladi.

Gap tarkibida so'z birikmalarni ajratish ko'nikmasi uzoq mashq davomida shakllantirib boriladi. Buning uchun o'quvchilarning so'z birikmasidan bir so'zning boshqa so'zga tobeligini tushunishga qaratilgan mashqlar tizimidan foydalaniladi.

1. Gaplarni yoyish. Buning uchun gapning qaysi bo'lagi yoyishni talab qilishini aniqlash. Masalan, Daraxtlar gullabdi gapini tahlil qilish uchun berilgan ega va kesim (gapning asosi) ajratiladi, daraxtlar qachon gullashini aytish uchun gapga qanday so'zni qo'shish kerak? Bu so'z gapning qaysi bo'lagi bo'ladi? (Ikkinchi darajali bo'lak). U gapning qaysi bo'lagiga bog'lanadi? (tobelanadi?) (Kesimga bog'lanadi) Qachon gullaydi? (aprelda gullaydi) Gapga egani izohlaydigan yana bitta so'z qo'ying. Qanday gap hosil bo'ldi? (Mevali daraxtlar apreldv gullaydi).

2. So'zlar aralash berilgan gapni qayta tiklash. Avval gapning asoslari (ega va kesim) tiklandi (aniqlanadi), so'ng so'roqdar yordamida ikkinchi darajali bo'laklar (so'z birikmalari) "topiladi", tiklanadi. Masalan, Mashinada terimchi, teradi, paxtani.

-Gap kim haqida aytilgan?

(Terimchi haqida, Kim? terimchi)

U haqda nima deyilgan? (Teradi. Terimchi teradi-bosh bo'laklar).

-so'roqlar yordamida so'z birikmasini toping. Nimani teradi?(Paxtani teradi) Nimada teradi? (Mashinada teradi).

Keyin gapda so'zlarning qo'lay tartibi aniqlanadi. (Terimchi paxtani mashinada teradi). Gap ohangi ustida ishlanadi.

3. U zluksiz (tinish belgilarisiz) matndan gaplarni ajratish. Mashqning bu turi ongli bo'lishi uchun har bir gapning bosh bo'laklarini va so'z birikmalarini ajratish lozim.

4. Gapni tahlil qilish va sxemani tuzish. Gap tahlil qilinayotganda dastlab

uning asosi ajratiladi, keyin egani izohlovchi ikkinchi darajali bo‘lak, kesimni izohlovchi ikkinchi darajali bo‘lak, boshqa ikkinchi darajali bo‘lakni izohlovchi ikkinchi darajali bo‘lak ajratiladi. Shunday qilib, asta-sekin so‘z birikmalari aniqlana boradi.

5. O‘qituvchi bergan sxema yoki so‘roqlar asosida gap tuzish: kim? kimlarni? Nima qiladi? (Shifokorlar kasallarni davolaydi).

So‘z birikmasi ikki yo‘nalishda olib boriladi:

- 1) So‘z birikmasiga gap ichida gapning tarkibiy qismi sifatida qaraladi;
- 2) So‘z birikmasiga predmetning yoyiq nomi sifatida qaraladi, masalan, soat-so‘z, oltinsoat, qo‘l soat, osma soat, elektron soat-so‘z birikmalari.

Quyida gapning bosh bo‘laklarini o‘rganish mavzusi namunasini keltiramiz.

II sinf.

MAVZU: Gap (gap asosini aniqlash)

Darsning maqsadi: 1. O‘quvchilarda gap kim yoki nima haqida aytilganini (egani) va u haqda nima deyilgan so‘zni (kesimni) gapdan topish ko‘nikmasini shakllantirish.

2. Nutqdan –gapni ajratish ko‘nikmasini o‘stirish.

Darsning borishi.

1. Uy vazifasi tekshiriladi.

2. Gap mavzusi esga tushiriladi.

O‘quvchilar diqqatiga quyidagi gaplar havola qilinadi.

1. O‘qituvchi bolalarni o‘qitadi.
2. Kuzda har xil mevalar pishadi.
3. Tikuvchi kiyimlarni tikadi.
4. O‘quvchilar kitoblarni sevib o‘qiydilar.

Matnda nechta gap berilgan?

1. Gap nimalardan tashkil topadi?

2. Og‘zaki nutqda biz bir gapni ikkinchisidan qanday ajratamiz?

3. Yozuvda gapni boshi va oxiri qanday belgilanadi?

O‘qituvchi yuqoridagi savol-javobdan so‘ng, o‘quvchilar javobini umumlashtiradi.

Demak, gap tugallangan mazmun bildiradi. Gap oxiriga uning mazmuniga qarab nuqta, so‘roq va undov belgisi qo‘yiladi. Gap so‘zlardan tuzilib, uning birinchi so‘zi bosh harfi bilan yoziladi.

3. O‘qituvchi o‘quvchilar diqqatini jadvalga qaratadi. Har bir gap quyidagicha tahlil qilinadi:

-Birinchi gapda kim haqida aytilgan?

-O‘qituvchi so‘ziga savol bering? (kim?) uning tagiga bir chiziq chizamiz. (O‘qituvchi flomaster yordamida jadvalga chizadi.);

-O'qituvchi haqida nima deyilgan?

-O'qitadi so'ziga savol bering (nima qiladi?) Uning tagiga ikki chiziq chizamiz (o'qituvchi chizadi).

-Ikkinchi gap nima haqida aytilganini qaysi so'z bildiriyapti? (Mevalar)-savol bering (nimalar?) tagiga chizamiz.

-Mevalar haqida nima deyilgan? (pishadi) tagiga chiziladi.

Shu tariqa keyingi gaplar ham tahlil qilinadi.

Shundan so'ng o'qituvchi tagiga chizilgan so'zlar gapning asosiy mazmunini bildirishini, yana shunday so'zlar ishtirokisiz so'zlardan loaqal bittasi ham gapda ishtirok etmasa, gap mazmuni jihatdan yakunlanmay qolishi yoki noaniq bo'lib qolishi tushuntiriladi. Uni misollar bilan ko'rsatadi.

Masalan, o'quvchilar maktabga boradilar gapida gapning asoslaridan biri o'quvchilar so'zi tushib qolsa, gapimiz noaniq bo'lib qoladi, o'quvchilar haqida nima deyilgan so'z tushib qolsa (boradilar), gap mazmuni ifodalanmaydi.

Darslikda qoida o'qitiladi.

3. Darslik bilan ishlash;

261-mashq yozma bajariladi.

O'quvchilar matnda nechta gap mavjudligini, gapning grammatik asoslarini o'qituvchi yordamida topadilar va ularning tagiga chizadilar.

262-mashq yuqoridagi mashq asosida o'quvchilar tomonidan mustaqil bajariladi.(Bunda o'quvchilar ushbu mashqni maxsus mustaqil ish daftarlariga yozib o'qituvchiga topshiradilar.

4. Jadval asosida og'zaki mashq.

Kim?	bemorlarni davolaydi.
Nima?	sichqonlarni tutadi.
Nima?	yuk tashiydi.

O'qituvchi xattaxtaga qo'yish uchun kerakli bo'lgan so'zlarning rasmlarini qo'yadi (shifokor, mushuk, tuya).

O'quvchilar tayanch so'zlar yordamida gaplarni o'qiydilar va gaplar og'zaki tahlil qilinadi.

5. Taxminiy tayyorgarlik ko'rib bog'lanishli gap tuzib va uni yozish.

Video orqali "Bog'bonlarga yordam" lavhalari ko'rsatilib, hikoya yozish topshiriladi. Gap tuzishda har bir so'zni takroriy ishlatishning oldini olish uchun ma'nosi yaqin so'zlardan foydalanish tushuntiriladi, masalan, bolalar, qizlar, o'quvchilar, o'rtoqlar. Bu so'zlar doskaga katta harf bilan yoziladi.

6. Uyga vazifa 263-mashq. O'qituvchi uyga vazifani qanday bajarishni tushuntirib beradi. O'qituvchi tavsiya qilgan mavzu ("Paxta terimida", "Oila davrasida", "Onamga yordam" kabi) yuzasidan ikkita gap tuzadilar. Uning grammatik asoslarini topadilar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini puntuaktsiya bilan tanishtirish.

Ma'lumki, puntuaktsiya tinish belgilarni ishlatishi haqidagi qoidalar yig'indisi. "Puntuaktsiya ham yozuv kabi, kishilar orasidagi aloqaning muhim vositalaridan biri sanaladi". Boshlang'ich sinflarda to'rtta tinish belgi: gap oxirida nuqta, so'roq belgisi, undov belgisi hamda uyushiq bo'lakli gaplarda vergulning ishlatilishi haqidagi qoidalar o'rgatiladi. Boshlang'ich sinflarda o'rgatiladigan tinish belgilari kam bo'lishiga qaramay, o'qituvchi har bir sinfda puntuaktsiya ustida muntazam ish olib borishi zarur, chunki tinish belgilari fikrni aniq va tez o'qib olishga hamda o'zgalarga uqtirishga beradi".

Kichik yoshdagi o'quvchilarni tinish belgilar bilan tanishtirishda o'qituvchi, avvalo, ularning yozma to'g'ri, boshqalarga tushunarli qilib ifodalash uchun muhim ekanini tushuntiradi.

Masalan, nuqtaning roli bilan elementar tarzda tanishtirish uchun gaplarga ajratilmagan yaxlit matn o'qitiladi; o'quvchilar bunday matnni o'qish va mazmuniga tushunish qiyin ekanligiga ishonch hosil qiladilar.

Puntuaktsiya semantik, sintaktik va intonatsion qoidaga asoslanadi. Bu uch asos bir-biriga o'zaro ta'sir etadi. Xat yozuvchi tinish belgisini qo'yishda, avvalo, bayon etadigan fikrining mazmuniga asoslanadi.

1-sinf o'quvchilariga savod o'rgatish davridayoq nuqta, so'roq belgisi va undov belgisi bilan amaliy tanishtiriladi. Bolalar hali "Alifbe" o'qimasalar ham, rasmga qarab gap tuziladi.

O'qituvchi ularga talaffuzda bir gap boshqasidan to'xtam (pauza) bilan ajratilishini, gapning oxirida pasayishini tushuntiradi.

Bolalar, o'qituvchi topshirig'iga ko'ra, 3-5 gapli kichik matnni gaplarga ajratadilar va ular o'rtasidagi to'xtam (pauza) qilish hikoya mazmunini yaxshi tushunishga yordam berishiga ishonch hosil qiladilar. Ular gapni to'g'ri talaffuz qilishini o'rgana boshlaydilar. Bu gap oxiriga nuqta qo'yilishi bilan tanishtirish uchun mazmuniy va intonatsion asos yaratadi. Bolalarni gapni o'qishga oldindan tayyorlash uchun grafik sxemadan foydalaniladi. Masalan, bolalar gap tuzadilar, undagi so'zni sanaydilar va o'qituvchi rahbarligida chiziqcha bilan belgilaydilar: Biz ertakni sevamiz (). Yana boshqa gap tuzib, uni ham chiziqcha bilan belgilaydilar:

Qovun pishdi (-----). O'qituvchi quyidagi mazmunda tushuntiradi: Og'zaki nutqda bir gapni ikkinchisidan pauza bilan ajratamiz. (har bir gapni talaffuz qilib ko'rsatadi).

Kitoblarda, gazetalarda gapning tugaganini, ovozni pasaytirish va pauza qilish kerakligini ko'rsatish uchun alohida belgi-nuqta ishlatiladi.

Bir necha darsdan so'ng o'quvchilar gaplarni o'qiy boshlaydilar. Ular nuqta pasaytirish, pauza qilishga belgi ekanini tushunadilar. Kesma harflardan gap tuzishda albatta nuqtali kartochkadan foydalaniladi. O'quvchilar gapni yozganda, o'qituvchi nuqta qo'yishni eslatadi, ishni tekshiradi. Gapning oxiriga nuqta qo'yilmasa, xato hisoblanadi. O'quvchilar o'qituvchi yordamida nima uchun nuqta qo'yish lozimligini tushuntiradilar. Shunday yo'l bilan gapning oxiriga nuqta qo'yish ko'nikmasi shakllantiriladi.

So'roq va undov belgilari bilan ham savod o'rgatish davrida tanishtiriladi.

Bolalar so‘rash mazmunini bildirgan gaplarni o‘qiydilar. O‘quvchilar bunday gaplarni ohanggi rioya qilgan holda, ya’ni gapning oxirida ovozni ko‘tarish bilan o‘qishga o‘rgatiladi.

Gapning mazmuni va ohangi so‘roq belgisini qo‘yishni talab etadi.

Undov belgisini qo‘yishni o‘quvchilar gapning his-hayajon ifodalashi va alohida ohangda o‘qilishi bilan bog‘laydilar.

O‘quvchilar II-sinfda «Gap» bo‘limi mavzularini o‘rganish jarayonida nuqta, so‘roq belgisi va undov belgisi haqida nazariy tushunchalar oladilar.

III-sinfda esa tinish belgilari haqidagi nazariy tushunchalar chuqurlashtiriladi. Shu vaqtdan boshlab ular o‘quvchilar gap oxiriga tinish belgilari sintaktik asosda qo‘yilishini anglay boshlaydilar.

“Darak gap” mavzusini o‘rganish bilan bog‘liq holda nuqta qo‘yilishi, “So‘roq gap” mavzusi bilan bog‘liq holda so‘roq belgisi va “Undov gap” mavzusini o‘rganish bilan bog‘liq holda undov belgisining qo‘yilishi o‘rgatiladi.

IV-sinfda o‘quvchilar “Gapning uyushiq bo‘laklari” mavzusi o‘rganilganda sanash ohangi bilan bog‘langan bo‘laklarda vergulning vazifasi bilan tanishadilar. O‘qituvchi ikki gapni o‘qib taqqoslash bilan nuqta va vergulda ohangning qanday berilishini ko‘rsatadi. Masalan, biz o‘z ona tilimizni sevib o‘rganamiz.

(Gap oxirida ovoz pasayadi. Pauza qilinadi.) Toza, tiniq, kumush suv orom berar barchaga (Toza, tiniq so‘zlaridan so‘ng ovoz bir oz pasayadi, xabarning davom etishi seziladi).

Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilar har xil mashqlarni ishlash orqali tire va ikki nuqtaning ishlatilishi bilan amaliy tanishadilar. Savod o‘rgatish davridayoq o‘qituvchi o‘quvchilar e‘tiborini vergul, tire, ikki nuqtaning ishlatilishiga qaratadi, matnni o‘qiganda bu tinish belgilariga rioya qilishni o‘rgatadi. Masalan, olma, olcha, non-meva. Kitob –bilim bulog‘i, o‘quvchining o‘rtog‘i.

Ona tili darslarida so‘zlarni guruhlash mashqlarini bajarganda, o‘qituvchi I-cinf o‘quvchilarini tire va ikki nuqtaning qo‘yilishi bilan amliy tanishtiradi. O‘qituvchi aniq misollar bilan sanab ko‘rsatilgan so‘zlardan oldin ikki nuqta qo‘yilishini har bir so‘zning vergul bilan ajratilishini ko‘rsatadi. Bunda o‘quvchilar tinish belgining nomini aytadilar, o‘qituvchi eslatmasa ham, ulardan asta-sekin foydalana boshlaydilar. Matnni yozishdan oldin puntuaksion xatoning ham oldi olinadi. Shunday qilib, o‘qituvchi o‘quvchilarda puntuaksion ziyraklikni o‘stirib boradi.

Dasturga ko‘ra bu sinfda o‘quvchilar qo‘shma gap bilan ham tanishtiriladi, elementar o‘rgatiladi. Buning uchun sodda gap bilan qo‘shma gap taqqoslanadi va bolalar qo‘shma gapning ayrim xususiyatlari, xususan, bunday gaplarda ikki qism mavjudligi bilan tanishadilar: 1) qo‘shma gap ikki mustaqil qism (sodda gap) dan tuziladi: Ish ishtaha ochar, dangasa ishdan qochar. (Maqol). Tong hali yorishmagan, lekin yulduzlar ancha siyraklashgan edi. (Oybek); 2) Qo‘shma gapda bir qism ikkinchisiga ergashadi (tobelanadi): Hamma ahil bo‘lib ishladi, shuning uchun ish tez bitdi.

O‘quvchilar qo‘shma gap tarkibidagi har bir gapning ega va kesimini topadilar hamda qo‘shma gap ikki gapdan tuzilishiga ishonch hosil qiladilar. O‘quvchilarga qo‘shma gapni o‘rgatish bilan bog‘liq holda, ammo, lekin, biroq

bog'lovchilari yordamida tuzilgan bog'langan qo'shma gaplarda, shuning uchun bog'lovchisi yordamida bog'langan bog'lovchisiz qo'shma gaplarda (atamalar berilmaydi) vergulning ishlatilishi tushuntiriladi.

O'quvchilarga puntuaktsion qoidalarining to'la singdirish ularni tinish belgilarini o'z o'rnida ongli ishlatishga o'rgatish maqsadida sintaktik-puntuaktsion tahlil, tinish belgalari tushirib berilgan matnning tegishli tinish belgilarini qo'yish, ta'kidiy eslatish diktanti, bayon va inshoda tinish belgilarining ishlatilishini izohlash kabi mashqlardan foydalaniladi.

Ona tili darslarini o'qish darslari bilan bog'lash sintaksis va puntuaktsiya elementlari ustida ishlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. O'quvchilar bu darslarda sintaksis sohadagi bilimlariga asoslangan holda ifodali o'qish, so'zni aniq ishlatish, o'z fikrlarini grammatik to'g'ri shakllantirishga o'rganadilar. Shunday qilib, boshlang'ich sinf o'quvchilarining gap haqidagi elementar bilimlari og'zaki va yozma nutqda ongli foydalanishni ta'minlaydi.

Orfografiya o'qitish metodikasi

Reja:

1. Orfografik malaka.
2. Imlo qoidalari ustida ishlash.
3. Imloviy mashqlar.

O'qituvchi orfografik malakaning psixologik tabiatidan kelib chiqib, kichik yoshdagi o'quvchilarda imloga oid malakani shakllantirish ustida ishlash metodikasini belgilaydi.

Orfografik malaka maxsus nutq malakasidir. To'g'ri yozuv –maxsus nutq faoliyati; yozuvning har bir akti murakkab harakat bo'lib, uning asosida nutq yotadi. Orfografik malaka nutq faoliyatining komponenti sifatida gapni sintaktik tomondan to'g'ri tuzish, so'zni uslubiy aniq qo'llashni ham o'z ichiga oladi. Orfografik malaka murakkab malaka bo'lib, uzoq davom etadigan mashqlar jarayonida yaratiladi va so'zni fonetik tomondan tahlil qilish, uning morfemik tarkibini aniqlash ko'nikmasi kabilarga asoslanadi. Psixologiya malakani avtomatik harakat, ya'ni mashqlar natijasida asta-sekin avtomatlashgan ongli harakat deb belgilaydi. Avtomatlashish o'rganilgan orfografik qoidaning oson-qiyinligiga bog'liq. Orfografik malaka o'z tabiati bilan avtomatik hisoblanmaydi. Malaka asosiga qo'yilgan ko'nikma mustahkamlanadi, takomillashadi, yaxshilanadi (harakat tezlashadi, aniq-to'g'ri bo'la boshlaydi, ishonarli va tejimli bajariladi); shuning bilan birga, faoliyatning strukturasi qayta quriladi: mayda birlik bilan ishlash kengroq, butun, qo'shilgan birliklar bilan ishlashga o'tadi (masalan, so'zni harflab ko'chirish, bo'g'inlab ko'chirish bilan, keyin so'zni yaxlit ko'chirish bilan, so'ngra u gapni ko'chirish bilan almashadi.) bir imlo malakasi avtomatlashadi, imloga oid boshqa hodisa o'rganiladi va asta-sekin so'zni to'g'ri yozish malakasi hosil bo'ladi. Umuman olganda, yozuv murakkab harakat sifatida ongli jarayonligicha qoladi.

To'g'ri yozuv malakasining shakllanishi uchun o'quvchidan fikrlash

faoliyati talab etiladi. Biror to'g'ri yozuv hodisasini o'zlashtirish uchun o'quv va yodda saqlashgina emas, balki analiz va sintez ham tadbiq etiladi. Bunda grammatik va orfografik hodisalarning o'xshash va farqli tomonlarini aniqlash uchun taqqoslash usulidan foydalanish hamda so'z va so'z shakllarini ma'lum grammatik yoki grafik guruhlariga ajratish, muayyan sistemaga solish, tushuntirish va isbotlash mashqlaridan foydalanish muhim rol o'ynaydi.

Shunday qilib, orfografiyani o'rgatishda, grammatikani o'rgatish kabi, o'quvchilarning analitik-sintetik faoliyatini asta takomillashtira borish talab etiladi. O'quvchilarda to'g'ri yozuv malakasini shakllantirish grammatik nazariyani va imlo qoidasini o'zlashtirishga asoslanadi. Imlo qoidalari bir so'zningina emas balki umumiylik mavjud bo'lgan butun so'zlar guruhining yozilishini tartibga soladi. Bu xususiyati bilan u qoida xat yozuvchini har bir so'zni yodda saqlash, xotirlashdan qutqaradi va qoidaga amal qilib, belgilangan qoidaga muvofiq, butun so'zlar guruhini yozish imkonini yaratadi. Imlo qoidasi grammatik umumiylik asosida birlashgan so'zlarning yozilishini bir xillashtiradi. Bu yozma ravishdagi aloqani yengilashtiradi va imlo qoidalarining ijtimoiy ahamiyatini ta'kidlaydi. Imlo qoidalarini grammatik, fonetik, so'z yasashga oid materiallarini ma'lum darajada bilmasdan turib o'zlashtirish mumkin emas. Grammatik nazariya imlo qoidalari uchun poydevor hisoblanadi. Shuning uchun boshlang'ich sinflarda imlo qoidasi shu qoidaga asos bo'ladigan grammatik nazariyaga bog'liq holda o'rganiladi. Masalan, shakl yasovchi qo'shimchalarning yozilishi haqidagi qoidalar "Ot", "Sifat", "Son", "Kishilik olmoshlari", "Fe'l" mavzulari ichiga kiritilgan. Materialning bunday joylashtirilishi grammatika va orfografiyani bir-biriga bog'liq holda o'rganishni ta'minlaydi. Imlo qoidasi bevosita grammatik nazariya elementlaridan so'ng o'rganiladi. Masalan, otlarning kelishiklar bilan turlanishi o'rganilgach, kelishik qo'shimchalarining yozilishi haqidagi ko'nikma shakllantiriladi. "Sifat" mavzusini o'rganish – roq, qo'shimchasining va qip-qizil, yum-yumaloq kabi sifatlarning yozilishiga, "Fe'l" mavzusini o'rganish bo'lishsizlik (-ma) va o'tgan zamon (-di) qo'shimchalarining yozilishiga zamin yaratadi. Imlo qoidalarini o'rgatishga bunday yondashish boshlang'ich sinflarda barcha orfografik materiallarni o'rganishda tipik hisoblanadi.

Imlo qoidalari ustida ishlash – murakkab jarayon, qoidaning mohiyatini ochish, o'quvchilarning qoida ifodasini o'rganib olishlari, qoidaning yozuv tajribasiga tadbiq etish uning asosiy komponentlari hisoblanadi.

Qoida mohiyatini ochish qoida so'zning qaysi qismini, qaysi so'z turkumi yoki grammatik shaklini yozishni boshqarishni, bunda qaysi belgilar yetakchi ekanini tushuntirish demakdir. O'quvchilarni qoida bilan tanishtirish uchun material tanlashda o'qituvchi bu yetakchi belgilarni albatta hisobga oladi. Masalan, oxiri yumshatish belgisi () bilan tugagan so'zlarga qo'shimcha qo'shilganda, yumshatish belgisi yozilmasligi haqidagi qoidaning (2-sinf) mohiyatini ochishda o'quvchilar oxiri yumshatish belgisi bilan tugagan so'z aytadilar, keyin o'qituvchi rahbarligida shu so'z bilan gap tuzadilar. O'qituvchi doskaga yozib boradi: lager, royal. Men lagerda bo'ldim. Yulduz royalni yaxshi chaladi. Lager – lagerda, royal – royalni so'zlarini taqqoslaydilar; lagerda va royal –o'zak, -da va –ni qo'shimcha ekanini aytadilar. O'qituvchi o'quvchilarga bu so'zlarga qo'shimcha qo'shilganda,

qanday o'zgarish yaratiladi. O'quvchilar bunday vaziyatni 1-sinfda ham kuzatganlar, shuning uchun fahmlab aytib berishlari mumkin. Suhbat xulosalanadi.

Qoida ifodasi ustida darslik bo'yicha ishlanadi. Bunda o'quvchilarning qoida strukturasi anglab yetishlari ahamiyatlidir. Shuning uchun darslikdagi qoida qismlarga bo'linadi. (Aslida o'quvchilar bu vazifani mashq jarayonidayoq bajarib qo'yadilar) O'quvchilar o'rganilgan qoidaga misol aytish va xilma-xil mashqlarni bajarish yo'li bilan uni yangi til materialiga, ya'ni yozuv tajribasiga tadbiiq etadilar.

Qoida ustida ishlash metodikasi shu qoidaning xarakteriga qarab tanlanadi. Masalan, bo'lishsizlik qo'shimchasi (-ma)ning yozilishini deduktiv yo'l bilan o'rgatish mumkin. Jo'nalish kelishigi qo'shimchasi (-ga) ning oxiri -q bilan tugagan otlarga -qa, -k bilan tugagan otlarga -ka shaklida qo'shilishi haqida induktiv yo'l bilan tushuntirish maqsadga muvofiq.

O'quvchilar qoidadagi asosiy fikrni ajratishga yordam beradigan vazifalarni bajarsalar, uni o'zlashtirish xiyla qulay bo'ladi. Chunki bolalar aniq material bilan ishlaydilar va uni tahlil qilish vaqtida qoidaning muhim tomonlarini ajratadilar, qoidani ongli o'zlashtiradilar. Nimanidir, masalan, so'zlarning talaffuzi va yozilishini, so'z turkumlarini, so'z qismlarini bir-biriga taqqoslash o'quvchilarning aqliy aktivligini aniq yozib ko'rsatish ham ahamiyatli hisoblanadi. Qoidada aks ettirilgan muhim fikrni ajratishga o'qituvchining savollari yordam beradi. Bu savollar, o'z navbatida qoidani shakllantirish rejasi ham hisoblanadi.

Qoida ustida kollektiv ishlash bilan birga darslikdan foydalanib, mustaqfil ishlash usulini qo'llash ham mumkin.

Yangi qoidani o'zlashtirishda o'rganilgan bilimlarga suyaniladi. Buning uchun yangi qoida ilgari o'rganilgan qoidalar bilan bog'lanadi. Bunda qarshi qo'yish yoki taqqoslash usulidan foydalaniladi va o'xshash tomonlari aniqlanadi. Masalan, tushum kelishigi qo'shimchasining yozilishi o'zlashtirishda u ilgari o'rganilgan qaratqich kelishigi qo'shimchasining yozilishi bilan taqqoslanadi va tushum kelishigi qo'shimchasi otning fe'l tomonidan boshqarilishini bildirishi aniqlanadi.

Qoidani bilib olish o'quvchilarda u haqdagi aniq tasavvurning mavjudligiga bog'liq. Qoida asosida hosil bo'lgan aniq tasavvur so'zlarda ifodalanadi. Shuning uchun o'quvchilardan qoidani quruq yodlab berish talab etilmasligi, balki so'zni to'g'ri yozishdagi xususiyatlar aniq material misolida qayta tushuntirilishi lozim.

Orfografik malaka ongli nutq faoliyatining avtomatlashgan komponentidir. Faoliyat avtomotlashishi uchun uzoq vaqt davomida maqsadga qaratilgan mashqlar bajarib boriladi. Orfografik mashqlar orfografik ziyraklik ko'nikmasini shakllantirishga tegishli o'rinda qoidani tadbiiq qilishga, mashqlarning qismlari o'rtasidagi bog'lanishni belgilash, ularni umumiy yagona faoliyat sistemasiga kiritishga, o'quvchilar uchun qoidaning mohiyatini aniqlash va uni shakllantirishga qaratiladi. Qoidani tadbiiq qilish davridagina uning mazmunini chuqurroq o'zlashtiriladi.

Metodika orfografik mashqlarga: 1) grammatik – orfografik tahlil; 2) ko'chirib yozuv; 3) diktantlar; 4) leksik – grammatik tahlil; 5) bayonlar kiradi. Grammatik – orfografik va leksik – orfografik tahlilda orfografiyaning grammatika

yoki leksika bilan bog'lanishi, ko'chirib yozuv va diktantda o'quvchilar faoliyatini belgilaydigan omillar, xususan, ko'chirib yozuvda ko'ruv va qo'l – harakat o'quvi, diktantda eshituv o'quvi hisobga olinadi.

Ko'chirib yozuv ko'rib idrok qilingan so'z, gap, matnni yozma shaklda berishdir. Boshlang'ich sinflarni husnixat va imlo qoidalariga rioya qilib, tuzatishlarga yo'l qo'ymay va tartibli, harflarning tushirib qoldirmay, o'rnini almashtirmay, tinish belgilarini to'g'ri qo'llab ko'chirib, yozuv ko'nikmasi shakllantirishi kerak. O'quvchilarda bu ko'nikmani hosil qilish maqsadida o'qituvchi alifbe davridan boshlab, ularga ko'chirib yozuvni izchillik bilan o'rgatib boradi.

O'quvchilardan ko'chirib yozuv ko'nikmasini shakllantirishga oid asosiy qoidalarda quyidagilar kiradi: 1. Ko'chirib yozishdan oldin, ko'chiriladigani yaxlit o'qib chiq. 2. Har bir gapdagi so'zlarni bo'g'inlarga ajratib, ichda bo'g'inlab ayt. 3. Ko'chirib yozganingni asliga solishtir.

Ko'chirib yozuv uchun so'z, alohida gap va kichik matndan foydalanish mumkin.

O'qituvchi qo'ygan maqsadga muvofiq holda, ko'chirib yozishdan oldin unga tayyorgarlik ko'riladi; bunda imlosi qiyin so'zlarni izohlab o'qish, so'z nima uchun shunday yozilishini asoslash, o'rganilgan qoida asosida yoziladigan so'zlarni aniqlash kabi mashqlardan foydalaniladi. Bu ko'nikmalar qanchalik shakllanganligini aniqlash maqsadida kontrol (tekshiruv) ko'chirib yozuv o'tkaziladi.

Ko'chirib yozuv mashqlari grammatik, leksik yoki so'z yasalishiga oid vazifalarni bajarish bilan birga olib boriladi. Bu imlo qoidasining tadbiiq etishning yaxshi bilib olish imkonini beradi, chunki vazifaning xarakteri orfografik malakani shakllantirishga nazariy asos bo'ladigan grammatik, fonetik bilimlarni aktivlashtirishni talab etadi. Bulardan tashqari, kompleks mashqlar orfografiya bilan birgalikda nutq o'stirish vazifalarini ham bajarish imkonini beradi. Kompleks mashqlarga misollar:

1. Ko'chirish. O'zakdosh so'zlarni aniqlab, o'zakni ajratish.
2. Tushirib qoldirilgan qo'shimchalarni qo'yib ko'chirish, qanday qo'shimcha ekanligini aytish; yozilishini tushuntirish.
3. Matn mazmuniga mos so'zni qavs ichida berilgan so'zlardan topib qo'yib ko'chirish. Shu so'z qaysi so'z turkumiga oid ekanini, uning yozilishini tushuntirish.
4. Aralash berilgan so'zlardan gap tuzish va yozish.
5. Tartibsiz berilgan gaplardan bog'lanishli matn tuzish.
6. Tanlab ko'chirish. (berilgan gaplardan yoki matndan muayyan bir so'z turkumi; ot va fe'ldan yo ot va otdan yoki sifat va otdan tuzilgan so'z birikmalarni ko'chiring).

Diktant eshitib, idrok qilingan so'z, gap, matnni yozishdir. Orfografik mashq sifatidan diktantning xilma-xil turlaridan foydalaniladi.

Ta'kidiy diktantdan qoidani tadbiiq etish usullarini yaxshi bilib olish uchun foydalaniladi. Matnni yozishdan oldin, uni yozish jarayonida, izohli yozuvdagi kabi, o'quvchilar so'zni qanday yozishni va nima uchun shunday yozilishini

tushuntiradilar.

O‘z diktant yoki yoddan yozuvda o‘rganilgan orfografik qoida asosida yoziladigan so‘zlar bo‘lgan matnni o‘quvchilar o‘zlari o‘qib yodlaydilar (ko‘rib idrok qiladilar) yoki o‘qituvchi rahbarligida eshitib yodlaydilar (idrok qiladilar), keyin mustaqil ravishda o‘zlari-o‘zlariga diktovka qilib yozadilar.

Izohli diktantda o‘quvchilar gaplar yoki yaxlit matnni diktovka bilan yozganlaridan so‘ng kerakli qoidalarni eslab, ayrim so‘zlarning yozilishini tushuntirib, isbotlab beradilar. Diktantning bu turida o‘quvchilar yozganlarini kollektiv bo‘lib tekshiradilar, bu o‘rganilgan orfografik qoidalarga ularning diqqat e‘tiborini jalb etadi. Matnni yozish jarayonida ular tekshiriladigan qoida asosida yozilgan so‘zlarning tagiga chizadilar; diktantni yozib bo‘lgach, belgilangan so‘zlarning to‘g‘ri yozilganini tekshiradilar.

Saylanma diktantda o‘quvchilar diktovka qilingan gaplar yoki matnning hammasini yozmaydilar, balki o‘qituvchi topshirig‘iga mos qisminigina (o‘rganilgan qoida asosida yoziladigan so‘zlarni. So‘z birikmalarinigina) yozadilar. Masalan, bosh harflar bilan yoziladigan so‘zlarnigana yozish (1-sinf), qaratqich kelishigidagi so‘zni u bog‘langan fe‘l bilan birga yozish (3-sinf) kabi. Saylanma diktant o‘quvchilarda orfografik ziyraklikni o‘stiradi.

Erkin diktant uchun uncha katta bo‘lmagan 3-5 qismli (abzatsli) matn tanlanadi. O‘qituvchi avval matnni bir marta ifodali o‘qib beradi. (matn mazmuni yuzasidan suhbat o‘tkazilishi, ayrim qoidalar eslatilishi ham mumkin); so‘ngra matnning birinchi qismi qayta o‘qib berilgach, o‘quvchilar uning mazmunini yozadilar. Bunda ularga mazmunini buzmay, gap tuzilishini o‘zgartirish, bir so‘zni unga yaqin ma‘noli so‘z bilan qoidalarini mustahkamlashga xizmat qilishi bilan birga, o‘quvchilar nutqini o‘stiradi, fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Rasm diktant predmet rasmini yoki o‘zini ko‘rsatib o‘tkaziladi: predmet rasmi ko‘rsatiladi, o‘quvchilar uning nomini aytadilar va yozib vergul qo‘yadilar, ish shunday davom etadi. (Birinchi so‘z bosh harf bilan, qolganlari qoidaga ko‘ra yozilishi eslatiladi.) Rasm diktantda o‘rganilgan qoidani, ayniqsa, o‘quv yili davomida o‘rganiladigan imlosi qiyin so‘zlarni to‘g‘ri yozishni puxtalash, shuningdek, ularni o‘quvchilar qanday o‘zlashtirganliklarini sinash maqsadida ko‘zda tutiladi.

Tekshiruv yoki kontrol diktant yaqinda o‘rganilgan va ilgari o‘rganilib, mashqlar bilan mustahkamlangan qoidalarni o‘quvchilar qay darajada o‘zlashtirganligini aniqlash maqsadida o‘tkaziladi. Avval matn bir marta o‘qib beriladi, keyin gaplar agar gap 5-6 so‘zli bo‘lsa, 2-3 so‘z diktovka qilib yozdiriladi.

O‘qituvchi dlarsning maqsadi va malakani shakllantirish ustida ishlash bosqichini hisobga olgan holda, diktantning barcha turlaridan izchillik bilan foydalaniladi.

Bayon o‘quvchilarning lug‘atini boyitish, bog‘lanishli nutqini o‘stirishga qaratilgan orfografik mashq turlaridan biri hisoblanadi. Bayon orfografik mavzularni o‘rganishning yakunlovchi bosqichida, o‘quvchilar qoidalarini bilib olib, uni tadbiq qilishga o‘rganganlaridan so‘ng o‘tkaziladi. Bayon yozganda o‘rganilgan orfografik qoidalarni to‘g‘ri tadbiq etish ularni ongli o‘zlashtirilganini ko‘rsatadi.

O‘QUVCHILAR NUTQINI O‘STIRISH METODIKASI

Kichik yoshdagi o‘quvchilar nutqini o‘stirish yo‘llari va vazifalari

Reja:

1. Nutq va uni o‘stirish tushunchasi
2. Nutq turlari
3. O‘quvchilar nutqiga qo‘yilgan talablar
4. Nutq o‘quvchilar tafakkurini o‘stirishda muhim vositadir.
5. O‘quvchilar nutqini o‘stirishning mashg‘ulotning boshqa turlari bilan bog‘liqligi.

Nutq va uni o‘stirish tushunchasi. Nutq-kishi faoliyatining turi, titl vositalari (so‘z, so‘z birikmasi, gap) asosida tafakkurni ishga solishdir. Nutq o‘zaro aloqa va xabar funksiyasini, o‘zaro fikrni his-hayajon bilan ifodalash va boshqalarga ta’sir etish vazifasini bajaradi.

Yaxshi rivojlangan nutq jamiyatda kishining aktiv faoliyatining muhim vositalaridan biri sifatida xizmat qiladi. O‘quvchi uchun esa nutq maktabda muvaffaqiyatli ta’limolish qurolidir.

Nutq –ustirish nima? Agar o‘quvchi va uning tildan bajargan ishlari ko‘zda tutilsa, nutq o‘stirish deganda tilni har tomonlama (talaffuzi, lug‘ati, sintaktik qurilishi, bog‘lanishli nutqni) aktiv amaliy o‘zlashtirish tushuniladi. Agar o‘qituvchi ko‘zda tutilsa, nutq o‘stirish deganda, o‘quvchilar tilning talaffuzi, lug‘ati, sintaktik qurilishi va bog‘lanishli nutqni aktiv egallashlariga yordam beradigan metod va priyomlarni qo‘llash tushuniladi.

Nutq faoliyati uchun, shuningdek, o‘quvchilar nutqini o‘stirish uchun bir necha shartga rioya qilish zarur:

1. Kishi nutqining yuzaga chiqishi uchun talab bo‘lishi kerak. O‘quvchilar nutqini o‘stirishning metodik talabi o‘quvchi o‘z fikrini, nimanidir og‘zaki va yozma bayon xohishi va zaruriyatni yuzaga keltiradigan vaziyat yaratish hisoblanadi.

2. Har qanday nutqning mazmuni, materiali bo‘lishi lozim. Bu material qanchalik to‘liq, boy, qimmatli bo‘lsa, uning bayoni shunchalik mazmunli bo‘ladi.

3. Fikr tinglovchi tushunadigan so‘z, so‘z birikmasi, gap, nutq oborotlari yordamida ifodalasagina tushunarli bo‘ladi. Shuning uchun nutqni muvaffaqiyatli o‘stirishning uchinchi sharti –nutqni til vositalari bilan qurollantirish hisoblanadi.

Nutqni egallashning qator aspektlari mavjud. Bular:

1. Adabiy til normalarini o‘zlashtirish.
2. Jamiyatimizning har bir a‘zosi uchun zarur bo‘lgan muhim nutq malakalarini, ya’ni o‘qish va yozish malakalarini o‘zlashtirish.
3. O‘quvchilar nutq madaniyatini takomillashtirish.

Nutq o‘stirishda uch yunalish aniq ajraladi: 1) so‘z ustida ishlash; 2) so‘z birikmasi va gap ustida ishlash; 3) bog‘lanishli nutq ustida ishlash.

So‘z, so‘z birikmasi va gap ustida ishlash uchun lingvistik baza bo‘lib leksikologiya (frazelogiya va stilistika bilan birgalikda), morfologiya, sintaksis xizmat qiladi; bog‘lanishli nutq esa mantiqqa, adabiyotshunoslik va murakkab

sintaktik butunlik lingvistikaga asoslanadi.

Nutq o‘stirishda izchyaillik to‘rt shartni, ya‘ni mashqlarning izchilligi, istiqboli, xilma-xilligi, xilma-xil mashq turlarini umumiy maqsadga bo‘ysundirish ko‘nikmasini amalga oshirish bilan ta‘minlanadi.

Nutq turlari. Kishilar tildan fikr bayon qilish quroli sifatida foydalanadilar. Ular o‘z fikrlarini ovoz bilan eshittirib bayon qilishdan oldin u haqda o‘ylab oladilar. Bu ichki nutq hisoblanadi. Ichki nutq eshittirilmagan va yozilmagan “o‘ylangan” (fikrlangan) nutqdir. Tashqi nutq tovushlar yordamida eshittirilib yoki grafik belgilar bilan yozilib, boshqalarga qaratilgan nutqdir.

Ichki nutq materialni tushunish va yodda saqlashga yordam beradi.

Fikrni ifodalash usuliga ko‘ra nutq og‘zaki va yozma bo‘ladi.

Og‘zaki nutq ko‘pincha dialog tarzida, yozma nutq esa monolog tarzida bo‘ladi.

O‘quvchilar nutqiga qo‘yilgan talablar. O‘quvchilar nutqini o‘stirishda aniq belgilangan bir qator talablarga rioya qilinadi.

1. O‘quvchilar nutqi mazmundor bo‘lsin.
2. Nutqda mantiqiylik bo‘lsin.
3. Nutq aniq bo‘lsin.
4. Nutq til vositalariga boy bo‘lsin.
5. Nutq tushunarli bo‘lsin.
6. Nutq ifodali bo‘lsin.
7. Nutq to‘g‘ri bo‘lsin.

Nutq o‘quvchilar tafakkurini o‘stirishda muhim vositadir. Nutq fikrini bayon etish vositasigina bo‘libgina qolmay, uni shakllantirish quroli hamdir. Fikr nutqning psixologik asosi vazifasini bajaradi, uni o‘stirish sharti esa fikrni boyitish hisoblanadi. Aqliy faoliyat sistemasini egallash asosidagina nutqni muvafaqqiyatli o‘stirish mumkin. Shuning uchun o‘quvchilar nutqini o‘stirishda materialni tayyorlash, takomillashtirish, mavzuga oidini tanlash, joylashtirish, mantiqiy operatsiyalarga katta ahamiyat beriladi.

Tafakkur til materiali yordamida nutqiy shakllantirilsa va bayon etilsagina muvafaqqiyatli o‘sadi. Tushuncha so‘zlar yoki so‘z birikmalari bilan ifodalanadi, shunday ekan, tushuncha til vositasi bo‘lgan so‘zda muhim aloqa materialiga aylanadi. Kishi tushuncha ifodalaydigan so‘z (so‘z birikmasi)ni bilsagina, shu tushunchaga asoslangan holda, tashqi nutqda fikrlash imkoniga ega bo‘ladi.

Nutqda fikr shakllantiriladi, shu bilan birga, fikr nutqni yaratadi.”Nutq tafakkur bilan chambarchas bog‘langandir. Nutq bo‘lmasa, tafakkur ham bo‘lmaydi, til materiali bo‘lmasa, fikrni ifodalab berib bo‘lmaydi”.

Fikrni nutqiy shakllantirish uning aniq, tushunarli, sof, izchil, mantiqiy bo‘lishini ta‘minlaydi. Tilni egallash shu tilning fonetikasini, lug‘at sostavini, grammatik qurilishini bilib olish, fikrni takomillashtirish uchun, tafakkurni o‘stirish uchun shart-sharoit hozirlaydi. Bilimlar, faktlar, har xil axborotlar tafakkurning ham, nutqning ham materialidir. Nutq tafakkur jarayonini o‘rganishning muhim vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Nutqdan o‘quvchining fikriy rivojining asosiy o‘lchovlaridan biri sifatida foydalaniladi. O‘quvchilarning barcha predmetlaridan materialni o‘zlashtirishi va umumiy aqliy rivojlanishi haqida fikr

yuritganda, u yoki bu mavzuni bola o'z nutqida (yozgan inshosida, axborotida, qayta hikoyalashda, savollarga bergan javobida) qanday bayon eta olishiga qaratiladi.

Shunday qilib, nutqni tafakkurdan ajratib bo'lmaydi, nutq tafakkur asosida rivojlanadi; fikr nutq yordamida pishib yetiladi, yuzaga chiqadi. Ikkinchi tomondan, nutqning o'sishi fikrni shakllantirishga yordam beradi, takomillashtiradi.

O'quvchilar nutqini o'stirishning mashg'ulotning boshqa turlari bilan bog'liqligi. O'quvchilar nutqini o'stirish boshqa o'quv predmetlaridan o'tkaziladigan mashg'ulotlar bilan ham uzviy ravishda bog'lanadi. Ona tili darslarida o'quvchilar til yordamida tabiat va kishilar hayoti haqida bilim oladilar: ular kuzatishni, o'ylashni va ko'rganlari, eshitganlari, o'qiganlari haqida to'g'ri bayon qilishni o'rganadilar. Ona tili darslari bolalar lug'atini boyitishga samarali yordam beradi, nutqni to'g'ri tuzishni o'rgatadi.

O'qish darsi va u bilan bog'liq holda olib boriladigan kuzatish, ekskursiya o'quvchilarga tabiat hodisalari, kishilar hayoti va mehnati haqida, axloq qoidalari, boshqa kishilar bilan muomala normalari haqida bilim beradi; bu darsda bolalar nutqiga, uni shakllantirish va o'stirishga keng imkoniyat mavjud.

Grammatika va to'g'ri yozuv darslarida tilni maxsus o'rganish bilan bolalar alohida tovush, bo'g'in, so'z va gaplarni eshitishga va aytishga o'rganadilar. Ular predmet, harakat, belgi bildiradigan ko'pgina so'zlarni, shuningdek, tovush, harf, bo'g'in, o'zak, so'z, so'z yasovchi, forma yasovchi, qo'shimcha, so'z turkumi, ot, sifat, son, fe'l, olmosh, bog'lovchi, gap, gap bo'lagi, bosh bo'lak, ikkinchi darajali bo'lak, darak gap, so'roq gap, undov gap; turlanish, bosh kelishik singari juda ko'p yangi terminlarni bilib oladilar.

Boshlang'ich sinfdagi boshqa darslarda ham o'quvchilar nutqi xilma-xil so'zlar bilan boyitiladi. Matematika darslarida bolalar yangi tasavvur va tushunchalar, juda ko'p so'z va terminlar bilan o'z nutqlarini boyitadilar.

O'quvchilar tabiatshunoslik darslarida va ekskursiya vaqtida ko'rgan predmetlarini o'qituvchi yordamida guruhlaydilar, ularni o'zaro taqqoslab, o'xshash va farqli tomonlarini topib aytadilar. Bular, o'z navbatida, tabiatga oid ayrim tushunchalarni aniq bilib olishga imkon beradi va tafakkurini o'stiradi.

Mehnat va rasm darslari ham, jismoniy tarbiya, ashula darslari ham, shuningdek, darsdan tashqari mashg'ulotlar ham o'quvchilar nutqi va tafakkurini o'stirishga imkon beradi.

O'qituvchi barcha darslarda, sinfdan va maktabdan tashqari mashg'ulotlarda faqat orfoepik talaffuz va adabiy til normalariga rioya qilgan holda ifodali, ta'sirli so'zlashi, shuningdek, ham doim o'quvchi daftariga barcha hujjatlarga husnixat va imlo qoidalari rioya qilgan holda yozishi zarur.

Lug'at ustida ishlash

Reja:

1. Lug'at ustida ishlashning lingvistik asosi, vazifalari.

2. So‘z ma‘nosini tushuntirish yo‘llari.
3. Sinimlar ustida ishlash.
4. Antonimlar ustida ishlash.
5. Omonimlar ustida ishlash.
6. Ko‘p ma‘noli so‘zlar ustida ishlash.
7. Mantiqiy mashqlar.

So‘z tilning ma‘no bildiradigan asosiy birligi. Tildagi so‘zlar yig‘indisi tilning lug‘at boyligini tashkil etadi. So‘zning ikki tomoni: tovush tomoni va ichki - ma‘no tomoni bo‘lib uning ma‘nosi leksikada o‘rganiladi. So‘z aniq predmetini ham, mavxum tushunchalarni ham bildiradi. Tilning lug‘at tarkibi jamiyat taraqqiyoti bilan bog‘liq holda o‘zgarib, rivojlanib, boyib boradi. Bularni leksikologiya tekshirib boradi. Shuning uchun ham leksika lug‘at ustidan ishlash metodikasining lingvistik asosi hisoblanadi.

Tilning lug‘ati qancha ko‘p bo‘lsa, fikr shuncha aniq ifodalanadi. Jumladan, aniq bir shaxning ham o‘z lug‘ati boyligi bo‘ladi. Nutqi lug‘atga boy kishining nutqi aniq, ravon bo‘ladi, shuning uchun boshlang‘ich ta‘lim oldiga qo‘yiladigan asosiy talablardan biri ham o‘quvchilar nutqini so‘z bilan boyitishdir.

Metodika lug‘at ishlarini yaxshilash, tartibga solish, uning asosiy yo‘nalishlarini belgilash, o‘quvchilar lug‘atini boyitish jarayonini boshqarish yo‘llarini ishlab chiqadi.

Boshlang‘ich ta‘lim lug‘at ustida ishlash metodikasi 4 yo‘nalishda ish olib boradi;

1. O‘quvchilar lug‘atini boyitish. O‘qituvchilarga so‘zlarning ma‘nolarini tushuntirish orqali har kuni 8-10 ta so‘z bilan, jumladan, ona tili darsida 4-6 so‘z bilan lug‘atini boyitishni ko‘zda tutadi.

2. Lug‘atiga aniqlik kiritish: a) o‘qituvchilar ma‘nosini yaxshi bilmaydigan so‘zlar ma‘nosini izohlash orqali;

b) kinoyali, ko‘p ma‘noli so‘z ma‘nolarini izohlash orqali;

v) sinonim so‘zlarning ma‘no ottenkalarini izohlash orqali;

g) iboralarning ma‘nosini izohlash orqali;

3. Lug‘atni faollashtirish, kam ishlatadigan so‘zlarni ishlatish uchun sharoit yaratish: diologlar, suhbat uyushtirish, bayon, insho yozdirish.

4. Adabiy tilda ishlatilmaydigan so‘zlarni passiv lug‘atiga o‘tkazish.

Lug‘at ustida ishlashda so‘zning adabiy orfoepik talaffuzi, imlosi ustida ham ishlanadi.

O‘quvchilar nutqi muayyan manbalar asosida boyitiladi.

a) tabiatni, kishilar hayoti, mehnati, bolalar o‘yin va o‘qish faoliyatini kuzatish orqali;

b) badiiy asarlar orqali;

v) gazeta va jurnal materiallari orqali;

g) radio va teleko‘rsatuvlar orqali;

d) ona tili darslaridagi mashqlar orqali;

e) lug‘atlar orqali.

So‘z ma‘nosini tushuntirish juda kam vaqtni olish kerak. O‘qituvchi darsga

tayyorlanish jarayonida qaysi soʻzlarning maʼnosi ustida ishlashi zarurligini, qay tarzda ishlashini belgilab olishi kerak.

Oʻqish darslarida 1 marta uchragan, bolalar maʼnosi tushunmaydigan soʻzlarning maʼnosini asarni oʻqimasdan oldin tushuntirishi kerak.

Koʻchma maʼnodagi soʻzlarni, obrazli ifodalarni, umuman, asarning badiiy tiliga doir nutq birliklari asarni oʻqib boʻlgach tushuntiriladi.

Soʻz maʼnolarini tushuntirishda qoʻyidagi usullardan foydalaniladi:

1. Soʻzni matn asosida tushuntirish
2. Soʻz maʼnosini lugʻatdan, kitobdagi izohdan foydalanib tushuntirish.
3. Sinonimlarini keltirib tushuntirish.
4. Antonimiga taqqoslab tushuntirish.

Koʻchma maʼnoli soʻz, tasviriy ifodalarni, maqollarni ham taqqoslash usuli yordamida tushuntirish mumkin.

5. Birikmalar, gaplar yordamida tushuntirish.

6. Soʻzni predmetning asosiy belgilarini aytish orqali tushuntirish.

7. Axloqiy mavxum tushunchalarni bildiradigan soʻzlar maʼnosini misollar yordamida tushuntirish.

Bir umumiy tushuncha bildiradigan soʻzlar sinonim soʻzlar deb yuritiladi.

Ular qoʻshimcha maʼnolarni uslubiy qoʻllanishi bilan oʻzaro farq qiladi. Oʻquvchi nutqi sinonimlarga boy boʻlsa, nutqning ifodaliligi shuncha ortadi.

Sinonim soʻzlar bilan ishlash elementlar ravishda 1-sinf dan boshlanadi, lekin maxsus soat ajratilmaydi.

Boshlangʻich sinfda sinonim soʻzlar ustida quyidagi mashq turlaridan foydalaniladi.

- 1) berilgan sinonimlarni guruhlash;
- 2) berilgan soʻzga sinonim tanlash;
- 3) tushurib qoldirilgan sinonim soʻzlarni oʻrniga qoʻyib matnni koʻchirish;
- 4) sinonimlardan mosini qoʻyib gaplarni koʻchirish;
- 5) sinonim soʻzlar vositasida didaktik material tanlash.

Zid maʼno munosabatidagi soʻzlar antonim soʻzlar deyiladiyu antonimik munosabat soʻz va iboralar orasida ham boʻladi. Antonimlar bilan ham boshlangʻich sinfda amaliy tanishtiriladi. Maxsus mashqlar uyushtiriladi:

1. Berilgan soʻzga antonim tanlash.
2. Antonim soʻzlar bilan gap tuzish.
3. Berilgan gapga antonim qoʻyib koʻchirish.

Omonim soʻzlar ustida ishlashda ham yuqoridagi kabi ishlar amalga oshiriladi.

Koʻp maʼnoli soʻzlar ustida ishlash. Darsliklarda koʻp maʼnoli soʻzlar uchrab turadi, lekin oʻquvchilar uning koʻp maʼnoli soʻzlar uchrab turadi, lekin oʻquvchilar uning koʻp maʼnoli soʻz ekanini bilmaydilar. Ular soʻz birikmalari, gap ichia taqqoslab tushuntiriladi.

Oʻquvchilarga koʻp maʼnoli soʻz gap ichida ajratilib koʻrsatilib, uning maʼnosini tushuntirish soʻraladi, soʻng oʻzlariga koʻp maʼnoli soʻzlarni turli maʼnolarda qoʻllab birikma, gap tuzdiriladi.

Oʻquvchilar nutqini boyitishdabadiiy asardagi tasviriy vositalarni,

maqollarni yod oldirish ham muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Mantiqiy mashqlar. So'zlarnig biror mavzuga doir guruhini tuzish: Dorivor o'simliklar: qoqi o't, otqloq, kiyik o't va h.

Bir guruhdagi so'zlarni umumlashtirib nomlash; olma, olcha, behi –mevali daraxtlar.

Ortiqcha so'zni top: chumchuq, kaptar, musicha, mushuk, (mushuk ortiqcha).

Predmet bildirgan so'zlar bilan belgi bildirgan so'zlarni aniqlash.

Belgi bildirgan so'zlarni ma'nosiga ko'ra guruhlash.

Yaxshi hislatlarni bildirgan so'zlarni guruhlash va h.

Bunday mashqlar savod o'rgatish, ona tili, o'qish darslarida qo'llaniladi. Mavzu bilan bog'liq holda takomillashtirib, mukammallashtirib boriladi. Nazariy ma'lumotlarga asoslanib: matnda berilgan otlarning belgilarini ifodalaydigan sifatlarni tanlab qo'yish, gapda sifat bilan bog'langan otni (so'z birikmasini) aniqlab yozish; otga mos sifatlar tanlab predmetni tasvirlash, berilgan sifatlar yoki so'z birikmasi bilan gap tuzish kabi mashqlardan foydalaniladi. Mashq materialini tanlashda –roq qo'shimchasi bilan qo'llangan yaxshiroq, aqilliroq kabi, shuningdek, tip-tiniq, sap-sariq kabi sifatlar ko'proq bo'lishiga e'tibor beriladi. O'quvchilarning mstaqilligi oshgan sayin mashq topshiriqlari ham asta-sekin murakkablashtira boriladi. Shunday qilib, sifatni o'zlashtirishda uni ot bilan o'zaro bog'liq holda o'rganishga asoslanadi.

O'quvchilar nutqini o'stirish sistemasida sintaktik ishlar

Reja:

1. So'z birikmasi ustida ishlash.
2. Gap ustida ishlash.

So'z birikmasi ustida ishlash. Tilda leksik (so'z), sintaktik (so'z birikmasi va gap) va bog'lanishli nutq saviyalari ajratiladi. Shu mazmunda so'z birikmasiga leksiksaviyadan sintaktik saviyaga o'tish halqasi sifatida qaraladi.

So'z birikmasi leksik-grammatik birlik bo'lib, tugallangan fikr ifodalanmaydi va bu bilan gapdan farqlanadi. So'z birikmasi nutqda gap ichida ishlatiladi. Bolalarga so'z birikmasini o'rgatish fikr elementi ustida ishlash hisoblanadi (Fomicheva G. A). Boshlang'ich sinflarda so'z birikmasi ustida ishlashda qo'yidagi mashq turlaridan foydalaniladi:

Bosh so'zdan ergash so'zga so'roq berish, so'zlarning o'zaro bog'lanishi aniqlash.

Matnda uchragan so'z birikmasining ma'nosini tushuntirish. Matnda yoki faoliyat jarayonida uchragan yangi so'z bilan so'z birikmasi tuzish.

So'z turkumlarini o'rganish bilan bog'liq holda so'z birikmasi tuzishdir.

So'z birikmasi tuzishda yo'l qo'yilgan xato gap tuzishda ham xatoga olib keladi.

So'z birikmasi ustida ishlash grammatik, imloviy va boshqa mashqlarni to'g'ri bajarishga zamin bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun so'z birkmasi ustida o'zni bilan maqsadga muvofiq ishlab borish orqali gap va bog'lanishli nutq

tuzishga oid nutqiy mashqlarga o'tish lozim.

Gap ustida ishlash. Gap ustida ishlash o'quvchilarning nutqini o'stirishda muhim ahamiyatga ega. Gap ustida ishlashning asosiy vazifasi o'quvchilarni sintaktik jihatdan to'g'ri va aniq gap tuzib, tugallangan fikr bildirishga o'rgatish hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun muhimi, birinchi, gap nutq birligi ekanligidir. Shunday ekan, nutqqa oid mashqlarga ham tuzilgan birlik, shunday ekan, gap ustida ishlash grammatika bilan jips bog'liq bo'lib, gap qurilishi, gapda so'zlarning bog'lanishi va gapning turlari ustida ishlash juda muhimdir: uchinchidan, gap mazmun birligi bo'lib, tugallanganlik mazmunini bildiriadi.

Boshlang'ich sinf dasturining "Grammatika, imlo va nutq o'stirish" bo'limida sintaksisdan beriladigan bilimlar aniq ko'rsatilgan.

Analiq yoki sintezning ustunligiga nisbatan gap ustida ishlash mashqlari ikkiga bo'linadi:

1)analitik mashqlar, ya'ni tuzilgan tayyor matndan olingan gapni tahlil qilish;

2)sintetik mashqlar, ya'ni mustaqil gap tuzishga qaratilgan mashqlar.

Analitik mashqlar sintetik mashqlarga zamin bo'lib xizmat qiladi, ular parallel yoki sintetik mashqdan so'ng analitik mashq o'tkaziladi.

O'quvchilarning mustaqilligi va bilish faoliyatining aktivligi darajasiga ko'ra gap ustida ishlash mashqlari uchga bo'linadi: 1)namuna asosida mashqlar; 2)konstruktiv mashqlar; 3)ijodiy mashqlar.

Namuna asosidagi mashq aniq, to'g'ri tuzilgan sintaktik konstruktsiyalarni amaliy o'zlashtirishni, ularning ichki bog'lanishini, mazmunini tushunishni ko'zda tutadi. Bunday mashqlar ichida analitik mashqlarga shuningdek, gapni kuzatish va eshitish, uni o'qishga muhim o'rin beriladi. Namuna asosidaga mashqlarga quyidagilar kiradi:

1.Gap ustida ishlashning eng oddiy, boshlang'ich, shu bilan birga, eng zaruriy shakli namunani o'qish (yozish), intonatsiyasi, ifodaliligi ustidav ishlash, gapning asosini va mazmunini tushuntirish, ba'zan esa gapni yodda saqlash, yodlash hisoblanadi.

2. Savol asosida gap tuzish. Bunda berilgan savol javob (gap tuzish) uchun asos bo'ladi va "namuna" rolini bajaradi. Savolda uning asosiy mazmuniga emas, balki barcha so'zlar va sintaktik qurilishning jadvali ham beriladi.

Konstruktiv mashqlarga gap tuzish va uni qayta tuzishga qaratilgan mashqlar kiradi; bunday mashqlar grammatik tushuncha va qoidaga asoslanadi. Konstruktiv mashqlarning turlari:

1. Aralash berilgan so'zlardan gap tuzish yoki tartibsiz berilgan gaplardan matn tuzish.

2. Nuqtalar qo'yilmagan bosh harf yozilmagan matndan gaplarning chegarasini ajratish.

3. Berilgan sodda gapni so'roqlar yordamida bosqichli yoyish mashqi. Masalan: Qushlar uchib keldi. Qayerdan uchib keldi? Qushlar sovuq mamlakatlardan uchib keldi.

4. Berilgan gapga o'xshash, masalan, uyushiq egali yoki kesimli, sodda

yoyiq gap tuzish.

5. Ikki-uch sodda gapdan bitta uyushiq bo‘lakli sodda gap tuzish.

Ijodiy mashqlar o‘quvchilar o‘zlari erkin ravishda gap tuzadilar. Boshlang‘ich sinflarda ijodiy mashqlarning quyidagi turlaridan foydalaniladi:

1. Gap tuzish uchun mavzu beriladi, o‘quvchilar shu mavzuga mos gap tuzadilar: daryo yo quyoshli kunda bizning dala, yoki quyon va tipratikan haqida gap tuzish.

2. Predmetrasmi yoki syujetli rasm beriladi, o‘quvchilar rasm asosida bir gap yoki bir necha gap tuzadilar.

3. Ikki-uchta “tayanch” so‘z beriladi, o‘quvchilar shu so‘zlarni qatnashtirib gap tuzadilar. Tayanch so‘z sifatida bolalarning aktiv lug‘atiga aylantirish zarur bo‘lgan so‘zlar olinadi.

Boshlang‘ich nutq va uni o‘stirish vazifalari

Reja:

1. Bog‘lanishli nutq va uni maktabda egallash.

2. Bog‘lanishli nuqqa oid asosiy ko‘nikmalar.

3. Bayon va insho janrlari.

Bog‘lanishli nutq va uni maktabda egallash. Fikrni bayon etish ehtiyojini amalga oshirishga qaratilgan, tugallangan mavzuni ifodalaydigan logik va grammatik qoidalar asosida tuzilgan, mustaqil, tushgallangan va o‘zaro bog‘langan ma’noli qismlarga bo‘linadigan nutq bog‘lanishli nutq deyiladi.

Bog‘lanishli nutq birligi deb hikoya, maqola, roman, monografiya, doklad, hisobot kabilarni, maktab sharoitida esa o‘qituvchi bergan savolga o‘quvchilarning keng, mukammal og‘zaki javobini, yozma bayon va inshoni hisoblash mumkin.

Boshlang‘ich sinflar metodikasida bog‘lanishli nutqdan mashq turlariga quyidagilarni kiritish mumkin: 1)berilgan savolga keng, mukammal javob; 2)o‘qilgan asarni tahlil qilish, grammatik materialni o‘rganish; o‘quvchilar lug‘atini aktivlashtirish bilan bog‘liq holda har xil matnli mashqlar; 3)muntazam o‘tkazilgan kuzatishlarni yozish, ob-havo kundaligini yuritish; 4)o‘qilgan matnni turli variantda og‘zaki hikoyalash; 5)berilgan mavzu, rasm, kuzatishga oid boshlab berilgan yoki oxiri berilgan hikoya, reja yoki syujet asosid o‘quvchilarning og‘zaki hikoyasi; 6)badiiy matnni hikoya qilish, yod olish, o‘quvchilar saviyamsiga mos matnlarni yoddan yozish; 7)ertakni tayyorlanmasdan aytish, kichik she’r, hikoya tuzish; 8)namunasi berilgan badiiy, ilmiy-ommabop matn asosida bayon yozish; 9)o‘qituvchi bergan matnni og‘zaki va yozma qayta tuzish (tanlab qayta hikoya qilish va bayon, ijodiy qayta hikoyalash va bayon, hikoyasini sahnalashtirish kabilari); 10)har xil turdagi yozma insho.

Bu mashqlarning hammasi nazariyasiz, amaliy tarzda beriladi.

Bog‘lanishli nutqqa oid asosiy ko‘nikmalar. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari mustaqil mashq sifatida bog‘lanishli nutqni o‘stirishdan quyidagi ko‘nikmalarni bilib oladilar:

Mavzuni tushunish, chegarasini aniqlash va uni nisbatan to‘liq yoritish

ko‘nikmasi.

Inshoni asosiy fikrga bo‘ysundirish ko‘nikmasi.

Hikoya, insho uchun mavzuga taaluqli, uni yoritishga zarur bo‘lgan materialni yig‘ish.

Materialni sistemaga solish, uni tegishli izchillikda joylashtirish, matn rejasini tuzish va shu yeja asosida yozish ko‘nikmasi.

Fikrni adabiy til qoidalariga rioya qilgan holda to‘g‘ri ifodalay olish ko‘nikmasi.

Matnni og‘zaki yoki yozma tuzish, inshoni yozish, ya‘ni barcha tayyorgarlik ishlarini yakunlash ko‘nikmasi.

Yozilgan matnni takomillashtirish ko‘nikmasi. Bu ko‘nikma o‘z ijodiga tanqidiy munosabatda bo‘lish asosida tarbiyalanadi.

Shuning uchun o‘quvchilarning bog‘lanishli nutqini o‘stirishga oid mashq turlarining bir yillik rejasini tuzib olish tavsiya etiladi. Rejada o‘quvchilar yoshiga mos bayon va inshoning barcha turlari hisobga olinishi zarur.

Bayon va insho janrlari. Matnli mashqlar, metodik traditsiyaga ko‘ra, tasvirlash, hikoya qilish va muhokamaga bo‘linadi. Boshlang‘ich sinflarda bular, asosan. Tasvir yoki muhokama elementlari bo‘lgan hikoya tarzida uchraydi.

Har uchala janr uchun foydalanilgan material xarakterida ham, qurilishida ham, til vositalarini tanlash ham o‘z xususiyatlari mavjud. Insho yoki bayonga tayyorlanayotganda o‘qituvchi (yoki o‘quvchi) matnning janr xususiyatlarini hg‘isobga oladi.

Hikoya boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun mos janr hisoblanadi.

Tasvirda syujet, qatnashuvi shaxslar bo‘lmaydi; unda tabiat, ayrim predmet va hodisalar tasvirlanadi.

Muhokama bog‘lanishli matnning anchagina qiyin shakli hisoblanadi, shuning uchun boshlang‘ich sinflar dasturida muhokama tarzida insho yozdirish tavsiya etilmaydi; o‘quvchilar inshoda muhokama elementlaridangina foydalanadilar. Masalan, “Qushlar uyasini nima uchun buzish mumkin emas”, “Paxta – bizning boyligimiz” mavzularida og‘zaki hikoya tuzdirilsa yoki insho yozdirilsa, muhokama elementi, albatta, bo‘ladi.

O‘qituvchi bog‘lanishli nutqni rejalashtirganda, turli janrda mashq qilinishi ko‘zda tutadi va o‘quvchilarga hikoya, tasvir va muhokama elementlarini o‘rgata boradi.

Bog‘lanishli nutq, og‘zaki qayta hikoyalash va yozma bayon

Reja:

1. Og‘zaki va yozma qayta hikoyalash qo‘yiladigan talablar.
2. To‘liq yoki matnga yaqin qayta hikoyalash va bayon.
3. Tanlab qayta hikoyalash va bayon.
4. Qisqartirib qayta hikoyalash va bayon.
5. Ijodiy qayta hikoyalash va bayon.

Bayon o‘qib berilgan namunaviy matnni, matn mazmunini ma’lum tayyorgarlikdan so‘ng yozma qayta hikoyalashdir.

Namunaviy matn og‘zaki va yozma hikoya qilinadi. Bayon yozishga tayyorgarlik o‘qish darslarida o‘qilgan asar matnini qayta hikoyalash, savollarga javob berish, rejatuzish, reja asosida qayta hikoyalash jarayonida boshlanadi. Ona tili darslarida mashq ishlash jarayonida tayyorgarlik yozma shalda oshiriladi. Har qanday qayta hikoyalash asosida bayon yozish mumkin. Bayon bu kikich hajmdagi tuzilishi sodda matn tanlanadi. Keyin u murakkablashtirilib boriladi. Hikoya shaklidagi matnda asta-sekin tasvir muhokama elementlari bor matn tanlanadi. Qatnashuvchilari soni ko‘paytirib boriladi. Bayon asta-sekin ijodiy xarakter kasb etib boradi. Boshlang‘ich sinf dasturiga ikkinchi sinfda o‘ttiz bir so‘zli matn tanlanadi. So‘roqlar yordamida bayonlar yoziladi. Uchinchi sinfda qirq oltmish so‘zli matn to‘rtinchi 70-90 so‘zli mustaqil tuzilgan reja asosida bayon yoziladi.

Bayonning ahamiyati:

- bolalarda adabiy nutq to‘g‘ri shakllanadi
- nutq madaniyati egallanadi
- badiiy uslub singdiriladi
- badiiy tilga sezgirlik oshiriladi

Bayonning mavzulari:

- kishilarning hayoti, mehnati, yutuqlari ifodalangan matn
- tabiat bilan bog‘langan matn
- fan-texnika madaniyat yutuqlarga oid matn

Bayon mavzusi o‘quvchilarni bilimni kengaytiradi. Dunyo qarashini shakllantiradi. Qayta hikoyalashda til materiallaridan nutq aborotlaridan sintaktik qurilishdan foydalani olish zarur. Qayta hikoyalashda maxsus tayyorgarlikda quyidagi talablarga rioya qilinadi.

1) Qayta hikoyalash turi haqida o‘quvchilarni ogohlantiradi. Matnga yaqinlashtirilib, tanlab, qisqartirilib, ijodiy qayta hikoyalaniadi.

2) Suhbat, mtn mazmuni tahlil qilinadi. Tili oborotlari gaplari aniqlanadi

3) Qayta hikoyalaniishni puxtalash uchun ifodali o‘qish.

4) Matnni kompozitsiyali qismlarga bo‘lish sarlavha, reja tuzish.

5) Matnni qayta hikoyalash kamchiliklarni tuzatish.

6) Qayta hikoyalashni bolalar hayoti bilan bog‘lash.

To‘liq qayta hikoyalash uchun hikoya tanlanadi. Boshlang‘ich sinflarda ko‘p o‘tkaziladi. Bir kishining hikoya tarzidagi matn bo‘ladi. Matnda keyinchalik qahramonlarni tabiat tasvirini muhokama elementlarini bo‘lishi zarur.

Qayta hikoyalash uchun tuzilgan savollar har bir gapga qaratilmasdan umumlashtiruvchi harakterda bo‘lishi kerak.

To‘liq bayonga tayyorgarlik:

2-sinf ona tili: 49,57,147,146,172,187 mashqlar.

To‘liq bayonda uchraydigan kamchiliklar:

a) hikoyani to‘g‘r boshlashni bilmaslik

172 mashq. O‘ktam qizchani suvdan qutqarib oldi. (davom ettirishning endi iloji yo‘q)

b) Matn mazmunini davom ettira olmaslik:

v) Tushunmasdan noto'g'ri bayon qilish

g) Bayon qilishda til kambag'illigi

Bu kamchiliklarni yo'qotish uchun:

a) Matnni qismlarga bo'lish

b) Qismlarga sarlavha topish

v) Reja tuzish

g) Reja asosida qayta hikoyalash

Til kambag'al bo'lmasligi uchun til materiallari ustida ishlash. Bayon yozish quyidagicha uyushtiriladi.

1) Bolalarga bir ikki marta o'qib beriladi.

2) Suhbat: qislarga bo'lish, mazmuniy bog'lanishlarni aniqlab reja tuzish.

3) Lug'at ishi (so'z ma'nosi va imlosi)

4) Muhim til birliklariga diqqat qilish.

5) Gaplar tuzdirish.

6) Qayta hikoyalash.

7) yozish.

Tanlab qayta hikoyalash matnning tor mavzusi, kichikroq so'roqqa oid qism tanlanadi. Masalan: o'qilgan matndagi qahramonlarning ko'rinishi, ikki qahramonning to'qnashuvi, tabiat tasviri tanlanadi.

Tanlab hikoyalash turlari:

1) qahramonning tashqi ko'rinishini tanlab qayta hikoyalash, masalan, Odinaning qo'y boqib kelgandan so'ng boyning uni jazolashi;

2) tabiat tasvir. Matnning bir qismini unga chizilgan rasm asosida qayta hikoyalash;

3) O'qituvchining topshirig'i bilan hikoyaning bir epizodini qayta hikoyalash;

4) Berilgan mavzua asarning turli o'rinlaridan parchalar olib qayta hikoyalash.

5) Qisqartirib qayta hikoyalashda quyidagi savollardan foydalaniladi:

6) Har bir qimni bir gap bilan aytish, 1-qismdan asosiy gap qaysi?

7) Ijodiy qayta hikoyalashning bir necha turi bor:

1) shaxsni o'zgartirib qayta hikoyalash va bayon;

2) hikoyadagi biror qahramon tilidan qayta hikoyalash va bayon;

3) matnni ijodiy to'ldirib qayta hikoyalash va bayon;

4) so'z bilan tasvirlash yoki sahnalashtirish.

Bunda quyidagi topshriqlar bajariladi: "Siz shunday holatda o'zingizni qanday sezasiz? Bular rasmlarda tasvirlangan deb o'ylang. Shu voqealar ko'z oldingizdan o'tayaptimi? Siz ko'rgansiz, eshityapsiz o'zingiz tasvirladim deb o'ylang".

Qahramonning tashqi ko'rinishini o'ylashingiz mumkin. Suhbat orqali asosiy joylari ajratib olinadi. Reja tuziladi. Reja asosiy o'rinlarni ifodalashi zarur.

1.6 Tekshiruv bayoni

Reja:

1. Tekshiruv bayonining maqsad va vazifalari

2. Tekshiruv bayonining o‘ziga xos tomonlari
3. Tekshiruv bayonini o‘tkazish tartibi.

Tekshiruv bayoni asosan o‘quvchilarni bilimini aniqlash maqsadida o‘tkaziladi. O‘quvchi bilimidagi sayoz o‘rinlarni belgilab olish, xato kamchiliklarni bartaraf etish choralarini rejalashtirish. Tekshiruv bayoni bir o‘quv yilida 2-3 marta o‘tkaziladi. Uning turi to‘liq ta’limiy bayonniki kabi o‘tkazilish tartibi ham bayon turidan kelib chiqib, ta’limiy bayon kabi uyushtiriladi. Farqi shundaki, yozish jarayonida o‘qituvchi o‘quvchilarga yordam ko‘rsatmaydi, bu bayon turi 3-4 sinflarda chorak oxirida yoki biror katta bo‘lim o‘tib bo‘lingach o‘tkaziladi. Masalan: ona tilidan so‘z turkumlaridan ot, sifat, son, olmosh, fe‘l o‘tib bo‘lingach, ularga doir bilimlarni aniqlash maqsadida o‘tkaziladi.

1.6.1 Bog‘lanishli nutq, og‘zaki hikoya va yozma insho

Reja:

1. Og‘zaki va yozma insho turlari.
2. O‘quvchilarni tarbiyalashda inshoning roli.
3. Insho mavzusi, uni yoritish.
4. Reja tuzish.
5. Insho yozishga tayyorlash.
6. Insho tahlili.

Insho ijodiy ishning yuqori shakli. U og‘zaki va yozma shaklda o‘tkaziladi. Og‘zaki shakli savod o‘rgatish jarayoniga to‘g‘ri keladi, ona tili darslarida ham davom etadi. Umuman, og‘zaki insho- o‘quvchining o‘qituvchi bergan biror savoliga javob berishi, biror voqea haqida axboroti, rasm mazmunini hikoyalab berishi. Bu insho shakli erkin. Demak, turli mazmundagi mashqlar inshoga bo‘ysunadi. Yozma insho 1-sinfning 2-yarmidan boshlanib, darslikda rasm yuzasidan berilgan savolga javob yozish shaklida amalga oshiriladi. Lekin bu paytda insho atamasi ishlatilmaydi. Og‘zaki insho ko‘p o‘tkaziladi.

Insho o‘quvchini aqliy mustahkamlikka, fikrlashga, ko‘rgan, eshitgan, kuzatganlarni baholashga, kuzatuvchanlikka, voqealarni qiyoslashga, xulosa chiqarishga, munosabat ildirishga o‘rgatadi, fikrni tartibli ifodalash orqali o‘z kuchiga ishonch uyg‘otadi. Matn ustida ishlash jarayonida voqealarning sabab natija bog‘lanishini belgilaydi, reja haqida o‘ylaydi, so‘z tanlaydi, birikma va gap tuzadi, imlosini o‘ylaydi-bu aqliy faoliyatni talab etadi.

Og‘zaki va yozma inshoga o‘rgatish jarayonida o‘quvchilarda mavzuni tushunish va yoritish, material to‘plash, tartibga solish, joylashtirish, reja tuzish, reja asosida yozish, mazmunga xos til vositalarini tanlash, ulardan foydalanish, yozgan inshosini takomillashtirish ko‘nikmasi hosil qilinadi.

Bulardan tashqari, texnik vositalarni –husnixatga, xat boshiga, hoshiyaga rioya qilinadi.

Og‘zaki va yozma insho:

1. Material manbaiga ko‘ra 3 xil:
 - a) o‘quvchilarning ko‘rgan-bilganlari, eshitganlari, mehnat kuzatishlari,

ekskursiya, o‘yinlari asosidagi insho;

b) kitob materiali, rasmlar, filmlar, spektakillar, o‘qituvchi hikoyasi asosidagi insho;

v) turli manba materiallari asosidagi insho;

2. Mustaqillik darajasiga ko‘ra 2 xil:

a) Umumiy mavzu asosida umumiy tayyorgarlikdan so‘ng yoziladigan kollektiv insho;

b) alohida mavzu asosida yoziladigan individual insho.

3. Janrga ko‘ra uch xil:

a) hikoya tarzidagi insho;

b) tasvir insho;

v) muhokama elementli insho

Boshlang‘ich sinfda shaxsiy hayotiy tarjiba asosidagi insho ko‘p o‘tkaziladi.

Rasm asosidagi insho tez-tez o‘tkaziladi.

Rasm asosidagi insho 3 xil:

1. rasmlar seriyasi yoki rasmlari reja asosidagi insho;

2. mazmunli (bir syujet) rasm asosida insho;

3. rasmni tasvirlash- tasviriy insho.

Bularni o‘tkazish ham shu berilgan tartibda o‘tkaziladi.

2-sinfda seriyali rasmlar bolalar mehnati, o‘yiniga asoslanadi. 3-4-sinfda seriyali, syujet, rasmni tasvirlash xarakteridagi insho o‘tkaziladi. 1-sinf Gafforova darsligida insho yozish hisobiga olinmagan. Boshlang‘ich sinfda insho ta’limiy xarakterda bo‘ladi. 3-sinfda teukshiruv insho o‘tkaziladi. Ta’limiy insho baholanadi, lekin salbiy baho qo‘yilmaydi.

Insho bola shaxsini shakllantirish vositasi. Bolalar voqea –hodisalarni sinchiklab kuzatishni o‘rganadi, fikrini izchil yoritishga o‘rganadi. Adabiy tilni egallaydi.

Insho mavzusi: qahramonlik, mehnatsevarlik, vatanparvarlik, maktab, ilm-xosiyati, ota-onalarga munosabat, kattalarga hurmat, tabiat, bayramlar, hayvonot dunyosi, yaxshilik, yomonlik, odob-ahloq mavzularida bo‘lishi o‘quvchilarning shunday ahloqiy xulqqa ega bo‘lishida muhim rol o‘ynaydi. Inshoning tarbiyaviy ahamiyatini oshirish uchun:

1. Osondan qiyinga tamoyiliga amal qilish. Inshoni muntazam o‘tkazib borilsa, o‘quvchilarda mustaqillikni tarbiyalaydi.

2. Inshoni hayot bilan bog‘lash. Kuzatishlar, kundalik yuritish, qilingan ishlar yuzasidan hisobot, xat, maqola, taqriz shaklida yozishning ahamiyati katta.

3. Insho uchun maktab va o‘qituvchining tarbiyaviy vazifalariga mos mavzu tanlash. Mehnat, vatan, ahloqiy muammolar haqidagi mavzular kiradi.

4. Insho ustida ishlashda ishning emotsional darajasini oshirish. Tabiatni qiziqarli, obrazli, ta’sirli qilib tasvirlash.

Mavzular:”Bizning qishloq”,”Jamoamiz dalasida”,”Paxta boyligimiz”,”Daraxt o‘tqazish”,”Polizda”,”Bizning gulzor”,”Varrak”,”Kim bo‘lsam ekan?”,”Onam o‘qituvchi”,”Bu mening bobom”.

Eng yaxshi insho sinfda o‘qib beriladi. Konkurs e’lon qilinadi. Mavzu

inshoning predmeti, uning mazmunini tashkil etadi. Mavzuga qarab material to‘planadi, faktlar yig‘iladi. Insho mavzusini to‘liq yoritish uchun uni tushunishga bog‘liq. Eng asosiy narsa insho uchun mavzu tanlash. Mavzu tartiblangan, chegaralangan bo‘lishi lozim. Mavzular: “Karam uzish”, “Uzumzorda”, “Paxta terimi”, “Kuz kunlarining birida”, “Kech kuzda kolxoz bog‘i”, “Qorbo‘ron o‘ynadik”, “Yozgi ta‘tilning bir kunida”...

Mavzuni yoritish uchun o‘quvchilarga topshiriqlar beriladi. M: “Uzumzorda” mavzusida insho yozish uchun: Uzumzor qishloqning qayerida joylashgan? Uerda kim bog‘bon bo‘lib ishlaydi? Qanday uzum turlari bor? Siz u yerga borganda nima qildingiz?

Uzumzorni tasvirlovchi so‘z, birikmalar to‘plang. Gaplar tuzing. Boqqa o‘zingizning munosabatingizni bildiring. Topshiriqlar yozdiriladi, material to‘planadi. To‘plangan materiallar og‘zka savol-javob yo‘li bilan aniqlanadi, kamchiliklar tuzatiladi, reja tuziladi, so‘zlatiladi, so‘ng yozishga ruxsat beriladi. Reja-bu loyiha. Har bir og‘zaki va yozma hikoya qilishning zaruriy pog‘onasi – reja.

1-sinfda reja so‘roq gap shaklida, o‘qituvchi tomonidan tuzib beriladi. 2-sinfda o‘qituvchi rahbarligida o‘quvchilar bilan jamoa bo‘lib tuziladi. Unda ham asosan so‘roq gap shaklida bo‘ladi. 3-sinfda jamoa bo‘lib tuziladi, darak gap shaklida bo‘ladi. 4- sinfda mustaqil tuziladi, darak gap, atov gap (ba‘zi qismi) shaklida bo‘ladi.

Reja 2,3,5 qisimli bo‘ladi. O‘quvchilar o‘qigan hikoyasiga reja tuzib, qayta hikoyalaydilar. So‘ng insho rejasini tuzadilar. So‘ng seriyali rasm asosida reja tuzadilar, inshoga sarlavha topadilar. So‘ng syujetli rasm va kuzatishlar asosida reja tuzishga o‘tadilar.

Reja tuzishga o‘rganishdan oldin nima to‘xtatiladi; keyin qanday davom ettiriladi, so‘ng nima haqida gapiriladi, nima bilan tugatiladi deb yo‘l-yo‘riq beriladi.

Reja insho yozishga tayyorgarlik davrida tuziladi.

Mavzu e‘lon qilingach, ekskursiya kuzatishdan oldin tuzib olinsa, insho muvaffaqiyatli yoziladi.

Inshoga tayyorgarlikni o‘qituvchi boshqaradi.

Tayyorgarlik davrida:

- 1) hikoya qilishga talab uyg‘otadigan vaziyat yaratish;
- 2) insho uchun material yig‘ish;
- 3) til vositalarini tanlash.

Tayyorgarlik insho yozilishidan bir necha kun oldin boshlanadi. Darsdan tashqari vaqtlarda, boshqa dars jarayonida ham tayyorgarlik ko‘riladi. Insho ustida ishlash 3 bosqichda:

1) material to‘plash; kuzatish, ekskursiya, rasmni ko‘rib chiqish, kinofilm, spektakl ko‘rish, badiiy adabiyotlar o‘qish;

2) mavzuga dor mos materiallar tanlash, sistema solish joylashtirish, suhbat, muhokama qilish, zarur materiallarni ajratish, reja tuzish, lug‘at ustida ishlash, imlo va leksik tomondan tayyorgarlik ko‘rish

3) inshoni nutqiy shakllantirish; insho matni tuzish, yozish

takomillashtirish, xatolarini to'g'rilash, tekshirish.

1-2-bosqichlardagi ilar darsdan tashqari paytlarda bajariladi.

Tayyorlov bosqichida qancha ko'p ishlansa, insho sifatli bo'ladi. Darsda yig'ilgan materiallar yodiga tushirilsa, yozishga qiziqish uyg'otiladi.

1-sinfda insho yozish bir dars, 2-sinfda bir dars keyingi soatdan 15-20 daqiqa, 3-4 sinfda bir-bir yarim, ba'zan 2 dars ajratiladi.

Xatolar ustida ishlashga 20-25 daqiqa ajratiladi.

1) mavzuni e'lon qilish, uni o'quvchilar bilan muhokama qilish
2) to'plangan materiallarni sistemaga solish, rasm asosida bo'lsa, rasmni ko'rish, suxbat o'tkazish.

3) reja tuzish yoki oldin tuzilgan rejaga aniqlik kiritish

4) Matnni nutqiy tayyorlash, zarur so'zlarni yozish, birikma gap, bog'lanishli nutq tuzish, imlosi qiyin so'zlarni tushuntirish;

5) Inshoni yozish, o'qituvchi ayrim o'quvchilarga individual yordam beradi.

6) Insho tekshiriladi, o'quvchilar tuzatishlari bo'lsa, baho pasaytirilmaydi (o'quvchilar tekshiradi).

7) O'qituvchi 2 kun ichida inshoni tekshiradi.

Inshoni baholashda quyidagilar hisobga olinadi:

1) mavzuning yoritilishi
2) reja, kompozitsiya, izchillik, xulosa chiqarilganmi?
3) Janri, uslubi: tasvir muhokama elementlari bormi? Badiiy elementlari bormi?

4) Insho hajmi

5) Leksikasi

6) Sintaksisi

7) Imloviy, ishoraviy savodxonligi

8) Husnixat, xati, xat boshi, hoshiya.

Foydalaniladigan asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari ro'yxati

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari

№	Muallif	Adabiyot nomi	Nashr yili	adabiyotning ARM dagi shifri	adabiyotning ARM dagi inventar raqami
1.	Qosimova K., Matjonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh.	Ona tili o'qitish metodikasi (Darslik)	Toshkent, Noshir, 2009	74.261.4 O-56	Y-7000 32 ta
2.	G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Mamatova G., Boqiyeva H.	Husnixat va uni o'qitish metodikasi.	-T.: TDPU,2009. - 70 b.		
3	Рахматуллаева Л.И.	Методика преподавания	-Т.: Учебное		

		родного языка	пособие. Молия Иктисод, 2007.		
--	--	------------------	--	--	--

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. Uzviylashtirilgan Davlat ta’lim standarti. –T.: Yangiyo‘l poligraf servis, 2010.– 42- 46 b.
2. Uzviylashtirilgan o‘quv dasturi. –T.: Yangiyo‘l poligraf servis, 2010. – 46-68 b.
3. Abdullayeva Q. va boshq. O‘qish kitobi (2-sinf uchun darslik). –T.: O‘qituvchi, 2010. – 192 b.
4. Abdullayeva Q. va boshq. 2-sinfda o‘qish darslari. –T.: O‘qituvchi, 2009. – 266 b.
5. Matchonov S. va boshq. O‘qish kitobi (4-sinf uchun darslik). –T.: Yangiyo‘l poligraf servis, 2009. – 266 b.
6. Umarova M., Sh.Hakimova. O‘qish kitobi (3-sinf uchun darslik). – T.: Cho‘lpon, 2014. – 240 b.
7. Umarova M, Sh.Hakimova. O‘qish darslari (3-sinf uchun). –T.: Cho‘lpon, 2014. – 126 b.
8. G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh., Shermatova U. 4-sinfda ona tili darslari. -T.: O‘qituvchi, 2003.
9. Qosimova Q. “2-sinflarda ona tili darslari”, T. “O‘qituvchi”, 1998- yil.
- 10.G‘afforova T., Shodmonov E., Eshturdiyeva G. O‘qish kitobi (1-sinf uchun darslik). – T.: Sharq, 2014. – 127 b.
- 11.G‘afforova T., G‘ulomova X. 1-sinfda o‘qish darslari. –T.: Sharq, 2003. – 126 b.
- 12.Qosimova K., Fuzailov S., Ne‘matova A. Ona tili (2-sinf uchun darslik). – T.:Cho‘lpon, 2013. -127 b.
- 13.Fuzailov S., Xudoyberganova M. Ona tili (3-sinf uchun darslik). – T.:O‘qituvchi, 2013. -143 b.
- 14.Ikromova R., G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh., Shodmonqulova D. (4-sinf uchun darslik). –T.:O‘qituvchi, 2013. -190 b.
15. H.Bakiyeva, N.Ahmedova, N.Azizova, D.Nosirova, B.Teshaboyeva, U.Ismoilova, B.Egamberdiyeva “Savodga o‘rgatish darslari”.-T.: “Extremumpress”, 2014. -119 b.
16. Safarova R., G‘ulomov M., Inoyatova m. Savod o‘rgatish drslari. 1-sinf o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma.-T.: “Tafakkur”, 2012.-141 b.
17. U.Masharipova va b. “Ona tili” 1-sinf o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma.-T.: “Sharq”, 2014.-120 b.
18. G.Boymurodova va b. “O‘qish” 1-sinf o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma.-T.: “Sharq”, 2014.-120 b.
19. A.Hamroyev. 1-sinfda o‘qish darslari. Buxoro, 2002. -48 b.
20. A.Hamroyev. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. Buxoro. 216 b.

Elektron ta'lim resurslari

1. [www. tdpu. uz](http://www.tdpu.uz)
2. [www. pedagog. uz](http://www.pedagog.uz)
3. [www. Ziyonet. uz](http://www.Ziyonet.uz)
4. [www. edu. uz](http://www.edu.uz)
5. [tdpu-INTRANET. Ped](#)

AMALIY MASHG'ULOT MATERIALLARI

1 - MAVZU	So'z turkumlarini o'rganish metodikasi. Otlarda son va egalik kategoriyasini o'rganish
----------------------	---

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Kirish ma'ruza
Ma'ruza rejasi	<ol style="list-style-type: none"> 1. So'zlarni leksik-grammatik turkumlarga ajratish tamoyillari 2. Boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini o'rganish aspekti <li style="padding-left: 20px;">Z. Ot so'z turkumi yuzasidan o'quvchilarga beriladigan bilim va hosil qilinadigan ko'nikma va malakalar <li style="padding-left: 20px;">4. Otni o'rganishda izchillik. <li style="padding-left: 20px;">5. Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'rganish <li style="padding-left: 20px;">6. Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini, ot va otning birlik – ko'plikda, egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullari bilan tanishtirish
O'qituvchining vazifasi: <ol style="list-style-type: none"> 1. Talabalarining so'z turkumlari haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2. Talabalarda so'z turkumlarini o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3. Talabalarni boshlang'ich sinflarda ot turkumini o'rganish izchilligi, dastur talablari, son va egalik 	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak <ol style="list-style-type: none"> 1. So'z turkumlarini o'rganishning maqsad va vazifalarini. 2. So'z turkumlarini, jumladan, ot, otning ko'plik va birlikda, egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 3. otning ko'plik va birlikda, egalik

<p>kategoriyalarini o'rganish usullari, mashqlar tizimi bilan tanishtirish.</p> <p>4. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).</p>		<p>qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.</p>
<p>Ta'lim metodi va texnikasi</p>		<p>Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Komp'yuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.</p>
<p>Ta'lim vositasi</p>		<p>Proektor</p>
<p>Ta'lim shakli</p>		<p>Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash</p>
<p>Ta'lim sharti</p>		<p>Auditoriya, TSOdan foydalanish</p>
<p>Dars bosqichlari va vaqti</p>	<p>O'qituvchi</p>	<p>Talaba</p>
<p>1- bosqich Kirish (5 daqiqa)</p>	<p>1. Ma'ruza mavzusini (So'z turkumlarini o'rganish metodikasi. Otlarda son va egalik kategoriyasini o'rganish)</p> <p>2. Ma'ruza maqsadini</p> <p>3. Ma'ruza rejasini e'lon qilish.</p>	<p>Eshitadi, yozadi, javob beradi.</p>
<p>2- bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)</p>	<p>1. So'zlar qaysi tamoyillar asosida turkumlarga ajratiladi?</p> <p>2. So'z turkumi deganda nimani tushunasiz?</p> <p>3. Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra qaysi so'z turkumlari o'rganiladi?</p> <p>4. So'z turkumini o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada?</p> <p>5. So'z turkumlarini o'rganishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?</p>	<p>Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi</p>

<p>3- bosqich Axborot berish (65 daqiqa)</p>	<p>1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da so'z turkumlarining qaysi belgilari o'rganiladi deyilgan? 2. Boshlang'ich sinflarda otlar qanday izchillikda o'rganiladi? 3.Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'rgatishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring. 4.Otlarning son va egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda o'quvchilarda q.anday imloviy ko'nikmalar hosil bo'ladi? 5.Egalik qo'shimchalari bilan otlarning qo'llanishini o'rgatish usullarini misollar bilan yoritib bering. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa</p>	
<p>4- bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)</p>	<p>1.Otlarning birlik va ko'plikda qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 2.Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarga misollar ko'rsatish. 3. Otlarning birlik va ko'plikda , egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar</p>	

	namoyish qilish. 4.Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash	
--	---	--

1-ilova

SO'Z TURKUMLARI				
OT	SIFAT	SON	OLMOSH	FE'L
1. Shaxs, narsa va joy nomini bildiradi	1. Shaxs va narsaning belgisini bildiradi	1. Shaxs, narsaning sanog'i va tartibini bildiradi	1. Kishilik olmoshlari Shaxsni bildiradi va ot o'rnida qo'llaniladi	1. Shaxs, narsaning harakatini bildiradi
2. Kim?, nima?, qaer? so'roqlariga javob bo'ladi	2. Qanday? yoki qanaqa? so'rog'iga javob bo'ladi	2. Necha? yoki nechanchi? so'rog'iga javob bo'ladi	2. Kishilik olmoshlari kim? so'rog'iga javob bo'ladi	2. Nima qil-di?, Nima qiladi?, Nima qilyapti? Nima qilmoqchi kabi so'roqlarga javob bo'ladi
3. Birlik va ko'plikda qo'llanadi	3.O'zgarmaydi	3. Asosan o'zgarmaydi	3. Ular birlik va ko'plikda bo'ladi	3. Bo'lishli va bo'lishsiz shaklda qo'llanadi
4. Egalik qo'shimchalari bilan o'zgaradi	4. Gapda ikkinchi darajali bo'lak vazifasida keladi	4. Gapda ikkinchi darajali bo'lak vazifasida keladi	4. Kishilik olmoshlari kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanadi	4. Shaxs-son qo'shimchala i bilan tuslanadi
5.Kelishiklar bilan turlanadi	5. Sifatlar yasaladi	5. Sonlar yasalmaydi	5. Ular gapda bosh va ikkinchi darajali bo'laklar vazifasida keladi	5. Uch zamonni bildiradi
6. Gapda ega yoki ikkinchi darajali bo'lak			6. Olmoshlar yasalmaydi	6. Gapda kesim vazifasida

vazifasida keladi				keladi
7. Otlar yasaladi				7. Fe'llar yasaladi

2 -ilova

Otni o'rganish boqichlari

- Savod o'rgatish davri – tayyorlov bosqichi:
 - Shaxs-narsalarni va ularning nomi bo'lgan so'zlarni harakat, belgi bildirgan so'zlardan farqlashga o'rganadilar.
- 1-2-sinf ona tili darslari – amaliy bosqich:
 - Shaxs-narsa nomlarini ma'nolari va so'roqlari asosida farqlashga o'rganadilar.
- 3-4-sinf ona tili darslari – nazariy bosqich:
 - ot so'z turkumi tushunchasi hosil qilinadi;
 - otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi bilan tanishtiriladi: bu jarayonida o'quvchilarda: 1) birlik va ko'plikda qo'llangan otlarning ma'nosi va qo'shimcha orqali farqlash, 2) birlikdagi otdan ko'plik shaklidagi va, aksincha, ko'plikdagi otdan birlik sondagi ot hosil qilish, 3) gapda so'zlarning bog'lanishini hisobga olgan holda, otlardan nutqda to'g'ri foydalana olish ko'nikmalari shakllantiriladi;
 - otlarning egalik qo'shimchalarini bilan o'zgarishi o'rgatiladi: bunda: “egalik” so'zining leksik ma'nosi; Shaxs va son tushunchasi; so'zlovchi, tinglovchi, o'zga so'zlarini ma'nosi; egalik qo'shimchalarining ikki varianti bilan tanishtiriladi;
 - grammatik mavzular bilan bog'liq holda lug'at zahirasi boyitiladi, nutqi o'stiriladi, imloviy malaka hosil qilinadi.

3 -ilova

Blits-o'yin

No	Savollar	Yakk a javob	To'g' 'ri javob	Sizning harakatingiz
1.	Boshlang'ich sinflarda qaysi so'z turkumlari o'rganiladi?			Nimani bildirish, so'roqlari, o'zgarish-o'zgarmasligi, gapdagi vazifasi
2.	O'quvchilar so'z turkumlarining qaysi xususiyatlari bilan tanishtiriladi?			So'zlarni leksik-semantik, morfologik, sintaktik guruhlanishi
3.	So'z turkumlari			Ot, sifat, son, kishilik olmoshlari, fe'l
4.	Otni o'rganishning amaliy			Taqqoslash

	ahamiyati			
5.	Otlarning birlik-ko'plikda qo'llanishi qaysi usulda o'rganiladi?			Lug'at zahirasi boyiydi, nutqi o'sadi, imloviy malaka hosil bo'ladi
6	Otlarning birlik-ko'plikda qo'llanishi qaysi usulda o'rganiladi?			Muammoli

4- ilova

BILIMLARNI TEKSHIRISH UCHUN TEST TOPSHIRIQLARI

1. So'z turkumlarini o'rganishdagi metodlar to'g'ri ko'rsatilgan qatorni aniqlang.

A) O'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirish, lug'atini yangi ot, sifat, son, fe'llar bilan boyitish, so'zlardan to'g'ri foydalanish malakasini o'stirish, til dalillarini kuzatish, savol-javob

B) Ot, sifat, son, fe'l haqida tushuncha berish, bu so'z turkumlariga oid so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish va yoza olish, suhbat, darslik bilan ishlash

C) So'z turkumlari: ot, sifat, son, fe'l, ravish haqida tushuncha berish, bu so'z turkumlariga oid so'zlardan nutqda to'g'ri foydalana olish, ko'rgazmadan foydalanish

D) Evristik metod, yarim izlanishli muammoli metod, tarmoqlash metodi, mustaqil ish metodi, induktiv va deduktik metodlar

2. Otni o'rganishga tayyorlov bosqichi qaysi davrga to'g'ri keladi?

A) 3-sinf davriga

B) 2-sinf davriga

C) savod o'rgatish davriga

D) A, V, S

2-ma'ruza

1 - MAVZU	Otlarning kelishik kategoriyasini va ot yasovchi qo'shimchalarni o'rganish
----------------------	---

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. So'zlarni leksik-grammatik turkumlarga ajratish tamoyillari 2. Boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini o'rganish aspekti Z. Ot so'z turkumi yuzasidan o'quvchilarga beriladigan bilim va hosil

	qilinadigan ko'nikma va malakalar 4. Otni o'rganishda izchillik. 5. Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'rganish 6. Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish	
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini, ot va otning birlik – ko'plikda, egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullari bilan tanishtirish	
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarning so'z turkumlari haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2. Talabalarda so'z turkumlarini o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3. Talabalarni boshlang'ich sinflarda ot turkumini o'rganish izchilligi, dastur talablari, son va egalik kategoriyalarini o'rganish usullari, mashqlar tizimi bilan tanishtirish. 4. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. So'z turkumlarini o'rganishning maqsad va vazifalarini. 2. So'z turkumlarini, jumladan, ot, otning ko'plik va birlikda, egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 3. otning ko'plik va birlikda, egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Komp'yuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi	Proektor	
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Ma'ruza mavzusini (So'z turkumlarini o'rganish metodikasi. Otlarda son va egalik kategoriyasini o'rganish)	Eshitadi, yozadi, javob beradi.

	<p>2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.</p>	
<p>2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)</p>	<p>1.So'zlar qaysi tamoyillar asosida turkumlarga ajratiladi? 2. So'z turkumi deganda nimani tushunasiz? 3. Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra qaysi so'z turkumlari o'rganiladi? (1-ilova) 4. So'z turkumini o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada? 5.So'z turkumlarini o'rganishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?</p>	<p>Muhokama uchun savol- topshiriqlarga talabalarning javobi</p>
<p>3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)</p>	<p>1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da so'z turkumlarining qaysi belgilari o'rganiladi deyilgan?(2-ilova) 2. Boshlang'ich sinflarda otlar qanday izchillikda o'rganiladi?(-ilova) 3.Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'rgatishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring.(-ilova) 4.Otlarning son va egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda o'quvchilarda q.anday imloviy ko'nikmalar hosil bo'ladi? (-ilova) 5.Egalik qo'shimchalari</p>	

	<p>bilan otlarning qo'llanishini o'rgatish usullarini misollar bilan yoritib bering.</p> <p>Uning mahokamasi: 10 daqiqa</p> <p>3. Taqdimot: 5 daqiqa</p>	
<p>4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)</p>	<p>1.Otlarning birlik va ko'plikda qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 2.Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarga misollar ko'rsatish.</p> <p>3. Otlarning birlik va ko'plikda , egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish.</p> <p>4.Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash</p>	

3-ma'ruza

MAVZU	Sifat so'z turkumini o'tish metodikas
--------------	---------------------------------------

1.16.Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Boshlang'ich sinflarda sifat turkumi yuzasidan o'quvchilarda hosil qilinadigan bilim, ko'nikma, malaka. 2. Boshlang'ich sinflarda sifatni o'rganish bosqichlari va izchilligi. 3. Sifatni o'rganishda qo'llanadigan

	<p>metodlar.</p> <p>4. Sifat soʻz turkumini oʻrganishda qoʻllaniladigan mashqlar tizimi.</p>	
Oʻquv mashgʻulotning maqsadi	Talabalarni boshlangʻich sinflarda soʻz turkumlarini, ot va otning birlik – koʻplikda, egalik qoʻshimchalari bilan qoʻllanishini oʻrgatish usullari bilan tanishtirish	
<p>Oʻqituvchining vazifasi:</p> <p>5. Talabalarining soʻz turkumini oʻrganish yuzasidan bilimlarini aniqlash.</p> <p>6. Boshlangʻich sinfda sifat soʻz turkumini oʻrganish boʻyicha dastur talablari bilan tanishtirish.</p> <p>7. Boshlangʻich taʼlimda sifatni oʻrganish izchilligi bilan tanishtirish.</p> <p>8. Boshlangʻich sinflarda sifatni oʻrganishda qoʻllanadigan metod va usullarni oʻrgatish.</p> <p>9. Sifatni oʻtidsha mashqlar tizimidan toʻgʻri foydalana olishga oʻrgatish.</p> <p>10. Maʼruza davomida talabalarining faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).</p>	<p>Oʻquv faoliyatining natijasi</p> <p>Talabalar bilishi kerak</p> <p>3. Sifat turkumini oʻrganish boʻyicha davlat taʼlim standarti va ona tili dasturi talablarini bilib olish.</p> <p>4. Sifatni oʻrganish bosqichlari va ularda qoʻllanadigan metodlarni egallashlari.</p> <p>5. Sifatni oʻtishda mashqlardan toʻgʻri foydalana olish.</p> <p>6. Sifat soʻz turkumini oʻrganishda koʻrgazmali qurollardan foydalana bilish.</p> <p>7. Darsda faol ishtirok etish.</p>	
Taʼlim metodi va texnikasi	suhbat, izlanish, mustaqil ish, AKTdan foydalanish, “CHarxpalak metodi“, Blits metodi.	
Taʼlim vositasi	Proektor	
Taʼlim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Taʼlim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	Oʻqituvchi	Talaba
1-bosqich. Kirish. (5 daqiqa)	<p>1. Maʼruza mavzusini</p> <p>(Sifat soʻz turkumini oʻtish metodikasi)</p> <p>2. Maʼruza maqsadini</p>	Eshitadi, yozadi, javob beradi.

	3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	<p>1.So'zlar qaysi tamoyillar asosida turkumlarga ajratiladi?</p> <p>2. So'z turkumi deganda nimani tushunasiz?</p> <p>3. Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra qaysison so'z turkumining qaysi grammatik xususiyatlari o'rganiladi? (1-ilova)</p> <p>4. Sifat so'z turkumini o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada?</p> <p>5.Sifat so'z turkumini o'rganishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?</p>	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	<p>1. Ma'ruza: 20 daqiqa</p> <p>2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da sifat so'z turkumining qaysi belgilari o'rganiladi deyilgan?</p> <p>2. Boshlang'ich sinflarda sifatlar qanday izchillikda o'rganiladi?</p> <p>3.Sifatni o'rganish bo'yicha DTS va dastur talablari ayting.</p> <p>4.Boshlang'ich sinfda sifat so'z turkumini suhbat, yarim izlanish; muammoli metod, analitik, sintetik, induktiv metodlardan qaysi birida o'rganish yaxshi samara beradi?</p> <p>5.Sifatni o'rganish necha</p>	

	<p>bosqichga bo'linadi? Bu bosqichlarning vazifalari nimalardan iborat?</p> <p>6. Sifatni o'rganishdagi mashqlar tizimi misollar bilan yoriting.</p> <p>Uning mahokamasi: 10 daqiqa</p> <p>3. Taqdimot: 5 daqiqa</p>	
<p>4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)</p>	<p>1.Sifatning ma'no turlarini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish.</p> <p>2.Rang(hajm, shakl, hid, maza, xil-xususiyat) bildiruvchi sifatlarga doir mashqlar tizimini ishlab chiqing.</p> <p>3. Sifatlarni o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish.</p> <p>4.Blits texnologiyasi va test asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash</p>	

1 -ilova

Sifat yuzasidan o'quvchilar quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashlari lozim:

Bilim:

- 1.Sifat, sifatning ma'no turlari;
- 2.Qanday?, qanaqa? So'roqlariga javob bo'lishi;
- 3.Ikkinchi darajali bo'lak vazifasida kelishi;
4. Ohang yordamida bog'lanishi;
5. SHakldosh, ma'nodosh sifatlari.

Ko'nikma:

- 1.Sifatning ma'no turlarini farqlashi.
- 2.Sifatga qanday? so'rog'ini bera bilishi.
3. Gap va matn tarkibidan sifatni so'roqlari orqali aniqlay bilishi.
4. Sifatlarni belgi bildiruvchi boshqa so'zlardan farqlay bilishi.
5. Sifat bog'lanib kelgan so'z orqali unga so'roq bera olishi. Sifatning otga bog'lanib kelishini bilishi.
- 6.Sifatning gapda ikkinchi darajali bo'lak vazifasida kelishini, uni to'lqinli chiziq orqali belgilay olishi.

-
7. Sifatlarni to'g'ri talaffuz qila olishi.
 8. Sifatlardan og'zaki va yozma nutqda to'g'ri va o'rinli foydalana olishi.
 9. Sifatlarga shakldosh so'zlar, ma'nodosh, qarama-qarshi ma'noli sifatlar topa olishi.

Malaka:

1. Sifatlarning ma'nosini izohlay olishi.
2. Sifatlarning talaffuzi va yozilishini izohlay olishi.
3. Imlo lug'atdan foydalana olishi.
4. Sifatlarni o'qilgan asar matnidan topa olishi
5. Berilgan sifat ishtirokida birikma va gap tuza olishi.
7. O'qiganlari, kuzatganlari va rasm asosida sifatlarni qatnashtirib kichik hikoyacha tuza olishi.
8. Matndagi sifatlarni boshqa ma'nodosh sifatlar bilan almashtirisha bilishi.

4 - ilova

Sifatni o'rgatishda quyidagi metodlarni qo'llang va ularning eng samaradorini ajratib, izoh bering.

Suhbat metodi

Induktiv metod

Analitik metod

Aqliy hujum

Tarmoqlash metodi

Deduktiv metod

Sintetik metod

Yarim izlanishli muammoli metod

Mustaqil ish metodi va hokazo.

5 -ilova

Mashqlar tizimi

1. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga qanday?, qanaqa? so'roqlarini bering. Bu so'zlar qanday ma'no bildirayotganini ayting.
2. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga so'roq bering. Ular qanday ma'noni bildiriyapti?
3. Qanday? so'rog'i yordamida sifatlarni toping.
4. Rang, shakl, maza bildirgan sifatlarni narsa va Shaxs bildirgan so'zlar bilan birikma tarzida yozing.
5. Qanday? so'rog'iga javob bo'lgan sifatlarni toping. Ular kimning yoki nimaning belgisini bildirayotganini ayting.
6. Sifatlarga narsa va Shaxs bildirgan so'zlar orqali so'roq bering va ularni birikma tarzida yozing.
7. Sifatlarni o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing.
8. Sifatlarni aniq lab, o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing. Ularning tagiga to'lqinli chiziq chizing. Ma'no turini qavs ichida ko'rsating.
9. CHiziqchalar o'rniga sifatning ma'no turlaridan mosini qo'yib yozing.
10. Sifatlarni o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing. Ularning

gapdagi vazifasini ayting.

11. Sifatlariga ma'nodosh (shakldosh, qarama-qarshi) ma'noli sifatlar toping.

Ular ishtirokida gaplar tuzing. SHakldosh so'zlarning turkumini ayting.

12. Rasm asosida "Oltin kuz" mavzusida hikoyacha tuzing. Hikoyangizda sifatlardan foydalaning.

MAVZU	Son so'z turkumini o'tish metodikasi
--------------	---

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	<ol style="list-style-type: none"> 5. Boshlang'ich sinflarda son turkumi yuzasidan o'quvchilarda hosil qilinadigan bilim, ko'nikma, malaka. 6. Boshlang'ich sinflarda sonni o'rganish bosqichlari va izchilligi. 7. Sonni o'rganishda qo'llanadigan metodlar. 8. Son so'z turkumini o'rganishda qo'llaniladigan mashqlar tizimi.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini, ot va otning birlik – ko'plikda, egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullari bilan tanishtirish
O'qituvchining vazifasi: <ol style="list-style-type: none"> 1. Talabalarining so'z turkumini o'rganish yuzasidan bilimlarini aniqlash. 2. Boshlang'ich sinfda son so'z turkumini o'rganish bo'yicha dastur talablari bilan tanishtirish. 3. Boshlang'ich ta'limda sonni o'rganish izchilligi bilan tanishtirish. 4. Boshlang'ich sinflarda sonni 	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak <ol style="list-style-type: none"> 8. Son turkumini o'rganish bo'yicha davlat ta'lim standarti va ona tili dasturi talablarini bilib olish. 9. Sonni o'rganish bosqichlari va ularda qo'llanadigan metodilarni egallashlari. 10. Sonni o'tishda mashqlardan to'g'ri foydalana olish. 11. Son so'z turkumini o'rganishda

o'rganishda qo'llanadigan metod va usullarni o'rgatish. 5. Sonni o'tidsha mashqlar tizimidan to'g'ri foydalana olishga o'rgatish. 6. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).		ko'rgazmali qurollardan foydalana bilish. 12. Darsda faol ishtirok etish.
Ta'lim metodi va texnikasi		suhbat, izlanish, mustaqil ish, AKTdan foydalanish, "CHarxpalak metodi", Blits metodi.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich. Kirish. (5 daqiqa)	1. Ma'ruza mavzusini (Son so'z turkumini metodikasi) 2. Ma'ruza maqsadini 3. Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1. So'zlar qaysi tamoyillar asosida turkumlarga ajratiladi? 2. So'z turkumi deganda nimani tushunasiz? 3. Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra qaysi son so'z turkumining qaysi grammatik xususiyatlari o'rganiladi? (1-ilova) 4. Son so'z turkumini o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada? 5. Son so'z turkumini o'rganishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

<p>3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)</p>	<p>1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovaning "Ona tili o'qitish metodikasi"da son so'z turkumining qaysi belgilari o'rganiladi deyilgan? 2. Boshlang'ich sinflarda sonlar qanday izchillikda o'rganiladi? 3.Sonni o'rganish bo'yicha DTS va dastur talablari ayting. 4.Boshlang'ich sinfda son so'z turkumini suhbat, yarim izlanish; muammoli metod, analitik, sintetik, induktiv metodlardan qaysi birida o'rganish yaxshi samara beradi? 5.Sonni o'rganish necha bosqichga bo'linadi? Bu bosqichlarning vazifalari nimalardan iborat? 6. Sonni o'rganishdagi mashqlar tizimi misollar bilan yoriting. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa</p>	
<p>4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)</p>	<p>1.Sonlarning ma'no turlarini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 2.Sanoq sonlarni qo'shimchalar bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarga misollar ko'rsatish. 3. Sonlarni o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish.</p>	

	4.Blits texnologiyasi va test asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash	
--	---	--

1- ilova

Ma'ruza mavzusi: **Son so'z turkumini o'tish metodikasi**

2- ilova

Ma'ruza rejasi:

1. Boshlang'ich sinflarda son turkumi yuzasidan o'quvchilarda hosil qilinadigan bilim, ko'nikma, malaka.
2. Boshlang'ich sinflarda sonni o'rganish bosqichlari va izchilligi.
3. Sonni o'rganishda qo'llanadigan metodlar.
4. Son so'z turkumini o'rganishda qo'llaniladigan mashqlar tizimi.

3 -ilova

Son yuzasidan o'quvchilar quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashlari lozim:

Bilim:

- 1.Son, sanoq son, tartib son:
- 2.Necha?.nechanchi?, qancha?, nechanchi? so'roqlari;
- 3.Ikkinchi darajali bo'lak;
4. Ohang yordamida bog'lanish;
5. Shakldosh sonlar.

Ko'nikma:

- 1.Sonning sanoq va tartib ma'nolarini farqlashi.
- 2.Songa necha?, nechta?, qancha?, nechanchi? so'roqlarini bera bilishi.
3. Gap va matn tarkibidan sonni so'roqlari orqali aniqlay bilishi.
4. Sonlarni ko'p, ancha, oz, kam kabi so'zlardan farqlay bilishi.
5. Son bog'lanib kelgan so'z orqali unga so'roq bera olishi. Sonning otga bog'lanib kelishini bilishi.
- 6.Sonning gapda ikkinchi darajali bo'lak vazifasida kelishini, uni to'lqinli chiziq orqali belgilay olishi.
- 7.Sonlarni to'g'ri talaffuz qila olishi.
8. Sonlardan og'zaki va yozma nutqda to'g'ri va o'rinli foydalana olishi.
9. Sonlarga shakldosh so'zlar topa olishi.

Malaka:

- 1.Sanoq va tartib sonlarning ma'nosini izohlay olishi.
- 2.Sonlarning talaffuzi va yozilishini izohlay olishi.
- 3.Imlo lug'atdan foydalana olishi.
- 4.Sonlarni harfiy shaklda arab va rim raqamlarida imloviy to'g'ri yozisha bilishi.
- 5.Sanoq sonlarni tartib sonlarga, tartib sonlarni sanoq sonlarga aylantira olishi.
- 6.Berilgan son ishtirokida birikma va gap tuza olishi.
- 7.O'qiganlari, kuzatganlari va rasm asosida sonlarni qatnashtirib kichik

hikoyacha tuza olishi.

8. Matndagi sonlarni boshqa miqdor bildiruvchi so'zlar bilan almashtirisha bilishi.

4 -

ilova

Soni o'rgatish metodlari

Suhbat metodi

Induktiv metod

Analitik metod

Aqliy hujum

Tarmoqlash metodi

Deduktiv metod

Sintetik metod

Yarim izlanishli muammoli metod

Mustaqil ish metodi va hokazo.

5 -ilova

Mashqlar tizimi

1. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga necha?, nechta?, qancha?, nechanchi? so'roqlarini bering. Bu so'zlar qanday ma'no bildirayotganini ayting.

2. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga so'roq bering. Ular qanday ma'noni bildiriyapti?

3. Necha?, nechta?, qancha?, nechanchi? so'roqlari yordamida sanoq va tartibni bildirgan so'zlarni toping.

5. Sanoq va tartib bildirgan so'zlarni narsa va Shaxs bildirgan so'zlar bilan birikma tarzida yozing.

6. Necha?, nechta?, qancha?, nechanchi? so'roqlariga javob bo'lgan so'zlarni toping. Ular kimning yoki nimaning sanog'ini yoki tartibini bildirayotganini ayting.

7. Sanoq va tartib bildirgan so'zlarga narsa va Shaxs bildirgan so'zlar orqali so'roq bering va ularni birikma tarzida yozing.

8. Sanoq va tartib bildirgan so'zlarni o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing.

9. Sanoq va tartib bildirgan so'zlarni o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing. Sanoq va tartib bildirgan so'zlarning tagiga to'lqinli chiziq chizing.

10. CHiziqchalar o'rniga sanoq va tartib bildirgan so'zlardan mosini qo'yib yozing.

11. Sanoq va tartib bildirgan so'zlarni o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing. Ularning gapdagi vazifasini ayting.

12. Sanoq bildirgan so'zlarga shakldosh so'zlar toping. Ular ishtirokida

gaplar tuzing. SHakldosh so'zlarning turkumini ayting.

13. Rasm asosida "Sayohatda" mavzusida hikoyacha tuzing. Hikoyangizda sonlardan foydalaning.

6-ilova

Mashqlardan namunalar:

Quyidagi mashqda o'quvchilarga qanday topshiriq berasiz va u o'quvchilarni nimaga o'rgatadi?

_____yigitga _____hunar oz.
_____mayizni _____kishi bo'lib yebdi.

Quyidagi mashqda o'quvchilarga qanday topshiriq berasiz va u o'quvchilarni nimaga o'rgatadi?

2 yaproq 1 tanda,
Kezar yozda chamanda.

Quyidagi mashqda o'quvchilarga qanday topshiriq berasiz va u o'quvchilarni nimaga o'rgatadi?

Pak-pakana bo'yi bor,
_____qavat to'ni bor.

Quyidagi mashqda o'quvchilarga qanday topshiriq berasiz va u o'quvchilarni nimaga o'rgatadi?

	yil
Bir	fasl
	oy
	hafta
	sutka

7 -

ilova

Quyidagi mashqda o'quvchilarga qanday topshiriq berasiz va u o'quvchilarni nimaga o'rgatadi?

Ma'rifat xonasiga o'quvchilar keldilar. Ikkita o'quvchi 2-sinfda o'qiydi. To'rtta o'quvchi 3-sinfda o'qiydi.

O'quvchilar o'qituvchining topshirig'i asosida **ikkita(nechta?)**, **to'rtta(nechta?)** so'zlari sanoq, **ikkinchi**, **uchinchi(nechanchi?)** so'zlari tartib bildirayotganini aniqlaydilar va guruhlaydilar (sanoq bildiruvchi so'zlar, tartib bildiruvchi so'zlar)

9

-ilova

Quyidagi mashqda o'quvchilarga qanday topshiriq berasiz va u o'quvchilarni nimaga o'rgatadi?

4- sinf, 15- maktab, 22- mart, 2008-yil

10 -ilova

O'n beshinchi maktab, to'rtinchi sinf, yigirma ikkinchi mart, ikki ming sakkizinchi yil

11 -ilova

Quyidagi mashqda o'quvchilarga qanday topshiriq berasiz va u o'quvchilarni nimaga o'rgatadi?

To'rtinchi sinf, yigirmanchi asr, o'ttizinchi aprel.

12 -ilova

Quyidagi mashqda o'quvchilarga qanday topshiriq berasiz va u o'quvchilarni nimaga o'rgatadi?

Ikki+ov,olti+ov, yetti+ov, uch+ala, to'rt+ala.

13 -ilova

Quyidagi mashqda o'quvchilarga qanday topshiriq berasiz u o'quvchilarni nimaga o'rgatadi?

Uch-uch, yuz-yuz, qirq-qirq.

14 -ilova

Uch soniga shakldosh so'z toping. U nimani bildiriyapti?..

15 -ilova

“Charxpalak metodi“da quyidagi mustaqil ish bajartilishi mumkin.

Quyidagi mashqda o’quvchilarga qanday topshiriq berasiz?

Qanday usulda bajartirasiz?

So’zlar	So’z turkumlari			
	Ot	Sifat	Fe’l	Son
kitob				
shirin				
ikki				
tingladi				
sakkiz				
qalam				
ona				
shodlandi				
o’ttiz ikki				
ulkan				

16 -

ilova

Topshiriq.

Quyidagi so’zlarning qaysi so’z turkumiga tegishliligini aniqlang.

Bajarish usuli.

O’quvchilar guruhlariga bo’linib, ularga topshiriqlar yozilgan varaqa tarqatiladi.

Topshiriqni bajarganlaridan so’ng ularning ishlari boshqa guruhdagi o’quvchilarga uzatiladi, oxiri xato va kamchiliklari tuzatilgan holda yana shu guruhga qaytib keladi. Keyin o’qituvchi to’g’ri javobni ko’rsatadi.

17 -ilova

“Aql charxi“ metodida uyushtiriladigan mashq.

Quyidagi mashqda o’quvchilarga qanday topshiriq berasiz?

Qanday usulda bajartirasiz?

1-o’quvchi: ikki.

2- o’quvchi: ikki - yetti.

3- o’quvchi: ikki – yetti - sakkiz

4- o’quvchi: ikki - yetti – sakkiz - o’ttiz.

Yoki:

1-o’quvchi: ikkinchi.

2- o’quvchi: ikkinchi - yettinchi.

3- o’quvchi: ikkinchi – yettinchi - sakkizinchi.

4- o’quvchi: ikkinchi - yettinchi – sakkizinchi - o’ttizinchi.

ilova

3-4ta o'quvchi tanlanadi. 1-o'quvchi berilgan topshiriqqa mos so'z aytadi. Masalan, "Tarkibida ikkita bir xil undosh bo'lgan son ayting". 2-o'quvchi 1-o'quvchi aytgan sonni qaytaradi va o'zi ham shunday son topib qo'shadi. 3-4-o'quvchilar o'yinni shu tarzda davom ettiradilar.

19 -ilova

2- sinf o'quvchilarini "Sanoq va tartib bildirgan so'zlar" mavzusi o'rganishga tayyorlang.

20 -ilova

O'quvchilarning oldingi bilimlarini aniqlash.

Biz qaysi so'zlarga so'roq berishni o'rgandik? (Shaxs va narsa, belgi, harakat bildirgan so'zlarga so'roq berishni o'rgandik.)

Kim?, nima? so'roqlari qaysi so'zlarga beriladi?

Qanday?, qanaqa? so'roqlari-chi?

Nima qildi?, nima qilyati? so'roqlari-chi?

Sinf taxtasiga:

Akram daraxt shoxidan uchta shaftoli uzdi.

SHarifa uchinchi partada o'tiradi.

gaplari yoziladi. Bolalar yuqoridagi savollar asosida narsa va Shaxs bildiruvchi so'zlarni belgilaydilar: Akram, daraxt, shaftoli, SHarifa, parta

21 -ilova

2- sinfda "Sanoq va tartibni bildirgan so'zlar" mavzusini quyidagi o'quv materialini asosida tushuntiring.

Akram daraxt shoxidan uchta shaftoli uzdi.

Sharifa uchinchi partada o'tiradi.

O'qituvchi:

Birinchi gapni o'qing.

SHaftoli so'ziga so'roq bering. U nimani bildiryapti? (U narsani bildiryapti.)

SHaftoli so'zi orqali uchta so'ziga so'roq bering. Uchta so'zi qaysi so'roqqa javob bo'lyapti? (Nechta?) U shaftolining nimasini bildiryapti? U shaftolining belgisini bildiryaptimi yoki harakatini bildiryaptimi? (Yo'q) Bolalar javob bera olmaydi.

O'qituvchi doskadagi uchta so'zining tagiga to'lqinli chiziq chizadi va strelka bilan shaftoli so'ziga bog'laydi. Uchta shaftolining sanog'ini bildiryapti. Shuning uchun nechta? so'rog'iga javob bo'lyapti.

Demak, uchta so'zi sanoqni bildiradigan so'z. U narsaning sanog'ini bildiradi tarzida tushuntiradi.

Shundan so'ng nechanchi? so'rog'iga javob bo'ladigan holatga o'tiladi.

O'qituvchi:

Ikkinchi gapni o'qing. SHu gapdagi *yil* so'zi orqali uchinchi so'ziga so'roq bering. (nechanchi? yili)

Uchinchi so'zi qaysi so'roqqa javob bo'lyapti? (nechanchi?) Yilning nimasini bildiriyapti? Belgisini bildiriyaptimi? (yo'q). Bolalar javob berolmaydi. O'qituvchi sinf taxtasiga quyidagi birikmalarni yozadi:

birinchi yili

uchinichi yili

ikkinchi yili

Tartib bo'yicha qaysi oldin turadi? (1) birinchi yili; 2) ikkinchi yili; 3) uchinchi yili;) Ko'rdingizmi? 1-, 2-, 3-, yilning, narsaning (predmetning) tartibini bildiriyapti.

Siz nechanchi sinfda o'qiyasiz? Siz qaysi sinfdan keyin turasiz? (1-sinf) qaysi sinfdan oldin turasiz? (2-sinf).

22 -ilova

Ko'rgazmali jadvallar

2- sinfda "Sanoq va tartibni bildirgan so'zlar" mavzusiga doir darslarda qanday jadvallardan foydalanasiz?

23 -ilova

3- sinfda son so'z turkumini o'rganishda qanday jadvallardan foydalanasiz?

24 -ilova

4- sinfda son so'z turkumini o'rganishda qanday jadvallardan foydalanasiz?

25 -ilova

Aqliy hujum.

Son turkumiga doir so'zlar qaysi janrdagi asarlarda ko'p uchraydi?

26 -ilova

**BILIMLARNI TEKSHIRISH UCHUN
TEST TOPSHIRIQLARI**

1. Boshlang'ich sinflarda son necha yo'nalishda o'rganiladi?

A. 5 yo'nalishda:

- 1) talaffuzi;
- 2) ma'nosi;
- 3) grammatik shakllari;
- 4) grammatik vazifasi
- 5) imlosi;

V. 4 yo'nalishda:

- 1) leksik-semantik xususiyati;
- 2) talaffuzi va imlosi;
- 3) morfologik shakllari;
- 4) sintaktik vazifasi .

S. 3 yo'nalishda:

- 1) talaffuzi va imlosi;
- 2) morfologik shakllari
- 3) sintaktik vazifasi;

2. Sonni o'rganishning 1-bosqichi qaysi vaqtga to'g'ri keladi va unda son qanday o'rganiladi?

A. Savod o'rgatish jarayoniga to'g'ri keladi, nazariy tushunchalarsiz amaliy o'rganiladi.

-
- V. Savod o'rgatishning tayyorlov bosqichiga to'g'ri keladi, amaliy o'rganiladi.
S. Savod o'rgatishning alifbo davriga to'g'ri keladi, amaliy o'rganiladi.

3. Sonni o'rganishning amaliy bosqichi qaysi sinflarga to'g'ri keladi?

- A. 1-3- sinflarga.
V. 1-2- sinflarga.
S. 3-4- sinflarga.

4. Sonni o'rganishning nazariy bosqichi qaysi sinflarga to'g'ri keladi?

- A. 1-3- sinflarga.
V. 1-2- sinflarga.
S. 3-4- sinflarga.

5. O'quvchilar son haqida tushunchaga ega bo'lmagan vaqtda qaysi metoddan foydalaniladi? Son haqida tushunchaga ega bo'lsa-chi?

- A. Son haqida tushunchaga ega bo'lmasalar, analiz metodidan, tushunchaga ega bo'lsalar, to'liq izlanishli metoddan foydalaniladi.
V. Har qanday holatda ham suhbat metodidan foydalaniladi.
S. Son haqida tushunchaga ega bo'lmasa, induktiv va analiz metodidan; son haqida tushunchaga ega bo'lsa, suhbat, yarim izlanishli metoddan foydalaniladi

6. Son bo'yicha bajariladigan mashqlar izchil berilgan qatorni toping.

1. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga so'roq berish.
2. Ajratib ko'rsatilgan so'zga necha?, nechta? va qancha? so'rog'ini berish, ular nimani bildirayotganini aytish.
3. Sanoq va tartib bildirgan sonlarni so'roqlar yordamida aniqlash.
4. Sanoq bildirgan sonlarni o'zi bog'langan so'zlar bilan yozish.
5. Rasm asosida sanoq va tartib bildirgan so'zlardan foydalanib, matn tuzish.
6. Nuqtalar o'rniga so'roqlarga mos so'z qo'yib yozish.
7. Ajratib ko'rsatilgan so'zga nechanchi? so'rog'ini berish, ular nimani bildirayotganini aytish.

- A. 1,2,7,3,4,5,6.
V. 2,1,4,3,6,5,7.
S. 1,2,3,4,3,5,7,6.

27 -

ilova

Uyga topshiriq.

1. Son ishtirok etgan maqol, ertak, dostonlardan bolalarbopini to'plang. Ular asosida tarqatma material tuzing.
 2. Son mavzusini o'rganishda qanday ko'rgazma materialdan foydalanish mumkin? Uning darsda foydalanish o'rnini va maqsadga muvofiqligini tushuntiring.
 3. Sonni o'tish bo'yicha 1 soatli namunali dars ishlanmasini tuzing.
- 5-ma'ruza

MAVZU	Olmosh, kishilik olmoshlarini o'rganish metodikasi
--------------	--

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vahti: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	<p>1. Boshlang'ich sinflarda kishilik olmoshlari yuzasidan o'quvchilarda hosil qilinadigan bilim, ko'nikma, malaka.</p> <p>2. Boshlang'ich sinflarda kishilik olmoshlari ni o'rganish bosqichlari va izchilligi.</p> <p>3. Kishilik olmoshlari ni o'rganishda qo'llanadigan metodlar.</p> <p>4. kishilik olmoshlarini o'rganishda qo'llaniladigan mashqlar tizimi.</p>
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda kishilik olmoshlari o'rgatish usullari bilan tanishtirish
<p>O'qituvchining vazifasi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Talabalarning kishilik olmoshlarini o'rganish yuzasidan bilimlarini aniqlash. 2. Boshlang'ich sinfda kishilik olmoshlarini o'rganish bo'yicha dastur talablari bilan tanishtirish. 3. Boshlang'ich ta'limda kishilik olmoshlarini o'rganish izchilligi bilan tanishtirish. 4. Boshlang'ich sinflarda kishilik olmoshlarini o'rganishda qo'llanadigan metod va usullarni o'rgatish. 5. Kishilik olmoshlarini o'tidsha mashqlar tizimidan to'g'ri foydalana olishga o'rgatish. 6. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash 	<p>O'quv faoliyatining natijasi</p> <p>Talabalar bilishi kerak</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kishilik olmoshlari turkumini o'rganish bo'yicha davlat ta'lim standarti va ona tili dasturi talablarini bilib olish. 2. Kishilik olmoshlarini o'rganish bosqichlari va ularda qo'llanadigan metodlarni egallashlari. 3. Kishilik olmoshlarini o'tidsha mashqlardan to'g'ri foydalana olish. 4. Kishilik olmoshlarini o'rganishda ko'rgazmali qurollardan foydalana bilish. 5. Darsda faol ishtirok etish.

(5 ball asosida).		
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat, izlanish, mustaqil ish, AKTdan foydalanish, "CHarxpalak metodi", Blitz metodi.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich. Kirish. (5 daqiqa)	1.Ma'ruza mavzusini (Olmosh, kishilik olmoshlarini o'rganish metodikasi) 2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1.So'zlar qaysi tamoyillar asosida turkumlarga ajratiladi? 2. Kishilik olmoshlari deganda nimani tushunasiz? 3. Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra kishilik olmoshlarining qaysi qaysi grammatik xususiyatlari o'rganiladi? 4. Kishilik olmoshlarini o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada? 5. Kishilik olmoshlarini o'rganishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?	Muhokama uchun savol- topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da kishilik olmoshlarining	

	<p>qaysi belgilari o'rganiladi deyilgan?</p> <p>2. Boshlang'ich sinflarda kishilik olmoshlari qanday izchillikda o'rganiladi?</p> <p>3. Kishilik olmoshlarini o'rganish bo'yicha DTS va dastur talablari ayting.</p> <p>4. Boshlang'ich sinfda kishilik olmoshlarini suhbat, yarim izlanish; muammoli metod, analitik, sintetik, induktiv metodlardan qaysi birida o'rganish yaxshi samara beradi?</p> <p>5. Kishilik olmoshlarini o'rganish necha bosqichga bo'linadi? Bu bosqichlarning vazifalari nimalardan iborat?</p> <p>6. Kishilik olmoshlarini o'rganishdagi mashqlar tizimi misollar bilan yoriting.</p> <p>Uning mahokamasi: 10 daqiqa</p> <p>3. Taqdimot: 5 daqiqa</p>	
<p>4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)</p>	<p>1. Kishilik olmoshlarini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish.</p> <p>2. Kishilik olmoshlariga doir mashqlar tizimini ishlab chiqing.</p> <p>3. Kishilik olmoshlarini o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish.</p> <p>4. Blits texnologiyasi va test asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimni aniqlash</p>	

Kishilik olmoshlari yuzasidan o'quvchilar quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashlari lozim:

Bilim:

1. Kishilik olmoshlariga kiradigan so'zlar va ularning ma'nolari;
2. Kim? so'rog'iga javob bo'lishi;
3. Bosh bo'lak va ikkinchi darajali bo'lak vazifasida kelishi;

Ko'nikma:

1. Kishilik olmoshlarining turlarini farqlashi.
2. Kishilik olmoshlariga kim? so'rog'ini bera bilishi.
3. Gap va matn tarkibidan kishilik olmoshlarini so'roqlari orqali aniqlay bilishi.
4. Kishilik olmoshlarini Shaxs bildiruvchi so'zlardan farqlay bilishi.
5. O'zi bog'lanib kelgan so'z orqali so'roq bera bilishi .
6. Kishilik olmoshlarining gapda bosh va ikkinchi darajali bo'lak vazifasida kelishini, uni to'g'ri yoki to'lqinli chiziq orqali belgilay olishi.
7. Kishilik olmoshlarini to'g'ri talaffuz qila olishi.
8. Kishilik olmoshlaridan og'zaki va yozma nutqda to'g'ri va o'rinli foydalana olishi.

Malaka:

1. Kishilik olmoshlarining ma'nosini izohlay olishi.
2. Kishilik olmoshlarining talaffuzi va yozilishini izohlay olishi.
3. Imlo lug'atdan foydalana olishi.
4. Kishilik olmoshlarini o'qilgan asar matnidan topa olishi
5. Berilgan kishilik olmoshlari ishtirokida birikma va gap tuza olishi.
7. O'qiganlari, kuzatganlari va rasm asosida kishilik olmoshlarini qatnashtirib kichik hikoyacha tuza olishi.

ilova

Kishilik olmoshlarini o'rgatishda quyidagi metodlarni qo'llang va ularning eng samaradorini ajratib, izoh bering.

Suhbat metodi

Induktik metod

Analitik metod

Aqliy hujum

Tarmoqlash metodi

Deduktiv metod

Sintetik metod

Yarim izlanishli muammoli metod

Mustaqil ish metodi va hokazo.

Mashqlar tizimi

14. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga kim? so'roqlarini bering. Bu so'zlar qanday

ma'no bildirayotganini ayting.

15. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga so'roq bering. Ular qanday ma'noni bildiriyapti?

16. Kim? so'rog'i yordamida kishilik olmoshlarini toping.

17. Birlilik va ko'plikda Shaxs bildirgan kishilik olmoshlari bilan birikma tuzib yozing.

18. Kishilik olmoshlariga so'roq bering va ularni o'zi bog'langan so'z bilan birikma tarzida yozing.

19. Kishilik olmoshlarini o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing.

20. Kishilik olmoshlarini aniq lab, o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing. Ularning tagiga to'lqinli chiziq chizing. Ma'no turini qavs ichida ko'rsating.

21. CHiziqchalar o'rniga kishilik olmoshlaridan mosini qo'yib yozing.

22. Kishilik olmoshlarini o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing. Ularning gapdagi vazifasini ayting.

23. Rasm asosida "Inoq do'stlar" mavzusida hikoyacha tuzing. Hikoyangizda kishilik olmoshlaridan foydalaning.

6-ma'ruza

MAVZU	Fe'llarning bo'lishli-bo'lishsiz shakllarini va zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish
--------------	---

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. So'zlarni leksik-grammatik turkumlarga ajratish tamoyillari 2. Boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini o'rganish aspekti Z. Fe'l so'z turkumi yuzasidan o'quvchilarga beriladigan bilim va hosil qilinadigan ko'nikma va malakalar 4. Fe'lni o'rganishda izchillik. 5. Fe'llarning bo'lishli-bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda fe'lning bo'lishli-bo'lishsizlik, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullari bilan tanishtirish
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarining fe'l turkumi haqidagi	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak

<p>nazariy bilimlarini aniqlash .</p> <p>2.Talabalarda fe'l turkumlarini o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish</p> <p>3.Talabalarni boshlang'ich sinflarda fe'l, bo'lishli-bo'lishsiz shakllari, zamon qo'shimchalari bo'yicha o'rganish izchilligi, usullari, dastur talablari, mashqlar tizimi bilan tanishtirish.</p> <p>4.Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).</p>		<p>1.Fe'l turkumini o'rganishning maqsad va vazifalarini.</p> <p>2. Fe'llarning bo'lishli-bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi.</p> <p>3. Fe'llarning bo'lishli-bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.</p>	
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi		Proektor	
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba	
<p>1-bosqich</p> <p>Kirish</p> <p>(5 daqiqa)</p>	<p>1.Ma'ruza mavzusini (Fe'llarning bo'lishli-bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish)</p> <p>2. Ma'ruza maqsadini</p> <p>3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.</p>	Eshitadi, yozadi, javob beradi.	
<p>2-bosqich</p> <p>Bilimlarni aktuallashtirish</p> <p>(5 daqiqa)</p>	<p>1.So'zlar qaysi tamoyillar asosida turkumlarga ajratiladi?</p> <p>4. Fe'l turkumini, fe'lning bo'lishli-bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada?</p> <p>5.Fe'lning bo'lishli-</p>	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi	

	bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	<p>1. Ma'ruza: 20 daqiqa</p> <p>2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovning "Ona tili o'qitish metodikasi"da fe'l turkumining qaysi belgilari o'rganiladi deyilgan?</p> <p>2. Boshlang'ich sinflarda fe'llarning bo'lishli-bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishi qanday izchillikda o'rganiladi?</p> <p>3. Fe'llarning bo'lishli-bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring.</p> <p>4. Fe'llarning bo'lishli-bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda o'quvchilarda q.andai imloviy ko'nikmalar hosil bo'ladi?</p> <p>5.Zamon, bo'lishsizlik qo'shimchalari bilan fe'llarning qo'llanishini o'rgatish usullarini misollar bilan yoritib bering.</p> <p>Uning mahokamasi: 10 daqiqa</p> <p>3. Taqdimot: 5 daqiqa</p>	
4-bosqich	1. Fe'llarning bo'lishli-	

<p>Yakuniy bosqich (5 daqiqa)</p>	<p>bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 2. Fe'llarning bo'lishli-bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarga misollar ko'rsatish. 3. Fe'llarning bo'lishli-bo'lishsiz shakllarini, zamon qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish. 4. Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash</p>	
---------------------------------------	--	--

1 -ilova

Fe'l, bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlari yuzasidan o'quvchilar quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashlari lozim:

Bilim:

1. Fe'l-so'z turkumi, fe'lning harakat ma'nosini bildirishi;
2. Nima qildi?, nima qilyapti?, nima qilmoqchi? so'roqlariga javob bo'lishi;
3. Bosh bo'lak vazifasida kelishi;
4. Boshqa bo'laklarning kesimga bog'lanib kelishi;
5. SHakldosh, ma'nodosh, qarama-qarshi ma'noli, ko'p ma'noli fe'llar.

Ko'nikma:

1. Fe'lni boshqa so'z turkumlaridan farqlashi.
2. Fe'lga Nima qildi?, nima qilyapti?, nima qilmoqchi? so'roqlarini bera bilishi.
3. Gap va matn tarkibidan fe'lni so'roqlari orqali aniqlay bilishi.
4. Fe'lni boshqa so'zlardan farqlay bilishi.
5. Fe'ldan unga bog'lanib kelgan so'zga so'roq bera olishi.
6. Fe'lning gapda ikkinchi darajali bo'lak vazifasida kelishini, uni ikki to'g'ri chiziq orqali belgilay olishi.
7. Fe'llarni to'g'ri talaffuz qila olishi.
8. Fe'llardan og'zaki va yozma nutqda to'g'ri va o'rinli foydalana olishi.
9. Fe'llarga shakldosh so'zlar, ma'nodosh, qarama-qarshi ma'noli sifatlar topa

olishi.

Malaka:

1. Fe'llarning ma'nosini izohlay olishi.
2. Fe'llarning talaffuzi va yozilishini izohlay olishi.
3. Imlo lug'atdan foydalana olishi.
4. Fe'llarni o'qilgan asar matnidan topa olishi
5. Berilgan fe'l ishtirokida birikma va gap tuza olishi.
7. O'qiganlari, kuzatganlari va rasm asosida fe'llarni qatnashtirib kichik hikoyacha tuza olishi.
8. Matndagi fe'llarni boshqa ma'nodosh sifatlar bilan almashtirisha bilishi.

2 -

ilova

Fe'lni o'rgatishda quyidagi metodlarni qo'llang va ularning eng samaradorini ajratib, izoh bering.

Suhbat metodi

Induktiv metod

Analitik metod

Aqliy hujum

Tarmoqlash metodi

Deduktiv metod

Sintetik metod

Yarim izlanishli muammoli metod

Mustaqil ish metodi va hokazo.

3 -ilova

Mashqlar tizimi

1. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga nima qildi?, nima qilyapti?, nima qilmoqchi? so'roqlarini bering. Bu so'zlar qanday ma'no bildirayotganini ayting.
Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga so'roq bering. Ular qanday ma'noni bildiriyapti?
2. Nima qildi?, nima qilyapti?, nima qilmoqchi? so'roqlarig yordamida fe'llarni toping.
3. Harakat bildirgan so'zlarni narsa va Shaxs bildirgan so'zlar bilan birikma tarzida yozing.
4. Nima qildi?, nima qilyapti?, nima qilmoqchi? so'roqlariga javob bo'lgan fe'llarni toping. Ular kimning yoki nimaning harakatini bildirayotganini ayting.
5. Fe'llarga narsa va Shaxs bildirgan so'zlar orqali so'roq bering va ularni birikma tarzida yozing.
6. Fe'llarni o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing.
7. Fe'llarni aniq lab, uni bog'lanib kelgan so'zlar bilan birikma tarzida yozing. Ularning tagiga to'lqinli chiziq chizing. Ma'no turini qavs ichida ko'rsating.
8. Chiziqchalar o'rniga fe'llardan mosini qo'yib yozing.
9. Fe'llarni o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing. Ularning gapdagi vazifasini ayting.
10. Fe'llarga ma'nodosh (shakldosh, qarama-qarshi) ma'noli fe'llar toping. Ular

ishtirokida gaplar tuzing. SHakldosh so'zlarning turkumini ayting.

11. Rasm asosida "Kumush kuz" , "Qishki o'yinlar" mavzusida hikoyacha tuzing. Hikoyangizda sifatlardan foydalaning.

12. Fe'llarni aniqlab, zamonini so'roqlar yordamida aniqlang.

13. Fe'llarning zamonini qavs ichida belgilang.

14. Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni aniqlang. Bo'lishli fe'llarni bo'lishsiz fe'llarga aylantirib yozing.

13-mashg'ulot

7-maruza

MAVZU	Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini va fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rgatish metodikasi
--------------	---

1.12.Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganishning leksik-grammatik xususiyatlari 2. Boshlang'ich sinflarda fe'l Shaxs-sonini o'rganish aspekti Z. Fe'llarning tuslanishini o'rgatishda o'quvchilarga beriladigan bilim va hosil qilinadigan ko'nikma va malakalar 4. Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda fe'lning Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullari bilan tanishtirish
O'qituvchining vazifasi: 1.Talabalarining fe'l Shaxs-son qo'shimchalari haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2.Talabalarda fe'lning Shaxs-son	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1.Fe'lning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rganishning maqsad va vazifalarini.

<p>qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish</p> <p>3. Talabalarni boshlang'ich sinflarda fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rganish izchilligi, dastur talablari, Shaxs-son kategoriyalarini o'rganish usullari, mashqlar tizimi bilan tanishtirish.</p> <p>4. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).</p>		<p>2. Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rganish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi.</p> <p>3. Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishi o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.</p>	
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Komp'yuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi		Proektor	
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba	
<p>1-bosqich Kirish (5 daqiqa)</p>	<p>1. Ma'ruza mavzusini (Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish)</p> <p>2. Ma'ruza maqsadini</p> <p>3. Ma'ruza rejasini e'lon qilish.</p>	Eshitadi, yozadi, javob beradi.	
<p>2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)</p>	<p>1. So'z turkumi deganda nimani tushunasiz?</p> <p>3. Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rgatish bo'yicha nimalar berilgan?</p> <p>4. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rganishning ta'limiy va amaliy</p>	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi	

	<p>ahamiyati nimada?</p> <p>5. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rganishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?</p>	
<p>3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)</p>	<p>1. Ma'ruza: 20 daqiqa</p> <p>2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovning "Ona tili o'qitish metodikasi"da fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishining qaysi belgilari o'rganiladi deyilgan?</p> <p>3. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rgatishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring.)</p> <p>4. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish.</p> <p>5. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish.</p> <p>6. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rgatishda o'quvchilarda q. anday imloviy ko'nikmalar hosil bo'ladi?</p> <p>7. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini o'rgatish usullarini misollar bilan yoritib bering.</p>	

	Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	4.Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash 2.Test yechish	

1-ilova

Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari yuzasidan o'quvchilar quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashlari lozim:

Bilim:

- 1.Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari borligini;
2. Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini;
3. Shaxs-son qo'shimchalari harakatning qaysi Shaxs bajarganini ko'rsatishini;
- 4.Nima qildi?, nima qilyapti?, nima qilmoqchi? so'roqlariga javob bo'lishini;
- 5.Shaxs-son qo'shtichali fa'llarning bosh bo'lak vazifasida kelishi;
- 6.Fe'l yasovchi qo'shimchalar.

Ko'nikma:

- 1.Shaxs-son qo'shimchalarini zamon qo'shimchalaridan farqlashi.
- 2.Fe'lga so'roqlar berib berib, ularning Shaxs-sonini belgilay olishi;
3. Gap va matn tarkibidan fe'lni so'roqlari orqali aniqlay bilishi.
4. Fe'lni boshqa so'zlardan farqlay bilishi.
5. Fe'ldan unga bog'lanib kelgan so'zga so'roq bera olishi.
- 6.Fe'lning gapda ikkinchi bosh bo'lak vazifasida kelishini, uni ikki to'g'ri chiziq orqali belgilay olishi.
- 7.Fe'llardagi Shaxs-son qo'shimchalarini to'g'ri talaffuz qila olishi.
8. Fe'llardan og'zaki va yozma nutqda Shaxs-son qo'shimchalarini to'g'ri yoza olishi.
9. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni ajrata bilish.

Malaka:

1. Fe'llarning ma'nosini izohlay olishi.
- 2.Fe'llarning talaffuzi va yozilishini izohlay olishi.
3. Imlo lug'atdan foydalana olishi.
4. Fe'llarni o'qilgan asar matnidan topa olishi
- 5.Berilgan fe'l ishtirokida birikma va gap tuza olishi.
- 7.O'qiganlari, kuzatganlari va rasm asosida fe'llarni qatnashtirib kichik hikoyacha tuza olishi.
- 8.Matndagi fe'llarni boshqa ma'nodosh sifatlar bilan almashtirisha bilishi.

2-

ilova

Fe'lni o'rgatishda quyidagi metodlarni qo'llang va ularning eng samaradorini ajratib, izoh bering.

Suhbat metodi

Induktik metod

Analitik metod
Aqliy hujum
Tarmoqlash metodi
Deduktiv metod
Sintetik metod
Yarim izlanishli muammoli metod
Mustaqil ish metodi va hokazo.

3 -ilova

Mashqlar tizimi

1. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga nima qildi?, nima qilyapti?, nima qilmoqchi? so'roqlarini bering. Bu so'zlar qanday ma'no bildirayotganini ayting.
2. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarga so'roq bering. Ular qanday ma'noni bildiriyapti?
3. Nima qildim?, nima qilyapsan?, nima qilmoqchi? so'roqlarig yordamida fe'llarning Shaxs-sonini toping.
4. Harakat bildirgan so'zlarni narsa va Shaxs bildirgan so'zlar bilan birikma tarzida yozing.
5. Nima qilding?, nima qilyapti?, nima qilmoqchiman? so'roqlariga javob bo'lgan fe'llarni toping. Ular kimning yoki nimaning harakatini bildirayotganini ayting.
6. Fe'llarga narsa va Shaxs bildirgan so'zlar orqali so'roq bering va ularni birikma tarzida yozing.
7. Fe'llarni o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing.
8. Fe'llarni aniq lab, uni bog'lanib kelgan so'zlar bilan birikma tarzida yozing. Ularning tagiga to'lqinli chiziq chizing. Ma'no turini qavs ichida ko'rsating.
9. CHiziqchalar o'rniga fe'llardan mosini qo'yib yozing.
10. Fe'llarni o'zi bog'langan so'zlar bilan birikma tarzida yozing. Ularning gapdagi vazifasini ayting.
11. Fe'llarga ma'nodosh (shakldosh, qarama-qarshi) ma'noli fe'llar toping. Ular ishtirokida gaplar tuzing. SHakldosh so'zlarning turkumini ayting.
12. Rasm asosida "Kumush kuz", "Qishki o'yinlar" mavzusida hikoyacha tuzing. Hikoyangizda sifatlardan foydalaning.
13. Fe'llarni aniqlab, zamonini so'roqlar yordamida aniqlang.
14. Fe'llarning Shaxs-sonini qavs ichida belgilang.
15. Fe'llarni aniqlang. 1-Shaxsdagi fe'llarni 3-Shaxsga aylantirib yozing.

8-ma'ruza

MAVZU	Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganish
-------	---

1.17.Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vahti: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta	
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza	
Ma'ruza rejasi	<p>1. Fe'l yasovchi qo'shimchalar yuzasidan o'quvchilarga beriladigan bilim va hosil qilinadigan ko'nikma va malakalar</p> <p>2. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganishda izchillik.</p> <p>5. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganish usullari</p> <p>6. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganish o'rganishda qo'llanadigan mashqlar tizimi</p>	
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rgatish usullari bilan tanishtirish	
<p>O'qituvchining vazifasi:</p> <p>1.Talabalarning fe'l yasovchi qo'shimchalar haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash .</p> <p>2.Talabalarda fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish</p> <p>3.Talabalarni boshlang'ich sinflarda fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganish o'rganish izchilligi, dastur talablari, o'rganish usullari, mashqlar tizimi bilan tanishtirish.</p> <p>4.Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).</p>	<p>O'quv faoliyatining natijasi</p> <p>Talabalar bilishi kerak</p> <p>1. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganishning maqsad va vazifalarini.</p> <p>2. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rgatish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi.</p> <p>3. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.</p>	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi	Proektor	
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich	1.Ma'ruza mavzusini	Eshitadi, yozadi, javob

<p>Kirish (5 daqiqa)</p>	<p>(Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganish) 2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.</p>	<p>beradi.</p>
<p>2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)</p>	<p>1. Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra qaysi fe'l yasovchi qo'shimchalar o'rganiladi? 4. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada? 5. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?</p>	<p>Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi</p>
<p>3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)</p>	<p>1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da fe'l yasovchi qo'shimchalarning qaysi belgilari o'rganiladi deyilgan? 2. Boshlang'ich sinflarda fe'l yasovchi qo'shimchalar qanday izchillikda o'rganiladi? 3. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rgatishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring. 4. Fe'l yasovchi qo'shimchalarning qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish.</p>	

	<p>5. Fe'l yasovchi qo'shimchalarning qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish.</p> <p>6. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rgatishda o'quvchilarda q. anday imloviy ko'nikmalar hosil bo'ladi?</p> <p>7. Fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rgatish usullarini misollar bilan yoritib bering.</p> <p>Uning mahokamasi: 10 daqiqa</p> <p>3. Taqdimot: 5 daqiqa</p>	
<p>4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)</p>	<p>1. Blitz texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash.</p> <p>2. Test yechish.</p>	

1 - MAVZU	<p>Boshlang'ich sinflarda sintaktik elementlar ustida ishlash metodikasi.</p> <p>Gap ustida ishlash metodikasi</p>
----------------------	--

1.18. Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Kirish ma'ruza
Ma'ruza rejasi	<p>1. Boshlang'ich sinflarda sintaktik elementlarni o'rganish aspekti</p> <p>Z. Sintaktik elementlar yuzasidan o'quvchilarga beriladigan bilim va hosil</p>

	qilinadigan ko'nikma va malakalar 4. Sintaktik elementlarni o'rganishda izchillik. 5. Gap ustida ishlash usullari	
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda sintaktik elementlarni o'rgatish usullari bilan tanishtirish	
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarning sintaksis haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2. Talabalarda sintaktik elementlarni o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3. Talabalarni boshlang'ich sinflarda sintaktik elementlarni o'rganish izchilligi, usullari, dastur talablari, gapni o'rganishda mashqlar tizimi bilan tanishtirish. 4. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Sintaktik elementlarni o'rganishning maqsad va vazifalarini. 2. Sintaktik elementlarni o'rganish izchilligini va dastur talablarini 3. Sintaktik elementlarni o'rgatish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 4. Sintaktik elementlarni o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi	Proektor	
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Ma'ruza mavzusini (Boshlang'ich sinflarda sintaktik elementlar ustida ishlash metodikasi. Gap ustida ishlash metodikasi) 2. Ma'ruza maqsadini 3. Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich		Muhokama uchun savol-

<p>Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sintaksisda nimalar o'rganiladi? 2. Sintaktik elementlar – gap necha yo'nalishda o'rganiladi? 3. Boshlang'ich sinflarda sintaktik elementlarni o'rganish izchilligi dasturda qay tartibda berilgan? 4. Sintaktik elementlarni o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada? 5. Sintaktik elementlarni o'rganishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz? 	<p>topshiriqlarga talabalarning javobi</p>
<p>3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq. 1. K.Qosimovanning “Ona tili o'qitish metodikasi“da gaplarining qaysi belgilari o'rganiladi deyilgan? 2. Boshlang'ich sinflarda otlar qanday izchillikda o'rganiladi? 3. Sintaktik elementlarni o'rgatishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring. 4. Sintaktik elementlarni qo'llanishini o'rgatishda o'quvchilarda qanday imloviy va punktuatsion ko'nikmalar hosil bo'ladi? 5. Gap va ularning turlarini o'rgatish usullarini misollar bilan yoritib bering. 6. Sintaktik elementlarni, gap va uning turlarini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish 	

	qilish. 7.Darak gaplarni qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash	

19-mashg'ulot

1 - MAVZU	Gap bo'laklari, bosh bo'laklar ustida ishlash metodikasi. Gapning ikkinchi darajali bo'laklari ustida ishlash metodikasi
----------------------	---

1.19.Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Boshlang'ich sinflarda gap bo'laklarini o'rganish aspekti 2..Gap bo'laklari yuzasidan o'quvchilarga beriladigan bilim va hosil qilinadigan ko'nikma va malakalar 4. Gap bo'laklarilarni o'rganishda izchillik. 4. Gapbo'laklari ustida ishlash usullari
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda gap bo'laklarini o'rgatish usullari bilan tanishtirish
O'qituvchining vazifasi: 1.Talabalarning gap bo'laklari haqidagi	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak

<p>nazariy bilimlarini aniqlash .</p> <p>2.Talabalarda gap bo'laklarini o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish</p> <p>3.Talabalarni boshlang'ich sinflarda gap bo'laklarini o'rganish izchilligi, usullari, dastur talablari, gapni o'rganishda mashqlar tizimi bilan tanishtirish.</p> <p>4.Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).</p>		<p>1.Gap bo'laklarini o'rganishning maqsad va vazifalarini.</p> <p>2. Gap bo'laklarini o'rganish izchilligini va dastur talablarini</p> <p>3. Gap bo'laklarini o'rgatish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi.</p> <p>4. Gap bo'laklarini o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.</p>
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
<p>1-sqich</p> <p>Kirish</p> <p>(5 daqiqa)</p>	<p>1.Ma'ruza mavzusini</p> <p>(Gap bo'laklari, bosh bo'laklar ustida ishlash metodikasi.Gapning ikkinchi darajali bo'laklari ustida ishlash metodikasi)</p> <p>2. Ma'ruza maqsadini</p> <p>3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.</p>	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
<p>2-bosqich</p> <p>Bilimlarni aktallashtirish</p> <p>(5 daqiqa)</p>	<p>1.Boshlang'ich sinflarda qaysi gap bo'laklari o'rganiladi?</p> <p>2. Gap bo'laklari nechachi sinflarda o'rganiladi?</p> <p>3. Boshlang'ich sinflarda gap bo'laklarini o'rganish izchilligi dasturda qay tartibda berilgan?</p> <p>4. Gap bo'laklarini o'rganishning ta'limiy va</p>	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	amaliy ahamiyati nimada? 5. Gap bo'laklarini o'rganishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da gap bo'laklarining qaysi turlari o'rganiladi deyilgan? 3.Bosh bo'laklarni o'rgatishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring. 4. Ikkinchi darajali bo'laklarni o'rgatishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring. 5.Bosh va ikkinchi darajali bo'laklarni o'rgatishda o'quvchilarda q. anday ishoraviy ko'nikmalar hosil bo'ladi? Ularni o'rgatish usullarini misollar bilan yoritib bering. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash. 2.Test yechish	

1-ilova

So'z turkumlarini o'rganish bilan boglab sintaktik mashqlar amalga oshiriladi. Bunda "Qora quti" metodidan ham foydalanish mumkin. Bunda o'quvchilar juft bo'lib ishladilar. Har bir juftlikka "Ot, sifat, fe'l, son turkumining mohiyatini yorituvchi tayanch so'zlar, raqamlar, belgilarni kartochkalarga qayd eting" topshirig'i berildi. Ular turli grammatik belgilar, sxemalar, raqamlar yozilgan

kartochkalar tayyorladilar. O'quvchilar hamkorlikda bajargan ishlardan(kartochkalardan) namunalar keltiramiz:

1- kartochka.

=====.

(CHiziqlar o'rniga mos so'zlar qo'yib, gap tuzing. Tuzgan gapingizdagi so'zlarning turkumini aniqlang.)

2-kartochka

O'zak so'z yasovchi qo'shimcha so'z o'zgartuvchi qo'shimcha

∩ ^

(Quyidagi belgilarga mos so'z toping. Uning turkumini aniqlang.)

3-kartochka.

(Berilgan tayanch so'zlar yordamida rasmdan foydalanib "Ikki do'st" mavzusida hikoya tuzing.)

4-kartochka.

2, 2006, 4, 7, 8, 11

(Raqamlarini harfiy ifodalar bilan yozib, o'zingizning hayotingiz bilan bog'liq matn tuzing va yozing.)

5-kartochka.

~~~~~ _____, =====.

(To'lqinli chiziq sifat, bitta to'g'ri chiziq ot, ikki to'g'ri chiziq fe'l. Bu belgilar bo'yicha to'rtta sifat, uchta ot, ikkita fe'lga misol aytishimiz kerak.

So'zlardan sxemaga mos gap tuzing.

Qor, qish, oppoq, oq, choyshabga, yerni, o'ragan, keldi.

Gapni birikmalarga ajrating.

Qish fasli haqida hikoya tuzing va yozing. Grafik tasvirlar o'rnigaga ot qo'yib yozing

_____ boshlandi. _____ aynidi. Izg'irin _____ turdi.

_____ ustini muz qopladi. Yerdagi _____ muzladi. _____ uchqunlab yog'a boshladi. _____ tutib o'ynadilar.

Yuqoridagi grafik tasvirlar vositasida ishlash o'quvchilarni bayon va insho yozishga tayyorlab boradi.

Bayon yozishga o'rgatishda syujetli rasm va grafik tasvirlardan foydalanish yaxshi samara beradi.

Masalan, qish faslida bolalar o'yinlari tasvirlangan syujetli rasm va quyidagi savol va sxemalar o'quvchilarga beriladi.

Qish o'yinlari.

Bolalar qaerga bordi.

Erlar nima bilan qoplangan?

Said nima olib chiqdi?

Kimlar chanani talashdi?

Keyin bolalar qanday o'yinlar o'ynashdi?

Grafik tasvirlar bilan ishlashni xilma xil usullarda tashkil etish mumkin.

Grafik tasvirli kartochkalar bilan yakka tartibda ishlash.

Bu kartochkalar har bir o'quvchiga mo'ljallab tuziladi va o'quvchi mustaqil bajaradi. 3-sinfda quyidagi kartochkalardan foydalaniladi:

Berilgan otlarga kelishik qo'shimchalarini qo'shib yoz. Ular ishtirokida sxemaga mos gap tuzib yoz. Qishloq..., maktab..., bobom... .

Berilgan so'zni turkumga ajratib, jadvalga yoz. Ular ishtirokida sxemaga mos gap tuz.

So'zlar. Yoz, isidi, anhor, havo, cho'mildi, zilol, suv, ikkita, bola, bordi, Alisher, Anvar, tana, rohatlandi, boshlandi, issiq.

Sxema. To'liqinli chiz. _____ =_____. _____ =_____.
_____, _____ to'lq. =_____. To'lk _____ to'lq. To'lq. =_____.
_____ =_____.

2. Sinfdagi o'quvchilar jamoasi bilan birgalikda bajariladigan grafik tasvir bilan ishlash.

1- sinfda 94-, 109-, 110- mashqlarni shu usulda bajarish mumkin.

Buning uchun doskaga savollar yozib, tagiga javobining grafik tasviri chiziladi.

Qaysi fasl boshlandi?

Sxema

Kimlar sayrga chiqdilar?

Sxema

Qizlar qirda nima qildilar?

Sxema

Kim varrak uchirdi?

Sxema

O'quvchilar jamoasi aytgan javoblarning eng yaxshisi tanlab olinadi.

Kichik guruhlarda grafik tasvir bilan ishlash.

4. Grafik tasvir elementli matn o'qib beriladi. O'quvchilar doskadan matnning grafik tasvirini kuzatadi.

Matn ikkinchi marta o'qib beriladi. So'ng o'quvchilar grafik tasvir asosida matni eslab, yozma shakllantiradilar.

Bu ish usuli 2 – sinfdan elementar tarzda boshlanishi mumkin. quyidagi shaklda bajariladi:

Bahor keldi. _____ =_____. Erlarda o'tlar ko'kara boshladi. To'lq. _____ =_____. Alibek ariq bo'ylaridan yalpiz terdi. _____ to'lq. To'lq. _____ to'lq. =_____.

Berilgan syujetli rasmlar asosida grafik tasvirni to'ldirish.

O'yin diktant. Diktant o'quvchilarni savodxonlikka o'rgatishda va imloviy savodxonligini aniqlashda qo'llaniladigan ta'limiy yozma ish turlaridan biridir. Ona

tili darslarida diktantni o'yin shaklida tashkil etish ham mumkin. Uyin- diktantni "Kim ko'p eslab qoladi?" deb nomlagan holda o'tkazish mumkin. Bu diktantning maqsadi xotirani ishga soli shva bu imloviy ko'nikmalarni shakllantirishdir.

Bunda o'qituvchi har bir gapni bir marta o'qiydi. O'quvchilar yodida qolganini yozadi. O'qituvchi bir oz pauzadan so'ng ikkinchi gapni o'qiydi.

"Maqollar viktorinasi" o'yini. Bunda maqollarning boshlanish qismi aytiladi, o'quvchilar davomini aytadi. Masalan:

Bulbul chamanni sevar, ...

Gap bilan shoshma, ...

Aqlli o'zini ayblar, ...

Bilagi zo'r birni yiqar, ...

"Kim juda e'tiborli" o'yini. Toshiriq. Sigir haqida 3ta gap tuzing. U boshqalarning hikoyasida takrorlanmasin.

_____.

_____.

_____.

Javoblardan namunalar:

1. Sigir uy hayvoni. U sut beradi. Sigirning sutidan qaymoq, qatiq qilinadi.
2. Sigirimga Targ'il deb nom qo'yganman. Uni har kuni dalaga olib borib boqaman. U uyimizni o'zi topib keladi.

20-mashg'ulot

1 - MAVZU	Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplar ustida ishlash metodikasi

1.20. Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Boshlang'ich sinflarda uyushiq va undalmali gaplarni o'rganish 2. Boshlang'ich sinflarda uyushiq va undalmali gaplar yuzasidan o'quvchilarga beriladigan bilim va hosil qilinadigan ko'nikma va malakalar 4. Boshlang'ich sinflarda uyushiq va undalmali gaplarni o'rganishda izchillik. 4. Boshlang'ich sinflarda uyushiq va undalmali gaplar ustida ishlash

	usullari	
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda uyushiq va undalmali gaplar o'rganish usullari bilan tanishtirish	
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarining uyushiq va undalmali gaplar haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2. Talabalarda uyushiq va undalmali gaplarni o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3. Talabalarni boshlang'ich sinflarda uyushiq va undalmali gaplarni o'rganish izchilligi, usullari, dastur talablari, ularni o'rganishda mashqlar tizimi bilan tanishtirish. 4. Ma'ruza davomida talabalarining faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Boshlang'ich sinflarda uyushiq va undalmali gaplar o'rganishning maqsad va vazifalarini. 2. Boshlang'ich sinflarda uyushiq va undalmali gaplarni o'rganish izchilligini va dastur talablarini 3. Uyushiq va undalmali gaplarni o'rganish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 4. Boshlang'ich sinflarda uyushiq va undalmali gaplarni o'rganishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi	Proektor	
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Ma'ruza mavzusini (Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplar ustida ishlash metodikasi) 2. Ma'ruza maqsadini 3. Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1. Boshlang'ich sinflarda uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarning qaysi xususiyatlari	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarining javobi

	o'rganiladi? 2. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplar ustida ishlash metodikasi haqda metodik adabiyotlarda nima ifoda etilgan? 3. Boshlang'ich sinf ona tili dasturda uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplar ustida ishlash izchilligi qay tartibda yoritilgan? 4. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplar o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada? 5. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplar o'rganishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rganish bo'yicha berilgan fikrlarni ayting. 3. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rgatishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring. 4. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rgatishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring. 5. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rgatishda o'quvchilarda	

	q.anday ishoraviy ko'nikmalar hosil bo'ladi? Ularni o'rgatish usullarini misollar bilan yoritib bering. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1..Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash. 2.Test yechish.	

MAVZU	BSlarda orfografiya ustida ishlash metodikasi

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarda hosil qilinadigan imloviy malakalar 2.Imloviy malakalarni hosil qiladigan grammatik mavzular. 3.Imloviy mashqlar va ularni tashkil qilish. 4.Ko'chirib yozuv va uni tashkil qilishga qo'yiladigan talablar
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinf o'quvchilarida hosil qilinadigan imloviy malakalar, ular hosil qilishda grammatik mavzularga asoslanish, imloviy mashqlar va ularni tashkil etish usullari bilan tanishtirish.
O'qituvchining vazifasi: 1.Talabalarning imlo qoidalari va ularning ta'limiy ahamiyati haqidagi	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1.Imlo ustida ishlashning maqsad va

tushunchalarini aniqlash. 2.Talabalarda imloviy malakalar ustida ishlashning ta'limiy ahamiyati umumiy tasavvur hosil qilish 3.Talabalarni boshlang'ich sinflarda imloviy malakalarni hosil qilish izchilligi, usullari, dastur talablari, mashqlar tizimi bilan tanishtirish. 4.Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).		vazifalarini. 2. Grammatik mavzular va mashq matnlari asosida imlo ustida ishlash usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 3. Imloviy ko'nikmalarni shakllantirishda bo'g'in-tovush, tovush-harf tahlili, diktant, ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishi.
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1.bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Ma'ruza mavzusini (BSlarda orfografiya ustida ishlash metodikasi) 2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2.bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1.Imlo qoidalarini qaysi tamoyillar asosida ishlab chiqiladi? 2. Boshlang'ich sinflarda qaysi grammatik mavzular o'quvchilarda imloviy savodxonlikni shakllantiradi? 3. Ona tili dastur talablariga ko'ra qaysi imlo qoidalarini o'quvchilar amaliy o'zlashtirishlari kerak? 4. Imloviy savodxonlikni shakllantirishning ta'limiy	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	va amaliy ahamiyati nimada? 5.Imloga o'rgatishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da imloga o'rgatish bo'yicha qanday metodik tavsiyalar berilgan? 2. Boshlang'ich sinflarda imloviy shavodxonlik qanday izchillikda shakllantiriladi? 3.Diktant o'tkazishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring. 4.Otlarning son va egalik , kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda o'quvchilarda q.anday imloviy ko'nikmalar hosil bo'ladi? 5. Fe'larning bo'lishli-bo'lishsizligi, zamoni, Shaxs-soni o'quvchilarda q.anday imloviy ko'nikmalar hosil bo'ladi? Ularni misollar bilan yoritib bering. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Kuchirib yozuv,diktant va ta'limiy o'yinlar asosida metodik tayyorgarligini aniqlash.	

MAVZU	Ona tilidan o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish

1.21. Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. O'quvchilarning ona tilidan bilim, ko'nikma va malakalariga qo'yilgan DST va dastur talablari bilan tanishtirish. 2. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar bilimi, ko'nikmasi va malakasini nazorat qilishning ahamiyati usullari Z. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar bilimi, ko'nikmasi va malakasini nazorat qilishning shakli va usullari 4. Nazorat jarayoniga ilg'or texnologiyalarni tadbiq etish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish shakllari va usullari bilan tanishtirish
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarining DTS va ona tili dasturi mazmuni va o'quvchilar bilimi, ko'nikma va malakalariga qo'yiladigan talablar haqidagi tushunchalarini aniqlash . 2. Talabalarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish va baholash me'yori bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish . 3. Talabalarni boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish izchilligi, shakllari, usullari, mashqlar tizimi bilan	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. DTS va o'quv dasturiga muvofiq boshlang'ich sinf o'quvchilarida hosil qilinadigan bilim, ko'nikma va malakalarni . 2. DTS va o'quv dasturiga muvofiq boshlang'ich sinf o'quvchilarida hosil qilinadigan bilim, ko'nikma va malakalarni baholash mezonlarini. 3. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarni nazorat qilish shakllari va usullarini.

tanishtirish. 4.Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).		
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Ma'ruza mavzusini (Ona tilidan o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish) 2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1.O'quvchilar bilimi, ko'nikma va malakalari nima uchun nazorat qilib boriladi? 2. O'quvchilar bilimi, ko'nikma va malakalari qanday me'yorlar asosida nazorat qilib boriladi? 3. O'quvchilar bilimi, ko'nikma va malakalarini nazorat qilishning qaysi usullarini bilasiz? 4. O'quvchilar bilimi, ko'nikma va malakalarini nazorat qilishning qanday ta'limiy ahamiyati bor? 6.Nazoratning qaysi shaklini samarali deb hisoblaysiz?	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovaning "Ona tili o'qitish metodikasi"da nazorat shakllari va usullari haqida nima deyilgan? 2.Nazoratning og'zaki shakli qachon o'tkaziladi? 3. Nazoratning yozma shakli qachon o'tkaziladi? 4.Test nazoratiga qo'yiladigan talablar nimalar? Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.Talabalarning darsdagi faoliyatini baholatish orqali ularning mavzuni o'zlashtirishlari nazorat qilinadi.	

**III kurs 6-semestr
1-ma'ruza(2 soat)**

MAVZU	Nutq va uning turlari. Nutqqa qo'yiladigan talablarb nutq o'stirish manbalari

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Kirish ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Nutq va nutq o'stirish tushunchalari haqida. 2. Nutq o'stirishning metodik shartlari, yo'nalishlari 3. Nutq o'stirishga qo'yiladigan talablar 4. Nutq o'stirish manbalari
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda o'quvchilar nutqini o'stirishga qo'yiladigan talabalar va yo'nalishlari bilan tanishtirish

O'qituvchining vazifasi: a. Talabalarning nutq o'stirish haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . b. Talabalarda o'quvchilarning nutqini o'stirishning ahamiyati haqida va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish c. Talabalarni nutq o'stirish yo'nalishlari, nutqqa qo'yiladigan talabalar, dastur talablari bilan tanishtirish. d. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini ko'zatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1.O'quvchilar nutqini o'stirishning maqsad va vazifalarini. 2. Nutq o'stirishning metodik shartlari, yo'nalishlarini. 3. Nutq o'stirishga qo'yiladigan talablarni 4. Nutq o'stiruvchi manbalarni
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi	Proektor
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat mazmuni	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
5- bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Ma'ruza mavzusini (Nutq va uning turlari. Nutqqa qo'yiladigan talablarb nutq o'stirish manbalari) 2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
6- bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	1.Nutq va uning turlari deganda nimalarni tushunasiz? 2. Nutq o'stirish degandachi?	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	3. Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqiga qanday talablar qo'yiladi? 4. Nutq o'stirishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada?	
7- bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da nutq o'stirishga qanday ta'rif beriladi? 2. Boshlang'ich sinflarda nutq o'stirish qanday yo'nalishlarda olib boriladi? 3.Nutq o'stirish manbalarini misollar bilan yoritib bering. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
8- bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.Nutqni o'stirish uchun bir necha shartga rioya qilinadi? 2. Nutqini o'stirishning birinchi sharti nima? 3.Nutqini o'stirishning ikkinchi sharti nima? 3. Nutqini o'stirishning uchinchi sharti nima? 4. Nutqni egallashning qator aspektlarini ayting. 5.Blits texnologiyasi asosida mavzu yo'zasidan talabalar bilimini aniqlash 6.Test	

1-slayd
MAVZU.
o'stirish manbalari
1-slayd
Reja

Nutq va uning turlari. Nutqqa qo'yiladigan talablarb nutq

-
1. Nutq va nutq o'rtirish tushunchalari haqida.
  2. Nutq o'rtirishning metodik shartlari, yo'nalishlari
  3. Nutq o'rtirishga qo'yiladigan talablar
  4. Nutq o'rtirish manbalari

2-slayd

1. Nutq va uning turlari deganda nimalarni tushunasiz?
2. Nutq o'rtirish deganda-chi?
3. Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqiga qanday talablar qo'yiladi?
4. Nutq o'rtirishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada?

3-slayd

Topshiriq..

1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da nutq o'rtirishga qanday ta'rif beriladi?
2. Boshlang'ich sinflarda nutq o'rtirish qanday yo'nalishlarda olib boriladi?
3. Nutq o'rtirish manbalarini misollar bilan yoritib bering.

4-slayd

Nutqini o'rtirish shartlari:

1. Kishi nutqining yo'zaga chiqishi uchun talab bo'lishi kerak.
2. Har qanday nutqning mazmuni, materiali bo'lishi lozim.
3. Fikr tinglovchi tushunadigan so'z, so'z birikmalari, gap, nutq oborotlari yordamida ifodalansagina tushunarli bo'ladi.

5-slayd

Nutqni egallashning qator aspektlari:

1. Adabiy til me'yorlarini o'zlashtirish.
2. Jamiyatimizning har bir a'zosi uchun zarur bo'lgan muhim nutq malakalarini, ya'ni o'qish va yozish malakalarini o'zlashtirish.
3. O'quvchilar nutq madaniyatini takomillashtirish.

6-slayd

Nutq o'rtirishning uch yo'nalishi:

- 1) so'z ustida ishlash
- 2) so'z birikmasi va gap ustida ishlash;
- 3) bog'lanishli nutq ustida ishlash.

7-slayd

O'quvchilar nutqiga qo'yiladigan talablar

1. O'quvchilar nutqi mazmundor bo'lsin.
2. Nutqda mantiqiylik bo'lsin.
3. Nutq aniq bo'lsin.
4. Nutq til vositalariga boy bo'lsin.
5. Nutq tushunarli bo'lsin.
6. Nutq ifodali bo'lsin.
7. Nutq to'g'ri bo'lsin.

Blits-o'yin

No	1.7 Savollar	Yakka a javob	To'g' 'ri javob	1.8 Sizning harakatingiz
1.	Nutqini o'stirishning birinchi sharti			Lug'at ustida ishlash
2.	Nutqni egallash aspekti			Har qanday nutqning mazmuni, materiali bo'lishi lozim.
3.	Nutqini o'stirishning uchinchi sharti			Kishi nutqining yo'zaga chiqishi uchun talab bo'lishi kerak.
4.	Nutq o'stirishning birinchi yo'nalishi			Nutqni til vositalari bilan qurollantirish
5.	Nutqini o'stirishning ikkinchi sharti			So'z birikmasi va gap ustida ishlash
6	Nutq o'stirishning ikkinchi yo'nalishi			Adabiy til me'yorlarini o'zlashtirish

4- ilova

BILIMLARNI TEKSHIRISH UCHUN
TEST TOPSHIRIQLARI

1. Nutq o'stirish ustida ishlash yo'nalishlari belgilangan qatorni aniqlang.

A) So'z ustida ishlash, so'z birikmasi va gap ustida ishlash, bog'lanishli nutq ustida ishlash

B) Tovush va harf ustida ishlash, bo'g'in ustida ishlash, matn ustida ishlash

C) Matn ustida ishlash, rasmlar ustida ishlash.

D) Gap, so'z va matn ustida ishlash

2. Nutq o'stirishda uch yo'nalishini toping

1. So'z ustida ishlash

2. So'z birikmasi va gap ustida ishlash

3. Bog'lanishli nutq ustida ishlash.

A. 1,2,3. V. 1,2. S. 2,3

Ma'ruza matni

O'QUVCHILAR NUTQINI O'STIRISH METODIKASI.

Kichik yoshdagi o'quvchilar nutqini o'stirish yo'llari va vazifalari.

Reja

1. Nutq va nutq o'stirish tushunchalari haqida.

2. Nutq o'stirishning metodik shartlari, yo'nalishlari

Z. Nutq o'zlashtirishga qo'yiladigan talablar

4. Nutq o'zlashtirish manbalari

Nutq va uni o'zlashtirish tushunchasi. Nutq - kishi faoliyatining turi, til vositalari (so'z, so'z birikmasi, gap) asosida tafakkurni ishga solishdir. Nutq o'zaro aloka va xabar funksiyasini, o'zaro fikrni qis-qayajon bilan ifodalash va boshqalarga ta'sir etish vazifasini bajaradi.

Yaxshi rivojlangan nutq jamiyatda kishining aktiv faoliyatining muhim vositalaridan biri sifatida xizmat qiladi. O'quvchi uchun esa nutq maktabda muvaffaqiyatli ta'lim olish kurolidir.

Nutq o'zlashtirish nima? Agar o'quvchi va uning tildan bajargan ishlari ko'zda tutilsa, nutq o'zlashtirish deganda, tilni xar tomonlama (talaffo'zi, lugati, sintaktik kurilishini, boglanishli nutqni) aktiv amaliy o'zlashtirish tushuniladi. Agar uqituvchi ko'zda tutilsa, nutq o'zlashtirish deganda, o'quvchilar tilning talaffo'zi, lugati, sintaktik kurilishi va boglanishli nutqni aktiv egallashlariga yordam beradigan metod va priyomlarni kullash tushuniladi.

Nutq faoliyati uchun, Shuningdek, o'quvchilar nutqini o'zlashtirish uchun bir necha shartga rioya qilish zarur:

1. Kishi nutqining yo'zaga chikishi uchun tala b bulishi kerak. O'quvchilar nutqini o'zlashtirishning metodik talabi o'quvchi o'z fikrini, nimanidir og'zaki yoki yozma bayon xoxishi va zaruriyatni yo'zaga keltiradigan vaziyat yaratish xisoblanadi.

2. Har qanday nutqning mazmuni, materiali bulishi lozim. Bu material kanchalik to'liq, boy, kimmatli bulsa, uning bayoni shunchalik mazmunli buladi.

3. Fikr tinglovchi tushunadigan sqz, sqz birikmasi, gap, nutq oborotlari yordamida ifodalansagina tushunarli buladi. Shuning uchun nutqni muvaffaqiyatli o'zlashtirishning uchinchi sharti -nutqni til vositalari bilan kurollantirish qisoblanadi.

Nutqni egallashning qator aspektlari mavjud. Bular:

1. Adabiy til normalarini o'zlashtirish.

2. Jamiyatimizning xar bir a'zosi uchun zarur bulgan muqim nutq malakalarini, ya'ni o'qish va yozish malakalarini o'zlashtirish.

3. O'quvchilar nutq madaniyatini taktmillashtirish.

Nutq o'zlashtirishda uch yo'nalish aniq ajratiladi: 1) so'z ustida ishlash; 2) so'z birikmasi va gap ustida ishlash; 3) boglanishli nutq ustida ishlash.

So'z, so'z birikmasi va gap ustida ishlash uchun lingvistik baza bo'lib leksikologiya (frazologiya va stilistika bkla birgalikda), morfologiya, sintaksis xizmat qiladi; boglanishli nutq esa mantikka, adabiyotshunoslik va murakkab sintaktik butunlik lingvistikaga asoslanadi.

Nutq o'zlashtirishda izchillik turt shartni, ya'ni mashqlarning izchilligi, istikboli, xilma-xilligi, xilma-xil MLTYaTS turlarini umumiy maksadga bo'ysundirish kunikmasini amalga oshirish bilan ta'minlanadi.

Nutq turlari. Kishilar tildan fikr bayon qilish quroli sifatida foydalanadilar. Ular o'z fikrlarini ovoz bnla eshittirib bayon qilishdan oldii u zqakda uylab oladilar. Bu ICHRT nutq xisoblanadi. Ichki nutq eshittirilmagan va yozilmagai, «o'ylangan» (fikrlangan) nutqdir. Tashqi nutq, tovushlar yordamidf eshittirilib yoki grafik belgilar bilan yozilib, boshqalarga qaratilgan nutqdir.

Ichki nutq materialni tushunish va yodda saqlashga yordam beradi.

Fikrni ifodalash usuliga kura nutq og'zaki va yozma buladi.

Og'zaki nutq ko'pincha dialog tarzida, yozma nutq esa monolog tarzida buladi.

O'quvchilar nutqiga qo'yilgan talablar. O'quvchilar nutqini o'stirishda aniq belgilangan bir qator talablarga rioya qilinadi.

1.O'quvchilar nutqi mazmundor bo'lsin.

2.Nutqda mantiqiylik bo'lsin.

3.Nutq aniq bo'lsin.

4.Nutq til vositalariga bry bo'lsin.

5.Nutq tushunarli bo'lsin.

b.Nutq ifodali bo'lsin.

7.Nutq to'g'ri bo'lsin.

Nutq o'quvchilar tafakkurini o'stirishda muhim vositadir. Nutq fikrni bayon etish vositasi bo'libgina, kolmay, uni shakllantirish kuroli xamdir. Fikr nutqning psixologik asosi vazifasini bajaradi, uni o'stirish shprti esa fikrni boyitshv qisoblanadi. Aqliy faoliyat sistemasini egallash asosidagina nupqni muvaffakiyatli o'stirish mumkin. Shuning o'quvchilar nutqini o'stirishda materialni tayyorlash, takomillashtirish, mavzuga oidini tanlash, joylashtirish, mantiliy operatsiyalarga katta ahamiyat beriladi.

Tafakkur til materiali yordamida nutriy shakllantirilsa va bayon etilsagina muvaffakiyatli usadi. Tushuncha so'zlar yoki so'z birikmalari bilan ifodalanadi, shunday ekan, tushuncha til vositasi bulgan so'zda muhim aloka materialiga aylanadi. Kishi tushuncha ifodalaydigan so'z (so'z birikmasi)ni bilsagina, shu tushunchaga asoslangan xolda, tashkoy nutqda fikrlash imkoniga ega buladi.

Nutqda fikr shakllantiriladi, shu bilan birga, fikr nutqni yaratadi. «Nutq tafakkur bilan chambarchas boglangandir. Nutq bulmasa, tafakkur xam bulmaydi, til materiali bulmasa, fikrni ifodalab berib bulmaydi».

Fikrni nutqiy shakllantirish uning aniq, tushunarli, sof, izchil, mantiqiy bulishini ta'minlaydi. Tilni egallash shu tilning fonetikasini, lukat sostavini, grammatik kurulishini bilib olish, fikrni takomillashtirish uchun, tafakkurni O'stirish uchun shart-sharoit xozirlaydi. Bilimlar, faktlar, xar xil axborotlar tafakkurning xam, nutqning xam materialidir. Nutq tafakkur jarayonini o'rganishning muhim vositasi bo'lib xizmat kiladi. Nutqdan o'quvchining fikriy rivojining asosiy ulchovlaridan biri sifatida foydalaniladi. O'quvchining barcha predmetlardan materialni o'zlashtirishi va umumiy akdiy rivojlanishi xakida fikr yuritganda, u yoki bu mavzuni bola o'z nutqida (yozgan inshosida, axborotida, kayta xikoyalashda, savollarga bergan javobida) qanday bayon eta olishiga karatiladi.

Shunday qilib, nutqni tafakkurdan ajratib bulmaydi, nutq tafakkur asosida rivojlanadi; fikr nutq yordamida pishib yetiladi, yo'zaga chikadi. Ikkinchi tomondan, nutqning usishi fikrni shakllantirishga yordam beradi, takomillashtiradi.

O'quvchilar nutqini o'stirishning mashguloatning boshka turlari bilan boglikligi. O'quvchilar nutqini o'stirish boshka ukuv predmetlaridan utkaziladigan mashguloatlar bilan xam o'zviy ravishda boglanadi. Ona tili darslarida o'quvchilar til yordamida tabiat va kishilar xayoti xakida bilim oladilar; ular ko'zatishtni, uylashni va ko'rganlari, eshittanlari, o'qiganlari xasida turri bayon qilishni O'rganadilar. Ona tili darslari bolalar lugatini boyitishga samarali yordam beradi, nutqni turri

---

to'zishni urgatadi.

O'qish darsi va u bilan bog'liq xolda olib boriladigan ko'zatish, ekskursiya o'quvchilarga tabiat xodisalari, kishilar xayoti va mexnati xakida, axlok koidalari, boshka kishilar bilan muomala normalari xakida bilim beradi; bu darsda bolalar nutqiga, uni shakllantirish va o'stirishga keng imkoniyat mavjud.

Grammatika va turri yozuv darslarida tilni maxsus o'rganish bilan bolalar aloxida tovush, burin, so'z va gaplarni eshitishga va aytishga o'rganadilar. Ular predmet, xarakat, belgi bildirgan ko'pgina so'zlarni, Shuningdek, tovush, xarf, burin, o'zak, so'z, so'z yasoichi, forma yasovchi, qupshmcha, so'z turkumi, ot, sifat, son, fe'l, olmosh, boglovchi, gap, gap bulagi, bosh bulak, ikkinchi darajali bulak, darak gap, surok gap, undov gap; turlanish, bosh kelishik singari juda ko'p yangi terminlarni bilib oladilar.

Boshlankich sinfdagi boshka darslard<> :ush o'quvchilar nutqi xilma-xil so'zlar bilan boyitiladi.

Matematika darslarida bolalar yangi tasavvur va tushunchalar, juda ko'p so'z va terminlar bilan o'z nutqlarini boyitadilar.

O'quvchilar tabiatshunoslik darslarida va ekskursiya vaqtda ko'rgan predmetlarini o'qituvchi yordamida guruxlaydilar, ularni o'zaro taqqoslab, uxshash va farkli tomonlarini topib aytadilar. Bular, o'z navbatida, tabiatga oid ayrim tushunchalarni aniq bilib olishga imkon beradi va tafakkurni ustiradi.

Mexnat va raem darslari xam, jismoniy tarbiya, 'ashula darslari qam, Shuningdek, darsdan tashkari mashgulotlar xam o'quvchilar nutqi va tafakkurini o'stirishga imkon beradi.

O'qituvchi barcha darslarda, sinfdan va maktabdan tashkari mashrulotlarda fakat orfoepik talaffo'z va adabiy til normalariga rioya kilgan xolda ifodali, ta'sirli so'zlashi, Shuningdek, xar doim o'quvchi daftariga barcha xujjatlarga xusnixat va imlo koi dala riga rioya kilgan xolda yozishi zarur.

Tekshirish uchun savol va topshiriqlar.

1.O'quvchilar nutqini o'stirish sohasida maktab va o'qituvchi oldiga qo'yilgan asosiy talablarni ayting.

2.Boshlanrich sinf o'quvchilaridan biri nutqning asosiy xususiyatlarini tekshiring va kiska axborot tayyorlang.

Z.Nutq o'stirishdagi uch yo'nalishni izoxlang.

4.Nutq turlarini ayting.

5.O'quvchilar nutqiga kuyiladigan talablarni sanab ko'rsating.

b.Nutqning tafakkur bilan bog'liqligini misollar asosida tushuntiring.

7.O'quvchilar nutqini o'stirishda boshka fanlarning urnini ko'rsatib bering.

Tayanch so'zlar: nutq, nutq o'stirish, lingvistika, aqliy faoliyat, og'zaki nutq, yozma nutq.

2- ma'ruza (2 soat)

MAVZU	Lug'at ustida ishlash metodikasi

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Leksikologiya – lug'at ustida ishlashning lingvistik asosi 2. Lug'at ustida ishlash metodikasining to'rt asosiy yo'nalishi Z. O'quvilar lug'atini boyitadigan manbalar 4. So'z ma'nosini tushuntirish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini, ot va otning birlik – ko'plikda, egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullari bilan tanishtirish
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarning leksikologiya haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash 2. Talabalarda lug'at ustida ishlashning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3. Talabalarni lug'at ustida ishlash izchilligi, dastur talablari bilan tanishtirish 4. Lug'at ustida ishlash metodikasining to'rt asosiy yo'nalishi 5. O'quvilar lug'atini boyitadigan manbalar 6. So'z ma'nosini tushuntirish 7. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini ko'zatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Lug'at ustida ishlashning maqsad va vazifalarini. 2. Lug'at ustida ishlash yo'nalishlarini 3. O'quvchilar lug'atini boyituvchi manbalarni 4. So'z ma'nosini tushuntirish usullarini
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.

Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Ma'ruza mavzusini (Lug'at ustida ishlash metodikasi.) 2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1.Lug'at ustida ishlashning lingvistik asosi tilshunoslikning qaysi bo'limi? 2. Lug'at ustida ishlash necha yo'nalishda olib boriladi va ular qaysilar? Z. O'quvilar lug'atini boyitadigan manbalar nima? 4. So'z ma'nosini tushuntirish usullaridan qaysilarini bilasiz?	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovning "Ona tili o'qitish metodikasi"da lug'at ustida ishlash yo'nalishlari nechtaga bo'lib ko'rsatilgan? 2. Boshlang'ich sinflarda lug'at ustida ishlashning ahvoli qanday ekan? 3.So'zning ma'nosini tushuntirishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring 4.Sifatni o'rgatishda o'quvchilar lug'atini	

	nimalar bilan boyitildi? Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1. So'z ma'nolarini izohlashda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 2. Ma'nosi izohlanadigan so'zlarga mashqlardan misollar keltiring. 3. So'z ma'nolarini izohlashda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish. 4. Blits texnologiyasi asosida mavzu yo'zasidan talabalar bilimini aniqlash	

Slayd

Mavzu. Lug'at ustida ishlash metodikasi

Slayd

Reja

1. Leksikologiya – lug'at ustida ishlashning lingvistik asosi
2. Lug'at ustida ishlash metodikasining to'rt asosiy yo'nalishi
- Z. O'quvilar lug'atini boyitadigan manbalar
4. So'z ma'nosini tushuntirish

Slayd

Maktabda lug'at ustida ishlash metodikasining to'rt asosiy yo'nalishi

1. O'quvchilar lug'atini boyitish, ya'ni yangi so'zlarni, Shuningdek, bolalar lug'atida bo'lgan ayrim so'zlarning yangi ma'nolarini o'zlashtirish.
2. O'quvchilar lug'atiga aniqlik kiritish.
3. Lug'atni faollashtirish, ya'ni o'quvchilar ma'nosini tushunadigan, ammo o'z nutq faoliyatida ishlatmaydigan nofaol lug'atidagi so'zlarni faol lug'atiga o'tkazish.
4. Adabiy tilda ishlatilmaydigan so'zlarni o'quvchilar faol lug'atidan nofaol lug'atiga o'tkazish.

Slayd

O'quvilar lug'atini boyitadigan manbalar:

1. Atrofni o'rab olgan muhitni: tabiatni, kishilarning hayoti va mehnat faoliyati, bolalarniig o'yini va o'qish faoliyatini, kattalar bilan munosabatni ko'zatish.
2. O'quvchilar lug'atini va nutqini boyitishda eng ishonarli manba badiiy asarlar
3. Gazeta, jurnal materiallari

Slayd

So'zlarning ma'nosini tushuntirish usullari:

1. So'zni kontekst asosida tushuntirish.
2. So'z ma'nosini lug'atdan va o'qish kitoblarida matn ostida berilgan izohdan foydalanib tushuntirish.
3. So'z ma'nosini shu so'zning ma'nodoshi yordamida tushuntirish.
4. Tanish bo'lmagan so'z bilan ifodalangan tushunchani tanish bo'lgan so'z bilan ifodalangan tushunchaga (uning antonimiga) taqqoslash orqali tushuntirish.
5. So'zni o'ziga yaqin tushuncha bilan, ya'ni boshqacha ifoda etish bilan tushuntirish.
6. So'zni predmetning asosiy belgisini izohlash orqali tushuntirish.
7. Axloqiy, mavhum tushunchalarni ifoda etuvchi so'zlarning ma'nosini misollar yordamida tushuntirish.

1-ilova

Blits-o'yin

No	<i>1.9 Savollar</i>	Yakk a javob	To'g 'ri javob	<i>1.10 Sizning harakatingiz</i>
1.	Lug'at ustida ishlash yo'nalishlari nechta?			birinchi
2.	O'quvchilar lug'atini boyitish, ya'ni yangi so'zlarni, Shuningdek, bolalar lug'atida bo'lgan ayrim so'zlarning yangi ma'nolarini o'zlashtirish nechanchi yo'nalish?			4ta
3.	Lug'atni faollashtirish, ya'ni o'quvchilar ma'nosini tushunadigan, ammo o'z nutq faoliyatida ishlatmaydigan nofaol lug'atidagi so'zlarni faol lug'atiga o'tkazish nechanchi yo'nalish?			ikkinchi
4.	O'quvchilar lug'atiga aniqlik kiritish nechanchi yo'nalish?			uchinchi
5.	O'quvchilar lug'atini va nutqini boyitishda eng ishonarli manba qaysi?			to'rtinchi
6	Adabiy tilda ishlatilmaydigan			O'quvchilar lug'atini va

so'zlarni lug'atidan o'tkazish	o'quvchilar nofaol lug'atiga	faol lug'atiga	nutqini ishonarli asarlar	boyitishda manba	eng badiiy

4- ilova

BILIMLARNI TEKSHIRISH UCHUN TEST TOPSHIRIQLARI

1. O'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirishdagi muvaffaqiyat qanday omillarga bog'liq?

A) so'zga e'tibor bilan munosabatda bo'lish, o'quvchilarning ko'p mutolaa qilishi, atrofidagi kishilarning to'g'ri va ifodali nutqi, ya'ni nutqiy sharoitga

B) bolalarning nutqiy tajribasi qanday tashkil etilishiga

C) nutq o'stirishda o'qituvchining til nazariyasiga, grammatikaga, leksikologiya va stilistika elementlariga asoslanish ko'nikmasiga

D) A, V, S

2. O'quvchilar nutqini o'stirishda qanday talablarga rioya qilinadi?

1. O'quvchilar nutqi mazmundor bo'lsin.

2. Nutqda mantiqiylik bo'lsin.

3. Nutq aniq bo'lsin.

4. Nutq til vositalariga boy bo'lsin.

5. Nutq tushunarli bo'lsin.

6. Nutq ifodali bo'lsin.

7. Nutq to'g'ri bo'lsin.

A.1,2,3,4,5,6,7. V.1,2,3,7. S.1,2,3,4,5. A.1,2,3,4,5,7.

Ma'ruza matni

Lug'at ustida ishlash

Reja

1. Leksikologiya – lug'at ustida ishlashning lingvistik asosi

2. Lug'at ustida ishlash metodikasining to'rt asosiy yo'nalishi

Z. O'quvilar lug'atini boyitadigan manbalar

4. So'z ma'nosini tushuntirish

So'z tilning ma'no bildiradigan asosiy birligi. Tildagi so'zlar YIRINDISI tilning lug'at boyligini tashkil etadi. So'zning tomoni: tovush tomoni va ichki ~ ma'no tomoni bo'lib uning asosi leksikada o'rganiladi. So'z aniq predmetlarni ham, *mavhum* tushunchalarni ham bildiradi. Tilning lugat tarkibi hayot taraqqiyoti bilan bog'liq holda o'zgarib, rivojlanib, boradi. Bularni leksikologiya tekshirib boradi. Shuning uchun ham leksika lurat ustida ishlash metodikasining lingvistik asosi xisoblanadi.

Tilning lurati kancha ko'p bulsa, fikr shuncha aniq glanadi. Jumladan, aniq bir Shaxsning xam o'z lurat boyligi ,i. Nutqi lugatga boy kishining nutqi aniq, ravon buladi, ng uchun boshlanrich ta'lim oldiga kuyiladigan asosiy lardan biri xam o'quvchilar nutqini so'z bilan boyitishdir. Metodika lurat ishlarini yaxshilash, tartibga solish, uning yo'nalishlarini belgilash, o'quvchilar luratini boyitish shini boshkarish yullarini ishlab

---

chikadi. Boshlanrich ta'lim lurat ustida ishlash metodikasi 4 shshda ish olib boradi;

1.O'quvchilar luratini boyitish. O'quvchilarga so'zlarning >larini tushuntirish orkali xar kuni 8-10 ta so'z bilan, adan, ona tili darsida 4-6 so'z bilan luratini boyitishni tutadi.

2.Luratiga aniqlik kiritish: a) o'quvchilar ma'nosini yaxshi 1Ydigan so'zlar ma'nosini izoxlash orkali; 5) kinoyali, ko'p ma'noli so'z ma'nolarini izoxlash orkali;

v) sinonim so'zlarning ma'no ottenkalarini izoxlash l;

g) iboralarning ma'nosini izoxlash orkali.

3.Lugatini faollashtirish, kam ishlatadigan so'zlarni gish uchun sharoit yaratish: dialoglar, suxbat uyushtirish, insho yozdirish.

1.Adabiy tilda ishlatilmaydigan so'zlarni passiv lugatiga ish.

Lug'at ustida ishlashda so'zning adabiy orfoepik talaffo'zi, imlosi ustida xam ishlanadi.

O'quvchilar nutqi muayyan manbalar asosida boyitiladi.

a)tabiatni, kishilar xayoti, mexnati, bolalar uyin va o'qish faoliyatini ko'zatish orkali;

b)badiiy asarlar orkali;

v)gazeta va jurnal matsriallari orkali;

g)radio va teleko'rsatuvlar orkali; i

d)ona tili darslaridagi mashqlar orkali;

e) lug-atlar orkali.

So'z ma'nosini tushuntirish juda kam vaqtni olish kerak. O'qituvchi darsga tayyorlanish jarasnida kaysi so'zlarning ma'nosi ustida ishlashi zarurligiii, tsay tarzda ishlashini belgilab olishi kerak.

O'qish darslarida 1 marta uchragan, bolalar ma'nosi tushunmaydigan so'zlarning ma'nosini asarni o'qimasdan oldin tushuntirishi kerak.

Ko'chma ma'nodagi so'zlarni, obrazli ifodalarni, umuman, asarning badiiy tiliga doyr nutq birliklari asarni o'qib bulgach tushuntiriladi.

So'z ma'nolarini tushuntirishda kuyidagi usullardan foydalaniladi:

1.So'zni matn asosida tushuntirish

2.So'z ma'nosini lugatdan.kitobdagi izozqdan foydalanib tushuntirish.

3.Sinonimlarini keltirib tushuntirish

4.Antonimiga taqqoslab tushuntirish.

Ko'chma ma'noli so'z, tasviriy ifodalarni, makollarni z;;am takkoslash usuli yordamida tushuntirish mumkin.

5.Birikmalar, gaplar yordamida tushuntirish.

b.So'zni predmetning asosiy belgilarini aytish orkali tushuntirish.

7.Axlodiy mavxum tushunchalarni bildiradigan so'zlar ma'nosini misollar yordamida tushuntirish., Bir umumiy tushuncha bildiradigan so'zlar sinonim so'zlar deb yuritiladi.

Ular kushimcha ma'nolarni uslubiy kullanishi bilan o'zaro fark kiladi. O'quvchi

---

nutqi sinonimlarga boy bulsa, nutqining ifodaliligi shuncha ortadi.

Sinonim so'zlar bilan ishlash elementar ravishda 1-sinf dan boshlanadi, lekin maxsus soat ajratilmaydi.

Boshlang'ich sinfda sinonim so'zlar ustida quyidagi mashq turlaridan foydalaniladi.

1) berilgan sinonimlarni guruxlash;

2) berilgan so'zga sinonim tanlash;

3) tushirib koldirilgan sinonim so'zlarni urniga quyidagi matnni kuchirish;

4) sinonimlardan mosini quyidagi gaplarni kuchirish;

5) sinonim so'zlar vositasida didaktik material tanlash.

Zid ma'no munosabatdagi so'zlar antonim so'zlar deyiladi.

Antonimik munosabat so'z va iboralar orasida xam buladi.

Antonimlar bilan xam boshlang'ich sinfda amaliy tanishtiriladi. Maxsus mashqlar uyushtiriladi:

1. Berilgan so'zga antonim tanlash.

2. Antonim so'zlar bilan gap tuzish.

3. Berilgan gapga antonim quyidagi kuchirish.

Omonim so'zlar ustida ishlashda xam yukoridagi kabi ishlar amalga oshiriladi.

Ko'pma'noli so'zlar ustida ishlash. Darsliklarda ko'p ma'noli so'zlar uchray turadi, lekin o'quvchilar uning ko'p ma'noli so'z ekanini bilmaydilar. Ular so'z birikmalari, gap ichida taqqoslab tushuntiriladi.

O'quvchilarga ko'p - ma'noli so'z gap ichida ajragilib ko'rsatilib, uning ma'nosini tushuntirish suraladi, shuning o'zlariga ko'p ma'noli so'zlarni turli ma'nolarda qo'llab birikma, gap to'zdiriladi.

O'quvchilar nutqini boyitishda badiiy asardagi tasviriy vositalarni, makollarni yod oldirish xam muhim ahamiyatga ega buladi.

Mantiqiy mashqlar. So'zlarning biror mavzuga doyr guruxini to'zish: Dorivor usimliklar: koki ut, otkulok, kiyik ut va x.

Bir guruxdagi so'zlarni umumlashtirib nomlash; olma, olcha, bexi - mevali daraxtlar.

Ortiqcha so'zni top; chumchuq, kaptar, musicha, mushuk, {mushuk ortiqcha}.

Predmet bildirgan so'zlar bilan belgi bildirgan so'zlarni aniqlash.

Belgi bildirgan so'zlarni ma'nosiga kura guruxlash.

Yaxshi xislatlarni bildirgan so'zlarni guruxlash va x.

Bunday mashqlar savod o'rgatish, ona tili, o'qish darslarida kullanadi. Mavzu bilan bog'lik xolda takomillashtirib, mukammallashtirib boriladi. Nazariy ma'lumotlarga asoslanib: matnda berilgan otlarning belgilarini ifodalaydigan sifatlarni tanlab quyidagi gapda sifati bilan bog'langan otni (so'z birikmasini) aniqlab yozish; otga moe sifatlarni tanlab predmetni tasvirlash, berilgan sifatlarni yoki so'z birikmasi bilan gap to'zish kabi mashqlardan foydalaniladi. Mashq materialini tanlashda -rok kushimchasi bilan

kullangan yaxshiroq, aqlliroq kabi, Shuningdek, tip-tiniq, sap-sariq kabi sifatlar ko'proq

Tekshirish uchun savol va topshiriqlar.

1. Maktabda lugat ustida ishlashning asosiy yullarini tushuntiring.

2. «Lug'at ustida ishlashda o'quvchilarning bilish aktivligi va mustaqilligini oshirish» mavzusida axborot tayyorlang.

3. Izohli lug'atlar, sinonimlar, antonimlar, frazeologiya lug'atlaridan foydalanib, 1, 2 va 3~sinf uchun ikkitadan leksik mashq tuzing.

Tayanch so'zlar: ko'chma ma'no, omonim, mantiliy mashqlar.

3- ma'ruza (2 soat)

1 - MAVZU	Lug'at ustida ishlash metodikasi (Ma'nodosh so'zlar ustida ishlash. Zid ma'noli so'zlar ustida ishlash. Mantiqiy mashqlar)

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Ma'nodosh so'zlar ustida ishlash 2. Zid ma'noli so'zlar ustida ishlash 3. Ko'p ma'noli so'zlar ustida ishlash 4. Mantiqiy mashqlar va ularni tashkil etish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini, ot va otning birlik – ko'plikda, egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullari bilan tanishtirish
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarining ma'nodosh, zid ma'noli, ko'p ma'noli so'zlar haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Ma'nodosh, zid ma'noli, ko'p ma'noli so'zlarni

2. Talabalarda ma'nodosh, zid ma'noli, ko'p ma'noli so'zlar ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3. Talabalarni ma'nodosh, zid ma'noli, ko'p ma'noli so'zlar ustida ishlash izchilligi, dastur talablari bilan tanishtirish 4. Mantiqiy mashqlarni tashkil etish ustida ishlash metodikasi bilan tanishtirish 7. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini ko'z atash va baholash (5 ball asosida).		2. Ma'nodosh, zid ma'noli, ko'p ma'noli so'zlar ustida ishlashni 3. Mantiqiy mashqlarni tashkil etish ustida ishlash metodikasini	
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi		Proektor	
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba	
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Ma'ruza mavzusini (Lug'at ustida ishlash metodikasi. (Ma'nodosh so'zlar ustida ishlash. Zid ma'noli so'zlar ustida ishlash. Mantiqiy mashqlar) 2. Ma'ruza maqsadini 3. Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.	
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	1. Ma'nodosh, zid ma'noli, ko'p ma'noli so'zlarning xususiyatlarini va amaliy ahamiyatini ayting. 2. Ma'nodosh, zid ma'noli, ko'p ma'noli so'zlar ustida qanday	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi	

	mashqlar tashkil etiladi? 3. Mantiqiy mashqlarni tashkil etish ustida ishlash metodikasini gapirib bering.	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovaning "Ona tili o'qitish metodikasi"da ma'nodosh, zid ma'noli, ko'p ma'noli so'zlar ustida ustida ishlash haqida nimalar deyilgan? 2. Boshlang'ich sinflarda ma'nodosh so'zlar ustida ishlashning ahvoli qanday ekan? 3. Ma'nodosh, zid ma'noli, ko'p ma'noli so'zlar ustida ishlashning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.Ma'nodosh so'zlarga doir mashqlarni namoyish qilish. 2.Zid ma'noli so'zlarga doir mashqlardan misollar keltiring. 3. Ma'nodosh, zid ma'noli, ko'p ma'noli so'zlar ustida ishlashga doir ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish. 4.Blits texnologiyasi asosida mavzu yo'zasidan talabalar bilimini aniqlash	

Slyd

Mavzu. Lug'at ustida ishlash metodikasi (Ma'nodosh so'zlar ustida ishlash.Zid ma'noli so'zlar ustida ishlash.Mantiqiy mashqlar)

Slayd
Reja

1. Ma'nodosh so'zlar ustida ishlash
2. Zid ma'noli so'zlar ustida ishlash
- Z. Ko'p ma'noli so'zlar ustida ishlash
4. Mantiqiy mashqlar va ularni tashkil etish

Slayd

Ma'nodosh so'zlarga oid mashqlar:

1. Berilgan ma'nodosh so'zlarni guruhlash.
2. Berilgan so'zga sinonim tanlash.
3. Tushirib qoldirilgan sinonim so'zlarni o'z o'rniga qo'yib, matnni ko'chirish.
4. Ma'nodosh so'zlardan mosini qo'yib gaplarni ko'chirish.
5. Sinonim so'zlar qatoridan foydalanib didaktik material to'zish va u bilan mashq ishlash.

Slayd

Antonimlar ustida ishlash:

1. Berilgan so'zlarga antonim tanlash. Otni o'tganda: *azob - ... , do'stlik - ... , oq - ... , yoshlik - ...*, sifatni o'tganda: *dangasa - ... , anqov - ... , rostgo'y - ... , dono - ... , kasal - ...*, fe'lni o'tganda: *kasallandi - ... , yondi - ... , boshladi - ...* kabi beriladi. O'quvchilar berilgan otga *rohat, dushmanlik, qora, qarilik*; sifatga *mehnatkash, hushyor, yolg'onchi, nodon, sog'*; fe'lga *sog'aydi, o'chdi, tugatdi* antonimlarini tanlab, jufti bilan yozadilar.

2. Zid ma'noli so'zlarni qatnashtirib gap to'zish. Bunda o'qituvchi antonim tanlab gap to'zish uchun so'z beradi, o'quvchilar berilgan so'zga antonim tanlaydilar va ularni qatnashtirib gaplar to'zadilar.

3. Berilgan gapga antonim topib qo'yish. O'qituvchi "To'g'ri odam ... so'zdan or qilur. Yosh kelsa ishga, ... kelsa oshga. Yaxshi gap - moy, ... gap - loy. Gapni oz so'zla, ishni ... ko'zla"

Slayd

Ko'p ma'noli so'zlar ustida ishlashdagi maxsus mashqlar:

1. So'zlarning so'z birikmasidagi ma'nosini qiyoslash: *soat yurdi, poezd yurdi, ukam yurdi; tosh yo'l, tosh yurak; kumush qoshih kumush osmon, kumush qish.*
2. Gaplarni o'qib, ajratib ko'rsatilgan so'zlarning ma'nosini aytish: *Bu yil yoz issiq bo'ldi. Sen o'rtog'ingga xat yoz.*

Slayd

Mantiqiy mashqlar:

1. Narsalarni mavzuga tegishli guruhini to'zish
2. Bir turdagi narsalarni sanab ko'rsatish va umumlashtiruvchi bir so'z bilan nomlash
3. Berilgan narsalardan bir guruhga kirmaydiganlarini ajratish.
4. Predmet nomlari va belgi bildirgan so'zlarni guruhlarga ajratish.
5. Qarama-qarshi qo'yish bilan umumlashtirish

1-ilova

Blits-o'yin

№	<i>1.11 Savollar</i>	Yakka javob	To'g'ri javob	<i>1.12 Sizning harakatingiz</i>
1.	K.Qosimovanning darsligida antonimlar ustida ishlash mashqlaridan nechta turi ko'rsatilgan?			5ta
2.	K.Qosimovanning darsligida ma'nodosh so'zlarga oid mashqlardan nechta turi ko'rsatilgan?			3ta
3.	Mantiqiy mashqlar berilgan qatorni toping.			taqqoslash
4.	Ko'p ma'noli so'zlar qaysi usulda tushuntiriladi?			Predmet nomlari va belgi bildirgan so'zlarni guruhlarga ajratish
5.	Narsalarni mavzuga tegishli guruhini to'zish qaysi mashq turiga kiradi?			Ko'p ma'noli so'zlarga doir mashq
6	Gaplarni o'qib, ajratib ko'rsatilgan so'zlarning ma'nosini aytish qaysi mashq turiga kiradi?			Mantiqiy mashq

4- ilova

BILIMLARNI TEKSHIRISH UCHUN TEST TOPSHIRIQLARI

1. O'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirishdagi muvaffaqiyat qanday omillarga bog'liq?

A) so'zga e'tibor bilan munosabatda bo'lish, o'quvchilarning ko'p mutolaa qilishi, atrofidagi kishilarning to'g'ri va ifodali nutqi, ya'ni nutqiy sharoitga

B) bolalarning nutqiy tajribasi qanday tashkil etilishiga

C) nutq o'stirishda o'qituvchining til nazariyasiga, grammatikaga, leksikologiya va stilistika elementlariga asoslanish ko'nikmasiga

D) A, V, S

2. Boshlang'ich sinf ona tili darslarida lug'at ustida ishlashda qanday metodik usullardan foydalaniladi?

A) So'z ma'nolarini taqqoslash va ularni sharhlash

B) So'zlarni ko'zatish usuli orqali ularning imlosini, ma'nosini va talaffo'zini o'rgatish

C) So'zlarni belgilariga ko'ra guruhlash

D) barchasi to'g'ri

3. Ko'p ma'noli so'zlar:
 A. Taqqoslash usulida tushuntiriladi.
 V. Suhbat usulida tushuntiriladi.
 S. Induktiv usulida tushuntiriladi.
 D. Deduktiv usulida tushuntiriladi.

4. O'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirishdagi muvaffaqiyat qanday omillarga bog'liq?

- A) so'zga e'tibor bilan munosabatda bo'lish, o'quvchilarning ko'p mutolaa qilishi, atrofidagi kishilarning to'g'ri va ifodali nutqi, ya'ni nutqiy sharoitga
 B) bolalarning nutqiy tajribasi qanday tashkil etilishiga
 C) nutq o'stirishda o'qituvchining til nazariyasiga, grammatikaga, leksikologiya va stilistika elementlariga asoslanish ko'nikmasiga
 D) A, V, S

ma'ruza (2soat)

1 - MAVZU	Nutq o'stirishda sintaktik ishlar

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. So'z birikmasi ustida ishlash 2. Gap ustida ishlash Z. Gap ustida ishlashga oid mashqlar 4. Namunaviy mashqlar va ularni tashkil etish usullari
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda sintaktik mashqlarning turlari va ularni tashkil etish usullari bilan tanishtirish
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarning grammatik mashqlar haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash 2. Talabalarda nutq o'stirishga qaratilgan sintaktik mashqlarning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3. Talabalarni boshlang'ich sinflarda namunaviy mashqlarni tashkil etish	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Grammatik mashqlarning maqsad va vazifalarini. 2. Nutq o'stirishga qaratilgan sintaktik mashqlarning ahamiyatini 3. Boshlang'ich sinflarda namunaviy mashqlarni tashkil etish usullari, mashqlar tizimini.

usullari, mashqlar tizimi bilan tanishtirish. 4.Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini ko'zlatish va baholash (5 ball asosida).		
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Ma'ruza mavzusini (Nutq o'stirishda sintaktik ishlar) 2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1. Nutq o'stirishda sintaktik ishlarga nimalar kiradi? 2. So'z birikmasi ustida qanday ishlar amalga oshiriladi? 3. Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra gap ustida qanday ishlar amalga oshiriladi? 4. Nutq o'stirishga qaratilgan sintaktik mashqlar qaysilar?	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da so'z birikmasi va gap ustida ishlashga doir qaysi mashq turlari	

	ko'rsatilgan? 2. So'z birikmasi ustida ishlashga doir mashq namunalarini ishlab chiqing.. 3. Gap ustida ishlashga doir mashq namunalarini ishlab chiqing. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	2. So'z birikmasi ustida ishlashga doir mashq namunalaridan namoyish qiling. 3. Gap ustida ishlashga doir mashq namunalaridan namoyish qiling. 4.Blits texnologiyasi asosida mavzu yo'zasidan talabalar bilimini aniqlash	

Slayd

Mavzu. Nutq o'stirishda sintaktik ishlar

Slayd

Reja

1. So'z birikmasi ustida ishlash
2. Gap ustida ishlash
3. Namunaviy mashqlar va ularni tashkil etish usullari

Slayd

So'z birikmasi ustida ishlash

1. Bosh so'zdan ergash so'zga so'roq berish, so'zlarning o'zaro bog'lanishini aniqlash.
2. Gapda so'zlarning o'zaro bog'lanishini chizmada ko'rsatish.
3. Matnda uchragan so'z birikmasining ma'nosini tushuntirish.
4. Matnda yoki faoliyat jarayonida uchragan yangi so'z bilan so'z birikmasi to'zish.
5. So'z turkumlarini o'rganish bilan bog'liq holda so'z birikmasi to'zdirish.

Slayd

Analiz yoki sintezning ustunligiga nisbatan gap ustida ishlash mashqlari:

1) *analitik mashqlar, ya'ni to'zilgan tayyor matndan olingan gapni tahlil qilish;*

2) *sintetik mashqlar, ya'ni mustaqil gap to'zishga qaratilgan mashqlar.*

Slayd

O'quvchilarning mustaqilligi va bilish jarayonining faollik darajasiga ko'ra gap ustida ishlash mashqlar:

1) *namuna asosidagi mashqlar;*

2) *konstruktiv mashqlar;*

3) *ijodiy mashqlar.*

Slayd

Namuna asosidagi mashq:

1. Gap ustida ishlashning eng oddiy, boshlang'ich, shu bilan birga, eng zaruriy shakli – **namunani o'qish** (yozish), intonatsiyasi, ifodaliligi ustida ishlash, gapning asosini va mazmunini tushuntirish, ba'zan esa gapni yodda saqlash, yodlash hisoblanadi.

2. **Savol asosida gap to'zish.** Bunda berilgan savol javob (gap to'zish) uchun asos bo'ladi va «namuna» vazifasini bajaradn. Savolda uning asosiy mazmunigina emas, balki barcha so'zlari va sintaktik qurilishining chizmasi ham beriladi. *Masalan: Bolalar bog'da nima terdilar? (Bolalar bog'da olma terdilar).*

1-ilova

Blits-o'yin

No	1.13 Savollar	Yakka a javob	To'g' 'ri javob	1.14 Sizning harakatingiz
1.	K.Qosimovanning darsligida so'z birikmasi ustida ishlash mashqlaridan nechta turi ko'rsatilgan?			namunani o'qish va savol asosida gap to'zish
2.	K.Qosimovanning darsligida analiz va sintezning ustunligiga ko'ra mashqlarning qaysi turlari ko'rsatilgan?			5ta
3.	O'quvchilarning mustaqilligi va bilish jarayonining faollik darajasiga ko'ra			So'z birikmasiga doir mashq
4.	Gapda so'zlarning o'zaro bog'lanishini chizmada ko'rsatish qaysi mashq turiga kiradi?			1) <i>namuna asosidagi mashqlar;</i> 2) <i>konstruktiv mashqlar;</i> 3) <i>ijodiy mashqlar.</i>

2- ilova

Test

1. Gap tarkibidagi so'z birikmalarni ajratish ko'nikmasini shakllantirish uchun qanday mashqlardan foydalaniladi?

- A) gaplarni yoyish, so'zlari aralash berilgan gapni qayta tiklash
- B) o'zluksiz (tinish belgilarisiz) matndan gaplarni ajratish, gap chizmasini chizish
- C) o'qituvchi bergan chizma yoki so'roqlar asosida gap to'zish, gapni tahlil qilish
- D) barchasi to'g'ri

2. Matnga mazmunga mos otni qo'yish, qaysi kelishik ekanini ko'rsatish talab etilsa, bu qanday mashq turiga kiradi?

- A) analitik mashq
- B) sintetik mashq
- C) leksik-morfologik mashq
- D) sintaktik mashq

3. Agar bilimni shakllantirish xarakteriga asoslanilsa, grammatik mashqlar qanday guruhlariga bo'linadi?

- A) leksik-morfologik mashqlar va analitik mashqlar
  - B) morfologik mashqlar va sintaktik mashqlar
  - C) sintetik mashqlar va leksik mashqlar
  - D) taqqoslash va umumlashtirish mashqlari
- Ma'ruza matni

Uquvchilar nupqini o'stirish sistemasida sintaktik ishlar.

Reja

1. So'z birikmasi ustida ishlash
2. Gap ustida ishlash
3. Namunaviy mashqlar va ularni tashkil etish usullari

So'z birikmasi ustida ishlash. Tilda leksik (so'z), sintaktik (so'z birikmasi va gap) va boglanishli nutq saviyalari ajratiladi. Shu mazmunda so'z birikmasiga leksik saviyadan sintaktik saviyaga utish qalkasi sifatida karaladi.

So'z birikmasi leksik-grammatik birlik bqlib, tugallangan fikr ifodalamaydi va bu bilan gapdan farklanadi. So'z birikmasi nutqda gap ichida ishlatiladi. Bolalarga so'z birikmasini o'rgatish fikr elementi ustida ishlash x.isoblanadi (Fomicheva G.A.). Boshlangich sinflarda so'z birikmasi ustida ishlashda kuyidagi mashq turlaridan foydalaniladi:

Bosh so'zdan ergash so'zga suro!q berish, so'zlarning o'zaro boglanishini aniqlash.

Matnda uchragan so'z birikmasining ma'nosini tushuntirish. Matnda yoki faoliyat jarayonida uchragan yangi so'z bilan so'z birikmasi to'zish.

Sqz turkumlarini o'rganish bilan 6ORLI1Q holda so'z birikmasi to'zdirish.

So'z birikmasi to'zishda yul quyilgan xato gap to'zishda zqam xatoga olib keladi.

So'z birikmasi ustida ishlash grammatik, imloviy va boshka mashqlarni turri bajarishga zamin bo'lib xizmat kiladi. Shuning uchun so'z birikmasi ustida urni bilan maksadga muvofik ishlab borish orqali gap va bog'lanishli nupq to'zishga oid

nutqiy mashqlarga utish lozim.

Gap ustida ishlash. Gap ustida ishlash o'quvchilarning nutqini o'stirishda muhim ahamiyatga ega. Gap ustida ishlashning asosiy vazifasi o'quvchilarni sintaktik jihatdan to'g'ri va aniq gap to'zib, tugallangan fikr bildirishga o'rgatish xisoblanadi.

Boshlangich sinf o'quvchilari uchun muqimi, birinchidan, gap *yauu* birligi ekanligidir. Shunday ekan, nutqqa oid mashqlarga qo'yilgan talablar gap ustida ishlash mashqlariga xam taalluklidir; ikkinchidan, gap - grammatik tomondan tutri to'zilgan birlik, shunday ekan, gap ustida ishlash grammatika bilan jips bog'lik bo'lib, gap kurilishi, gapda so'zlarning boklanishi va gapning turlari ustida ishlash juda muhimdir; uchinchidan, gap mazmun birligi bo'lib, tugallanganlik mazmunini bildiradi.

Boshlangich sinf dasturining «Grammatika, imlo va nutq o'stirish» bo'limida sintaksisdan beriladigan bilimlar aniq ko'rsatilgan.

¹ Analiz yoki sintezning ustunligiga nisbatan gap ustida ishlash mashqlari ikkiga bo'linadi:

- 1) analitik mashqlar, ya'ni to'zilgan tayyor matndan olingan gapni taqlil qilish;
- 2) sintetik mashqlar, ya'ni mustaqil gap to'zishga karatilgan mashqlar.

Analitik mashqlar sintetik mashqlarga zamin bo'lib xizmat kiladi, ular parallel yoki sintetik mashqdan sung analitik mashq utkaziladi.

O'quvchilarning mustaqilligi va bilish faoliyatining aktivligi darajasiga kura gap ustida ishlash mashqlari uchga bulinadi: 1) namuni asosida mashqlar; 2) konstruktiv mashqlar; 3) ijodiy mashqlar.

Namuna asosidagi mashq aniq, to'g'ri to'zilgan sintaktik konstruktsiyalarni amaliy o'zlashtirishni, ularning ichki boglanishini, mazmunini tushunishni ko'zda tutadi. Bunday mashqlar ichida analitik mashqlarga, Shuningdek, gapni ko'zatishtish va eshitish, uni o'qishga muqim urin beriladi. Namuna asosidagi mashqlarga kuyidagilar kiradi:

1. Gap ustida ishlashning eng oddiy, boshlangach, shu bilan birga, eng zaruriy shakli namunani o'qish (yozish), intonatsiyasi, ifodaliligi ustida ishlash, gapning asosini va mazmunini tushuntirish, ba'zan esa gapni yodda saqlash, yodlash qisoblanadi.

2. Savol asosida gap to'zish. Bunda berilgan savol javob (gap to'zish) uchun asos buladi va «namuna» rolini bajaradi. Savolda uning asosiy mazmuniga emas, balki barcha so'zlar va sintaktik kurilishining jadvali xam beriladi.

ma'ruza.

1 - MAVZU	Nutq o'stirishda sintaktik ishlar (Konstruktiv va ijodiy mashqlar)

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Konstruktiv mashqlar va ularni tashkil etish usullari 2. Ijodiy mashqlar va ularni tashkil

	etish usullari	
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda konstruktiv mashqlar va ularni tashkil etish usullari, ijodiy mashqlar va ularni tashkil etish usullari bilan tanishtirish	
1.O'qituvchining vazifasi: 1.Talabalarni boshlang'ich sinflarda konstruktiv mashqlar va ijodiy mashqlar haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2.Talabalarni konstruktiv mashqlar va ularni tashkil etish usullari tanishtirish 3.Talabalarni ijodiy mashqlar va ularni tashkil etish usullari bilan tanishtirish. e. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini ko'z atish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1.Konstruktiv mashqlar va ularni tashkil etish usullarini 2. Ijodiy mashqlar va ularni tashkil etish usullarini	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi	Proektor	
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Ma'ruza mavzusini (Nutq o'stirishda sintaktik ishlar (Konstruktiv va ijodiy mashqlar) 2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1. Nutq o'stirishda sintaktik mashqlar qaysi xususiyatlarga ko'ra turlarga ajratiladi? 2. Konstruktiv mashqlar deganda nimani	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	tushunasiz? 3. Ijodiy mashqlar deganda nimani tushunasiz?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi"da konstruktiv va ijodiy mashqlar haqida nimalar deyilgan? 2. Ona tili darsliklarida qandvy konstruktiv mashqlar berilgan? 3. Ona tili darsliklarida qandvy ijodiy mashqlar berilgan? Konstruktiv va ijodiy mashqlarni tashkil etish usullarini misollar bilan yoritib bering. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.qonstruktiv mashqlar qo'llanadigan darslarni namoyish qilish. 2.Konstruktiv mashqlarga misollar ko'rsatish. 3. Ijodiy mashqlarni ta'limiy o'yinlardan foydalanib namoyish qilish. 4.Blits texnologiyasi asosida mavzu yo'zasidan talabalar bilimini aniqlash	

Slayd

Mavzu. Nutq o'stirishda sintaktik ishlar (Konstruktiv va ijodiy mashqlar)

Slayd

Reja

1. Konstruktik mashqlar va ularni tashkil etish usullari
2. Ijodiy mashqlar va ularni tashkil etish usullari

Slayd

Konstruktiv mashqlar:

1. Aralash berilgan so'zlardan gap to'zish yoki tartibsiz berilgan gaplardan matn to'zish.

2. Nuqtalar qo'yilmagan, bosh harf yozilmagan matndan gaplarning chegarasini ajratish. Bu mashq bolalarni o'z nutqlarida gaplarning chegarasini ajratishga, gapni to'g'ri o'qish va yozishga o'rgatadi.

3. Berilgan sodda gapni so'roqlar yordamida bosqichli yoyish mashqi..

4. Berilgan sintaktik chizma asosida gap to'zish.

5. Berilgan gapga o'xshash, masalan, uyushiq egali yoki kesimli sodda yoyiq gap to'zish.

6. Ikki-uch sodda gapdan bitta uyushiq bo'lakli sodda gap to'zish.

Slayd

Ijodiy mashqlar:

1. Gap to'zish uchun mavzu beriladi, o'quvchilar shu mavzuga mos gap to'zadilar: «*Quyoshli kunda*», «*Bizning uy*» yoki «*Quyov va tipratikan*» kabi.

2. Narsa rasmi yoki syujetli rasm beriladi, o'quvchilar rasm asosida bir yoki bir necha gap to'zadilar.

3. Ikki-uchta «tayanch» so'z beriladi, o'quvchilar shu so'zlarni qatnashtirib gap to'zadilar. Tayanch so'z sifatida bolalarning faol lug'atiga aylantirish zarur bo'lgan so'zlar olinadi.

1-ilova

Blits-o'yin

No	Savollar	Yakk a javob	To'g' 'ri javob	Sizning harakatingiz
1.	K.Qosimovanning darsligida so'z birikmasi ustida ishlash mashqlaridan nechta turi ko'rsatilgan?			Konstruktiv mashq
2.	Ijodiy mashqlar			5ta
3.	Ikki-uchta «tayanch» so'z beriladi, o'quvchilar shu so'zlarni qatnashtirib gap to'zadilar. Bu qaysi mashq turi?			Mavzuga mos gap to'zadilar
4.	Aralash berilgan so'zlardan gap to'zish. Bu qaysi mashq turi?			Ijodiy mashqlar:

2- ilova

Test

Ma'ruza matni

Nutq o'stirishda konstruktiv va ijodiy mashqlar

Reja

1. Konstruktik mashqlar va ularni tashkil etish usullari

2. Ijodiy mashqlar va ularni tashkil etish usullari

Konstruktiv mashqlarga gap to'zish va uni kayta to'zishga karatilgan mashqlar kiradi; bunday mashqlar grammatik tushuncha va koidaga asoslanadi. Konstruktiv mashqlarning turlari:

1. Aralash bsrilgan so'zlardan gap to'zish yoki tartibsiz, berilgan gaplardan matn to'zish.

2. Nuqtalar quyilmagan bosh xarf yozilmagan matndan gaplarning chegarasini ajratish.

3. Bsrilgan sodda gapni suroklar yordamida boskichli syish mashqi. Masalan: Iqushlar uchib keldi. Iqaerdan uchib keldi? Qushlar tropuk mamlakatlardan uchib keldi.

4. Berilgan gap qolipiga uxshash, masalan, uyushik egali yoki kssnmli, sodda yoyik gap to'zish.

5. Ikki-uch sodda gapdan bitta uyushik bulakli sodda gap to'zish.

Ijodiy mashqlarda o'quvchilar o'zlari erkin ravishda gap to'zadilar. Boshlangich sinflarda ijodiy mashqlarning kuyidagi turlaridan foydalaniladi:

1. Gan to'zish uchun mavzu beriladi, o'quvchilar shu mavzuta moe gap to'zadilar: dars yo kuyoshli kunda bizning dala, yoki kuyon va tipratikan xakida gap to'zish.

2. Predmetrasmi yoki syujetli raem beriladi, o'quvchilar raem asosida bir gap yoki bir necha gap to'zadilar.

3. Ikki-uchta «tayanch» so'z beriladi,. o'quvchilar shu so'zlarni katnashtirib gap to'zadilar. Tayanch so'z sifatida bolalarning aktiv lugatiga aylantirish zarur bulgan so'zlar olinadi.

Tekshirish uchun savol va topshiriqlar.

1. «Gap ustida ishlashda o'quvchilarning bilish aktivligi va mustaqilligini o'stirish yullari» mavzuda axborot tayyorlang.

2. Fe'llarda Shaxs-son va zamonni o'rganishga boglik xolda so'z birikmasi ustida ishlashga mashqlar tayyorlang.

3. «Ot» mavzusini o'rganishga 6ORLIK xolda gap ustida ishlash uchun turtta mashq tayyorlang.

Tayanch so'zlar: bosh so'z, ergash so'z, grammatik mashqlar, imloviy mashqlar, analitik mashqlar, sintetik mashqlar, konstruktiv mashqlar.

Mavzu. Bog'lanishli nutq va uni o'stirish vazifalari

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Bog'lanishli nutq haqida ma'lumot 2. Bog'lanishli nutqqa oid mashq turlari Z. Bog'lanishli nutqqa oid asosiy

	ko'nikmalar	
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda bog'lanishli nutqqa doir mashqlar, hosil qilinadigan ko'nikmalar bilan tanishtirish	
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalar bog'lanishli nutqqa oid mashq turlari haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . f. Talabalarda bog'lanishli nutqqa oid mashq turlari haqida umumiy tasavvur hosil qilish g. Talabalarni bog'lanishli nutqqa oid mashq turlari bilan tanishtirish. h. Ma'ruza davomida talabalar faoliyatini ko'zatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Bog'lanishli nutqqa oid mashq turlarining maqsad va vazifalarini. 2. Bog'lanishli nutqqa oid mashq turlarini tashkil etish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 3. Bog'lanishli nutqqa oid ko'nikmalarni	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi	Proektor	
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Ma'ruza mavzusini (Bog'lanishli nutq va uni o'stirish vazifalari) 2. Ma'ruza maqsadini 3. Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1. Boshlang'ich sinflarda dastur	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalar javobi

	talablariga ko'ra nutq o'stirish mashqlarining qaysi turlari tashkil qilinadi? 2. Bog'lanishli nutq qa doir mashqlarning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada? 5. Bog'lanishli nutq qa doir mashqlarni tashkil etishning qaysi usullarini samarali deb hisoblaysiz?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning "Ona tili o'qitish metodikasi" da nutq o'stirish mashqlari haqida qanday ma'lumotlar berilgan? 2. Nutq o'stirish mashqlarining qaysi turlari ona tili darslarida tashkil qilinadi? 3. Nutq o'stirish mashqlarining qaysi turlari o'qish darslarida tashkil qilinadi? 4. Nutq o'stirishga doir ko'nikmalar deganda nimalar nazarda tutiladi? 5. Nutq o'stirishga doir mashqlarni tashkil etish usullarini misollar bilan yoritib bering. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	

4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1. Nutq o'rtirishga doir qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 2. Nutq o'rtirishga doir qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish. 4. Blits texnologiyasi asosida mavzu yo'zasidan talabalar bilimni aniqlash	

Slayd

Mavzu. Bog'lanishli nutq va uni o'rtirish vazifalari

Slayd

Reja

1. Bog'lanishli nutq haqida ma'lumot
2. Bog'lanishli nutq qa oid mashq turlari
- Z. Bog'lanishli nutqqa oid asosiy ko'nikmalar

Slayd

Bog'lanishli nutqqa oid mashq turlari:

- 1) berilgan savolga keng, mukammal javob;
- 2) o'qilgan asarni tahlil qilish, grammatik materialni o'rganish; o'quvchilar lug'atini faollashtirish bilan bog'liq holda har xil matnli mashqlar;
- 3) muntazam o'tkazilgan ko'zatismlarni yozish, ob-havo kundaligini yuritish;
- 4) o'qilgan matnni turli variantda og'zaki qayta hikoyalash;
- 5) berilgan mavzu, rasm, ko'zatismlarga oid boshlab berilgan yoki oxiri berilgan hikoya, reja yoki syujet asosida o'quvchilarning og'zaki hikoyasi;
- 6) badiiy matnni hikoya qilish, yod olish, o'quvchilar saviyasiga mos matnlarni yoddan yozish;
- 7) ertakni tayyorlanmasdan aytish, kichik she'r, hikoya to'zish;
- 8) namunasi berilgan badiiy, ilmiy-ommabop matn asosida bayon yozish;
- 9) o'qituvchi bergan matnni og'zaki va yozma qayta to'zish (tanlab qayta hikoya qilish va bayon, ijodiy qayta hikoyalash va bayon, hikoyani sahnalashtirish kabilar);
- 10) har xil turdagi yozma insho.

Slayd

Bog'lanishli nutqqa oid asosiy ko'nikmalar:

1. Mavzuni tushunish, chegarasini aniqlash va uni nisbatan to'liq yoritish ko'nikmasi.

---

2. Inshoni asosiy fikrga bo'ysundirish ko'nikmasi.

3. Hikoya, insho uchun mavzuga taalluqli, uni yoritishga zarur bo'lgan materialni yig'ish.

4. Materialni tartibga solish, uni tegishli izchillikda joylashtirish, matn rejasini to'zish va shu reja asosida yozish ko'nikmasi.

5. Fikrni adabiy til me'yorlariga rioya qilgan holda to'g'ri ifodalay olish ko'nikmasi.

6. Matnni og'zaki yoki yozma to'zish, inshoni yozish, ya'ni barcha tayyorgarlik ishlarini yakunlash ko'nikmasi.

7. Yozilgan matnni takomillashtirish ko'nikmasi.

Ma'ruza matni

Bog'lanishli nutq va uni o'stirish vazifalari.

Reja

1. Bog'lanishli nutq haqida ma'lumot

2. Bog'lanishli nutq qa oid mashq turlari

3. Bog'lanishli nutqqa oid asosiy ko'nikmalar

Bog'lanishli nutq va uni maktabda egallash. Fikrni bayon etish extiyojini amalga oshirishga karatilgan, tugallangan mavzuni ifodalaydigan logik va grammatik koidalar asosida to'zilgan, mustaknl, tugallangai va o'zaro boglangan ma'noli kislmlarga bulinadigan nutq boklanishli nutq deyiladi.

Bog'lanishli nutq birligi deb xikoya, makola, roman, monografiya, doklad, xisobot kabilarni, maktab sharoitida esa o'qituvchi bergan savolga o'quvchilarning keng, mukammal og'zaki javobini, yozma bayon va inshoni xisoblash mumkin.

Boshlanrich siiflar metodikasida bog'lanishli nutqdan mashq gurlariga kugshda) larni kiritish mumkin: 1) berilgan savolga keng, mukammal javob; 2) o'qilgan asarni taxlil qilish, grammatik materialii o'rganish; o'quvchilar lugatini aktivlashtirish bilan bog'liq xolda xar xil matnli mashqlar; 3) muntazam utkazilgan ko'zatislarni yozish, ob-xavo kundaligini yuritish; 4) o'qilgan matnni turli variantda og'zaki xikoyalash; 5) berilgan mavzu, raem, ko'zatislga oid boshlab berilgan yoki oxiri berilgan xikoya, reja yoki syujet asosida o'quvchilarning og'zaki xikoyasi; 6) badiiy matnni xikoya qilish, yod olish, o'quvchilar saviyasiga moe matnlarni yoddan yozish; 7) ertakni tayyorlanmasdan aytish, kichik she'r, xikoya to'zish; 8) namunasi berilgan badiiy, ilmiy-ommabop matn asosida bayon yozish; 9) o'qituvchi bergan matnni og'zaki va yozma kayta to'zish (tanlab kayta xikoya qilish va bayon, ijodiy kayta xikoyalash va bayon, xikoyani saxialaqtirish kabilar); 10) xar xil turdagi yozma insho.

Bu mashqlarning xammasi nazariyasiz, amaliy tarzda beriladi.

Boglanishli nutqqa oid asosiy kunikmalar. Boshlangich sinf ukuBchilari mustakkl mashq sifatida boklanishli nutqni o'stirishdan chuyidagi kqnikmalarni bilib oladilar:

Mavzuni tushunish, chegarasini aniqlash va uni nisbatan to'liq yoritish kunikmasi.

Inshoni asosiy fikrga buysundirish kunikmasi.

lqikoya, insho uchun mavzuga taallukli, uni yoritishga zarur bulgan materialni

yigish.

Materialni sistemaga solish, uni tegishli IZCHIAAIKDE joylashtirish, matn rejasini to'zish va shu reja asosida yozish kqnikmasi.

Fikrni adabiy til koidalariga rioya kilgan xolda turri ifodalay olish kunikmasi.

Matnni og'zaki yoki yozma to'zish, inshoni yozish, ya'ni b.archa tayyorgarlik ishlarini yakunlash kunikmasi.

Yozilgan matnni takomillashtirish kunikmasi. Bu kunikma o'z ijodiga tankidiy munosabatda bulish asosida tarbiyalanadi.

Shuning uchun qkuvchilarning bog'lanishli nutqini o'stirishga oid mashq turlarining bir yillik rejasini to'zib olish tavsiya ztiladi. Rejada o'quvchilar yoshiga moe bayon pa inshoning barcha turlari, hisobga olinishi zarur.

Muxokama bog'lanishli matnning anchagina kiyin shakli qisoblanadi, Shuning uchun boshlanrich sinflar dasturida muxokama tarzida insho yozdirish tavsiya etilmaydi; o'quvchilar inshoda muxokama elementlaridangina foydalanadilar. Masalan, «Qushlar uyasini nima uchun buzish mumkin emas», «Paxta — bizning boyligimiz» mavzularida og'zaki xikoya to'zdirilsa yoki insho yozdirilsa, muxokama elementi, albatta, buladi.

O'qituvchi bog'lanishli nutqni rejalashtirganda, turli janrda mashq qilishni ko'zda tutadi va o'quvchilarga xikoya, tasvir va muxokama elementlarini urgata boradi.

Tekshirish uchun savol va topshiriqlar.

- 1.Bog'lanishli nutq nima?
- 2.Bog'lanishli nutqni o'stirishda foydalaniladigan mashq turlarini ayting.
- 3.Bog'lanishli nutqka oid asosiy kunikmalar nimalardan iborat?

Tayanch so'zlar: asosiy fikr, tasvir insho, muxokama insho.

1 - MAVZU	Og'zaki qayta hikoyalash va yozma bayon

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1.Og'zaki va yozma qayta hikoyalashga qo'yiladigan talablar 2. Qayta hikoyalashning turlari 3. Bayonning ahamiyati. 4. Bayonning turlari
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda bayon yozish darslarini tashkil qilishga tayyorlash

O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarni og'zaki va yozma qayta hikoyalashga qo'yiladigan talablar bilan tanishtirish 2. Bayon yozishga o'rgatishda qayta hikoyalashning ahamiyatini anglashlariga erishish 3. Bayonning ta'limiy ahamiyati bilan tanishtirish. 4. Boshlang'ich sinflarda o'tkaziladigan bayon turlari, metod va usullarini o'rgatish. i. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini ko'zatish va baholash (5 ball asosida).		O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Bayon yozishga o'rgatish bo'yicha davlat ta'lim standarti va ona tili dasturi talablarini bilib olish. 2. Bayon yozishga o'rgatish bosqichlari va ularda qo'llanadigan metodlarni egallashlari. 3. Bayon yozishga o'rgatishda bog'lanishli nutqqa doir mashqlardan to'g'ri foydalana olish. 4. Darsda faol ishtirok etish.
Ta'lim metodi va texnikasi		suhbat, izlanish, mustaqil ish, AKTdan foydalanish, test
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich. Kirish. (5 daqiqa)	1. Ma'ruza mavzusini (Og'zaki qayta hikoyalash va yozma bayon) 2. Ma'ruza maqsadini 3. Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1. Orfografik mashq turlarini ayting. 2. Bayon yozma ishning qanday turi? 3. Nutq o'stirishda bayonning ahamiyati qanday? 4. Boshlang'ich sinf ona tili dasturi talablariga ko'ra bayon qachon o'tkaziladi?	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	5. Bayon yozishga o'quvchilar qaysi metodlarda o'rgatiladi?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq. 1. K.Qosimovning "Ona tili o'qitish metodikasi" da bayon yozishga o'rgatish haqida nimalar deyilgan? 2. Boshlang'ich sinflarda bayonning qaysi turlari yozishga o'rgatiladi? 3. Bayon yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va dastur talablarini ayting. 4. Boshlang'ich sinfda bayon yozishga o'rgatishda yarim izlanishli muammoli metod, analitik, sintetik, induktiv metodlardan qaysi biri yaxshi samara beradi? 5. Bayondagi xato-kamchiliklar ustida qanday ishlanadi? Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1. Bayon yozishga o'rgatish darslarini namoyish qilish. 2. Bayon matnlaridan namunalarni o'qib berish 4. Blits texnologiyasi va test asosida mavzu yo'zasidan talabalar bilimini aniqlash	

slayd

Qayta hikoyalashga tayyorgarlikda quyidagilarga rioya qilinadi:

1. Qayta hikoyalash va uning turi haqida o'quvchilar ogohlantiriladi.
2. Suhbat, matn mazmunini tahlil qilish, matn tili ustidagi xilma-xil ishlar, qayta hikoyalashda zarur bo'lgan so'z, nutq oborotlari va gaplarni ajratish va aniqlash.
3. Ifodali o'qishni puxtalash.
4. Hikoyani mantiqiy va kompozitsion qismlarga bo'lish, har bir qismga sarlavha topish, matnni qayta hikoyalashga mo'ljallangan rejani to'zish.
5. Matn qismlarini qayta hikoyalash, uning kamchiliklarini tahlil qilish.
6. O'quvchilarning hayotiga bog'lash

Blits-o'yin

№	<i>1.15 Savollar</i>	Yakka javob	To'g'ri javob	<i>1.16 Sizning harakatingiz</i>
1.	K.Qosimovanning darsligida ijodiy mashqlarning nechta turi ko'rsatilgan?			Konstruktiv mashq
2.	Ijodiy mashqlar			Rasm asosida gap to'zish.
3.	Ikki-uchta «tayanch» so'z beriladi, o'quvchilar shu so'zlarni qatnashtirib gap to'zadilar. Bu qaysi mashq turi?			3 ta
4.	Ijodiy mashq turi?			Ijodiy mashqlar:

Test

Ma'ruza matni

Borlanishl nuth og'zaki qayta hikoyalash va yozma bayon

Reja:

1. Og'zaki va yozma qayta hikoyalashga qo'yiladigan talablar
2. Qayta hikoyalashning turlari
3. Bayonning ahamiyati.
4. Bayonning turlari

Namunaviy matn og'zaki va yozma hikoya qilinadi.

Bayon yozishga tayyorgarlik o'qish darslarida o'qilgan asar matnini qayta hikoyalash, savollarga javob berish, reja to'zish, reja asosida qayta hikoyalash jarayonida boshlanadi. Ona tili darglarida matn ishlash jarayonida tayyorgarlik yozma shaklda amalga oshiriladi.

Ushbu qayda qayta hikoyalash asosida bayon yozish mumkin. Bayon uchun kichik qajmdagi, to'zilishi sodda matn tanlanadi, keyin u

---

murakkablashtirilib boriladi.

qikoya shaklidagi matndan asta-sekin tasvir, muqokama elementlari bor matn tanlanadi, katnashuvchilar soni ko'paytirilib boriladi. Bayon asta-sekin ijodiy xarakter kasb etib boradi.

Boshlangich sinf dasturiga kura 2~sinfda 30-40 so'zli matn tanlanadi, suroklar yordamida bayon yoziladi. 3~sinfda 40-60 go'zli 3-5 kismli matn, 4-sinfda 70-90~so'zli mustaqil to'zilgan reja asosida bayon yoziladi.

Bayonning aqamiyati:

- bolalarda adabiy nutq turri shakllanadi.

—nutq madaniyati egallanadi.

-badiiy uslub singdiriladi.

-tilga sezgirlik oshiriladi.

Bayonning mavzulari;

-kishilarning qayoti, mexnati, yutuklari ifodlangan matn.

-tabiat bilan boglangan matn.

-fan-texnika madaniyat yutuklariga oid matn.

Bayon mavzusi o'quvchilarning bilimini kengaytiradi. Dunyokarashini shakllantiradi. Iqayta xikoyalashda til materiallaridan, *nuu* oborotlaridan, sintaktik kurilishdan foydalana olish zarur.

qayta xikoyalashda vokealar izchilligi, asosiy faktlar saklanishi kerak.

K;ayta xikoyalashda maxsus tayyorgarlikda kuyidagi talablarga rioya qilinadi:

1) kayta xikoyalash turi xakida o'quvchilar ogoxlantiriladi.

Matnga yakinlashib, tanlab, kiskartirilib ijodiy kayta xikoyalanadi,

2) suxbat, matn mazmuni taxlil qilinadi, tili oborotlari, gaplari aniqlanadi.

3) Iqayga xikoyalashni puxtalash uchun ifodali o'qish

4) Matnni kompozitsiyali kislmlarga bulish, sarlavxa, reja to'zish

5) Matnni kayta xikoyalash, kamchiliklarini to'zatis

6) K;ayta xikoyalashni bolalar zqasti bilan boglash.

To'liq kayta zqikoyalash uchun xpkoya tanlanadi, boshlangich sinflarda ko'p utkaziladi. Vir kishining xikoyasi tarzidagi matn bulpdm.

To'liq bayonga tayyorgarlik:

2-sinf ona tili: 49,57,147,146,172,187, mashqlar.

To'liq bayonda uchraydigan kamchiliklar:

a)qikoyani turri boshlashni bilmaslik;

172-mashq. Uktam kizchasini suvdan kutkarib oldi (davom ettirishning endi iloji yuk).

b) matn mazmunini davom ettira olmaslik;

v)tushunmasdan noto'g'ri bayon qilish;

---

g) bayon qilishda til kambagalligi.

Bu kamchiliklarini yuqotish uchun:

a) matnni kislarga bulish;

b) kislarga sarlavxa topish;

v) reja to'zish;

g) reja asosida kayta zqikoyalash.

Til kambagal bqlmasligi uchun til materiallari ustida ishlash.

Bayon yozish kuyidagicha uyushtiriladi.

1. Bolalarga matn 1-2 marta o'qib beriladi.

2. So'z; bat: kislarga bulish, mazmuniy boglanishlarni aniqlab reja to'zish.

Z. Lugat ishi (so'z ma'nosi va imlosi).

4. Muhim til birliklariga diqqat qilish.

5. Gaplar to'zdirish.

6. Iqayta x; ikoyalash.

7. Yozish.

Tanlab kayta xikoyalash uchun matnning tor mavzusi, kichikrok surokka oid kiem tanlanadi. Masalan: uqilgan matndagi kaxramonning kurinishi, ikki kaxramonning tuknashuvi, tabiat tasviri tanlanadi.

Tanlab kayta qikoyalash turlari:

1) kaxramonning tashki kurinishini tanlab kayta hikoyalash,

2) tabiat tasviri. Matnning bir kislmini unga chizilgan rasm asosida kayta hikoyalash;

2) o'qituvchining topshirit bilan xikoyaning bir epizodini kayta xikoyalash;

3) berilgan mavzuda asarning turli urinlaridan parchalar olib kayta hikoyalash.

Kiskprtirib !utyta xikoyalashda quyidagi savollardan foydalaniladi:

bir kigmni bir gai bilan aytish, 1-qismdan asosiy gap

Ijodny k,ayta x. ikoyalashning bir necha turi bor:

1) Shaxsni o'zgartirib tsayta xikoyalash va bayon;

2) zqikoyadagi biror kaxramon tilidan qayta xikoyalash va bayon;

3) matnni ijodiy tuldirib qayta xikoyalash va bayon;

4) so'z bilan tasvirlash yoki saxnalashtirish.

Bunda tsuyidagi topshiritslar bajariladi: "siz shunday xolatda o'zingizni tsanday sezasiz? Bular rasmlarda tasvirlangan deb uylang. SHu vokealar ko'z oldingizdan utyaptimi? Siz ko'rgansiz, eshityapsiz, o'zingiz tasvirladim deb uylang".

Tqaxramonning tashki kurinishini tasvirlash mumkin. Suxbat orqali asosiy joylari ajratib olinadi. Reja to'ziladi. Reja asosiy urinlarni ifodalashi zarur.

Tekshiruv bayoni.

Reja:

1. Tekshiruv bayonining maqsad va vazifalari.
2. Tekshiruv bayonining o'ziga xos tomonlari.
- Z. Tekshiruv bayonini utkazish tartibi.

Tekshiruv bayoni asosan o'quvchilarni bilimini aniqlash maksadida utkaziladi. Uquvchi bilimidagi sayoz urirlarni belgilab olish, xato kamchiliklarni bartaraf etish choralarini rejalashtirish.

Tekshiruv bayoni bir ukuv yilida 2-3 marta utkaziladi. Uning turi to'liq, ta'limiy bayonniki kabi utkazilish tartibi x.am bayon turidan kelib chikib, ta'limiy bayon kabi uyushtiriladi. Fark.i shundaki, yozish jarayonida o'qituvchi o'quvchilarga yordam ko'rsatmaydi, bu bayon turi 3-4-sinflarda chorak oxirida yoki biror katta bo'lim utib bulingach utkaziladi. Masalan: ona tilidan sqz turkumlaridan ot, sifat, son, olmosh, fe'l utib bulingach, ularga doyr bilimlarni aniqlash maksadida utkaziladi.

Bayonning yuqorida tilga olingan turlaridan tashkari, goyammantik toishp'shkli.b nm| eqam utkachiladi. Bunda unli ye undosh va kesimning tagiga chizilgani kabi chiziladi.

Tekshirnt uchun savol va gopshiriklar.

1. Okzaki va yozma kayta xikoyalashga qanday talablar kuyiladi?
- 2.1 uliq qayta qikoyalash nima?
3. Matnga yaqin kayta qikoyalash-chi?
4. Bayon nima? Uning qanday turlari mavjud?
5. Boglanishli nutrii o'stirish jarayonida utsuvchilarda qosil tsilinadigan asosiy kunikmalarni ayting.
6. O'quvchilar boglanishli nutqini o'stirishda namunaviy matnning roli» mavzusida axborot tayyorlang.
7. Dikoya tarzidagi matni og'zaki qisqartib yoki tanlab qayta qikoyalashga batshlangan dars fragmentini ishleng.
- 8.3-sinf «O'qish kitobi»dagi hikoyalarning biridan foydalanib, ijodiy tsayta zqikoyalash uchun matn to'zing. 1 qayta qikoyalashdagi ijodiy elementni ayting.
- 9.3-sinf uquvchilari yozgan bayon matnini taxlil tsilish jadvalini to'zing va shu asosda bir o'quvchi bayonini taxdil tsiling.

Tayanch so'zlar: namunaviy maigk, tulits bayon, matnga yakin kayta xikoyalash, tanlab xikoya qilish, kiskartib kayta xikoyalash, analitik-sintetik ishlar.

Adabiyotlar:

1. K. Iqosimova "Boshlangich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi", "qkituvchi", 1985.
2. M. Yusupov "O'qish va yozuv darslarining samaradorligini oshirish", "Uk, ituvchi"
3. M. Umarova Bayonlar to'plami. "O'qituvchi" 1997

4.2-3-4-sinf ona tili darsliklari

5.2-3-4- sinfda ona tili darslari metodik qllanmasi "O'qituvchi".

MAVZU	Og'zaki qayta hikoyalash va yozma insho

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Insho ijodiy ishning eng yuqori shakli va nutqqa oid mashq turi 2. Inshoning material manbaiga ko'ra turlari 3. Inshoning o'quvchilarning mustaqillik darajasiga, tayyorgarlik ko'rish metodiga ko'ra turlari. 4. Inshoning janriga ko'ra turlari 5. Inshoning tarbiyaviy ahamiyati
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda kishilik olmoshlari o'rgatish usullari bilan tanishtirish
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalar insho haqidagi bilimlarini aniqlash. 2. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini insho yozishga o'rgatish bo'yicha dastur talablari bilan tanishtirish. 3. Inshoning material manbaiga ko'ra turlari bilan tanishtirish 3. Inshoning o'quvchilarning mustaqillik darajasiga, tayyorgarlik ko'rish metodiga ko'ra turlari. bilan tanishtirish 4. Inshoning janriga ko'ra turlari bilan tanishtirish 5. Inshoning tarbiyaviy ahamiyati bilan tanishtirish Ma'ruza davomida talabalar faoliyatini ko'zatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini insho yozishga o'rgatish bo'yicha dastur talablarini. 2. Inshoning material manbaiga ko'ra turlarini 3. Inshoning o'quvchilarning mustaqillik darajasiga, tayyorgarlik ko'rish metodiga ko'ra turlarini 4. Inshoning janriga ko'ra turlarini 5. Inshoning tarbiyaviy ahamiyatini 6. Darsda faol ishtirok etish.
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat, izlanish, mustaqil ish, AKTdan

	foydalanish, “CHarxpalak metodi“, Blitz metodi.	
Ta’lim vositasi	Proektor	
Ta’lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta’lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O’qituvchi	Talaba
1-bosqich. Kirish. (5 daqiqa)	1.Ma’ruza mavzusini (Og’zaki qayta hikoyalash va yozma insho) 2. Ma’ruza maqsadini 3.Ma’ruza rejasini e’lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	1.Insho so’zining lug’aviy ma’nosini ayting. 2. Insho qaysi sinflarda yozdiriladi? 3. Boshlang’ich sinflarda inshoning qaysi turlari o’tkaziladi? 4. Inshoning ta’limiy va amaliy ahamiyati nimada? 5. Insho yozish darslarida qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma’ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovanning “Ona tili o’qitish metodikasi“da insho metodikasi haqida nima deyilgan? 2. Boshlang’ich sinflarda insholar janriga ko’ra qanday turlarga ajratiladi? 3. Boshlang’ich sinfda insho yozishga o’rgatishda suhbat, yarim izlanishli muammoli metod, analitik, sintetik,	

	induktiv metodlardan qaysi birini samarali deb hisoblaysiz? 6. Rasm asosida yoziladigan insholarning mavzu doirasini ayting. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1. Rasm asosidagi insho yozish darsiga tayyorgarlik etapini namoyish qilish.	

Slayd

Insho material manbaiga ko'ra quyidagi uchga bo'linadi:

- 1) o'quvchining o'zi ko'rgan-bilganlari, eshitganlari haqidagi, ya'ni mehnat, ko'zatishlar, ekskursiyalar, o'yinlar, o'z tajribasi va boshqa jonli materiallar asosidagi insho;
- 2) kitob material, rasmlar, film, spektakl, o'qituvchi hikoyasi va boshqa manbalar asosidagi insho;
- 3) turli manbalar materialidan foydalaniladigan insho.

Slayd

Mustaqillik darajasiga, tayyorgarlik ko'rish metodiga ko'ra insho ikki turli bo'ladi:

- 1) sinf o'quvchilari uchun umumiy bir mavzu asosida jamoaviy tayyorgarlikdan so'ng yoziladigan insho;
- 2) alohida mavzu asosida individual tayyorgarlikdan so'ng yoziladigan individual insho.

Slayd

Inshoning janriga ko'ra turlari:

1. Hikoya tarzidagi insholar.
2. Tasvir elementli insholar.
3. Muhokama elementli insholar.

Slayd

Rasm asosidagi inshoning uch asosiy turi bor:

- 1) rasmlar seriyasi yoki rasmlari asosida yoziladigan hikoya tarzidagi insho;
- 2) syujetli, o'quvchilarni o'ylashga, faraz qilishga undaydigan bir rasm asosida yoziladigan hikoya tarzidagi insho;
- 3) rasmni tasvirlash (tasviriy insho).

Slayd

Inshoning tarbiyaviy ahamiyati

1. Osondan qiyinga tamoyiliga rioya qilgan holda og'zaki va yozma inshoni

---

muntazam o'tkazib borish bilan o'quvchilarda mustaqillikni tarbiyalash.

2. Inshoni hayot bilan bog'lash.

3. Insho uchun maktab va o'qituvchining tarbiyaviy vazifalariga mos bo'lgan mavzu tanlash.

4. Insho ustida ishlashda ishning hissiy darajasini – ta'sirini oshirish.

Slayd

Rasmlar seriyasi asosida insho yozishda quyidagi vazifalar belgilab olinadi:

1. O'quvchilarni inshoning yangi turi bo'lgan rasmlar seriyasi asosidagi insho bilan tanishtirish.

2. Rasmlar asosida matn rejasini to'zish.

3. Reja qismlariga mos ravishda matnni xatboshilarga bo'lish va har birini xatboshidan yozish.

4. Insho matnini mustaqil tekshirish va takomillashtirish

Slayd

O'quvchilar inshosini baholashda quyidagilar hisobga olinadi:

1. Insho mavzusining yoritilishi.

2. Reja asosidagi izchillik

3. Janri, uslubi, badiiylik elementlari .

4. Insho hajmi .

5. Leksikasi.

6. Gaplarning qurilishi.

7. Imloviy va punktuatsion, uslubiy savodxonligi.

8. Husnixat bilan yozilganligi.

Ma'ruza matni

Og'zaki qayta hikoyalash va yozma insho

Reja

1. Insho ijodiy ishning eng yuqori shakli va nutqqa oid mashq turi

2. Inshoning material manbaiga ko'ra turlari

3. Inshoning o'quvchilarning mustaqillik darajasiga, tayyorgarlik ko'rish metodiga ko'ra turlari.

4. Inshoning janriga ko'ra turlari

5. Inshoning tarbiyaviy ahamiyati

Insho ijodiy ishning yukori shakli. U og'zaki va yozma shaklda utkaziladi. Og'zaki shakli savod o'rgatish jarayoniga tug-ri keladi, ona tili darslarida xam davom etadi. Umuman, og'zaki insho-o'quvchining o'qituvchi bergan biror savoliga javob berishi, biror vokea xakida axboroti.rasm mazmunini xikoyalab berishi. Bu insho shakli erkin. Demak, turli mazmundagi mashqlar inshoga buysunadi. Yozma insho 1-sinfning 2-yarmidan boshlanib, darslikda raem yo'zasidan berilgan savolga javob yozish shaklida amalga oshiriladi. Lekin bu paytda insho atamasi ishlatilmaydi. Og'zaki insho ko'p utkaziladi.

Insho o'quvchini aqliy mustaqillikka, fikrlashgp, ko'rgan, nmitgap, ko'zatuvchanlikka, vo>qealarni qieslashga, xulosa chiqarishga, munosabat bildirishga urgatadi, fikrini tartibli ifodalash orqali o'z kuchiga ishonch uygotadi.

Matn ustida inçlash jarayonida voqealarning sabab natija boglanishini belgilaydi, reja qakida uylaydi, so'z tanlaydi, birikma va gai to'zadi, imlosini uylaydi—bu aqliy faoliyatni galab etadi.

Og'zaki va yozma inshoga o'rgatish jarayonida o'quvchilarda mavzuni tushunish va yoritish, material tuplash, tartibga solish, joylashtirish, reja to'zish, reja asosida yozish, mazmunga moe til zositalarini tanlash, ulardan foydalanish, yozgan inshosini tçkomillashtirish kunikmasi qosil qilinadi.

Bulardan tashkari, texnik vositalarni - 5}usnixatta, xat boshiga, qoshiyaga rioya qilinadi.

Og'zaki va yozma insho:

Material manbaiga kura 3 xil:

a) o'quvchilarning ko'rgan-bilganlari, eshitgailari, mexnat ko'zatislari, ekskursiya, uyinlari asosidagi insho;

b) kitob material, rasmlar, filmlar, spektakllar, o'qituvchi .qikoyasi asosidagi insho;

v)turli manba materiallari asosidagi insho;

2.Mustaqillik darajasiga kura 2 xil:

a) umumiy mavzu asosida umumiy tayyorgarlikdan sung yoziladigan kollektiv insho;

b)aloxida mavzu asosida yoziladigan individual insho.

Z.Janriga kura 3 xil:

a)zikoya tarzidagi insho;

b)tasvir insho;

v)muqokama elementli insho.

BOSHLNRICH sinfda shaxeiy qayotiy tajriba asosidagi insho ko'p utkaziladi. Raem asosidagi insho tez-tez utkaziladi.

Raem asosidagi insho 3 xil:

1) rasmlar seriyasi yoki ramsli reja asosidagi insho;

2)mazmunli (bir syujet) raem asosida insho;

3)rasmni tasvirlash-tasviriy insho.

Bularni utkazish xam shu berilgan tartibda utkaziladi-

2-sinfda seriyali rasmlar bolalar mexnati, uyiniga asoslanadi. 3-4-sinfda seriyali, syujet, rasmni tasvirlash xarakteridagi insho o'tkaziladi. 1-sinf darsligida insho yozish xisobga olinmagan. Boshlangich sinfda insho ta'limiy xarakterda buladi. 3-sinfda tekshiruv insho utkaziladi. Ta'limiy insho baxolanadi, lekin salbiy baxo kuyilmaydi.

Insho bola Shaxsini shakllantirish vositasi. Bolalar vokea-xodisalarni sinchiklab ko'zatislni o'rganadi.fikrini izchil yoritishga o'rganadi.Adabiy tilni 'egallaydi.

Insho mavzusi: qaxramonlik, mexnatsevarlik, vatznparvarlik, maktab, ilm xosiyati, ota-onalarga munosabat, kattalarga xurmat, tabiat, bayramlar, xayvonot dunyosi, yaxshilik, yomonlik, odob-axlok. mavzularida bulishi uquvchilarning shunday axlokiy xulqga ega bulishida muhim rol uynaydi.

Inshoniig tarbiyaviy ahamiyatini oshirish uchun:

Osondan kinisha tamoyiliga amal qilish. Inshoni muntazam utkazib borilsa, o'quvchilarda mustaqillikni tarbiyalaydi.

2.Inshoni xayot bilan boglash. Ko'zatishtlar, kundalik yuritish.qilingan ishlar yo'zasidan xisobot, xat, matsola, takriz shaklida yozishning ahamiyati katta.

Z.Insho uchun maktab va o'qituvchining tarbiyaviy vazifalariga moe mavzu tanlash. Mexnat, vatan, axloqiy muammolar xaqidagi mavzular kiradi.

4.Insho ustida ishlashda ishning emotsional darajasini oshirish. Tabiatni kiziqarli, obrazli, ta'sirli tsplib tasvirlash.

Mavzular: "Bizning rshlots", "Jamoamiz dalasida", "Paxta boyligimiz", "Daraxt o'tqazish", "Polizda", "Bizning gulzor", "Varrak", "Kim bo'lsam ekan?", "Onam o'qituvchi", "Bu mening bobom".

Eng yaxshi insho sinfda uqib beriladi. Konkurs e'lon qilinadi.

Mavzu inshoning predmeti.uning mazmunini tashkil etadi. Mavzuga karab material guplanadi, faktlar yiriladi. Insho mavzusini to'liq yoritish uni tushunishga boklik. Eng asosiy narsa insho uchun mavzu tanlash. Mavzu tartiblangan, chegaralangan bulishi lozim.

Mavzular: "Karam o'zish", "O'zumzorda", "Paxta terimi", "Ko'z kunlarining birida", "Kech ko'zda kolxoz boga", "Korburon ■uynadik", "Yozgi ta'tilning bir kunida". . .

Mavzuni yoritish uchun uqkuvchilarga topshiriqlar beriladi; M: "O'zumzorda" mavzusida insho yozish uchun: O'zumzor kishlokds hng kaerida joylashgan? U yerda kim bogbon bo'lib ishlaydi? Qanday o'zum turlari bor? Siz u yerga borganda nima kildingiz?

O'zumzorni tasvirlovchi so'z, birikmalar tuplang. Gaplar to'zing. Bokka o'zingizning munosabatingizni bildiring.

Topshiriqlar yozdiriladi, material tuplanadi. Tuplangan materiallar og'zaki savol-javob yuli bilan aniqlanadi, kamchiliklar to'zatiladi, reja to'zdiriladi, so'zlatiladi, sung yozishga ruxsat beriladi.

Reja-bu loyixa. ?qar bir og'zaki va yozma xikoya qilishning zaruriy poronasi-reja.

1-sinfda reja surok gap shaklida.o'qituvchi tomonidan to'zib beriladi. 2-sinfda o'qituvchi razqbarligida o'quvchilar bilan jamoa bo'lib to'ziladi. Unda xam asosan surok gap shaklida buladi. 3-sinfda jamoa bo'lib to'ziladi, darak gap shaklida buladi. 4-sinfda mustaqil to'ziladi, darak gai, atov gap (ba'zi qismi) shaklida buladi.

Reja 2 ,3, 5 kismli buladi. O'quvchilar o'qigan xikoyasiga reja to'zib, kayta xikoyalaydilar. Sung insho rejasini to'zadilar. Sung seriyali raem asosida reja to'zadilar, inshoga sarlavx,a topadilar. Sung syujetli raem va ko'zatishtlar asosida reja to'zishga utadilar.

Reja to'zishga o'rganishdan oldin nima xakida tuxtalinadi; keyin qanday davom ettiriladi, sung nima xakida gapyriladi, nima bilan tugatiladi deb yul-yurik beriladi.

Reja insho yozishga tayyorgarlik davrida to'ziladi.

Mavzu eilon kilingach, ekskursiya, ko'zatishdan oldin to'zib olinsa, insho muvaffakiyatli yoziladi.

Inshoga tayyorgarlikni o'qituvchi boshkaradi.

Tayyorgarlik davrida:

1 (xikoya qilishga talab uyrotadigan vaziyat yaratish;

2) insho uchun material YIRISH;

3) til vositalarini tanlash.

Tayyorgarlik insho yozilishidan bir necha kun oldin boshlanadi. Darsdan tashkari vaqtlarda, boshkz dars jarayonida xam tayyorgarlik kuriladi. Insho ustida ishlash 3 boskichda:

- 1) material tuplash; ko'zatis, ekskursiya, raemni kurib chikish, kinofilm, spektakl kurish, badiiy adabiyotlar o'qish;
- 2) mavzuga doyr moe materiallar tanlash, sistema solish, joylashtirish, suxbat, muxokama qilish, zarur materiallarni ajratish, reja to'zish, lugat ustida ishlash, imlo va leksik tomondan tayyorgarlik kurish
- 3) inshoni nutqiy shakllantirish; insho matnini to'zish, yozish, takomillashtirish, xatolarini turrilash, tekshirish.
1-2-bosklchlardagi ishlar darsdan tashkari paytlarda bajariladi.»

Tayyorlov boskichida kancha ko'p ishlansa, insho sifatli buladi. Darsda yirilgan materiallar yodiga tushiriladi, yozishga kizikish uyrotiladi. - 1-sinfda insho yozish bir dars, 2-sinfda bir dars keyingi soatdan 15-20 dakika. 3-4 sinfda bir-bir yarim, ba'zan 2 dars ajratiladi.

Xatolar ustida ishlashga 20-25 dakika ajratiladi.

Insho yozishda kuyidagi boskichlarga rioya qilinadi.

- 1) mavzuni e'lon qilish, uni o'quvchilar bilan muxokama qilish
- 2) tuplangan materiallarni sistemaga solish. rasm asosida bulsa, rasmni kurish. suxbat utkazish.
- 3) Reja to'zish yoki oldin to'zilgan rejaga aniqlik kiritish
- 4) Matnni nutqiy tayyorlash, zarur so'zlarni yozish, birikma gap, boglanishli nupq to'zish, imlosi (qiyin so'zlarni tushuntirish;
- 5) Inshoni yozish, o'qituvchi ayrim uquvchilarga individual yordam beradi
- 6) Insho tekshiriladi, o'quvchilar to'zatislari bulsa, baxo pasaytirilmaydi (o'quvchilar tekshiradi).
- 7) O'qituvchi 2 kun ichida inshoni tekshiradi.

Inshoni baqolashda kuyidagilar qisobga olinadi:

- 1) mavzuning yoritilishi
- 2) reja, kompozitsiya, izchillik, xulosa chikarilganmi?
- 3) Janri, uslubi: tasvir muxokama elementlari bormi? badiiy elementlari bormi?
- 4) Insho x.ajmi
- 5) Leksikasi

- 6) Sintaksisi
- 7) Imloviy, ishoraviy savodxonligi
- 8) X, usnixati, xati, xat boshi, xoshiya

Tekshirish uchun savol va topshiriqlar.

1. ?qikoya va tasvir janrida badiiy uslubda insho yozing.
  2. Tabiatni ko'z atish asosida yoziladigan inshoga tayyorlanish va uni utkazish boskichlarini tushuntiring.
  - Z. Ukuv yilining yarmi uchun insho va bayon utkazish rejasini to'zing.
- Tayanch so'zlar: ta'limiy insho, tekshiruv insho, janr, uslub.

ADABIYOTLAR:

1. K. Qosimova "Boshlangich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi", "O'qituvchi" 1985.
2. M. Yusupov "O'qish va yozuv darslari samaradorligini oshirish", "O'qituvchi".
3. "Boshlanrich ta'lim", "Til va adabiyot ta'limi" jurnallari.

1 - MAVZU	Nutqiy xatolar va ularni bartaraf etish

Ma'ruza mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 123 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Nutqiy xatolar va ularning turlari 2. Lug'aviy-uslubiy xatolar 3. Morfologik-uslubiy xatolar 4. Sintaktik-uslubiy xatolar 5. Mantiqiy xatolar
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni nutqiy xatolar va ularning turlari bilan tanishtirish, nutqiy xatolarni bartaraf etish yo'llarini o'rgatish
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarining nutqiy xatolar haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2. Talabalarda nutqiy xatolar va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Nutqiy xatolar va ularning turlarini. 2. Lug'aviy-uslubiy xatolarni.

tasavvur hosil qilish 3.Lug'aviy-uslubiy xatolar, morfologik-uslubiy xatolar, sintaktik-uslubiy xatolar, mantiqiy xatolar haqida ma'lumot berish 4.Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini ko'zatish va baholash (5 ball asosida).		Z. Morfologik-uslubiy xatolarni. 4.Sintaktik-uslubiy xatolarni. 5. Mantiqiy xatolarni. 6. Nutqiy xatolarni bartaraf etish yo'llarini.
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Ma'ruza mavzusini (Nutqiy xatolar va ularni bartaraf etish) 2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1.Nutqiy xatolar deganda nimani tushunasiz? 4. Nutqiy xatolar qanday kelib chiqadi? 5.Nutqiy xatolarni bartaraf etish uchun nima qilish kerak deb o'ylaysiz?	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovaning "Ona tili o'qitish metodikasi"da natqiy xatolar haqida nima deyilgan? 2. Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqida	

	qanday xatolar uchraydi? 3. Lug'aviy-uslubiy xatolarga qaysi xatolar kiradi? 4. Morfologik-uslubiy xatolarga qaysi xatolar kiradi? 5. Sintaktik-uslubiy xatolarga qaysi xatolar kiradi? 6. Mantiqiy xatolarga qaysi xatolar kiradi? 7. Nutqiy xatolarni bartaraf etish yo'llarini. misollar bilan yoritib bering. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1..Blits texnologiyasi va test usuli asosida mavzu yo'zasidan talabalar bilimni aniqlash	

Slayd

Nutqiy xatolar uch turga ajratiladi:

1. Lug'aviy-uslubiy xatolar.
2. Morfologik- uslubiy xatolar.
3. Sintaktik-uslubiy xatolar.

Slayd

Lug'aviy-uslubiy xatolar:

1. Bir so'zni qayta-qayta ishlatish.
2. So'zning ma'nosini yoki ma'no qirrasini tushunmaslik natijasida uni aniq ma'nosida ishlata olmaslik.
3. SHEvaga xos so'zlardan foydalanish.

Morfologik-uslubiy xatolar

So'z shaklini, so'z o'zgartuvchi va so'z yasovchi qo'shimchalarni noto'g'ri qo'llashdan kelib chiqadigan xatolar

Sintaktik-uslubiy xatolar

So'z birikmasi va gap to'zishga oid xatolar

Kompozitsion, mantiqiy va dalillarni noto'g'ri bayon qilish nutqiy xato hisoblanmaydi.

Tipik kompozitsion xatoga insho, hikoya, bayonning to'zilgan rejaga mos

---

kelmasligi, ya'ni voqea, ko'zatischlarni bayon etishda izchillikning bo'zilishi kiradi.

Slayd

Mantiqiy xatolar:

1. Tasvirlanayotgan voqea-hodisa uchun zarur bo'lgan so'z, ba'zan zarur lavha, dalilni tushirib qoldirish
2. Mantiqiy izchillik bo'ziladi.

Slayd

Nutqqa oid xatolarni to'g'rilash va ularning oldini olish tizimi:

1. Nutqqa oid xatolarni o'quvchilar daftorida to'g'rilash;
2. Sinf o'quvchilari uchun umumiy bo'lgan nutqqa oid xatolar ustida sinfdan ishlash .
3. Ayrim individual xatolar ustida darsdan tashqari vaqtda ishlash.
4. Yo'l qo'yilishi mumkin bo'lgan nutqiy xatolarning oldini olishga qaratilgan uslubiy mashqlar .
5. O'quvchilarni ayrim sintaktik qurilmalardan foydalanishga tayyorlash .
6. Grammatik mavzuni esga tushirish.
7. O'quvchilarni yozgan insho va bayonlarini o'zlari tekshirishiga va mustaqil takomillashtirishi («tahrir qilish»)ga maxsus o'rgatish.

Ma'ruza matni

NUTQIY XATOLAR VA ULARNI BARTARAF QILISH YO'LLARI

Reja

1. Nutqiy xatolar va ularning turlari
2. Lug'aviy-uslubiy xatolar
- Z. Morfologik-uslubiy xatolar
4. Sintaktik-uslubiy xatolar
5. Mantiqiy xatolar

Nutqiy xatolarga noto'g'ri (noo'rin) tanlangan so'zlar, noto'g'ri to'zilgan gaplar, morfologik shakllarni noto'g'ri ishlatish kiradi.

Boshlang'ich sinflarda bunday xatolar ustida ishlash ancha qiyin, chunki ularni to'g'rilash va oldini olish uchun ona tili dasturida berilgan qisqa nazariy ma'lumot yetarli emas. Bolalar nutqini takomillashtirish ustida rejali, muntazam ish olib borish uchun asosiy nutqiy xatolar turini bilish zarur. Bunday nutqiy xatolarni o'rganish, Shuningdek, ularning kelib chiqish sabablarini tekshirish xatolarni to'g'rilash va oldini olish uchun zamin hozirlaydi.

Nutqiy xatolar uch turga ajratiladi: **lug'aviy-uslubiy, morfologik- uslubiy, sintaktik-uslubiy.**

Boshlang'ich sinflarda lug'aviy-uslubiy xatolar ko'proq uchraydi. Bunday xatolarga quyidagilar kiradi:

1. Bir so'zni qayta-qayta ishlatish. Bunday xatoning kelib chiqishiga sabab, birinchidan, o'quvchi so'zni ishlatishga kam e'tibor beradi va faol

---

lug'atidagi so'zdan takroriy foydalanadi; ikkinchidan, o'quvchining so'z boyligi kam, sinonimlarni bilmaydi, takrorlanadigan so'zlar o'rniga olmoshlardan foydalana olmaydi.

Agar o'qituvchi bir so'zni qayta-qayta ishlatmaslik uchun uning ma'nodoshlaridan yoki shu so'z o'rniga olmoshlardan foydalanish kerakligini yaxshi tushuntirsa, kichik yoshdagi o'quvchi matnni e'tibor bilan o'qib, takrorlarini nisbatan tez to'zata oladi.

2. So'zning ma'nosini yoki ma'no qirrasini tushunmaslik natijasida uni aniq ma'nosida ishlata olmaslik. Bunday xato bolaning nutqi yaxshi rivojlanmaganligi, so'z boyligining kamligi sababli yo'zaga keladi.

3. Shevaga xos so'zlardan foydalanish. O'quvchilar bunday so'zlarni otalarining nutqi va nutqiy sharoit ta'sirida qo'llaydilar. Ularda adabiy tilda qo'llanadigan tushunchalarni shakllantirish asosida shevaga xos so'zlarni ishlatmaslik ko'nikmasi hosil qilinadi.

Leksik xatolar xilma-xil bo'lgani uchun uni to'g'rilash va tushuntirish usullari ham turlicha, ammo bunday xatolarning oldini olishning umumiy yo'li bor: bu yaxshi nutqiy sharoit yaratish, o'qilgan va qayta hikoya qilingan matnni til tomondan tahlil qilish, matndagi so'zlarning ma'no qirrasini tushuntirishdir.

Morfologik-uslubiy xatolarga so'z shaklini, so'z o'zgartuvchi va so'z yasovchi qo'shimchalarni noto'g'ri qo'llashdan kelib chiqadigan xatolar kiradi.

Sintaktik-uslubiy xatolarga so'z birikmasi va gap to'zishga oid xatolar kiradi. Bunday xatolar juda xilma-xildir.

Kompozitsion, mantiqiy va dalillarni noto'g'ri bayon qilish nutqiy xato hisoblanmaydi.

Tipik kompozitsion xatoga insho, hikoya, bayonning to'zilgan rejaga mos kelmasligi, ya'ni voqea, ko'zatishtlarni bayon etishda izchillikning bo'zilishi kiradi.

Inshoga tayyorgarlik vaqtida o'quvchilar ko'zatisht, material to'plash, dalillarni tanlashda tartibsiz, rejasiz ish tutsalar, hikoyani qanday boshlash, keyin nimalar haqida yozish va uni qanday tugatishni aniq ko'z oldilariga keltira olmaydilar, natijada kompozitsion xatoga yo'l qo'yadilar. Bunday xato hikoya mazmunini to'liq qamrab ololmaslik, materialni o'z o'rniga joylashtira olmaslik natijasidir. Inshoni rejali, izchil yozish ko'nikmasi murakkab ko'nikma bo'lib, u o'quvchilarda muntazam bajariladigan mashqlar yordamida asta shakllana boradi.

Mantiqiy xatolar:

1. Tasvirlanayotgan voqea-hodisa uchun zarur bo'lgan so'z, ba'zan zarur lavha, dalil tushirib qoldiriladi. Bunday xatoning sababini tushunish uchun o'quvchining insho yozish vaqtidagi ruhiy holatini ko'zatisht talab etiladi. U sekin yozadi, ammo ishga berilib ketib, tez fikrlaydi, ya'ni u hikoya mazmunini biladi, ammo tez fikrlash va sekin yozish natijasida ayrim o'rinlar yozuvda aks etmay qoladi.

2. Mantiqiy izchillik bo'ziladi. Masalan, *Zavodda paxtadan ip qilinadi. Terimchi paxtani paxta terish mashinasida teradi.* Bunday mantiqiy xatolarni o'quvchilar matnni qayta o'qish va tahlil qilish jarayonida oson to'g'rilaydilar.

Xatolarni to'g'rilash va ularning oldini olish

O'quvchilar yo'l qo'ygan xatolarni guruhlash, ularning turlarini aniqlash va har bir xatoning kelib chiqish sabablarini o'rganish asosida nutqqa oid xatolarni to'g'rilash va ularning oldini olish tizimi ishlab chiqiladi:

- 1) nutqqa oid xatolarni o'quvchilar daftarida to'g'rilash;
- 2) sinf o'quvchilari uchun umumiy bo'lgan nutqqa oid xatolar ustida sinfda ishlash (buning uchun darsning 15-20 minutlik qismi ajratiladi va tekshirilgan insho va bayon tahlil qilinadi, o'quvchilarning yo'l qo'yilgan xatoni mustaqil ravishda topishga va uni to'g'rilashga imkon beriladi);
- 3) ayrim individual xatolar ustida darsdan tashqari vaqtda ishlash, xatoni topish, tushuntirish va to'g'rilash;
- 4) yo'l qo'yilishi mumkin bo'lgan nutqiy xatolarning oldini olishga qaratilgan uslubiy mashqlar tizimi (o'qish va grammatika darslarida matnni til tomonidan tahlil qilish o'quvchilar yo'l qo'ygan xato ustida ishlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi);
- 5) o'quvchilarni to'ziladigan matn leksikasidan, ayrim sintaktik qurilmalardan foydalanishga tayyorlash maqsadida har bir hikoya, insho, bayondan oldin uni til jihatidan mashq qilish;
- 6) imkoni bo'lsa, grammatik mavzu o'rganilayotganda, shu mavzu xatoning oldini olish uchun asos bo'lib xizmat qilishini ko'rsatish – tushuntirish;
- 7) o'quvchilarni yozgan insho va bayonlarini o'zlari tekshirishiga va mustaqil takomillashtirishi («tahrir qilish»)ga maxsus o'rgatish.

Ko'rsatilgan yo'nalishlarning hammasi har bir sinf o'quvchilari uchun, ayniqsa, III va IV sinf o'quvchilari uchun muvofiq keladi.

Nutqiy xatolarni to'g'rilash va oldini olish til ustida ishlash bilan bog'lab, maqsadga muvofiq holda uyushtiriladi.

Nutqiy xatolarni to'g'rilash. O'quvchilar og'zaki va yozma nutqida yo'l qo'ygan nutqiy xatolarni o'z vaqtida to'g'rilab borish zarur. O'quvchi yo'l qo'ygan xatosining to'g'ri variantini o'zlashtirsin, imkoni bo'lsa, xatoning kelib chiqish sababini tushunsin. Xatoni to'g'rilashning eng foydali usuli yo'l qo'ygan xatosini o'quvchining o'zi to'g'rilashi hisoblanadi, agar o'quvchi xatosini to'g'rilay olmasa, uni o'qituvchi to'g'rilaydi. Xato turiga qarab to'g'rilanadi: gap yoki so'z birikmasi qayta to'ziladi, so'z boshqasi bilan almashtiriladi, zarur so'z qo'shiladi, ortiqchasi ustidan chiziladi.

Insho yoki bayonni tahlil qilish darsida xatolar ustida ishlash maqsadi uchun darsning ikkinchi qismi – 20-25 minuti ajratiladi. O'qituvchi o'quvchilar insho yoki bayonni qanday yozganlari haqida qisqa tushuncha berib, eng yaxshi yozilgan matnni o'qib beradi, mazmundagi, mavzuni yoritishdagi kamchiliklar, imloviy va nutqiy xatolar aniqlanadi. Yo'l qo'yilgan xatoni to'g'rilash yo'li tushuntiriladi. Shundan so'ng xato ustida birgalikda ishlanadi: o'qituvchi yo'l qo'yilgan xatoning bir turini to'g'rilash yo'zasidan topshiriq beradi: «Noo'rin ishlatilgan so'zni boshqasi bilan almashtiring». Xatosi bor matnni o'qib yoki yozib beradi, o'quvchilar yo'l qo'yilgan xatoni topadilar, maqsadga muvofiq so'z bilan almashtirib, uni to'g'rilaydilar va tushuntiradilar.

Ayrim o'quvchilar yo'l qo'ygan individual xatolar darsdan tashqari vaqtda, qo'shimcha mashg'ulot jarayonida to'g'rilanadi. O'quvchi bilan individual suhbatda

ham, sinfda jamoa bo'lib ishlash jarayonidagi kabi bolalarning aqliy faolligiga, ya'ni u xatosi nimadaligini tushunibgina qolmay, balki uni to'g'rilashi va tushuntirishiga erishish muhimdir.

Grammatikaga oid mavzuni o'rganishda o'quvchilar yo'l qo'yishi mumkin bo'lgan xatoning oldini olish uchun mazkur mavzu ularga qanday imkoniyatlar yaratishi tushuntiriladi. Masalan, «Olmosh» mavzusini o'rganganda, kishilik olmoshlarining takrorlangan so'zlar o'rnida qanday ishlatilishi o'quvchilarga misollar bilan tushuntirilsa, ular ham insho yoki bayon yozishda shunga rioya qiladilar.

O'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirishdagi muvaffaqiyat quyidagi **uch asosiy omilga bog'liq**:

- 1) so'zga e'tibor bilan munosabatda bo'lish, o'quvchilarning ko'p mutolaa qilishi, atrofidagi kishilarning to'g'ri va ifodali nutqi, ya'ni nutqiy sharoit;
- 2) bolalarning nutqiy tajribasi qanday tashkil etilishi;
- 3) nutq o'stirishda o'qituvchining til nazariyasiga, grammatikaga, leksikologiya va stilistika elementlariga asoslanish ko'nikmasi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. 1. K. Qosimova, S. Matchonov, X. G'ulomova, SH. Yo'ldosheva, SH. Sariev "Ona tili o'qitish metodikasi". T. "Noshir". 2009 .
2. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha yangi tahrirdagi davlat ta'lim standarti, T-2005.
3. Boshlang'ich ta'lim bo'yichak yangi tahrirdagi o'quv dasturi. «Boshlang'ich ta'lim», 2005 yil, 5-son
4. Safarova R va boshqalar, «Alifbe» T-2010
5. Safarova R va boshqalar, «Savod o'rgatish», T-2004
6. Abdullaeva Q va boshqalar, «Savod o'rgatish» T-1996
7. G'afforova T va boshqalar, «1-sinfda savod o'rgatish», T-1997
8. G'ulomov M «Yozuv daftari», T-2010

5-amaliy mashg'ulot(2soat)

MAVZU	So'zning morfemik tarkibini o'rganish darsi namunasi va tahlili.

1.17. Amaliy mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1.Ma'ruzada o'rganilgan nazariy bilimlarni takrorlash 2.Dars ishlanmasi muhokamasi 3. So'zning morfemik tarkibini o'rganish darsi

	ishlanmasi tuzish va o'tkazish yuzasidan tavsiyalar 4.Xulosa
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarning so'zning morfemik tarkibini o'rganish yuzasidan ma'ruzada o'rganilgan nazariy bilimlarini amaliyotga tadbiq etish ko'nikmalarini shakllantirish.
O'qituvchining vazifasi: 1.Talabalarning so'zning morfemik tarkibini o'rganish yuzasidan ma'ruzada o'rganilgan nazariy bilimlarini amaliyotga tadbiq etish ko'nikmalarini shakllantirish. A) So'zning morfemik tarkibini o'rganish darsi ishlanmasi tayyorlashni o'rgatish. B)Dars ishlanmasi yuzasidan fikr-muloxaza bildirishga o'rgatish. 3.Talabalarning bilimga bo'lgan qiziqishlari va faolliklarini oshirish.	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. So'zning morfemik tarkibini o'rganish darsi ishlanmasini tuza olish. 2.Eshitilgan dars ishlanmasi yuzasidan o'z fikr-muloxazasini bildirish. 3. So'zning morfemik tarkibini o'rganish uchun berilgan o'quv materiallarini tahlil qilish. 4.Mashg'ulotda faol qatnashish
Ta'lim metodi va texnikasi	Kuzatish,izlanish, savol-javob, klaster.Blits metodi,slydlar.
Ta'lim vositasi	vatman, marker
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti	Auditoriya.

Texnologik karta		
Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat mazmuni	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich	1.Amaliy mashg'ulot mavzusini	Eshitadi,

Kirish (5 daqiqa)	(So'zning morfemik tarkibini o'rganish darsi ishlanmasi.) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	yozadi, javob beradi.				
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (15 daqiqa)	Metod. Savol va topshiriqlar: 1. So'zning morfemik tarkibi ustida ishlashning ahamiyati nimadan iborat? 2. So'zning morfemik tarkibini o'rganishdagi izchillikni ayting. 3. O'zakni o'rganishning xususiyati. 4. So'z tarkibi bo'yicha dasturda ko'zda tutilgan bilimlarni ayting. 5. 1-2-sinf «Ona tili» darsligidagi so'z tarkibi yuzasidan berilgan bilimlar. 6. 3-4-sinf «Ona tili» darsligidagi so'z tarkibi yuzasidan berilgan bilimlar. 7. Siz o'quvchilarni bir xil o'zakli so'zlarning muhim belgilari bilan qanday tanishtirardingiz? Bu tushunchani shakllantirishga qanday shartlar yordam beradi? 8. SHakl yasovchi qo'shimchalarni o'rganishning o'ziga xos xususiyatlarini tushuntiring. Talabalarning nazariy bilimlarini baholash.	Muhokama uchun savol-topshiriqlar ga talabalarning javobi				
3-bosqich Umumlashtirish (55 daqiqa)	Amaliy ish: 1. Mustaqil ish. 1. Talabalarga so'zning morfemik tarkibini o'rganish mavzularining 1-4-sinflardagi izchiligini quyidagi jadvalda to'ldirish so'raladi. <table border="1" data-bbox="507 1355 1257 1444"> <thead> <tr> <th>O'rganiladigan mavzu</th> <th>Sinfi</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> </td> <td> </td> </tr> </tbody> </table> 2..Talimiy o'yin. "Kim ko'p so'z topadi". O'qituvchi doskaga ko'rgazmaga yozilgan qo'shimchalarni ilib qo'yadi Talabalar shu qo'shimcha ishtirok etgan so'zlar topadilar.Eng ko'p va to'g'ri so'z topgan talaba g'olib xisoblanadi. CHunonchi: -chi ishchi, suvchi, quruvchi.. 3.Minidars uyushtirish.Har bir guruh talabalari tayyorlab kelgan dars ishlanmalarini o'zaro muhokama qilib, bir darsni ko'rsatib beradilar.Bunda guruhdagi har	O'rganiladigan mavzu	Sinfi			
O'rganiladigan mavzu	Sinfi					

	bir a'zo ishtirok etishi shart. Eshirilgan dars boshqa guruh a'zolari tomonidan tahlil qilinadi. O'qituvchi talabalarning fikrlarini umumlashtiradi, xulosalaydi.	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Talabalarning ishlari yig'ib olinadi. Mashg'ulotda qatnashgan talabalarga reyting ballari qo'yilib, mashg'ulot yakunlanadi.	

Foydalanilgan adabiyotlar.

1-ilova.

Savol va to'pshiriqlar:

1. G'affarova T. va boshqalar "O'qish kitobi", 1-sinf, T., 2010
2. G'affarova T. va boshqalar 1-sinfga o'qish darslari, T., 2003
3. Abdullaeva Q. va boshqalar "O'qish kitobi" 2-sinf, T., 2010
4. Abdullaeva Q. va boshqalar 2-sinfga o'qish darslari, T., 2004
5. Umarova, Xakimova SH, "O'qish kitobi", 3-sinf, T., 2010
6. Umarova M. va boshqalar 3-sinfga o'qish darslari, T., 2004
7. Matchonov S. va boshqalar "O'qish kitobi", 4-sinf, T., 2010
8. Matchonov S. va boshqalar 4-sinfga o'qish darslari, T., 2010
9. K. Qosimova, S. Matchonov, X. G'ulomova, SH. Yo'ldosheva, SH. Sariev "Ona tili o'qitish metodikasi". T. "Noshir". 2009.

1. So'zning morfemik tarkibi ustida ishlashning ahamiyati nimadan iborat?
2. So'zning morfemik tarkibini o'rganishdagi izchillikni ayting.
3. O'zakni o'rganishning xususiyati.
4. So'z tarkibi bo'yicha dasturda ko'zda tutilgan bilimlarni ayting.
5. 1-2-sinf «Ona tili» darsligidagi so'z tarkibi yuzasidan berilgan bilimlar.
6. 3-4-sinf «Ona tili» darsligidagi so'z tarkibi yuzasidan berilgan bilimlar.
7. Siz o'quvchilarni bir xil o'zakli so'zlarning muhim belgilari bilan qanday tanishtirardingiz? Bu tushunchani shakllantirishga qanday shartlar yordam beradi?
8. Shakl yasovchi qo'shimchalarni o'rganishning o'ziga xos xususiyatlarini tushuntiring.

2-ilova.

Talabalarga so'zning morfemik tarkibini o'rganish mavzularining 1-4-sinflardagi izchiligini quyidagi jadvalda to'ldirish so'raladi.

O'rganiladigan mavzu	Sinfi

3-ilova.

Talimiy o'yin. "Kim ko'p so'z topadi". O'qituvchi doskaga ko'rgazmaga yozilgan qo'shimchalarni ilib qo'yadi Talabalar shu qo'shimcha ishtirok etgan so'zlar topadilar. Eng ko'p va to'g'ri so'z topgan talaba g'olib xisoblanadi.

Masalan:

-chi
-li

ishchi, suvchi, quruvchi, gulli, tuzli, suvli.

amaliy mashg'ulot (2 soat)

MAVZU	Otlarda son kategoriyasini o'tish darsi reja-konspektini tuzish

Amaliy mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 1 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1.Otni o'tish izchilligi haqidagi talabalar bilimlarini aniqlash. 2.Talabalarning «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'tish bo'yicha nazariy bilimlarni aniqlash. 3.Dars namunalarini kuzatish va tahlil qilish. 4.Talabalar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni dastur talab asosida ot so'z turkumi uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim reja tuza olishga, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'tish metodlarini to'g'ri tanlay bilishga, mustahkamlashda mashq materiallari ustida ishlash usullarini o'rgatish.
O'qituvchining vazifasi: 1.Mavzu yuzasidan topshiriqlar tizimini ishlab chiqish va talabalarga	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. O'qituvchining barcha

berish. 2.Mavzu yuzasidan metodik adabiyotlar ro'yxatini tuzish. 3.Darsda foydalanish uchun darslikka qo'shimcha test, diktant, krossvord, ta'limiy o'yinlar, ko'rgazmali qurollar ishlab chiqish bo'yicha maslahatlar mazmunini ishlab chiqish. 4.Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanilishi bo'yicha dars namunalari ishlab chiqish. 1–3 - sinfda «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'tishga tayyorlash.		topshiriqlarini bajarib kelishi. 2. Pedagogik texnologiyalar asosida dars namunasini yaratish. 3. Amaliy mashg'ulotda faol ishtirok etish. 4. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» ni o'rganish dars ishlanmamasini tayyorlash va ishlanmasini amaliy ijro etish.
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini (Otlarda son kategoriyasini o'tish darsi reja-konspektini tuzish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	Metod. Aqliy hujum, suhbat. Maqsad. Talabalarning boshlang'ich sinflarda so'z turkumlari, jumladan, ot so'z turkumini o'rganish bo'yicha fikrlarini aniqlash.	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	1. Aqliy hujum. Savollar. - Boshlang'ich sinf ona tili darslarida so'zlarni turkumga ajratib o'rganish maqsadga muvofiq deb bilasizmi? 2. Otlarning o'rganish izchilligini tarmoqlash usulida yoriting. Otlarning birlik va ko'plik qo'llanishi bo'yicha talabalar tuzgan rejalashtirish yuzasidan suhbat. 3. Talabalarning otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi bo'yicha mustaqil izlanishlari yuzasidan suhbat: -otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'rganish bo'yicha darslik materiallariga o'z munosabatingizni bildiring; -ot, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini qaysi metodlarda o'rganishni samarali deb hisoblaysiz? Talabalarning nazariy bilimlarini baholash.	
3-bosqich Umumlashtirish (25 daqiqa)	1. Amaliy: 10 daqiqa 1. 2. Topshiriq.. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusi qaysi sinfda o'rganilishini aniqlang, ularni o'rganish dars rejasini tuzing. 2. Otlarni o'rganish metodlari va izchilligini	

	aniqlang. 3. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'rganish bo'yicha darslik materiallarini soatlarga bo'lib chiqing. 4. Yangi mavzu o'rganiladigan va son kategoriyasi dars mustahkamlanadigan qo'shimcha o'quv materiallari, ko'rgazmali qurol; jadval, rasm, test kabilar tayyorlang. 5. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'rganish va mustahkamlash uchun metod va usullar tanlang. 6. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanilishi» mavzusini o'rganish darslarining maqsadini belgilang. 7. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'rganish va uni mustahkamlash uchun darsi ishlanmasini yozing. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.Otlarning birlik va ko'plikda qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 2.Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarga misollar ko'rsatish. 3. Otlarning birlik va ko'plikda , egalik	

	qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish. 4.Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash	

1-ilova

Darslik materiallari ustida ishlash.

«Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» bo'yicha dars fragmentlarini kuzatish.

1–topshiriq. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'tish darslarining maqsadi nimalardan iborat bo'lishini oching.

2–topshiriq. Darsning «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanilishi» mavzusini tushuntirish qismini yoriting.

3–topshiriq. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi»ni o'tish darsini mustahkamlashda darslik bilan ishlash qismini yoriting.

4–topshiriq. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'tish darsining mustahkamlash qismida qo'llanadigan ta'limiy o'yinlarni tashkil eting.

5–topshiriq. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini mustahkamlashda test topshiriqlari ustida ishlash metodikasini ochib bering.

6–topshiriq. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini mustahkamlashda tarqatma materiallar bilan ishlash usulini yoriting

7–topshiriq. Ta'limiy diktantlardan foydalanish usulini yoritib bering.

8–topshiriq. Darsni umumlashtirish va xulosalash qismini ochib bering.

9–topshiriq. O'quvchilar bilimini qanday baholaysiz? O'quvchilarning keyingi darsga qiziqishlarini oshiradimi? SHuni hisoblab bering.

Kuzatishlar bo'yicha talabalarning mulohazalarini eshitish va ishtirok etgan talabalarni baholash.

10–topshiriq. Darsning to'liq namunasini kuzatish.

2-ilova

Talabalarning dars davomida kuzatganlari bo'yicha fikr-mulohazalar yuritishga, mustaqil xulosalar chiqara olishga o'rgatish.

Metod. Darsning to'liq namunasini **kuzatish** bo'yicha talabalarga ko'rsatmalar:

dars mavzusi bo'yicha maqsad va vazifalarning, metod va ko'rgazmalarning aniq belgilab olinganlik darajasi;

yangi mavzuni tushuntirishda ma'lumotlarning ilmiy to'g'riligi;

darsning metodik to'g'ri tashkil etilganligi;

yangi mavzuni mustahkamlashda topshiriqlarning maqsadga yo'naltirilganligi, xilma-xilligi, pedagogik texnologiyalardan foydalanilganligi;

mavzuni o'quvchilar tomonidan qay darajada o'zlashtirilganligini aniqlash, o'rganilganlarni umumlashtirib, yakunlashi, tarbiyaviy xulosalarning aniqligi;

o'quvchilar bilimini hisobga olishi va baholashning haqqoniyligi;

o'qituvchi nutqining ravonligi, savol-topshiriqlarning aniq, izchil berib borishi;

kuzatilgan darslarning tahlilida darsning yutuqlari, so'ng kamchiliklari ustida fikr-mulohazalar bildirish.

3-ilova

1–topshiriq. Amaliy mashg'ulot bo'yicha umumlashtiruvchi va yakunlovchi suhbat.

Amaliy mashg'ulotda nimalarni ko'rsata oldingiz? Nimalarni ochib bera olmadingiz?

Amaliy mashg'ulot sizda qanday taassurot qoldirdi? Undan nimalarni bilib oldingiz? Yana nimalarni bilishingiz kerak deb hisoblaysiz?

Amaliy mashg'ulotda qaysi o'rtog'ingiz faol ishtirok etdi? Ularni qanday baholaysiz?

2–topshiriq. Amaliy mashg'ulotda faol ishtirok etgan talabalarning faoliyati yuzasida o'zlarining fikr-mulohazalarini eshitish va reyting ballarini qo'yish.

MAVZU	2 Otlarda egalik kategoriyasini o'rganish darsi reja-konspektini tuzish

Amaliy mashg'ulotning o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 1soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot	1.Mavzu bo'yicha ma'ruzada va topshiriqlar asosida mustaqil o'rganiladiganlar yuzasidan savol-javob. 2.Mavzu bo'yicha DTS va 4-sinf ona tili dasturi tahlili. 3.«Egalik qo'shimchalarining qo'llanishi bo'yicha dars fragmentlarini kuzatish va tahlil qilish. 4.Mashg'ulotda o'rganilganlarni umumlashtirib yakunlash, talabalarning faoliyatini baholash.

O'quv mashg'ulotning maqsadi	1.Talabalarning «Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusidagi ma'ruzada egallagan nazariy bilimlarini amaliyotga tatbiq etish qo'nikmalarini shakllantirish. 1. 2-4-sinf ona tili dasturining egalik qo'shimchalari bo'yicha mazmun-mundariyasi va talablari bilan tanishtirish, uning ona-tili darslik bilan mosligini qiyosiy-tanqidiy tahlil qilishga o'rgatish. 3. Dastur asosida «Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusini taqvimni tuzishga o'rgatish. 4.Talabalarning mavzu bo'yicha izlanishga, mustaqil fikrlashga undash, faolligini oshirish.
O'qituvchining vazifasi: 1.Otni o'tish izchilligi haqidagi talabalar bilimlarini aniqlash. 2.Talabalarning «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'tish bo'yicha nazariy bilimlarni aniqlash. 3.Dars namunalarini kuzatish va tahlil qilish. 4.Talabalar faoliyatini baholash.	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1.4-sinf ona tili dasturini «Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» bo'yicha tahlil qilish va mavzu bo'yicha taqvim-reja tuzish. 2.Mavzu yuzasidan nazariy savollarga javob berish. 3.Mavzu bo'yicha dars fragmentlarini yoritib berish. 4.Mavzuning tushuntirish va mustahkamlash darsi namunasini amaliy ko'rsatish. 5.Mavzu yuzasidan umumlashtiruvchi-takrorlovchi, nazorat darslari namunasini amaliy ko'rsatish.
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi	Proektor
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish

Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini (Otlarda egalik kategoriyasini o'rganish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	Metod. Aqliy hujum, suhbat. Maqsad. Talabalarning boshlang'ich sinflarda so'z turkumlari, jumladan, ot so'z turkumini o'rganish bo'yicha fikrlarini aniqlash. 4. Aqliy hujum. Savollar. - Boshlang'ich sinf ona tili darslarida so'zlarni turkumga ajratib o'rganish maqsadga muvofiq deb bilasizmi? 5. Otlarning o'rganish izchilligini tarmoqlash usulida yoritish. Otlarning birlik va ko'plik qo'llanishi bo'yicha talabalar tuzgan rejalashtirish yuzasidan suhbat. 6. Talabalarning otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi bo'yicha mustaqil izlanishlari yuzasidan suhbat: -otlarning birlik va	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	ko'plikda qo'llanishini o'rganish bo'yicha darslik materiallariga o'z munosabatingizni bildiring; -ot, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini qaysi metodlarda o'rganishni samarali deb hisoblaysiz? Talabalarning nazariy bilimlarini baholash.	
3-bosqich Axborot berish (25 daqiqa)	1. Amaliy: 10 daqiqa 8. 2. Topshiriq.. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusi qaysi sinfda o'rganilishini aniqlang, ularni o'rganish dars rejasini tuzing. 9. Otlarni o'rganish metodlari va izchilligini aniqlang. 10.«Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'rganish bo'yicha darslik materiallarini soatlarga bo'lib chiqing. 11.Yangi mavzu o'rganiladigan va son kategoriyasi dars mustahkamlanadigan qo'shimcha o'quv materiallari, ko'rgazmali qurol; jadval, rasm, test kabilar tayyorlang. 12.«Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'rganish va mustahkamlash uchun metod va usullar tanlang. 13.«Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanilishi» mavzusini o'rganish	

	darslarining maqsadini belgilang. 14.«Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'rganish va uni mustahkamlash uchun darsi ishlanmasini yozing. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.Otlarning birlik va ko'plikda qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 2.Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarga misollar ko'rsatish. 3. Otlarning birlik va ko'plikda , egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish. 4.Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimni aniqlash	

Mavzu yuzasidan savol-topshiriqlar.

1–topshiriq

Egalik qo'shimchalariga doir nazariy bilimlarni o'rganish.

«Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi bo'yicha metodik adabiyotlar bilan tanishish, ularga munosabat bildirish, mavzuni o'tish bo'yicha metodlar tanlash.

Mavzuni o'tishda foydalaniladigan qo'shimcha didaktik vositalar tayyorlash.

Egalik qo'shimchalarini o'rganish bo'yicha yangi mavzu o'rganiladigan, mustahkamlash, umumlashtirish va nazorat darsi namunalarini yaratish.

1–topshiriq. Zinama-zina o'yini.

Har ikki gurux uchun bir xil savol-topshiriqlar kartochkalarga yozilib konvertlarda, guruh sardorlariga beriladi.

Savol-topshiriqlarni mukammal, aniq va tez bajargan guruh g'olib sanaladi. Guruhlar kichik guruhlarga ajralib, savol va topshiriqlarni bo'lib olishadi va

tayyorgarlik ko'radilar. Javoblarini savol yozilgan kartochkalarining orqa tomoniga yoki alohida kartochkaga yozadilar.

1. Egalik qo'shimchalarini tushuntirishning eng qulay metodi qaysi?
2. Egalik qo'shimchalari ustida qanday izchillikda ishlanadi?
3. Egalik qo'shimchalarining so'z o'zagida hosil qiladigan o'zgarishlari.
4. Egalik qo'shimchalarining qanday uslubiy xatoning oldini oladi.

1-guruh uchun topshiriq.

1-topshiriq. Otlarning egalik qo'shimchalari bilan o'zgarishi yuzasidan beriladigan bilimlarni tarmoqlash usulida ifodalang.

2-topshiriq. Egalik qo'shimchalari yuzasidan hosil qilinadigan ko'nikma va malakalarni tarmoqlash usulida yoriting.

3-topshiriq. Dastur va darslikning muvofiqligini asoslab bering.

4 – topshiriq. 1-guruh uchun savol va topshiriq.

Darsning otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi va undosh bilan tugagan otlarga qo'shiladigan egalik qo'shimchalarini tushuntirish qismini yoriting.

2-guruh uchun topshiriq.

Darsda otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanilishi va unli bilan tugaydigan otlarga qo'shiladigan egalik qo'shimchalarini tushuntirish qismini yoriting.

Talabalarga besh daqiqa vaqt beriladi. So'ng ikki guruh bir-birining tushuntirishlari bo'yicha bahs-munozaraga kirishadi, bir-birining xato va kamchiliklarini aytadilar.

1-topshiriq. Egalik qo'shimchalari qo'shilishi bilan ot o'zagida yuz beradigan o'zgarishlarni qanday tahlil asosida tushuntirasiz? Tushuntirish yo'lini kuzatish, taqqoslash, bo'g'in-tovush tahlili yordamida bayon qiling.

2-topshiriq. Egalik qo'shimchalari yuzasidan o'quvchilar bilimini mustahkamlashda qanday qo'shimcha ta'limiy vositalardan foydalanasiz? Amaliy ko'rsatib bering. (O'yin, krossvord, test, jadval va h.k.).

3-topshiriq. Darslik materiallari ustida ishlash usullarini ochib bering.

162-mashq. Nuqtalar o'rniga qavs ichida ko'rsatilgan egalik qo'shimchalarini qo'yib she'rni qo'chiring.

Jajjigina barmoqchalar ... (11sh.)
Harakatdan to'xtamas bir zum.
Sen chizgan gul, bayroqchalar ...(11sh),
Bayram uchun sovg'adir, qiz ...(1) .

Ona ..(11sh.) shunda ochar keng quchoq,
Go'yo ko'kka yetgandek bosh ...(11sh.).
Sensan doim inga ovunchoq,

Sen onangning kichik yo'ldoshi ...(111sh.).

4-topshiriq.

O'qing. Egallik qo'shimchalari narsa va Shaxsning qaysi Shaxsga tegishlilikini bildiradi?

Jajji, ovunchoq so'zlarining yozilishini yodingizda tuting.

Jajji so'ziga ma'nodosh so'z topib ayting.

Har ikkala guruh uchun topshiriq.

175-mashq. So'zlarni o'qing. So'zlar o'zagidagi o'zgarishlarni kuzating. CHap tomondagi so'zlar o'zagidagi tovushlar sonini aniqlang. So'ng o'ng tomondagi so'zlar o'zagidagi tovushlar sonini aniqlang. Qanday farqni sezdingiz?

burun		burnim
og'iz		og'zim
shahar		shahrim
singil		singlim

So'z o'zagida qaysi tovush tushib qolgan?

177-mashq. So'zlarni o'qing. So'z o'zagidagi o'zgarishni tuzating.

bilak		bilagi
kurak		kuragi
chelak		chelagi
bayroq		bayrog'i
quloq		qulog'i

Namuna: bilak + i = bilagi.

So'z o'zagidagi tovush o'zgarishiini ayting. Qaysi tovush boshqa tovushga aylandi? Nima uchun?

178-mashq. So'zlarga egallik qo'shimchalaridan birini qo'shib o'qing.

Xalq, xulq, erk, ishtiyoq, ishtirok, nok?

So'z o'zagida o'zgarish bo'ldimi? So'zlarda egallik qo'shimchalaridan birini qo'shib yozing.

179-mashq. So'zlarni o'qing. Ularga egallik qo'shimchalaridan birini qo'shib yozing. So'zlarning yozilishini tushuntiring.

Koptok, baliq, maktab, choynak, qo'shiq, ona, zirak, o'rik, tariq, iqdisod.

180-mashq. Nuqtalar o'rniga 2 Shaxs birlikdagi egallik qo'shimchalarni qo'yib o'qing va yozing.

Turar boylikka kon tog' ... ,
Quyish erur chin o'rtoq ... .
O'ynab oqar sho'x buloq ...
Mening yurtim, O'zbekiston.

Z.Ahmedova

So'z o'zagida qanday tovush o'zgarishi yuz berganini ayting.

184-mashq. Topishmoqlarni o'qing, javobini ayting.

SHahari bor, odami yo'q,

Daryosi bor, suvi yo'q.

Oppoq sochli boshlari,

Daryo bo'lar yoshlari

Ildiz yerda,

Yulduz ko'kda

Otlari har xil,

Yoshlari bir xil.

Ko'chiring. Egalik qo'shimchalarining Shaxs-soni va qanday tovush bilan tugagan otlarga qo'shilganini ayting.

Egalik qo'shimchalari yuzasidan o'quvchilar bilimini mustahkamlashda qanday qo'shimcha ta'limiy vositalardan foydalanasiz? Amaliy ko'rsatib bering. (O'yin, krossvord, test va h.q.).

9-topshiriq. «Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusidagi dars fragmentlarini amalda ko'rsating.

- yangi mavzuni tushuntirish (ikkala guruhdan bittadan talaba chiqib ko'rsatadi).

- egalik qo'shimchalarining gapda so'zlarni bir-biriga bog'lanishini tushuntirish dars fragmentini yoriting.

- egalik qo'shimchalari qo'shilishi bilan so'z o'zagida tovush so'z o'zgarishi yuz beradigan hodisa o'rganiladigan dars fragmentini yoriting.

10-topshiriq. Kuzatilgan dars fragmentini tahlili uchun metodik tafsiyalar:

- o'quv materiallarining to'g'ri tanlaganligi;

- metodning samaradorligini, o'quvchilar faolligini oshirishdagi o'rni;

- ko'rgazmalilik, ta'limiy vositalardan o'rinli va unumli foydalanish.

- o'quvchining mustaqil izlanishga undalganligi;

- amaliy mashg'ulotning borishi yuzasidan talabalarning fikrini eshitish;

- talabalarning, faoliyatini baholash.

amaliy mashg'ulot (2 soat)

MAVZU	«Otlarning kelishiklar bilan qo'llanishi» mavzusini o'rganish darsini tashkil etish

Amaliy mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 1 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1.Mashg'ulotni tashkil etish. 2.Talabalarda mavzu ustida ishlashga rag'bat uyg'otish. 3.Talabalarning mavzu yuzasidan

	fikr-mulohazalarini, tayyorlagan axborotlarini tinglash. 4.Mashg'ulot davomida amalga oshirilgan metodik faoliyatlar muhokamasini tashkil etish. 5.Mashg'ulotni yakunlash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	1.Talabalarning «Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusidagi ma'ruzada egallagan nazariy bilimlarini amaliyotga tatbiq etish qo'nikmalarini shakllantirish. 1. 2-4–sinf ona tili dasturining egalik qo'shimchalari bo'yicha mazmun-mundariyasi va talablari bilan tanishtirish, uning ona-tili darslik bilan mosligini qiyosiy-tanqidiy tahlil qilishga o'rgatish. 3. Dastur asosida «Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusini taqvimni tuzishga o'rgatish. 4.Talabalarning mavzu bo'yicha izlanishga, mustaqil fikrlashga undash, faolligini oshirish.
O'qituvchining vazifasi: 1.Otni o'tish izchilligi haqidagi talabalar bilimlarini aniqlash. 2.Talabalarning «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'tish bo'yicha nazariy bilimlarni aniqlash. 3.Dars namunalarini kuzatish va tahlil qilish. 4.Talabalar faoliyatini baholash.	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Kelishik qo'shimchalari yuzasidan o'rgangan dastur talablari va metodik adabiyotlar yuzasida savollarga javob berish. 2. Mavzuni o'tish bo'yicha ishlab chiqqan metodik tavsiyalarini, ta'limiy xarakterdagi mashqlarni dars jarayonida yoritib berish. 3. Guruhdagi o'rtoqlarning fikr-mulohazalarini tinglash, ularga munosabat bildirish.
Ta'lim metodi va texnikasi	Qadamba-qadam metodi, mustaqil ish metodi. .Komp'yuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi	Proektor

Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini (Otlarning kelishiklar bilan qo'llanishi» mavzusini o'rganish darsini tashkil etish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	Metod. Aqliy hujum, suhbat. Maqsad. Talabalar boshlang'ich sinflarda so'z turkumlari, jumladan, ot so'z turkumini o'rganish bo'yicha fikrlarini aniqlash. Aqliy hujum. Talabalar 2 guruhga ajratiladi, ekspert guruhi (3 talabadan iborat) tuziladi. Ular talabalar bilimi, faoliyatini baholab beradi. Talabalar nazariy bilimlarini baholash.	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalar javobi
3-bosqich Axborot berish (25 daqiqa)	1. Amaliy: 10 daqiqa 1. Kelishik qo'shimchalarini o'rganish bo'yicha 4-sinf ona tili dasturi mazmunini va talabalarini o'rganing. 2. Otlarning turlanishi buyicha metodist prof.K.Qosimova, T.Ashrapovalarning metodik qarashlarini	

	o'rganing. 3.Otlarning kelishiklar bilan qo'llanishini o'rganish bo'yicha «4-sinfda ona tili darslari» metodik qo'llanmasidagi tavsiyalarni o'rganing. 4.Kelishik qo'shimchalarini o'rganish darslarining namunaviy ishlanmalarini tayyorlang. 5.Darsda foydalanish uchun qo'shimcha ta'limiy vositalar tayyorlang. 6.Ot yasovchi qo'shimchalarni o'rganish darslari ishlanmasini yozing. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.Otlarning kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 2.Otlarning kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarga misollar ko'rsatish. 3. Otlarning kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish. 4.Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash	

«Lahzada aql charhi» o'yini tashkil etiladi.

Har ikki guruhga savollar yozilgan kartochkalar konvertga solib beriladi.

Talabalardan savollarga tezlik bilan tayyorgarliksiz javob berishlari talab qilinadi.

1- guruh uchun savol-topshiriqlar.

4-sinf ona tili dasturida kelishik qo'shimchalarining qaysi xususiyatlari o'rganiladi deyilgan?

prof.K.Qosimova «Otlarning kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» ni qaysi tartibda tushuntirish samarali deb hisoblaydi? Nima uchun ?

kelishik qo'shimchalarini tushuntirishda qanday o'kuv materialini tanlash maqsadga muvofiq?

jo'nalish kelishik qo'shimchalari variantlarining qo'llanishini qanday usulda tushuntirish oson ?

o'rin-payt va chiqish kelishik qo'shimchalarining imlosini tushuntirishda qanday usullardan foydalaniladi?

2-guruh uchun savol-topshiriqlar:

4-sinf ona tili dasturida otlarning kelishiklar bilan qo'llanishi bo'yicha o'quvchilar bilimiga qanday talablar qo'yilgan?

Pedagogik bilim yurtlari talabalari uchun nashr qilingan «Ona tili metodikasi» darsligida otlarning kelishiklar bilan qo'llanishini o'rgatish bo'yicha qanday metodik tavsiyalar berilgan?

Kelishik qo'shimchalari bilan tanishtirishda o'quvchilarning qaysi bilimlariga asoslaniladi?

Qaratqich va tushum kelishiklarining qo'llanishini o'rgatishda qanday holatga asoslaniladi?

Kelishiklarni o'tish jarayonida qanday sintaktik bilimlar shakllantiriladi?

2. Dars fragmentlarini kuzatish.

1-guruh uchun:

1-topshiriq. Darsning «Otlarning kelishiklar bilan qo'llanishi» mavzusini tushuntirish fragmentini amaliy yoritib bering .

2-topshiriq. Darsning «Otlarning kelishiklar bilan qo'llanishi» mavzusini mustahkamlash fragmentini tashkil qilib bering.

3-topshiriq. Ot yasovchi qo'shimchalarni tushuntirish, dars fragmentini yoriting.

2-guruh uchun.

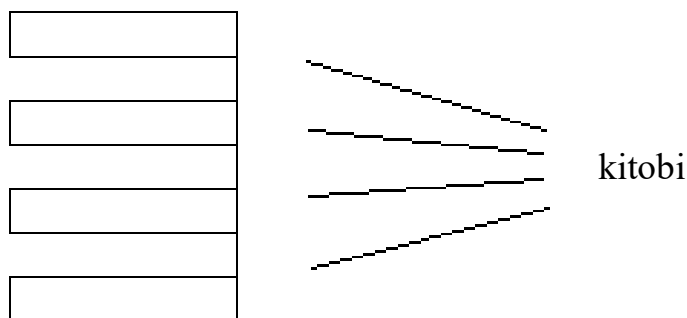
1-topshiriq. Kelishik qo'shimchalarini o'tish jarayonida leksik mashqlarni tashkil etish namunasini ko'rsating .

2-topshiriq. Kelishik qo'shimchalarini o'rganish jarayonida sintaktik hodisalar ustida ishlash (gapda so'zlarning bog'lanishi, gap bo'laklari) namunasini ko'rsating.

3-topshiriq. Darsning ot yasovchi qo'shimchalarni mustahkamlash qismini yoriting

Kuzatilgan dars fragmentlarini tahlil qilish.

4. Darslik materiallari ustida ishleng.

205-mashq. Berilgan otga mos tanlab birikma tarzida yozing.

213-mashq. Berilgan fe'llarga mazmunan mos keladigan tushum kelishigidagi otni tanlab, birikma shaklida yozing. o'qidi Tomosha qildi.

217-mashq. Berilgan tushum kelishigidagi otga mos fe'llar topib, birikma tuzing va yozing.

220-mashq. Nuqtalar o'rniga mos kelishik qo'shimchalarini qo'yib ko'chiring.

Anvar bola chog'idan gulzor . . . (ning, ni) yaxshi ko'rardi.

Maxdum ... (ni, ning) oilasiga kelgach, bog'cha (ni, ning) gulzor qismiga o'zi qaray boshladi. Gulzor ... (ni,ning) sug'orish , o'tlar (ni , ning) yulish vazifalari ... (ni, ning) o'zi bajardi .Bolalar ... (ni, ning) uyidan gul ko'chat va urug' olib, gulzor ... (ni, ning) boyitdi.

Yoz kunlari bolalar ... (ni, ning) kapalak va tilla-qo'ng'iz tutishga buyurdi. U ozor bermay, zaxmsiz kapalak keltirgan bola ... (ni, ning) sabog'i ... (ni, ning) o'rgatdi. Kapalak va tilla-qo'ng'izlar ... (ni, ning) gulzorga uchirib yuborardi.

(Abdulla Qodiriydan)

222-mashq. Berilgan so'zlarga mos otlar topib, ularni qaratqich yoki tushum kelishigida qo'llab, birikma tuzing.

_____ o'qidi, _____ bargi, _____ yozdi,
_____ hovlisi, _____ bog'i, _____ ko'rdi.

2 – guruh uchun.

232-mashq. Berilgan fe'lga mos ot tanlab, birikma tuzing va yozing.

a

233-mashq.

Nuqtalar o'rniga -ga, -ka, -qa qo'shimchalaridan mosini qo'yib o'qing. Jo'nalish kelishigidagi otlarning aytilishi va yozilishidagi farqni tushuntiring.

Yangi yilda o'yimiz,
O'ssa osmon bo'yimiz,
Ko'k ... tegsa archamiz,

Ilindi CHo'rtan
Qarmoq ...
Kimdir to□qilar

Oy ... qo'nsa sharchamiz,
 Oy aylansa saroy ...
 Oyda o'ynasak poyga
 Minishib yulduz toy ...

Qirg'oq ...
 Bolalar turdi
 Oyoq
 Onajon , to'xtang! Qayoq
 .. ? !

238-mashq. Berilgan fe'lga mos ot tanlab birikma tuzing.

244-mashq. Berilgan fe'lga mos otlar toping. Uni chiqish kelishigida qo'llab, so'z birikma tuzing va yozing.

249-mashq. Nuqtalar o'rniga kelishik qo'shimchalaridan mosini qo'yib o'qing. Ularni o'zi bog'langan so'z bilan birga ko'chiring.

Ubaydullo bobo bugun ish... sal kech qaytdi. - Buvajon! Malika odatdagidek bobosining quchog'i ... otildi. - Jon qizim, senga va'da qilgan narsani olib kelolmadim, - dedi buvasi. - Nega, buvajon? - Kassir bank.. bora olmabdi. -Kassir? Kim u ? - Kassir bankdan pul keltirib, xizmatchilarga tarqatadi. - Voy, kecha biz oyim bilan bankalar .. pomidor tuzladik-ku ! - Banka emas , bank! Bank daromadlar jam bo'ladigan joy. Pulning uyi desam ham bo'ladi.

Nomoz Sa'dullaev .

5. Talabalarining ijodiy ravishda tuzib kelgan ta'limiy o'yin, krossvord, testlari ustida ishlash.

6. Mashg'ulotda o'rganilganlar yuzasidan talabalarining fikr-mulohazalarini eshitish.

7. Ekspert guruhi qo'ygan ballarini e'lon qiladi. Darsning yutuq-kamchiliklarini izohlaydi.

MAVZU	Ot yasovchi qo'shimchalar mavzusini o'tish darsini tashkil qilish.

O'quv vaqti: 1 soat	Talabalar soni: 30 ta
O'quv mashg'uloti shakli	Amaliy mashg'ulot bahs-munozara
Muhokama uchun savollar	1. So'z yasovchi qo'shimchalar, uni til taraqqiyotidagi o'rni. 2. So'z yasovchi qo'shimchalariga o'rgatishi izchilligi
O'quv mashg'ulotining maqsadi.	3. So'z yasovchi qo'shimchalar o'rgatish usullari

Pedagogik vazifalar: - ot yasovchi qo'shimchalarni o'tish bo'yicha keng va chuqur bilim berish; - boshlandi ot yasovchi qo'shimchalarni o'tish bo'yicha ko'rgazma, tarqatma material, ta'limiy o'yinlar tayyorlash ko'nikmalarini shakllantirish; - darslikdagi mashqlar ustida ishlash ko'nikmalarini o'stirish; - o'rganilgan bilim ko'nikmalarni tartibga solishga, umumlashtirishga va zulosalarga o'rgatish; - o'z fikr-qarashlarini bayon etish va himoya qilishini o'rgatish.	4. Ot yasovchi qo'shimchalar yasagan otlarning ma'nolarini o'rganish.
O'qitishning texnik va uslubiy yo'nalishi	Mavzu bo'yicha talabalar bilimini kengaytirish va chuqurlashtirish, mavzuni o'tish bo'yicha o'zining metodik qarashlarini ifoda etish qobiliyatini rivojlantirish. O'quv faoliyati natijalari. - so'z yasovchi qo'shimchalarning so'z turkumlari bilan aloqasini anglashlariga, til taraqqiyotidagi o'rnini tushunishlariga erishiladi; - ta'limiy o'yinlar, ko'rgazmali qurollarni, tarqatma materiallarni tayyorlash ko'nikmalarini egallaydilar. Ulardan amaliy foydalanishga o'rganadilar; - dars jarayonida o'z fikr mulohaalarining adabiy nutq me'yorlari asosida ravon, tushunchalarni, izchil bayon etish.
O'qitishning texnik va uslubiy yo'nalishi	Bahs
O'qitish vositalari	1-4 sinf ona tili darsliklari qo'shimcha metodik adabiyotlar, o'quv dasturi. 1-4 sinf ona tili o'qitish metodikalari.
O'qitish shakli	Alohida va jamoa bo'lishb ishlash.
O'qitish sharoiti	Maxsus jihozlangan auditoriya

Monitoring va baholash	Og'zaki so'rov, yozma auditoriya.

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi.

Bosqichlar va vaqt	Faoliyat	
	O'qituvchi	Talabalar
Mashg'ulotga tayyorgarlik	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini e'lon qiladi.	1. Mavzu bo'yicha o'tiladigan dars fragmentlarini tanlab oladilar.
	2. Mavzuga doir adabiyotlar ro'yxatini tavsiya etadi.	2. Har bir dars o'tuvchi talabaga ishini ko'rib chiqish uchun taqrizchi tayinlanadi.
	3. Mavzu bo'yicha ekspertlar guruhini takshil etish. Dars o'tadigan o'quvchilarga maslahatlar beradi.	3. Dars fragmentini o'tgan talabalar faoliyatini muhokama qiladilar, yutuqlarini ko'rsatadi, tavsiyalar beradi, ya'na darsdan leksik, ilmiy pedagogik va metodik, psixologik jihatdan tahlil qiladilar.
1-bosqich. Mashg'ulotga kirish (5 daqika)	1.1. Mashg'ulot mavzusini, maqsadlarini, o'quv faoliyati rejalarini, amaliy mashg'ulotning xususiyatlari e'lon qilinadi. 1.2. Dars fragmentlarini tahlil qilish tartibini, amaliyotchi o'qituvchining chiqish vaqtini eslatadi (2-ilova). Bahs-munozara, ya'ni tahlil ishtirokchilarini baholashni aytadi.	1.1. Mashg'ulotda qatnashuvchi amaliyotchi o'qituvchilar ekspert guruhi bilan tanishadilar. 1.2. Aniqlashtiruvchi savollar beradilar, ko'nikmalarni egallaydilar.
2-bosqich. Asosiy qism (25 daqika)	2.1. Amaliyotchi o'qituvchining chiqishlarini tashkil qiladi. - mavzu materiallarini uni o'tish usullarini tuzatib boradi.	2.1. Amaliyotchi o'qituvchi o'z dars fragmentini namoish etadi. guruh a'zolari o'tilgan dars fragmenti yuzasidan savollar beradi. Ijobiy

	Zarurat bo'lganda amaliyotchi o'qituvchini to'xtatib unga o'z munosabatini bildiradi. - guruh jamoasi ayrim masalalarini guruh jamoasi muhokamasiga qo'yadi. - talabalardan mashg'ulotga qiziqish yo'llarini tashkil qiladi. - har bir amaliyotchi o'qituvchining faoliyatini muhokamaga qo'yadi va umulashtiradi.	salbiy o'rinarini aytadi. Takliflari bilan bahs-munozaraga kirishadi. 2.2. Amaliyotchi talabalarning chiqishlarini baholaydilar.
3-bosqich Yakuniy qism 10 daqiqa	3.1. Amaliy mashg'ulotga yakun yasashni tashkil qiladi. - mashg'ulot maqsadining amalga oshirilish darajasini izohlaydi. Mavzuni o'tish bo'yicha fikrlarni to'ldiradi, aniqlik kiritadi, yangi samarali usullarni tavsiya etadi, tavsiyalarni amaliy ochib beradi. Munozarali qarashlarni hal qilib beradi. - amaliyotchi o'qituvchining faoliyatni izohlandi va baholaydi; - muhokama qatnashchilarini baholaydi.	3.1. 1) ekspert guruhleri bir-birlarining faoliyatini baholaydi va izohlaydi; 2) vazifani yozib oladilar.
	Mashg'ulot mavzusi bo'yicha yakuniy xulosalar yasaydi. Mustaqil tayyorlash uchun vazifalar beradi.	

1-ilova. 1. 3-sinfda so'z tarkibini o'rganish jarayonida so'z yasovchi qo'shimchalarni o'rganish bo'yicha darsfragmentini namoyish eting.

2. 3-sinfda. Ot so'z turkumini o'tish bo'yicha yangi mavzuni tushuntirish dars fragmentini ko'rsating.

3. 4-sinfda ot so'z turkumini o'tish bo'yicha yangi mavzuni tushuntirish dars fragmentini ko'rsating.

2-ilova.

1. Darsning o'quv vazifalari mustahkamlash etapida qo'llaniladigan ta'limiy o'yinlar ishlab chiqing.

2. Mavzuni mustahkamlash uchun topshiriqli tarqatma materiallar tayyorlang.

3. Dars mavzusi yuzasidan o'quvchilar bilimini tekshirish uchun test tuzing.

4. Mavzuni yuzasidan jadvallar tuzing.

3-ilova. Mavzuni mustahkamlashda darslik materiallari ustida ishlash bo'yicha topshiriqlar.

1. Ot yasovchi qo'shimchalar yuzasidan berilgan mashqlar izchilligiga munosabatingizni bildiring.

2. Berilgan mashqlarni kichik guruhlarda taqsimlab olib, ular ustida ishlash yo'lini ochib bering.

Amaliy mashg'ulotda dars fragmentini namoyish etgan va bahs-munozarada qatnashgan talabalarni baholash mezonlari

№	Baholash mezonlari	Ball			
		30	40	30	100
		30	40	30	100
1.	Amaliy mashg'ulot mavzusining yoritilishi				
2.	Bayon etishning to'liqligi, aniqligi, ketma-ketligi, mantiqiyliigi.				
3.	Qo'llanilmagan ta'limiy vositalar o'quv materiallarining to'g'ri, tanlanganligi va ulardan o'rinli foydalanish.				
4.	O'qituvchi mahorati				
5.	O'qituvchining nutq madaniyati				
6.	Xulosalarning aniq ifodalanishi				
7.	Dars tahlili. a) ijobiy tommlarini ko'rsatish; b) kamchiliklarini ko'rsatish; v) tavsiya berish va uni asoslash.				
8.	Savollar bilan ishtirok etish, savollar soni.				
9.	Dasr bo'yicha talabining Shaxsiy fikri va ijodkorligi				

10.	Vaqtga rioya qilishi				
11.	Jami (Eng yuqorisi).				

MAVZU	Sifat turkumini o'rganishi darslarini tashkil etish

Amaliy mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1.DTS va ona-tili dastur talablari ustida ishlash. 2.Sifat turkumini o'rganish bo'yicha talabalarning nazariy bilimlari yuzasidan savol-javob. 3.Dars fragmentlarini kuzatish va tahlil qilish. 4.Sifatni o'rgatish bo'yicha darslik va qo'shimcha ta'limiy vositalar ustida ishlash. 5.Talablar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	1. Talabalarning sifat turkumini o'rganishi bo'yicha egallagan nazariy bilimlarni aniqlash. Ularni nazariy bilimlardan amalda foydalana olishga o'rgatish. 2.Sifatni o'rganish bo'yicha DTS va ona tili dasturining talablarini anglashlariga erishish. 3.Sifat turkumini o'rganishga doir darslik va metodik adabiyotlar ustida ishlash va ko'nikmalarini shakllantirish.
O'qituvchining vazifasi: 1.Mashg'ulotda talabalar jamoasini to'g'ri shakllantirish va faollashtirish. 2.Topshiriqlarni izchil berib borish 3..Sifatni o'tish izchilligi haqidagi talabalar bilimlarini aniqlash. 4.Talabalarning «Sifatlarning ma'no turlari. Sifat yasovchi qo'shimchalar»	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 4. Sifat so'z turkumi yuzasidan o'rgangan dastur talablari va metodik adabiyotlar yuzasida savollarga javob berish. 5. Mavzuni o'tish bo'yicha ishlab chiqqan metodik tavsiyalarini,

mavzusini o'tish bo'yicha nazariy bilimlarni aniqlash. 5.Dars namunalarini kuzatish va tahlil qilish. 6.Talabalar faoliyatini baholash.		ta'limiy xarakterdagi mashqlarni dars jarayonida yoritib berish. 6. Guruhdagi o'rtoqlarning fikr-mulohazalarini tinglash, ularga munosabat bildirish.
Ta'lim metodi va texnikasi		Kichik guruhlarda ishlash, muammoli izlanish, suhbat, mustaqil ishlash, tarmoqlash metodlari. .Komp'yuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Boshlang'ich sinf ona tili darsliklari (1-4-sinf), 1-4-sinflar uchun ona tili darsliklari (metodik qo'llanma), jadval, rangli rasmlar.
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSODan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Amaliy mashg'ulot mavzusini (Sifat turkumini o'rganishi darslarini tashkil etish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3.Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	Maqsad. Talabalarni mashg'ulot mavzusiga qiziqtirish va shu mavzuga doir nazariy bilimlarini aniqlash. Metod. Muommali o'qitish va tarmoqlash metodi. O'qituvchi topishmoq bilan boshlaydi. O'zi shirin tukligina,	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	Maza si ham totligina. Ikkala jamoaga ham bir xil topshiriq. Qaysi guruh to'liq va mukammal javob bersa yuqori ball to'playdi. 1–topshiriq. Topishmoqni toping. Uning javobini matndagi qaysi so'zlar asosida topganingizni izohlab bering. Sifatning fikr ifodasidagi ahamiyatini ayting. Bugungi mavzu nima haqida ekan? 2–topshiriq. Boshlang'ich sinflarda sifat so'z turkumi yuzasidan o'quvchilarda qanday bilimlar hosil qilinishini tarmoqlash usulida ifodalang. Har bir kalit so'zni izohlab bering. Talabalarning nazariy bilimlarini baholash.	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Amaliy: 20 daqiqa Maqsad. Nazariy bilimlarni amalda qo'llashga o'rgatish. Metod. Amaliy ish metodi. 1- guruh uchun. 1–topshiriq. Belgi bildiruvchi so'zlar mavzudagi darsning yangi tushunchani shakllantirish fragmentini yoriting. 2–topshiriq.	

	«Sifatning ma'no turlari» mavzusidagi darsning yangi tushunchani shakllantirish fragmentini yoriting. 3–topshiriq. Darslik materiallari va qo'shimcha ta'limiy vositalar ustida ishlash.. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Maqsad. Talabalarni mavzuga doir zamonaviy metod va usullarni izlashga da'vat etish. Metod. Suhbat. Quyidagi savollar bo'yicha suhbat o'tkaziladi. 1. Amaliy mashg'ulotda nimalarni bilib oldingiz? 2. Inert jadvalini to'ldiring. 3. Sifatni o'tishda oldingizda qanday qiyinchiliklar turibdi? 4. Talabalar to'plagan ballarni e'lon qilish.	

1-ilova

1–topshiriq. Sifat turkumi yuzasidan o'quvchilarda qanday ko'nikma va malakalar hosil qilinadi? Tarmoqlash usulida javob tayyorlang. Har bir kalit so'zni izohlab bering.

Namuna

Boshqa so'z turkumlaridan belgi bildiruvchi so'zlarni farqlay oladilar		So'roqlari asosida ajratadilar		Ma'no turlariga ajrata biladilar
Ko'chma ma'noda		Ko'nikma va		Nutqda

qo'llanishini		malakalar		fodalana oladilar
Imlosi		To'g'ri talafuzi		Ma'nodagi bo'linishi

2–topshiriq. Sifat turkumini sinflar bo'yicha rejalashtirish jadvalingizni doskaga qo'ying. Guruhlar bir-birlarining rejasidagi kamchiliklarni aniqlaydi va izohlab beradi.

3–topshiriq. «Lahzada aql charhi» o'yini. Konvertida berilgan savollarni kichik guruhga bo'lib oladilar va javobini aytadi.

1-guruh uchun savol va topshiriqlar.

1. Sifatni o'rganishning tayyorlov davri maqsadi va ish turlarini ayting.
2. Sifat atamasi bilan tanishtirishda o'quvchilarning qaysi bilimlariga asoslaniladi?
3. Sifatning ma'no turlarini qaysi metodlarda o'rgatishni samarali deb hisoblaysiz?
4. Sifatni o'tishda qanday leksik mashqlar uyushtiriladi?

2-guruh uchun savol va topshiriqlar.

Sifatni o'rganishning birinchi bosqichi maqsadi va vazifalarini ayting?

Sifat yasovchi qo'shimchalarni o'rgatishda o'quvchilarning qaysi bilimlariga asoslaniladi?

Sifatning belgisini kuchaytirib va kamaytirib ifodalanilashini qaysi usulda tushuntirasiz.

Sifatni mustahkamlashda qaysi imloviy mashqlardan foydalaniladi?

2-ilova

269-mashq. Matni o'qing. Qanday?, qanaqa?so'roqlariga javob bo'lgan so'zlarni o'zi bog'langan ot bilan ko'chiring.

Qor yog'yapti. Bolalarni beg'ubor qalbi daryoday to'lib toshyapti. Bahorda ko'm-ko'k o'tloqlardan oppoq kapalaklarni ushlamoqchi bo'lganday har bir zarrachaga talpinishadi. Qorning bir parchasi qizchanning oppoq hovuchiga qo'ndi. Qor qizchanning qo'lida tip-tiniq shudring tomchisiga aylanadi. Bir zumda hamma yoq choyshabga burkanadi. Bolalar oppoq qorlarni dumaloqlab , qorbo'ron o'ynashdi.

Sifatlar nimaning (narsa yoki Shaxsning) belgisini bildiriyapti? Beg'ubor so'ziga ma'nodosh so'zlar topib yozing.

278-mashq. O'qing. Birikmalardan qatnashtirib gaplar tuzing. Tuzgan gaplaringizdan matn hosil bo'lsin. Matnga sarlavha qo'yib yozing.

Ayyor tulki, katta tulki, oppoq qor, qalin qor, chiroyli archa, ko'm-ko'k archa, musaffo havo, sovuq havo.

282-mashq. O'qing. Ajratib ko'rsatilgan sifatlarga berilgan sifatlardan ichidan yaqin ma'nolilarini toping, namunadagidek yozing.

Namuna: ko'rkam, chiroyli, ...

Ko'rkam, sezgir, katta, chaqqon, chiroyli, **epchil, ziyrak, ulkan, shod, jasur**, xursand, qahramon.

Berilgan sifatlardan qatnashtirib gaplar tuzing.

286-mashq. Sifatlarni ma'nosiga ko'ra guruhlang.

Keng, taxir, kichkina, bepoyon, egri, cheksiz, qiyshiq, botir, tor, shirin, jasur, dumaloq, yam-yashil, sahiy, aqlli, qip-qizil, achchiq, yaraloq.

300-mashq. Matni o'qing. Rassom shu matn mazmuniga mos rasm chizishda qaysi so'zlarga e'tibor bergan bo'lardi.

Mashina to'xtashi bilan Vohidni yalangoyoq, yalangbosh bolalar qurshab oldilar.

Vohidni ota-bobolaridan qolgan kekxa tutning tagida onasi qarshi oldi. Onasi – Rizvon xola ko'kimtir, guldor ko'ylak kiygan. Boshiga oppoq ro'mol o'ragan, oyog'iga chiroyli amirkon kavush kiygan edi. CHetroqda ayvonning ustuniga suyanib singlisi turardi. U ilgarigi sho'x, quvnoq, erka Zarifa emas. Oppoq, yumaloq yuzi uyatdan qizarib to'rgan chiroyli qiz edi.

Odil Yoqubov

314-mashq. Sifatlarni so'roqlar yordamida aniqlang, ularni o'zi bog'langan so'z bilan birga ko'chiring va gapdagi vazifani ayting.

She'rni ifodali o'qing.

Ona – Vatanimizga

Tip-tiniq osmon kerak.

Biz yashagan zamonga

Pokiza bog'bon kerak.

Q.O'taev.

Dum-dumaloq chigitcha

O'xshab jimit koptokka .

Balki tug'ma qarindosh

Ona-er-u oftobga.

Qurbon Hikmat.

Ko'chiring. Sifatlarni aniqlang, ularning qaysi so'zga bog'langanini chizmada tasvirlang.

Namuna: ko'm-ko'k osmon.

Sifatlarni yozilishini tushuntiring. Jimit, pokiza so'zlariga ma'nodosh sifat toping.

2-guruh uchun:

1–topshiriq. Sifat so'z turkumi mavzusidagi yangi tushunchani shakllantirish dars fragmentini yoriting.

2–topshiriq. Sifat yasovchi qo'shimchalar mavzusidagi darsning yangi tushunchani shakllantirish fragmentini yoriting.

3–topshiriq. Darslik materiallari va qo'shimcha ta'limiy vositalar ustida ishlash.

270-mashq. She'rni ichingizda ifodali o'qishga tayyorlaning.

Mitti, barra qo'zilarim,

Jingalik jun ko'rinishda.

Go'zal, sara qo'zilarim.
Badanlari tak do'ziday,
Tunda osmon yulduziday.

Go'yo nafis ipak kashta.
Gard yuqtirmay ustingizga,
O'zim cho'pon bo'lay sizga.
Qambar O'taev.

So'roqlar yordamida sifatlarni aniqlang, o'zi bog'langan so'z bilan birga ko'chiring.

281-mashq. Berilgan sifatlarga mos gul nomlarini toping, birikma tuzing.

Qizil, sariq, qora, pushti, oq, ko'k.

Birikmalar ishtirokida to'rtta gap yozing.

287-mashq. Sifatlarning ma'no turlariga misol toping, qatorlarni davom ettiring.

Rang-tus: moshrang, ...

Maza-ta'm: nordon, ...

SHakl: qiyshiq, ...

Hajm: baland, ...

Xil-xususiyat: muloyim, ...

289-mashq. Topishmoqni o'qing, javobini toping va yoddan yozing.

Marjon-marjon yumaloq,
Yaproqlari shapaloq,
Qora, qizil, sariq, oq,
Eb ko'rmasdan o'ylab boq.
G'.G'ulom

Sifatlar qaysi narsaning belgisini bildiriyapti? Sifatlarni toping. Rang bildirgan sifatlarning tagiga chizing.

297-mashq. O'qing. Avval shakllarning xususiyatini keyin narsalarning xususiyatini bildirgan sifatlarni aniqlang, o'zi bog'langan so'z bilan birga ko'chiring.

JAYRONLAR

TEMUR BOBOM

Temur

Buyuk bobom,
Ellararo
Suyuk bobom,
Dono, a'lo,

O'rmonda ochko'z bo'ri
Ko'rindi-yu nogahon,
SHu ondayoq ekranda
Bo'lib ketdi to'polon.
Yuvosh jonivorlarni u
Quva ketdi tish g'ajib.

Oqil bobom,
Adolatli
Odil bobom.
M.Xoliqov.

Eh, ishqilib jayronlar
Qutilgan bo'lsin qochib.

O. Po'latov.

Ikkala bo'g'inida ham unlisi **u** yoziladigan sifatlarni ayting.
Oqil va dono; adolat va odil sifatlarining ma'nosini tushuntiring.

315-mashq. Berilgan sifatlarni o'qing. Yozilishini kuzating.

Qop-qora, bus-butun, bo'm-bo'sh, ko'm-ko'k, tip-tiniq, oppoq, top-toza, tim qora, to'q qizil, eng kuchli.

Sifatlarga mos otlar tanlab, birikma tuzib yozing. Sifatlarning yozilishini yodingizda tuting.

3-ilova

Insert jadvali.

Bilardim	Bilib oldim	Bilishim kerak

MAVZU	Son so'z turkumi bo'yicha darslarni tashkil etish

Amaliy mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

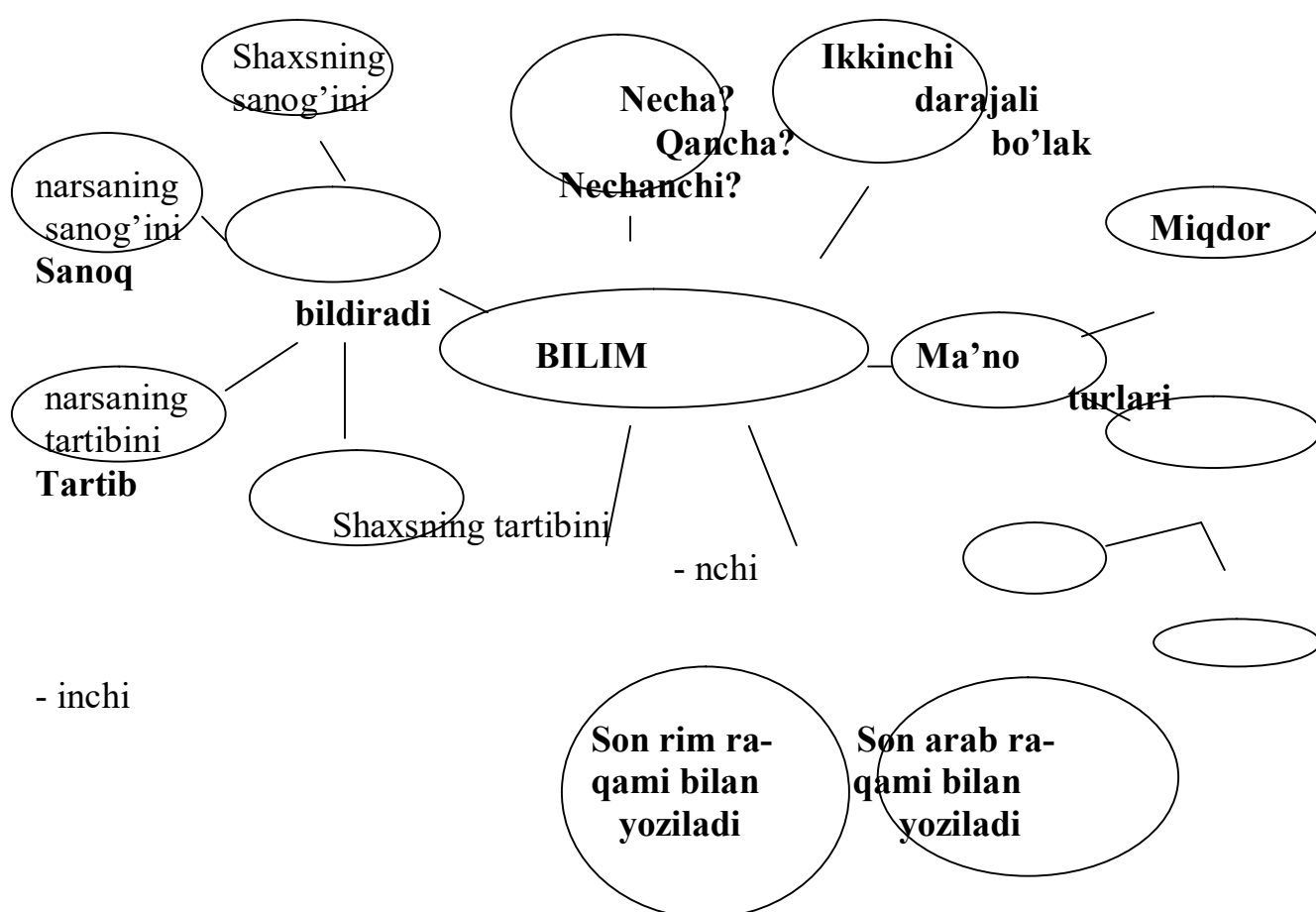
Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Ma'ruza rejasi	Son turkumini o'tish bo'yicha DTS va dastur mazmuni va talabarlari ustida ishlash. Son o'tish bo'yicha nazariy savol-javob. Dars fragmentlarini kuzatish va tahlil qilish. Sonni o'rganish bo'yicha darslik va qo'shimcha ta'limiy vositalar ustida ishlash. Talabalar faoliyatini baholash.

O'quv mashg'ulotning maqsadi		1. Talabalarning sonni o'tish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. 2. Sonni o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talablarini anglashlariga erishish. 3. Son turkumini o'rgatishda metodik adabiyotlar va darsliklar ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.
O'qituvchining vazifasi: Mashg'ulotda talabalar jamoasini to'g'ri shakllantirish. Topshiriqlarni o'z vaqtida izchil bera borish. Mashg'ulot davomida talabalarning faoliyatini oshiruvchi usullardan foydalanish. Talabalar faoliyatini talabalar tomonidan haqqoniy baholashlarini kuzatib borish, maslahatlar bilan yordam berib borish.		O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak O'qituvchining savol-topshiriqlarini o'z vaqtida bajarish. O'zining mustaqil fikrlari bilan mashg'ulotda faol ishtirok etish. O'qituvchi va o'rtoqlarining fikrlarini tinglab borish, bilmaganlarini o'zlashtirib borish.
Ta'lim metodi va texnikasi		Qadamba-qadam metodi, suhbat, mustaqil ishi, tarmoqlash, amaliy ish metodi
Ta'lim vositasi		Ona tili darsliklari (1-4-sinf), 1-4-sinflar ona tili darsliklari (metodik qo'llanma), jadval. Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich. Kirish. (5 daqiqa)	1.Ma'ruza mavzusini (Son so'z turkumini o'tish metodikasi) 2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish	Topishmoq. Pak-pakana bo'yi bor	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga

(5 daqiqa)	Etti qavat to'ni bor. (<i>Piyoz</i>) 1–topshiriq. Topishmoqni toping. Uning javobini matndagi qaysi so'zlar asosida topganingizni izohlab bering. Bugungi mavzu nima haqida ekan? Sonning fikr ifodasidagi ahamiyatini ayting. 2–topshiriq. Boshlang'ich sinflarda son so'z turkumi yuzasidan o'quvchilarda qanday bilimlar hosil qilinishini tarmoqlash usulida ifodalang. Har bir kalit so'zni izohlang.	talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 1–topshiriq. 1. 2-sinfda «Shaxs va narsaning miqdorini bildirgan so'zlar» mavzuni o'rganish darsi fragmentini yoriting. 2. «Shaxs va narsaning miqdorini bildirgan so'zlar» mavzusini mustahkamlashda darslik materialari ustida ishlash bo'yicha metodik tavsiyalaringizni ayting. 3. Kuzatilgan dars fragmentlarini tahlil qiling va tavsiyalaringizni ayting. 2–topshiriq.	

	3-sinfda «Son – soʻz turkumi» mavzusini oʻrganish darsi fragmentini yoriting. 3-sinfda «Sonning maʼno turlari» mavzusini oʻrganish darsini ilgʻor pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish namunasini koʻrsating. Kuzatilgan dars fragmentini tahlil qiling va tavsiyalaringizni ayting. 3–topshiriq. 4-sinfda son turkumini oʻrganish boʻyicha umumlashtiruvchi-takrorlash darsi namunasini yoriting. Sonning imlosini oʻrgatishda oʻtkaziladigan diktant uchun tanlangan matnlaringiz ustida ishlash usulini yoriting. 4–topshiriq. Darslik materiallari ustida ishlash. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Maqsad: Talabalarining sonni oʻtish boʻyicha izlanishga undash. Inert usuli. Talabalarining sonni oʻtish boʻyicha qoʻllangan metod va usullari boʻyicha fikr-mulohazalarini eshitish. Amaliy mashgʻulot boʻyicha talabalar fikrini aniqlash va darsga yakun yasash. Talabalarining toʻplagan ballarini eʼlon qilish.	

1-ilova

2-ilova

4-topshiriq. Son turkumini sinf bo'yicha rejalashtirish jadvalingizni doskaga qo'ying. Guruhlar bir-birining rejasidagi kamchiliklarni aniqlaydi va izohlab beradi.

5-topshiriq. «Lahzada aql charhi» o'yini. Konvertida berilgan savollarni kichik guruhlar bo'lib oladilar va javobini aytadi.

1-guruh uchun savol va topshiriqlar.

1. Sonni o'rganishning tayyorlov davri maqsadi va ish turlarini ayting.

2. Son atamasi bilan tanishtirishda o'quvchilarning qaysi bilimlariga asoslaniladi?

3. Sonning ma'no turlarini qaysi metodlarda o'rgatishni samarali deb hisoblaysiz?

4. Sonni o'tishda qanday leksik mashqlar uyushtiriladi?

2-guruh uchun savol va topshiriqlar.

1. Sonni o'rganishning birinchi bosqichi maqsadi va vazifalarini ayting.

2. Tartib sonni hosil qiluvchi qo'shimchalarni o'rgatishda qaysi usuldan foydalanasiz?

3. Sonning imlosini qaysi usulda tushuntirasiz.

4. Sonni mustahkamlashda qaysi imloviy mashqlardan foydalaniladi?

2-ilova

Darslik materiallari ustida ishlash.

321-mashq. Matnni o'qing. So'roqlar yordamida sonlarni toping.

Hisobchi. 6, 8 va 10 yosh atrofidagi 3 bolakay baliq oviga chiqishdi. Qarmoqni suvga tashladilar, chelakni suvdan 30 qadam nariga qo'yishdi. Tutgan baliqlarini chelakka olib borib solishdi. - Qancha baliq tutdik? - so'radi katta bola. Menimcha, 50 ta baliq tutdik, - dedi o'rtanchasi. Kenja bolani baliqni sanab kelishga yuborishdi. Kenjatoy bor-yo'g'i 20 gacha sanashni bilardi. (*Serik Boyto'qaevdan*).

Sonlarni o'zi bog'langan ot bilan birga ko'chiring. Raqamlarni harfiy ifodalar bilan yozing.

323-mashq. CHiziqchalar o'rniga sanalarni qo'yib matnni qayta o'qing. Qaysi birida matn mazmuni to'liq ifodalangan.

..... - yil ..... sentabr – Mustaqillik kuni.

..... yil ..... noyabrda Davlat bayrog'i haqidagi qonun tasdiqlandi.

.....-yil ..... yilda O'zbekiston Respublikasi Davlat gerbi haqidagi qonun qabul qilindi.

..... yil ..... dekabrda O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi qabul qilindi. ....-yil .....-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Davlat madhiyasi qabul qilindi.

Sanalarni qo'yib, matnni ko'chiring. Nechanchi, so'rog'iga javob bo'lgan so'zlarni ayting.

329-mashq. She'riy masalani o'qing. Yoddan yozing. Sonlarni harflar bilan ifodalang.

Bog'da o'sar 10 ta nok,
5 ta olma, 5 ta tok .
Ekdik 15 ta olxo'ri,
Qancha bo'ladi bari?

Hammasi neta daraxt bo'ladi ? Sonlar qaysi so'z turkumiga bog'lanib kelgan va narsalarning nimasini bildiriyapti?

335-mashq. Matnni o'qing. CHiziqchalar o'niga qancha? nechta? nechanchi? so'roqlariga javob bo'lgan so'zlarni qo'yib ko'chiring.

Namuna. 15-maktab, ...

Biz .... sinfda o'qiyimiz. Sinfimiz keng va yorug'. Sinfimizda ... parda, ... stol va ... ta stul bor. Sinfimizning buxagida ..... kitob javoni bor. Bujavonda kitob, daftar, ruchka va boshqa o'quv qurollari saqlanadi. Har partada ..... bola o'tiradi. Men o'rtog'im Xabibulla bilan ..... partada o'tiraman. Biz sinfimizni doim ozoda tutamiz.

Xabibulla so'zi o'rniga partadoshingizning nomini qo'yib yozing. Tartib bildirgan sonlar raqam bilan yozing. Raqamlardan so'ng chiziqcha qo'yishni unutmang.

322-mashq. O'qing. Sonlarni so'roqlar yordamida aniqlang, ularni o'zi bog'langan so'z bilan ko'chiring.

Italiyalik oshpazlar ulkan tort yaratishibdi. U dunyodagi eng katta tort sifatida «Gennis rekordlari» kitobiga kiritilgan. Tortning uzunligi 2 km – u 396 metr. Uni tayyorlash uchun 500 kilogramm sariyog', 900 kg shakar, 500 kg olxo'ri murobbosi, 14 000 ta tuxum ishlatilgan. Ulkan tortni tayyorlash 200 kishi ter to'kkan.

325-mashq. Ertakni o'qing. So'roqlari yordamida sonlarni toping.

Qadimda yurtimizga yog'iyalar hujum qilib, bo'yi arava g'ildiragidan baland yigitlarni o'ldirar ekanlar. SHunday kunlarning birida aravaso'zning oldiga bir kishi kelib - usta, mening 11 ta bolam bor. Kichigim 14 yoshga to'ldi. Xalqimizda bunday farzandlar soni son-sanoqsiz ... yov odamlarni bilan o'lehaydi. Farmon bering, yurt aravalarining g'ildiragini 2 hissaga kattalashtiraylak. Usta rozi bo'libdi. Yurtda omon qolgan o'smirlar 2-3 yilda voyaga yetibdilar. Ular vatanni dushmandan ozod qilibdilar.

Sonlarni o'zi bog'langan so'z bilan birga ko'chiring. Raqamlarni harfiy ifoda bilan yozing.

330-mashq. Maqollarni o'qing ma'nosini tushuntiring.

1. So'zdan so'zning farqi bor, 32 narxi bor **2.** 1 yil tut ekan kishi 100 yil gavhar teradi. **3.** Tovuq 7 xazinaning biri. **4.** Yerdan ayrilgan 7 yil yig'lar, elidan ayrilgan o'lguncha yig'lar.

Maqollarni ko'chiring. Raqamlarni harfiy ifoda bilan yozing. Maqqollarda sonning qaysi turi berilgan?

337-mashq. CHiziqchalar o'rniga kerakli so'zlarni qo'yib matnni ko'chiring. Qo'ygan so'zlaringizning turkumini aniqlang.

Men ....ko'chasidagi .....-uyda turaman. - maktabning ..... - sinfida o'qiyman. Onam -..... Otam - .....Opam (akam) ..... sinf o'quvchisi. Kichik ukam (singlim) ...bolalar bog'chasida tarbiyalanadi.

3-ilova

6. O'quvchilarning son haqidagi bilimlarini mustahkamlash bo'yicha ta'limiy o'yinlar. («Domino», «Zinama-zina» kabi), ko'rgazmali jadvallar ishlab chiqing.

7. Topshiriqlar bo'yicha talabalar taqdimoti.

4-ilova

1. Son yuzasidan o'quvchilar bilimini aniqlash uchun nazorat topshiriqlari ishlab chiqing (test, tarqatma material, savollar).

2. Topshiriqlar bo'yicha talabalar taqdimoti.

12-topshiriq..Sonni o'rgatish bo'yicha kompyuter dasturi ishlab chiqish.

MAVZU	Kishilik olmoshlarini o'rganish darsi reja-konspektini tuzish

Amaliy mashg'ulotning o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Ma'ruza rejasi	• Kishilik olmoshlarini o'tish metodikasi bo'yicha nazariy savol-javob. • Kishilik olmoshlarini o'rganish bo'yicha taqvim-reja taqdimoti. • Mavzu yuzasidan dars fragmentlarini kuzatish va tahlil qilish. • Ta'limiy vositalar va darslik materiallari ustida ishlash. Talabalar faoliyatini baholash
O'quv mashg'ulotning maqsadi	4. Talabalarning kishilik olmoshlarini o'tish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. 5. Kishilik olmoshlarini o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talablarini anglashlariga erishish. 6. Kishilik olmoshlarimini o'rgatishda metodik adabiyotlar va darsliklar ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.
O'qituvchining maqsadi va vazifasi: 1. Talabalarni dastur asosida kishilik olmoshlari uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim reja tuza olishga,	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. 4-sinfda kishilik olmoshlarini o'tish bo'yicha ona tili dasturi

kishilik olmoshlarining kelishiklar bilan turlanishini o'tish metodlarini to'g'ri tanlay bilishga, mustahkamlovchi mashq materiallari ustida ishlash usullarini o'rgatish. 2.Mavzu yuzasidan talabalarga topshiriqlar tizimini ishlab chiqish. 3.Mavzu yuzasidan metodik adabiyotlar va darsliklar ro'yxatini tuzish. 4.Darsda foydalanish uchun darslikka qo'shimcha test, diktant, krossvord, ta'limiy o'yinlar, ko'rgazmali qurollar ishlab chiqish bo'yicha maslahatlar mazmunini tayyorlash. 5.Talabalarga pedagogik texnologiyalar asosidagi dars namunasini ko'rsatish.		talablarini bilib olish. 2. 4-sinf ona tili dasturi va «Ona tili» darsligidagi mavzuga oid materiallar asosida taqvim-reja tuzish ko'nikmalarini egallash. 3. Mavzuga doir metodik adabiyotlardagi tavsiyalarni, ko'rsatmalarni egallab, amalda ulardan foydalanish. 4. Kishilik olmoshlarini o'tish darslari ishlarini ilg'or pedagogik texnologiyalar asosida ishlab chiqishni egallash. 5. Darslik materiallari ustida ishlash usullarini egallash. 6.Kishilik olmoshlari yuzasidan o'quvchilarda hosil qilinadigan bilim, ko'nikma va malakalarni yoritib berish. 7.Mavzu yuzasidan yozgan dars ishlanmalarini amaliy yoritib berish. 8.Mavzu yuzasidan tayyorlagan ta'limiy vositalarining samaradorligini amalda qo'llab ko'rsatish.	
Ta'lim metodi va texnikasi		Qadamba-qadam metodi, suhbat, mustaqil ishi, tarmoqlash, amaliy ish metodi	
Ta'lim vositasi		Ona tili darsliklari (1-4-sinf), 1-4-sinflar ona tili darsliklari (metodik qo'llanma), jadval.	
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba	
1-bosqich. Kirish. (5 daqiqa)	1.Ma'ruza mavzusini (Kishilik olmoshlarini o'rganish darsi reja-konspektini tuzish) 2. Ma'ruza maqsadini 3.Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.	

2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	Kichik guruhlarni tashkil qilish. 1. Nazariy savol-javob. Har bir guruh uchun tayyorlangan savol-topshiriqlar konvertlarda beriladi. 1-guruh uchun. • 4-sinfda kishilik olmoshlarining qaysi xususiyatlari o'rganiladi? • Metodik adabiyotlarda kishilik olmoshlarini o'rganish uchun qaysi metodlar tavsiya etilgan? 2-guruh uchun. Kishilik olmoshlarini o'rganish bo'yicha dastur mazmuni va talablarini ayting. Kishilik olmoshlarini o'rganishning amaliy ahamiyatlarini tarmoqlash usulida misollar bilan ifodalang.	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa • «Kishilik olmoshlarining birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusi qaysi sinfda o'rganilishini aniqlang va ularni o'rganish taqvim rejasini tuzing. • Kishilik olmoshlarini o'rganish metodlari va izchilligini aniqlang. • Kishilik olmoshlarining kelishiklar bilan qo'llanishi mavzusini o'rganish	

	bo'yicha darslik materiallarini tahlil qiling. • Kishilik olmoshlari o'rganiladigan darsning mustahkamlash qismiga qo'shimcha o'quv materiallari: ko'rgazmali qurollar, jadval, rasm, test, krossvordlar tayyorlang. • Kishilik olmoshlarining kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishi mavzusini o'rganish darslarining maqsadini belgilang. 6.Kishilik olmoshlarini va ularning kelishiklar bilan qo'llanishi mavzusini o'rganish va mustahkamlash darsi ishlanmasini yozing. 7.Kishilik olmoshlarining taqvim-rejasi taqdimoti. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Maqsad: Talabalarining kishilik olmoshlarini o'tish bo'yicha izlanishga undash. Inert usuli. Talabalarining kishilik olmoshlarini o'tish bo'yicha qo'llangan metod va usullari bo'yicha fikr-mulohazalarini eshitish. Amaliy mashg'ulot bo'yicha talabalar fikrini aniqlash va dasrga yakun yasash. Talabalarining to'plagan ballarini e'lon qilish.	

Amaliy mashg'ulot mazmuni

1. Kishilik olmoshlarining taqvim-rejasi taqdimoti. Har bir guruh o'zining tuzgan taqvim rejasini izohlab himoya qiladi.

2. Dars fragmentlari namoyish. Har bir guruh bittada dars fragmentini (yangi mavzuni o'rganishga tayyorlanadigan tushuntiriladigan va mustahkamlanadigan)

Darslarning fragment muayyan izchillikda tashkil etishda 1-guruh o'quvchilari yangi mavzuga tayyorlansa, 2-guruh vakili yangi mavzuni o'tadi, 3-guruh vakili uni mustahkamlaydi va hokazo.

3. Kuzatilgan dars fragmentlarini tahlil qilish (Darsni tahlil qilish tartibi bilan seminar mashg'ulotida tanishilgan). Tahlilda 1-sining ishini, 2-, 2-ning ishini 3-si qanday ulab ketish mahoratini alohida e'tibor beriladi.

4. Darslik materiallari, ya'ni mustahkamlovchi mashqlar ustida ishlash usullarini ishlab chiqish. Har bir guruh bitta mashq tanlaydi va undagi topshiriqni ishlash yo'lini ko'rsatadi, mashqni o'qituvchi tavsiya qilish ham mumkin.

Masalan, kishilik olmoshlari bo'yicha o'quvchilar bilimini mustahkamlashda qo'llanadigan quyidagi mashqlar tavsiya qilinishi mumkin: 360-, 364-, 369-, 370-mashqlar.

5. Kishilik olmoshlarini o'rganish bo'yicha ta'limiy o'yinlar namoyishi.

6. Kishilik olmoshlarini o'tishda foydalaniladigan ko'rgazmalar tanlovi.

7. Kishilik olmoshlari yuzasidan o'quvchilar bilimini nazorat qilish usullarini yoritish (test, diktant, bayon, insho kabi).

8. Talabalarning amaliy mashg'ulot haqidagi taassurotlarini eshitish. Inset jadvali asosida.

9. Talabalarning (guruhlarning) to'plagan ballarini e'lon qilish, keyingi amaliy mashg'ulot uchun topshiriq berish.

Лаҳзада ақл чархи

- 4-синфда кишилик олмошларининг қайси хусусиятлари ўрганилади?
- Методик адабиётларда кишилик олмошларини ўрганиш учун қайси методлар tavsiya этилган?
- Кишилик олмошларини ўрганиш бўйича дастур мазмуни ва талабларини айтинг.
- Кишилик олмошларини ўргатиш жараёнида ўқувчиларда ҳосил қилинадиган билим ва кўникмаларни айтинг.
- Кишилик олмошларини ўрганишнинг амалий аҳамиятларини тармоқлаш усулида мисоллар билан ифодаланг.
- Кишилик олмошларнинг келишиклар билан турланиши қай тарзда ўргатилади?
- Кишилик олмошлари имлоси ва талаффузи устида ишлаш усулларини айтинг.

Мавзу юзасидан дарс фрагментларини
кузатиш ва таҳлил қилиш.

1. Кишилиқ олмошлари туркуми билан таништириш дарси.
2. Кишилиқ олмошлари мавзусини тушунтиришда қўлланиладиган машқ турлари.
3. Кишилиқ олмошларининг турланиши билан таништириш дарсида қўлланиладиган методлар.
4. Кишилиқ олмошлари келишиқ қўшимчаларни олганда ўзакдаги товуш ўзгариши юзасидан бажариладиган машқ турлари.
5. Кишилиқ олмошлари мавзуси юзасидан умумлаштирувчи дарсларни ташкил этиш.

Кишилиқ олмошлари юзасидан
ўқувчилар билимини назорат
қилиш усулларини ёритиш
(тест, диктант, баён, иншо каби).

amaliy mashg'ulot

MAVZU	Fe'l, bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'rganish darsini tashkil qilish

1.12. Amaliy mashg'ulotning o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot

Amaliy mashg'ulot rejasi	1. Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni, fe'l zamonlarini o'rganish bo'yicha nazariy savol-javob. 2. Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni, fe'l zamonlarini o'rganish bo'yicha ona tili dasturi tahlili. 3. "Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar", "«Fe'l zamonlari»ga oid mavzularning taqvim rejasi ustida ishlash. 4. "Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar", "«Fe'l zamonlari»ga oid mavzulardagi dars ishlanmalari taqdimoti. 5. Mavzuga doir ta'limiy vosita ustida ishlash. 6. Talabalar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	1. Talabalarni bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'tish bo'yicha metodik adabiyotlardagi tavsiyalarni amaliyotga tadbiiq etishga o'rgatish. 2. Darslikdagi mashqlar tizimi ustida amaliy ishlash ko'rikmalarini shakllantirish. 3. Fe'l bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'tishda o'quvchilarni faollashtiradigan ish turlarini ijod qilishga, ijodiy izlanishga yo'llash.
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarning bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlari haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2. Talabalarda "Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar", "«Fe'l zamonlari»ni o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3. Talabalarni boshlang'ich sinflarda bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'rganish izchilligi, dastur talablari, Shaxs-son kategoriyalarini o'rganish usullari, mashqlar tizimi bilan tanishtirish. 4. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Talabalarning bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'rganishning maqsad va vazifalarini. 2. Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'rganish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 3. Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.

asosida).		
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini (Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	1. Fe'l so'z turkumining leksik-grammatik xususiyatlarini ayting. 3. Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'rgatish bo'yicha nimalar berilgan? 4. Bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada?	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Amaliy mashg'uloti: 20 daqiqa 1. Bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'rganishni bo'yicha dastur mazmuni va talablarini o'rganing.	

	2.Bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'tish mavzu bo'yicha taqvim reja tuzing. 3.Fe'l bo'lishli- bo'lishsiz fe'llar,zamonlarini o'tish bo'yicha metodik adabiyotlarni o'rganing va nazariy savol-javob uchun savol-topshiriqlar tuzing. 4. Bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 5. Bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish. 6.Bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'tish darsi ishlanmasining taqdimotiga tayyorlaning. 7.Mavzu bo'yicha ta'limiy vositalar taqdimotiga tayyorlaning. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimni aniqlash. 2. Testlar tuzing va ularni guruhlarga almashtirib yeching.	

Ilova

1–topshiriq. Dars maqsadini to'g'ri belgilanganligi «Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar» mavzusini o'tish darslarining maqsadi nimalardan iborat bo'lishini yoriting.

2–topshiriq. Darsning «Bo’lishli va bo’lishsiz fe’llar» mavzusini tushuntirish qismini yoriting.

3–topshiriq. «Bo’lishli va bo’lishsiz fe’llar» ning o’rgatish darsining mustahkamlashda darslik bilan ishlash qismini yoriting.

4–topshiriq. «Bo’lishli va bo’lishsiz fe’llarni o’rgatish» darsining mustahkamlash qismida qo’llanadigan ta’limiy o’yinlarni tashkil eting.

5–topshiriq. «Bo’lishli va bo’lishsiz fe’llarni o’rgatish» mavzusini mustahkamlashda test topshiriqlari ustida ishlash metodikasini ochib bering.

6–topshiriq. «Bo’lishli va bo’lishsiz fe’llar» ni mavzusida o’rganish tarqatma materiallar bilan ishlash usulini yoritish.

7–topshiriq. Ta’limiy diktantdan foydalanish usulini yoritib bering.

8–topshiriq. Darsni umumlashtirish va xulosalash qismini ochib bering.

9–topshiriq. O’quvchilar bilimini qanday baholash. O’quvchining keyingi darsga qiziqishlarini oshiradi? SHuni hikoyalab bering. Kuzatishlar bo’yicha talabalarning mulohazalarini eshitish va ishtirok etgan talabalarni baholash.

10–topshiriq. Darsning to’liq namunasini kuzatish.

2-ilova

Savollari asosida suhbat o’tkazadilar. Savol taxminan quyidagicha bo’ladi:

Fe’l zamonlarini o’rganishga necha soat ajratilgan?

2. Fe’l zamonlari haqida tushuncha qay tarzda, qaysi usulda hosil qilinadi?
3. O’tgan zamon fe’li ko’shimchasining imlosi ustida qanday ishlar tashkil etiladi?
4. Fe’l zamonlarini o’rganishga o’quvchilar qanday tayyorlab boriladi?
5. Fe’l zamonlari yuzasidan o’quvchilarda qaysi bilimlar hosil qilinadi?
6. Fe’l zamonlari asosida qanday ko’nikma va malakalar shakllantiriladi?
7. Fe’l zamonlarini tushuntirishda qanday til birliklaridan foydalanishni ma’qul deb hisoblaysiz?
8. Fe’l zamonlarini o’rgatish bo’yicha qaysi metodik adabiyotlardagi tavsiyalarni ma’qullaysiz?

3-ilova

Taqvim rejalarni tuzishga qo’yiladigan talablar haqida suhbat.

«Eng yaxshi taqvim reja» konkursi. Har bir talaba o’zining rejasining ijobiy tomonlarini izohlab o’qiydi.

4-ilova

«Ilg’or pedagogik texnologiya asosidagi eng yaxshi dars ishlanmasi» konkursi.

5-ilova

Dars ishlanmalari mazmunini amaliy ijro etib beradilar.

6-ilova

«Eng yaxshi tahlilchi» tanlovi, o’tilgan darslarning tahlilida salmoqli fikrlari bilan ko’p qatnashgan talabalarning nomzodini talabalarni o’zlari ko’rsatadilar.

7-ilova

«Eng yaxshi taqrizchi» tanlovi darslikdagi «Fe'l zamonlari» mavzu berilgan bo'linga va «4-sinfda ona tili darslari» metodik qo'llanmasidagi shu mavzuga berilgan ko'rsatmalarga taqriz yozadilar. Buni 5 daqiqa ichida bajarishlari aytiladi.

8-ilova

Ijodiy ishlar. Ta'limiy vositalar yaratish va ular ustida ishlash bo'yicha talabalarning ijodiy ishlari taqdimoti.

9-ilova

Barcha tanlov shartlarida faol qatnashgan talabalar «Eng yaxshi ishtirokchi» deb e'lon qilinadi.

3 Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar bo'yicha amaliy mashg'ulot mazmuni yuzasidan ko'rsatmalar

4 1. Talabalarni dastur talablari asosida bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni o'rganish uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim reja tuza olishga, bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni o'tish metodlarini tanlay bilishga, mashqlar tizimini ishlab chiqishga, mashqlar uchun til hodisalarini tanlay bilishga o'rganish.

O'qituvchining mashg'ulotdan oldingi vazifasi.

Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni o'tish bo'yicha talabalarga savol va topshiriqlar tizimini ishlab chiqish va talabalarga berish.

Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni o'rgatish bo'yicha metodik adabiyotlar ro'yxatini tuzish.

Mavzuni mustahkamlash uchun test, krossvord, diktant, ta'limiy o'yinlar, ko'zgzamali qurollar tayyorlash.

Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni o'rganish dars ishlanmasini tayyorlash bo'yicha maslahatlar berish.

amaliy mashg'ulot

MAVZU	“Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslinishi“, “Fe'l yasovchi qo'shimchalar“ mavzusini o'rganish darsini tashkil qilish

Amaliy mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslinishini o'rganish bo'yicha nazariy savol-javob. 2. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslinishini o'rganish bo'yicha ona tili dasturi tahlili.

	3 Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslinishi mavzusining taqvim rejasi ustida ishlash. 4 Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslinishini va fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganish mavzusidagi dars ishlanmalari taqdimoti. 5.Mavzuga doir ta'limiy vosita ustida ishlash. 6.Talabalar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	1.Talabalarni fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslinishini, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'tish bo'yicha metodik adabiyotlardagi tavsiyalarni amaliyotga tadbiiq etishga o'rgatish. 2.Darslikdagi mashqlar tizimi ustida amaliy ishlash ko'rikmalarini shakllantirish. 3. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslinishini, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'tishda o'quvchilarni faollashtiradigan ish turlarini ijod qilishga, ijodiy izlanishga yo'llash.
O'qituvchining vazifasi: 1.Talabalarining fe'l Shaxs-son qo'shimchalari, fe'l yasovchi qo'shimchalarni haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2.Talabalarda fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3.Talabalarni boshlang'ich sinflarda fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganish izchilligi, dastur talablari, Shaxs-son kategoriyalarini, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganish usullari, mashqlar tizimi bilan tanishtirish.	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1.Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganishning maqsad va vazifalarini. 2. Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 3. Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishi va fe'l yasovchi qo'shimchalar o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.

4.Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).		
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Amaliy mashg'ulot mavzusini (Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3.Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	1.Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra fe'lning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rgatish bo'yicha nimalar berilgan? 4. Fe'lning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini , fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada? 5. Fe'lning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini , fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rganishda qaysi metodlarni samarali deb	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	hisoblaysiz?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Amaliy: 20 daqiqa 1 Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishi, fe'l yasovchi qo'shimchalar qaysi sinfda o'rganiladi va mavzu bo'yicha dastur mazmuni va talablarini o'rganing. 2. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishi, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'tish mavzu bo'yicha taqvim reja tuzing. 3. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishi, fe'l yasovchi qo'shimchalar o'tish bo'yicha metodik adabiyotlarni o'rganing va nazariy savol-javob uchun savol-topshiriqlar tuzing. 4. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 5. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishini, fe'l yasovchi qo'shimchalarni o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish. 6. Fe'ning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishi, fe'l yasovchi qo'shimchalar o'tish darsi	

	ishlanmasini yozing. 7.Mavzu bo'yicha ta'limiy vositalar yarating. Uning mahokamasi: 10 daqiq 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.Blits texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimini aniqlash 2. Insert jadvalini to'ldirish.	

1-ilova

1-topshiriq. Talabalarga savol-topshiriqlar yozilgan kartochkalar tarqatish.

Savol-topshiriqlar.

Shaxs-son qo'shimchalarini tushuntirishning qulay metodi qaysi?

Fe'llarda Shaxs-son qo'shimchalari ustida qanday izchillikda ishlanadi?

Fe'llarda Shaxs-son qo'shimchalarining o'rganilishi qanday uslubiy xatoning oldini oalid?

Savol-topshiriqlarni mukammal aniq va tez bajargan talaba ball oladi.

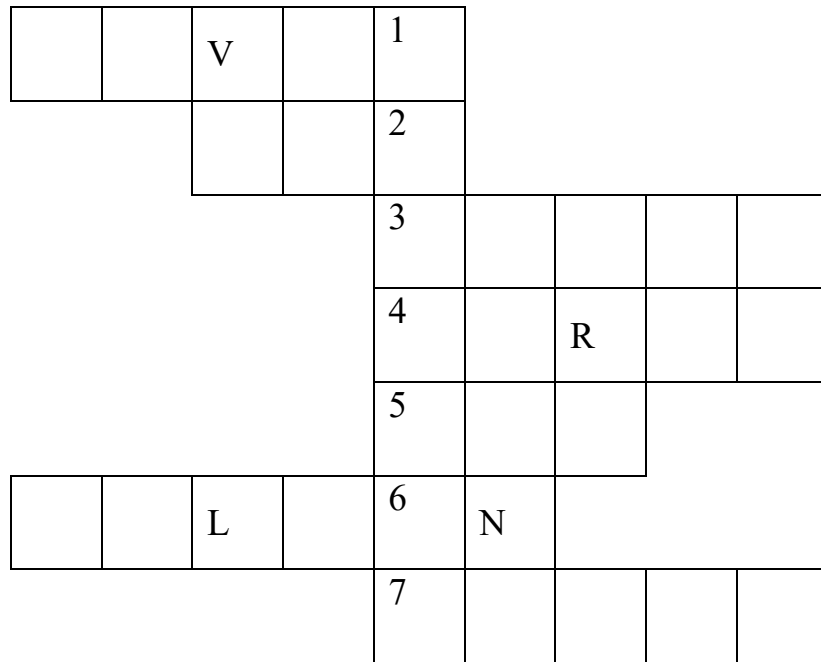
Namuna. Quyidagi «So'zsiz jadval» ni to'ldiring.

Namuna

Shaxslar	Sonlar	
	Birlik	Ko'plik
I	O'qidim	O'qidik
II	O'qiding	O'qidingiz
III	O'qidi	O'qidilar

Har bir guruhlarga krossvord tarqatish.

So'z turkumlardan biri.

Mo''tabar zot.

Boshi o'xshar taroqqa.

Dumi o'xshar o'roqqa (*topishmoq*).

Qo'y – echki podasi (*so'zning ma'nosi*).

Ko'plik qo'shimchasi.

Bolalar jurnil.

Milli cholg'u asboblardan biri.

Ushbu krossvordni 1 daqiqada yechish.

Fe'llar Shaxs-son qo'shimchalariga xos xususiyatni tarmoqlash usulidan yoriting.

Namuna

2-topshiriq. Fe'llarda Shaxs-son qo'shimchalari yuzasidan o'quvchi bilimni mustahkamlashda qanday qo'shimcha ta'limiy vositalardan foydalanasiz? Amaliy ko'rsatib bering.

3-topshiriq. Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishi mavzusidagi dars fragmentlarini amaliy ko'rsating.

- yangi mavzuni tushuntirish (uchala guruhdan bittadan talaba chiqib amaliy ko'rsatadi);

- fe'llarda Shaxs-son qo'shimchalarining gapda so'zlarni bir-biriga bog'lanishdagi vazifasini tushuntirish dars fragmentini yoritish.

4-topshiriq. Kuzatilgan dars fragmentlari tahlili.

Tahlil uchun metodik tavsiyalar.

- o'quv materialining to'g'ri tanlanganligi;
- metodning samaradorligini o'quvchilar faolligini oshirishdagi o'rni;
- ko'rgazmalilik, ta'limiy vositalardan o'rinli va unumli foydalanish;
- o'quvchilarni mustaqil izlanishiga undalganligi va ular uchun sharoitning yaratilish;

- xulosalarning aniqligi va asoslanganligi;
- leksik va imloviy mashqlarning tashkil etilishi;
- o'qituvchining nutqi aniqligi va izchilligi.

5-topshiriq. Darslik materiallari ustida ishlash usullarini ochib bering.

384-mashq. Ajratib ko'rsatilgan fe'llarga so'roq bering.

388-392-397-mashqlar. Nuqtalar o'rniga Shaxs-son qo'shimchalardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chirish.

6-topshiriq. Guruhlar bir-biriingizning darsdagi faoliyatingizni izohlang.

- bir-biringizdan nimalarni o'rgandingiz?
- dars oldiga qo'yilgan maqsadga erishilmaganlik darajasi va o'qituvchi faoliyatini izohlang;
- guruhning va guruhdagi faol talabalarni baholang va izohlang;

amaliy mashg'ulot

1- MAVZU	Gap va uning turlarini o'rganish darslarini tashkil etish

1.12. Amaliy mashg'ulotning o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	Mashg'ulotni tashkil etish. Talabalarda mavzu ustida ishlashga rag'bat uyg'otish. Talabalarning gap, gapning turlari fikr-mulohazalarini, tayyorlagan axborotlarini tinglash. Mashg'ulot davomida amalga oshirilgan metodik faoliyatlar

	muhokamasini tashkil etish. Mashg'ulotni yakunlash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	1. Talabalarning «Gap mavzusini o'tish. Gap ustida ishlash» mavzusidagi ma'ruzada egallangan nazariy bilimlarini aniqlash va mustahkamlash. 2. Gap ustida ishlash bo'yicha metodik adabiyotlardan berilgan ma'lumotlar bilan tanishtirish. 3. Talabalarni dastur asosida boshlang'ich sinflarida sintaktik elementlar ustida ishlashni o'rganish uchun ajratilgan soatlar bo'yicha taqvim-reja tuza olishga, gap, darak gap, buyruq gap haqida tushuncha hosil qilish metodlarini talay bilishga, mashqlar tizimini ishlab chiqishga, uchun til hodisalarini tanlay bilishga o'rganish. 4. Talabalarni gap mavzusini o'tish bo'yicha maktab amaliyotiga tayyorlash.
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarning bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlari haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2. Talabalarda "Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar", "«Fe'l zamonlari»ni o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3. Talabalarni boshlang'ich sinflarda bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlarini o'rganish izchilligi, dastur talablari, Shaxs-son kategoriyalarini o'rganish usullari, mashqlar tizimi bilan tanishtirish. 4. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Gap ustida ishlash yuzasidan o'rganilgan dastur talabali va metodik adabiyotlar yuzasidan savollarga javob berish. 2. Gap, gapning ma'no turlari bo'yicha ishlab chiqqan metodik tavsiyalarini, ta'limiy xarakterdagi mashqlarni dars jarayonida yoritib berish. 3. 3-4-sinflarda gap, darak gap, buyruq gap mavzusini o'tishga tayyorlanishi. 4. Pedagogik texnologiya asosida dastur ishlanmasini yaratish 5. Guruhdagi o'rtoqlarining fikr-mulohazalarini tinglash, ularga munosabat bildirish.
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat, muammoli izlanish,

	mustaqil ish metodi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi	Proektor	
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini (Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	1. «Lahzada aql charxi» o'yini tashkil etiladi. Har guruhga savollar yozilgan kartochkalar konvertga solib beriladi. Talabalardan savollarga tezlik bilan tayyorgarliksiz javob berishlari talab qilinadi. 2.Gap. Darak gap. Buyruq gaplarini boshlang'ich sinflarda o'rganish izchilligini aniqlash. 3.Gap. Darak gap. Buyruq gap mavzularini soatlarga bo'lib chiqish. 4.Yangi mavzu o'rganiladigan, dars mustahkamlanadigan dars fragmentlarini tayyorlang. 5.Qo'shimcha o'quv materiallari, ko'rgazmali qurol: jadval, rasm, test kabilar tayyorlang.	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Seminar mashg'uloti: 20 daqiqa 1.Gap ustida ishlash bo'yicha 1-2-sinflar va 3-4 sinf ona tili dasturining va talabalarini o'rganing. 2.Gap, gapning turlari bo'yicha metodist professor Q.Qosimova, T.Ashrapovalarning metodik qarashlarini o'rganing. 3.Gaplarning qo'llanilishi va ular ustida ishlash bo'yicha 1-sinf, 2-sinf, 3-sinf, 4-sinfda ona tili darslari metodik qo'llanmasidagi tavsiyalarni o'rganing, ularga munosabatingizni bildiring. 4.Gap, gapning turlarini o'rganish darslari texnologiyasini yaratish. 5.Darsda foydalanish uchun qo'shimcha ta'limiy vositalar tayyorlang. (krossvord, rebus ...) 6.Gap mavzusini o'tish, gap ustida ishlash darslari ishlanmasini yozing. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	2. Testlar tuzing va ularni guruhlaro almashtirib yeching.	

1-ilova

Tashkiliy qism.Talabalar 3 guruhga ajratiladi, ekspert guruhi (3 talabadan iborat) tuziladi. Ular talabalar bilimi, faoliyatini baholab boradi. Talabalarning javobini izohlab, to'ldirib turadi.

Mashg'ulotning borishi.1. «Lahzada aql charxi» o'yini tashkil etiladi. Har guruhga savollar yozilgan kartochkalar konvertga solib beriladi. Talabalardan savollarga tezlik bilan tayyorgarliksiz javob berishlari talab qilinadi.

1-guruh uchun savol va topshiriqlar.

- 1-2 sinf ona tili dasturida gaplarni o'rganish bo'yicha o'quvchilar bilimiga qanday talablar qo'yilgan?

- oliy o'quv yurtlari uchun nashr qilingan «Ona tili metodikasi» darsligida gaplarning xususiyatlarini o'rgatish bo'yicha qanday metodik tavsiyalar berilgan?

- 1-2 sinfda gaplar, gaplarning turlari mavzu ustida ishlashda o'quvchilarning qaysi bilimlariga asoslaniladi?

- darak gap so'roq, undov gaplarni qanday usulda tushuntirish yaxshi samara beradi?

2-guruh uchun savol topshiriqlar.

- professor qosimova «Gaplar matnlarda qo'llanishi va gaplar ustida ishlash» ni qaysi tartibdatushuntirish samarali deb hisoblaydi? Nima uchun?

- 3-sinf ona tili dasturida gap va ularning qaysi xususiyatlari o'rganiladi deyilgan?

- gap ustida ishlanganda va tushuntirganda qanday o'quv materialini tanlash maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz?

- darak gap, so'roq, undov gaplarni qanday usulda tushuntirish yaxshi samara beradi?

3-guruh uchun savol-topshiriqlar.

- 4 sinf ona tili dasturida gaplarni o'rganish bo'yicha o'quvchilar bilimiga qanday talab qo'yilgan?

- pedagogik bilim yurtlari talabalari uchun nashr qilingan «Ona tili metodikasi» darsligida gaplarning xususiyatlarini o'rgatish bo'yicha qanday metodik tavsiyalar berilgan?

- 4-sinfda gapning turlari mavzu ustida ishlashda o'quvchilarning qaysi bilimlariga asoslaniladi.

- gaplarni o'tish jarayonida qanday sintaktik bilimlar shakllantiriladi?

- gap va uning turlarini o'rganish jarayonida o'quvchilarda qanday amaliy ko'nikmalar shakllantiriladi?

2. Dars fragmentlarini kuzatish.

1-guruh uchun 1-topshiriq.

Gaplar, gapning xususiyatlari ustida ishlash dars fragmentini amaliy yoritib bering.

2-topshiriq. Darsning gap, gapning turlari mavzusini mustahkamlash fragmentini tashkil qilib bering.

3-topshiriq. Gap mavzusini o'tishda uyushtiriladigan grammatik o'yinlarni tashkil qilib bering.

2-guruh uchun 1-topshiriq.

Gap mavzusini o'rganish jarayonida mashqlarni bajarish usuli namunasini ko'rsating.

2-topshiriq. Gap mavzusini o'rganish jarayonida sintaktik hodisalar ustida ishlash (gapda so'zlarning bog'lanishi, gap bo'laklari) namunasini ko'rsating.

3-topshiriq. Gap mavzusini mustahkamlash darsida qilinadigan biror ish turini o'tkazish usulini yoriting.

3-guruh uchun ham shu xildagi topshiriqlar beriladi.

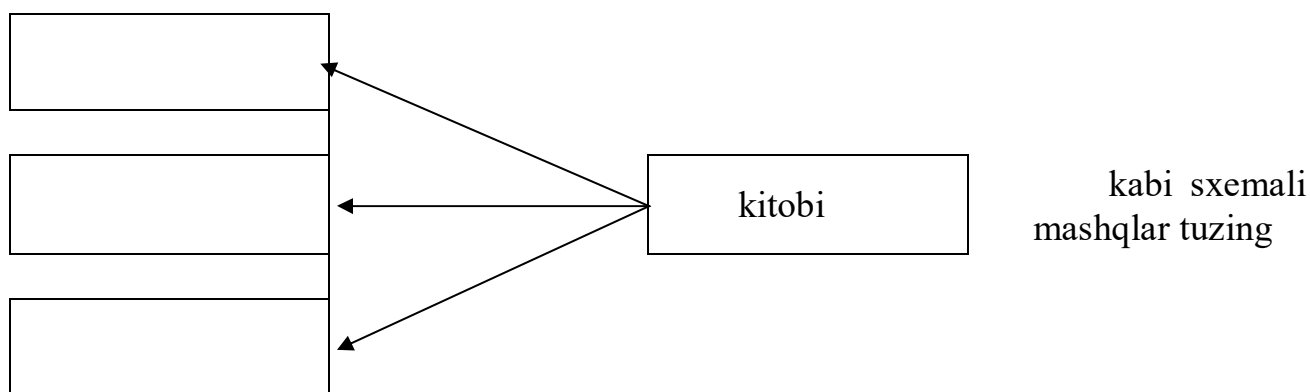
3. Kuzatiladigan dars fragmentlarini tahlil qilish.

4. Darslik materiallari ustida ishlash.

1-guruh uchun.

Darslikdagi (4-sinf).

3, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 15-mashqlarni bajarish usulini ochib bering,

2-guruh uchun.

Darslikdagi (4-sinf), 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 mashqlarni bajarish usulini yoritib bering.

Sxemali mashqlar tuzing.

Talabalar ijodiy ravishda tuzib kelgan ta'limiy o'yin, krossovr, testlar ustida ishlash.

Mashg'ulotda o'rganilganlar yuzasida talabalarning fikr-mulohazalarini eshitish.

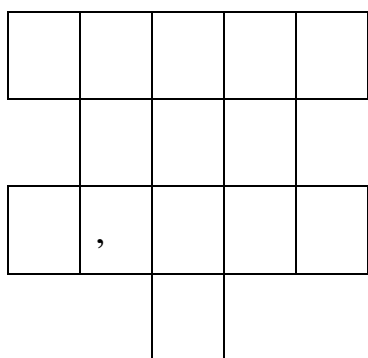
Ekspert guruhi qo'ygan ballarini e'lon qiladi. Darsning yutuq-kamchiliklarini izohlaydi.

2-ilova

2-ilova. Talabalar tayyorlab kelgan ta'limiy vositalar ustida ishlash.

Namuna. **rasm**

Rasmning orqasiga gap yoziladi. Rasm qismlariga bo'lingan holatda bo'ladi. Agar gap to'g'ri tuzilsa rasm butun va to'g'ri chiqadi.

So'zlardan tashkil topgan nutq birligi.

Biror fikrini ifodalash oxiriga nuqta

qo'yiladigan gap.

Oxiriga «?» belgisi qo'yiladigan gap.

Buyruq gapning oxiriga qo'yiladigan belgi.

3. Talabalar tuzgan rejalashtirish ustida ishlash.

4. Dars fragmentlarini kuzatish va tahlil qilish.

5. Darslik materiallari ustida ishlash usulini yoritish.

3-sinfda gap mavzusi (gap, darak gap, buyruq gap) yuzasidan mashqlar 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73 (gap).

Darak gap – 74, 76, 77, 78, 79-mashqlar.

So'roq gap – 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90-mashqlar.

Undov gap – 92, 93, 94, 95, 96, 98, 99-mashqlar.

4-sinfda gap mavzusini yuzasidan mashqlar 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18-mashqlar.

Bu mashqlarni talabalar bo'lib olib, o'rgatish usulini yoritib beradi.

MAVZU	Gapning bosh va ikkinchi darajali bo'laklarini o'rganish darslarini tashkil qilish

Amaliy mashg'ulotning o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1. Gap bo'laklarini o'rganish bo'yicha nazariy savol-javob. 2. Gap bo'laklarini o'rganish bo'yicha ona tili dasturi tahlili. 3. Gap bo'laklariniga oid mavzularning taqvim rejasi ustida ishlash. 4. Gap bo'laklariniga oid mavzulardagi dars ishlanmalari taqdimoti. 5. Mavzuga doir ta'limiy vosita ustida ishlash. 6. Talabalar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni dastur asosida boshlang'ich sinflarda sintaktik elementlari ustida ishlashni o'rganish uchun ajratilgan soatlar buyicha taqvim-reja tuza olishga, ega, kesim, undalma tushunchalarini hosil qilish metodlarini

	tanlay bilishga, mashqlar tizimini ishlab chiqishga til hodisalari bo'yicha o'yin mashqlar tanlay bilishiga o'rgatish.	
O'qituvchining vazifasi: 1.Gap bo'laklari ustida ishlash bo'yicha talabalarga savol va topshiriqlar tizimini ishlab chiqish va talabalarga berish. 2.Gap bo'laklari ustida ishlash bo'yicha metodik adabiyotlar ro'yxatini tuzish. 3. Gap bo'laklari mavzusini mustahkamlashda o'yin, test, krossvord, diktant, ta'limiy o'yinlar, ko'rgazmali qurollar tayyorlashni o'rgatish. 4.Ega kesim, undalma mavzularini o'rganish dars ishlanmasini tayyorlash bo'yicha maslahatlar berish. 4.Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1.1-4-sinflarda gap bo'laklarini o'rganish mavzusini o'tishga tayyor bo'lishi. 2.Talabalarning gap bo'laklari ustida ishlash bo'yicha metodik adabiyotlar ro'yxatini tuzib kelishi, mavzusini mustahkamlashda o'yin, test, krossvord, diktant, ta'limiy o'yinlar, ko'rgazmali qurollar tayyorlab kelishi. 3.Pedagogik texnologiya asosida dars ishlanmasini yaratish. 4.Amaliy mashg'ulotda faol ishtirok etish va ishlanmasini amaliy ijro etish.	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi	Proektor	
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini (Gapning bosh va ikkinchi darajali bo'laklarini o'rganish darslarini tashkil qilish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich		Muhokama uchun savol-

Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	1. Boshlang'ich sinflarda gap bo'laklarini o'rganishga qachon tayyorgarlik ko'riladi? 2. Boshlang'ich sinflarda gap bo'laklari nazariy jihatdan qaysi sinfda o'rganiladi? 4. Boshlang'ich sinflarda ega, kesim, undalmani o'rgatish qanday izchillikda olib boriladi? 5. Gapning grammatik asosi qaysi metodlarda o'rgatiladi? 6. 3-4-sinfda ega, kesim, undalmani o'rgatishda qanday ishoraviy ko'nikmalar hosil qilinadi?	topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Seminar mashg'uloti: 20 daqiqa 1. Gap bo'laklarini o'rganish izchilligini aniqlang. 2. Ega, kesim, undalmani o'rganish bo'yicha metodik adabiyotlarni tahlil qiling. 3. «Bosh bo'laklar (ega, kesim), "Ikkinchi darajali bo'laklar", "Undalma" mavzusini o'rganish bo'yicha dastur asosida darslik materiallarini soatlarga bo'lib chiqing. 4. Yangi mavzu o'rganiladigan, dars mustahkamlanadigan dars fragmentini tayyorlang. 5. Ko'rgazmali qo'shimcha o'quv	

	materiallari, ko'rgazmali qurol: jadval, rasm, test kabilarni tayyorlang. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1. Testlar tuzing va ularni guruhlaro almashtirib yeching.	

MAVZU	Uyushiq bo'lakli va undalmali gaplarni o'rganish darslarini tashkil qilish

Amaliy mashg'ulotning o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rganish bo'yicha nazariy savol-javob. 2. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rganish bo'yicha ona tili dasturi tahlili. 3. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rganish bo'yicha 4-sinf "Ona tili" darsligi tahlili. 4 Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarga oid mavzularning taqvim rejasi ustida ishlash. 4 Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rganishga oid mavzulardagi dars ishlanmalari taqdimoti. 5.Mavzuga doir ta'limiy vosita ustida ishlash. 6.Talabalar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	1.Talabalarni uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rganish bo'yicha metodik adabiyotlardagi

	tavsiyalarni amaliyotga tadbiq etishga o'rgatish. 2.Darslikdagi mashqlar tizimi ustida amaliy ishlash ko'nikmalarini shakllantirish. 3. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'tishda o'quvchilarni faollashtiradigan ish turlariyaratishga o'rgatish.	
O'qituvchining vazifasi: 1.Talabalarning uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2.Talabalarda "Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni »ni o'rganishning ahamiyati va ular ustida ishlash bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3.Talabalarni boshlang'ich sinflarda uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rganish izchilligi, usullari, dastur talablari, mashqlar tizimi bilan tanishtirish. 4.Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Talabalarning uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rganishning maqsad va vazifalarini. 2. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rganish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 3. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi	Proektor	
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini (Fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rganish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot	Eshitadi, yozadi, javob beradi.

	rejasini e'lon qilish.	
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	1. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarning grammatik xususiyatlarini ayting. 3. Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rgatish bo'yicha nimalar berilgan? 4. uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rganishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada?	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Seminar mashg'uloti: 20 daqiqa 1. uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rganishni bo'yicha dastur mazmuni va talablarini o'rganing. 2. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'tish bo'yicha taqvim reja tuzing. 3. Uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'tish bo'yicha metodik adabiyotlarni o'rganing va nazariy savol-javob uchun savol-topshiriqlar tuzing. 4. uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rgatishda qo'llanadigan mashqlarni namoyish qilish. 5. uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'rgatishda qo'llanadigan ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish	

	qilish. 6. uyushiq bo'lakli gaplar, undalmali gaplarni o'tish darsi ishlanmasining taqdimotiga tayyorlaning. 7. Mavzu bo'yicha ta'limiy vositalar taqdimotiga tayyorlaning. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1. Testlar tuzing va ularni guruhlaro almashtirib yeching.	

MAVZU	Orfografiya ustida ishlash darslarini tashkil etish

Amaliy mashg'ulotning o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1. Imloviy malakalarni shakllantirish metodikasi bo'yicha nazariy savol-javob. 2. Imloga o'rgatish bo'yicha ona tili dasturi tahlili. 3. Imloga o'rgatish bo'yicha dars ishlanmalari taqdimoti. 4. Mavzuga doir ta'limiy vosita ustida ishlash. 5. Talabalar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinf o'quvchilarida hosil qilinadigan imloviy malakalar, ular hosil qilishda grammatik mavzularga asoslanish, imloviy mashqlar va ularni tashkil etish usullarini amaliy qo'llashga o'rgatish.

O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarning imlo qoidalari va tamoyillari haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2. Talabalarda boshlang'ich sinf o'quvchilarida imloviy savodxonlikni shakllantirish bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3. Talabalarni boshlang'ich sinflarda imloga o'rgatish izchilligi, imloga o'rgatish shakllari, usullari, mashqlar tizimini amalda qo'llashga o'rgatish . 4. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).		O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Imloviy savodxonlikning ijtimoiy va ta'limiy ahamiyatini. 2. Nazoratning mazmuni, shakli va usullarini amalda qo'llay olishi
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Komp'yuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini (Orfografiya ustida ishlash darslarini tashkil etish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1. Qaysi tamoyillar asosida imlo qoidalari ishlab chiqiladi? 2. Imloviy malaka deganda nimani tushunasiz? 3. Boshlang'ich sinflarda	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	dastur talablariga ko'ra qaysi imloviy malakalar shakllantiriladi? 4. Imloviy malakalarni shakllantirishning ijtimoiy va ta'limiy ahamiyati nimada? 5. Qaysi grammatik mavzular imloviy malakalarni shakllantiradi? 6. O'quvchilarni imloga o'rgatishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot: 20 daqiqa K.Qosimovning "Ona tili o'qitish metodikasi" da imloga o'rgatish metod va usullari, mashqlari sistemasi haqida nima deyilgan? 2. Boshlang'ich sinflarda imloviy malakalar qanday mashqlar asosida shakllantiriladi? Ularga misollarga keltiring. 3. Otlarning birlik va ko'plikda, egalik va kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'qo'llanishini o'rgatishning eng maqbul usulini misollar bilan tushuntiring. 4. Otlarning son va egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda o'quvchilarda qanday imloviy ko'nikmalar hosil bo'ladi? Dars fragmentini namoyish qiling.	

	5. Fe'llarning bo'lishli-bo'lishsizligi, zamon va Shaxs-soni o'rganiladigan dars fragmentida imloga o'rgatishni yoritib bering. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1. Blitz texnologiyasi asosida mavzu yuzasidan talabalar bilimni aniqlash. 2. Testlar tuzing va ularni guruhlarga almashtirib yeching.	

MAVZU	Ona tilidan o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish darslarini tashkil qilish

Amaliy mashg'ulotning o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1. O'quvchilarning ona tilidan bilim, ko'nikma va malakalariga qo'yilgan DST va dastur talablari yuzasidan nazariy savol-javob. 2. O'quvchilarning ona tilidan bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish bo'yicha ona tili dasturi tahlili. 3. O'quvchilarning ona tilidan bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish bo'yicha dars ishlanmalari taqdimoti. 4. Mavzuga doir ta'limiy vosita ustida ishlash. 5. Talabalar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish shakllari va usullarini amaliy qo'llashga o'rgatish

O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarning nazorat shakllari haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2. Talabalarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish haqida umumiy tasavvur hosil qilish 3. Talabalarni boshlang'ich sinflarda o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish shakllari, usullari, mashqlar tizimi amalda qo'llashga o'rgatish 4. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).		O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Imloviy savodxonlikning ijtimoiy va ta'limiy ahamiyatini. 2. Nazoratning mazmuni, shakli va usullarini
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini (Ona tilidan o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish darslarini tashkil qilish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	1. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish shakllarini	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	ayting. 3. Boshlang'ich sinflarda dastur talablariga ko'ra nazoratning qaysi turlari tavsiya qilingan? 4. Nozartning ta'limiy ahamiyati nimada?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Seminar mashg'uloti: 20 daqiqa 2. Boshlang'ich sinflarda nazoratning qaysi turlari qachon o'tkaziladi? Ularni misollar bilan asoslang.. 3. Nazoratning eng maqbul usulini darslar bilan tushuntiring. 4. Nazorat darslaridan namunalar namoyish eting. 5. Baholash mezonlaringizni asoslab bering. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Nazorat qilingan ishlar yuzasidan umumiy xulosalar chiqarish.	

III kurs 6-semestr

amaliy mashg'ulot (2 soat)

MAVZU	Lug'at ustida ishlash darsi ishlanmasi va uning tahlili

Amaliy mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 1 soat	Talabalar soni: 30 ta	
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot	
Amaliy mashg'ulot rejasi	1.Lug'at ustida ishlash haqidagi talabalar bilimlarini aniqlash. 2.Talabalarning «Ma'nodosh so'zlar, zid ma'noli so'zlar, ko'p ma'noli so'zlar ustida ishlash metodikasi» mavzusini o'tish bo'yicha nazariy bilimlarni aniqlash. 3.Dars namunalarini ko'zatish va tahlil qilish. 4.Talabalar faoliyatini baholash.	
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni dastur talab asosida lug'at ustida ishlash yo'zasidan ona tili va o'qish darslarida leksik mashqlarni tashkil etish usullarini o'rgatish.	
O'qituvchining vazifasi:	O'quv faoliyatining natijasi	
1.Mavzu yo'zasidan topshiriqlar tizimini ishlab chiqish va talabalarga berish. 2.Mavzu yo'zasidan metodik adabiyotlar ro'yxatini to'zish. 3.Darsda foydalanish uchun darslikka qo'shimcha test, diktant, krossvord, ta'limiy o'yinlar, ko'rgazmali qurollar ishlab chiqish bo'yicha maslahatlar mazmunini ishlab chiqish. 4. «Lug'at ustida ishlash metodikasi» ko'rsatmalari asosida ona tili va o'qish darslari ishlanmamasini tayyorlash	Talabalar bilishi kerak 1. O'qituvchining barcha topshiriqlarini bajarib kelishi. 2. Pedagogik texnologiyalar asosida dars namunasini yaratish. 3. Amaliy mashg'ulotda faol ishtirok etish. 4. «Lug'at ustida ishlash metodikasi» ko'rsatmalari asosida ona tili va o'qish darslari ishlanmamasini tayyorlash va ishlanmasini amaliy ijro etish.	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat,muammoli izlanish, mustaqil ish metodi.Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi	Proektor	
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich	1.Amaliy mashg'ulot	Eshitadi, yozadi, javob

Kirish (5 daqiqa)	mavzusini (Lug'at ustida ishlash mashqlari ifodalangan darsi ishlanmasini to'zi shva tahlil qilish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	Metod. Aqliy hujum, suhbat. Maqsad. Talabalarning boshlang'ich sinflarda so'z turkumlari, jumladan, ot so'z turkumini o'rganish darslarida, turli janrdagi asarlarni o'rganish darslarida lug'at ustida ishlash bo'yicha fikrlarini aniqlash. 7. Aqliy hujum. Savollar. - Boshlang'ich sinf ona tili darslarida lug'at ustida ishlash usullaridan qaysilarini maqsadga muvofiq deb bilasiz? 8. Otni o'rganishda lug'avish mashqlarning eng samaralisini namoyish qiling. Talabalarning nazariy bilimlarini baholash.	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Umumlashtirish (25 daqiqa)	1. Amaliy: 10 daqiqa Topshiriq..1. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'rganishda darsida lug'at ustida ishlash mashqlarini ishlab chiqing.	

	2. «Sifatlarning ma'no turlarini o'rganish» mavzusida lug'at ustidagi mashqlarni tayyorlang.. 3. O'qish darslarida lug'at ustida ishlash mashqlarini tayyorlang. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'rganishda darsida lug'at ustida ishlash mashqlarini namoyish qilish. 2. «Sifatlarning ma'no turlarini o'rganish» mavzusida lug'at ustidagi mashqlardan misollar ko'rsatish. 3. O'qish darslarida lug'at ustida ishlashga doir ta'limiy o'yinlardan namunalar namoyish qilish.	

1-ilova

Talabalarning dars davomida ko'zatganlari bo'yicha fikr-mulohazalar yuritishga, mustaqil xulosalar chiqara olishga o'rgatish.

Metod. Darsning to'liq namunasini **ko'zatish** bo'yicha talabalarga ko'rsatmalar:

dars mavzusi bo'yicha maqsad va vazifalarning, metod va ko'rgazmalarning aniq belgilab olinganlik darajasi;

yangi mavzuni tushuntirishda ma'lumotlarning ilmiy to'g'riligi;

darsning metodik to'g'ri tashkil etilganligi;

yangi mavzuni mustahkamlashda topshiriqlarning maqsadga yo'naltirilganligi, xilma-xilligi, pedagogik texnologiyalardan foydalanilganligi;

mavzuni o'quvchilar tomonidan qay darajada o'zlashtirilganligini aniqlash, o'rganilganlarni umumlashtirib, yakunlashi, tarbiyaviy xulosalarning aniqligi;

o'quvchilar bilimini hisobga olishi va baholashning haqqoniyligi;
o'qituvchi nutqining ravonligi, savol-topshiriqlarning anih izchil berib borishi;
ko'zatilgan darslarning tahlilida darsning yutuqlari, so'ng kamchiliklari ustida
fikir-mulohazalar bildirish.

3-ilova

1-topshiriq. Amaliy mashg'ulot bo'yicha umumlashtiruvchi va yakunlovchi suhbat.

Amaliy mashg'ulotda nimalarni ko'rsata oldingiz? Nimalarni ochib bera olmadingiz?

Amaliy mashg'ulot sizda qanday taassurot qoldirdi? Undan nimalarni bilib oldingiz? Yana nimalarni bilishingiz kerak deb hisoblaysiz?

Amaliy mashg'ulotda qaysi o'rtog'ingiz faol ishtirok etdi? Ularni qanday baholaysiz?

2-topshiriq. Amaliy mashg'ulotda faol ishtirok etgan talabalarning faoliyati yo'zasida o'zlarining fikr-mulohazalarini eshitish va reyting ballarini qo'yish.

Mustaqil ish metodi.

Tashkiliy qism.

Talabalar ikki guruhga ajratiladi, ekspert guruhi (3 talabadan iborat) tuziladi. Ular talabalar bilimi, faoliyatini baholab beradi.

Talabalarning javobini ham to'ldirib turadi, izohlab.

«Lahzada aql charxi» o'yini tashkil etiladi. Har ikki guruhga savollar yozilgan kartochkalar konvertga solib beriladi.

talabalar savollarga tezlik bilan tayyorgarliksiz javob berishlari talab qilinadi.

1-guruh uchun savol-topshiriqlar.

1. 4-sinfda ona tili dasturida lug'at ustida ishlashning qaysi xususiyatlari o'rganiladi deyilganlar.

2. Professor K.Qosimova «Lug'at ustida ishlash metodikasining lingvistik asoslari va vazifalari nima deb hisoblaydi? Nima uchun?».

3. lug'at ustida ishlaganda qanday o'quv material tashlash maqsadga muvofiq?

4. Maktabda lug'at ustida ishlashning asosiy yo'llarini tushuntiring.

2-guruh uchun savol-topshiriqlar.

4-sinfda ona tili dasturida lug'at bilan ishlashda o'quvchilar bilimiga qanday talablar qo'yilgan?

Pedagogik bilim yurtlari talabalar uchun nashr qilingan «Ona tili metodikasi» darsligida lug'at ustida ishlashni o'rgatish bo'yicha qanday metodik tavsiyalar berilgan?

Lug'at bilan ishlayotganda o'quvchilarning qaysi bilimlariga asoslaniladi?

So'z ma'nosini tushuntirishda qaysi usullardan foydalaniladi?

2. Dars fragmentlarini kuzatish.

1-guruh uchun.

1-topshiriq. Darsda «Sinonimlar» mavzusini tushuntirish fragmentini amaliy yoritib bering.

2-topshiriq. Darsda «Sinonimlar» mavzusini mustahkamlash fragmentini tashkil qilib bering.

3-topshiriq. Ona tili darslarida lug'at ustida ishlash dars fragmentini ishlab chiqing.

2-guruh uchun.

1-topshiriq. O'qish darsida lug'at ustida ishlash dars fragmentni ishlab chiqing.

2-topshiriq. Lug'at ustida ishlash jarayonida antonimlar ustida ishlash namunasini ko'rsating.

3-topshiriq. Mavzu yuzasidan qo'shimcha ta'limiy vositalar ishlab chiqing. Kuzatilgan dars fragmentlarini tahlil qiling.

Darslik materiallari ustida ishleng.

Berilgan so'zga sinonim tanlang:

Osmon – ko'k, samo, falak:

Mazali – lazzatli, laziz, totli, xushxo'r:

Ko'nikmoq – o'rganmoq, odatlanmoq, odat qilmoq.

Quyidagi tekstda mos bo'lgan sinonimlarni tanlab gapni ko'chiring:

Daryo suvini (bahor, ko'klam) toshirar,

Odam qadrini (mehnat, ish) oshirar.

Oltin (o't, olov, alanga) da, odam mehnatda bilinidi.

Birlashgan (yov, dushmani)ni kaytarar.

Berilgan so'zga antonim tanlang:

Azob - ... , do'stlik - ... , yoz - ... , yoshlik - ... , anqov - ... , ahil - ... , dono - ..., kasal - ... , kasallandi - ... , yondi - ... , boshlandi - ... .

Лаҳзада ақл чархи

1-гuruh uchun savol-topshiriqlar.

1. Профессор К.Қосимова «Луғат устида ишлаш методикаси»нинг лингвистик асослари ва вазифалари нима деб ҳисоблайди? Нима учун?
2. Луғат устида ишлаганда қандай ўқув материали ташлаш мақсадга мувофиқ?
3. Мактабда луғат устида ишлашнинг асосий йўналишларини тушунтиринг.
4. 4-синфда она тили дастурида луғат устида ишлашнинг қайси хусусиятлари ўрганилади дейилган.
5. Бошланғич синфларда маънодош сўзлар устида ишлаш қандай машқлар орқали амалга оширилади?
6. Бошланғич синфларда кўп маъноли ва шаклдош сўзлар устида ишлаш қай тарзда амалга оширилади?

Лаҳзада ақл чархи

2-гурӯҳ учун савол-топшириқлар.

1. Педагогик билим юртлари талабалари учун нашр қилинган «Она тили методикаси» дарслигида луғат устида ишлашни ўргатиш бўйича қандай методик тавсиялар берилган?
2. Луғат билан ишлаётганда ўқувчиларнинг қайси билимларига асосланилади?
3. 4-синфда она тили дастурида луғат билан ишлашда ўқувчилар билимига қандай талаблар қўйилган?
4. Сўз маъносини тушунтиришда қайси усуллардан фойдаланилади?
5. Бошланғич синфларда зид маъноли сўзлар устида ишлаш жараёнида қандай машқлардан фойдаланилади?
6. Бошланғич синф ўқувчиларининг луғатини бойитишда қатта аҳамиятга эга бўлган мантиқий машқ турларини айтинг.

Луғат устида ишлаш методикасининг тўрт йўналиши:

- Ўқувчилар луғатини бойитиш.
- Ўқувчилар луғатига аниқлик киритиш.
- Луғатни фаоллаштириш.
- Адабий тилда ишлатилмайдиган сўзларни ўқувчилар фаол луғатидан нофаол луғатига ўтказиш.

Сўз маъносини тушунтириш усуллари:

1. Сўзни контекст асосида тушунтириш.
2. Сўз маъносини луғатдан ва ўқиш китобларида матн остида берилган изоҳдан фойдаланиб тушунтириш.
3. Сўз маъносини шу сўзнинг маънодоши ёрдамида тушунтириш. (*мудоббаа-ҳимоя*)
4. Таниш бўлмаган сўз билан ифодаланган тушунчани таниш бўлган сўз билан ифодаланган тушунчага (унинг антонимига) таққослаш орқали тушунтириш. (*ишчан-дангаса*)
5. Сўзни ўзига яқин тушунча – бошқача ифода этиш билан тушунтириш. (*мутахассис-бирор ҳунар эгаси*)
6. Сўзни предметнинг асосий белгисини изоҳлаш орқали тушунтириш. (*ақула- океанда яшайдиган катта йиртқич балиқ*)
7. Ахлоқий, мавҳум тушунчаларни ифода этувчи сўзларнинг маъносини мисоллар ёрдамида тушунтириш

Маънодош сўзлар устида ишлаш қуйидаги машқлар орқали амалга оширилади:

1. Берилган маънодош сўзларни гуруҳлаш.
2. Берилган сўзга синоним танлаш.
3. Тушириб қолдирилган синоним сўзларни ўз ўрнига қўйиб, матнни кўчириш.
4. Маънодош сўзлардан мосини қўйиб гапларни кўчириш.
5. Синоним сўзлар қаторидан фойдаланиб дидактик материал тузиш ва у билан ишлаш.

Зид маъноли сўзлар устида ишлаш қуйидаги машқлар орқали амалга оширилади:

1. Берилган сўзларга антоним танлаш.
2. Зид маъноли сўзларни қатнаштириб гап тузиш.
3. Берилган гапга антоним топиб қўйиш.

Кўп маъноли ва шаклдош сўзлар устида ишлаш:

1. Сўзларнинг сўз бирикмасидаги маъносини қиёслаш: *соат юрди, поезд юрди.*
2. Гапнинг ўқиб, ажратиб кўрсатилган сўзларнинг маъносини айтиш: *Бу йил ёз иссиқ бўлди. Сен ўртоғингга хат ёз.*

Мантиқий машқ турлари:

- Нарсанинг мавзуга тегишли гуруҳини тузиш. "Бу нима?" сўроғига жавоб беришга ўргатилади.
- Бир турдаги нарсаларни санаб кўрсатиш ва умумлаштирувчи бир ном билан номлаш.
- Берилган нарсалардан бир гуруҳга кирмайдиганларини ажратиш.
- Предмет номлари ва белги билдирган сўзларни гуруҳларга ажратиш.
- Қарама-қарши қўйиш билан умумлаштириш.

amaliy mashg'ulot

1 - MAVZU	O'quvchilar nutqini o'stirishda sintaktik mashqlar: namunaviy va konstruktiv mashqlar

O'quv vaqti: 1 soat	Talabalar soni: 30 ta
O'quv mashg'uloti shakli	Amaliy mashg'ulot bahs-munozara
Muhokama uchun savollar	1. Namunaviy mashqlarning ta'limda tutgan o'rni va ahamiyati 2. Kontruktiv mashqlarni tashkil etish samarador usullari
O'quv mashg'ulotining maqsadi.	3. Namunaviy va konstruktiv mashqlarni tashkil etish usullarini egallashlariga erishish
Pedagogik vazifalar: - Namunaviy va konstruktiv mashqlarni tashkil etish usullari bilan tanishtirish; - Namunaviy va konstruktiv mashqlarni tashkil etish bo'yicha ko'rgazma, tarqatma material, ta'limiy o'yinlar tayyorlash ko'nikmalarini shakllantirish; - darslikdagi namunaviy va konstruktiv	4. Ot yasovchi qo'shimchalar yasagan otlarning ma'nolarini o'rganish.

mashqlar ustida ishlash ko'nikmalarini o'stirish; - o'rganilgan bilim ko'nikmalarni tartibga solishga, umumlashtirishga va xulosalarga o'rgatish; - o'z fikr-qarashlarini bayon etish va himoya qilishini o'rgatish.	
O'qitishning texnik va uslubiy yo'nalishi	Mavzu bo'yicha talabalar bilimni kengaytirish va chuqurlashtirish, mavzuni o'tish bo'yicha o'zining metodik qarashlarini ifoda etish qobiliyatini rivojlantirish. O'quv faoliyati natijalari. - Namunaviy va konstruktiv mashqlarning ta'limdagi va nutq o'stirishdagi o'rnini anglashlariga erishiladi; - ta'limiy o'yinlar, ko'rgazmali qurollarni, tarqatma materiallarni tayyorlash ko'nikmalarini egallaydilar. Ulardan amaliy foydalanishga o'rganadilar; - dars jarayonida o'z fikr mulohaalarining adabiy nutq me'yorlari asosida ravon, tushunchalarni, izchil bayon etish.
O'qitishning texnik va uslubiy yo'nalishi	Bahs
O'qitish vositalari	1-4 sinf ona tili darsliklari qo'shimcha metodik adabiyotlar, o'quv dasturi. 1-4 sinf ona tili o'qitish metodikalari.
O'qitish shakli	Alohida va jamoa bo'lishb ishlash.
O'qitish sharoiti	Maxsus jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki so'rov, yozma auditoriya.

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi.

Bosqichlar va vaqt	Faoliyat	
	O'qituvchi	Talabalar
Mashg'ulotga tayyorgarlik	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini e'lon qiladi.	1. Mavzu bo'yicha o'tiladigan dars

		fragmentlarini tanlab oladilar.
	2. Mavzuga doir adabiyotlar ro'yxatini tavsiya etadi.	2. Har bir dars o'tuvchi talabaga ishini ko'rib chiqish uchun taqrizchi tayinlanadi.
	3. Mavzu bo'yicha ekspertlar guruhini takshil etish. Dars o'tadigan o'quvchilarga maslahatlar beradi.	3. Dars fragmentini o'tgan talabalar faoliyatini muhokama qiladilar, yutuqlarini ko'rsatadi, tavsiyalar beradi, ya'na darsdan leksik, ilmiy pedagogik va metodik, psixologik jihatdan tahlil qiladilar.
1-bosqich. Mashg'ulotga kirish (5 daqiqa)	1.1. Mashg'ulot mavzusini, maqsadlarini, o'quv faoliyati rejalarini, amaliy mashg'ulotning xususiyatlari e'lon qilinadi. 1.2. Dars fragmentlarini tahlil qilish tartibini, amaliyotchi o'qituvchining chiqish vaqtini eslatadi (2-ilova). Bahs-munozara, ya'ni tahlil ishtirokchilarini baholashni aytadi.	1.1. Mashg'ulotda qatnashuvchi amaliyotchi o'qituvchilar ekspert guruhi bilan tanishadilar. 1.2. Aniqlashtiruvchi savollar beradilar, ko'nikmalarni egallaydilar.
2-bosqich. Asosiy qism (25 daqiqa)	2.1. Amaliyotchi o'qituvchining chiqishlarini tashkil qiladi. - mavzu materiallarini uni o'tish usullarini to'zati bora di. Zarurat bo'lganda amaliyotchi o'qituvchini to'xtatib unga o'z munosabatini bildiradi. - guruh jamoasi ayrim masalalarini guruh jamoasi muhokamasiga qo'yadi. - talabalardan	2.1. Amaliyotchi o'qituvchi o'z dars fragmentini namoish etadi. guruh a'zolari o'tilgan dars fragmenti yo'zasidan savollar beradi. Ijobiy salbiy o'rinarini aytadi. Takliflari bilan bahs-munozaraga kirishadi. 2.2. Amaliyotchi talabalarining chiqishlarini baholaydilar.

	mashg'ulotga qiziqish yo'llarini tashkil qiladi. - har bir amaliyotchi o'qituvchining faoliyatini muhokamaga qo'yadi va umulashtiradi.	
3-bosqich Yakuniy qism 10 daqiqa	3.1. Amaliy mashg'ulotga yakun yasashni tashkil qiladi. - mashg'ulot maqsadining amalga oshirilish darajasini izohlaydi. Mavzuni o'tish bo'yicha fikrlarni to'ldiradi, aniqlik kiritadi, yangi samarali usullarni tavsiya etadi, tavsiyalarni amaliy ochib beradi. Munozarali qarashlarni hal qilib beradi. - amaliyotchi o'qituvchining faoliyatni izohlandi va baholaydi; - muhokama qatnashchilarini baholaydi.	3.1. 1) ekspert guruhlarini bir-birlarining faoliyatini baholaydi va izohlaydi; 2) vazifani yozib oladilar.
	Mashg'ulot mavzusi bo'yicha yakuniy xulosalar yasaydi. Mustaqil tayyorlash uchun vazifalar beradi.	

1-ilova. 1. 2-sinfda namunaviy va konstruktiv mashqlarni tashkil etish dars fragmentini namoyish eting.

2. 3-sinfda namunaviy va konstruktiv mashqlarni tashkil etish dars fragmentini namoyish eting.

3. 4-sinfda namunaviy va konstruktiv mashqlarni tashkil etish dars fragmentini namoyish eting.

2-ilova.

1. Darsning o'quv vazifalari mustahkamlash etapida qo'llaniladigan ta'limiy o'yinlar ishlab chiqing.

2. Mavzuni mustahkamlash uchun topshiriqli tarqatma materiallar tayyorlang.

3. Dars mavzusi yo'zasidan o'quvchilar bilimini tekshirish uchun test to'zing.

4. Mavzuni yo'zsidan jadvallar to'zing.

3-ilova. Mavzuni mustahkamlashda darslik materiallari ustida ishlash bo'yicha topshiriqlar.

1. Namunaviy va konstruktiv mashqlarni tashkil etish bo'yicha darslik materiallariga munosabatingizni bildiring.

2. Berilgan namunaviy va konstruktiv mashqlarni kichik guruhlarda taqsimlab olib, ular ustida ishlash yo'lini ochib bering.

Amaliy mashg'ulotda dars fragmentini namoyish etgan va bahs-munozarada qatnashgan talabalarni baholash mezonlari

№	Baholash mezonlari	Ball			
		30	40	30	100
		30	40	30	100
1.	Amaliy mashg'ulot mavzusining yoritilishi				
2.	Bayon etishning to'liqligi, aniqligi, ketma-ketligi, mantiqiyliigi.				
3.	Qo'llanilmagan ta'limiy vositalar o'quv materiallarining to'g'ri, tanlanganligi va ulardan o'rinli foydalanish.				
4.	O'qituvchi mahorati				
5.	O'qituvchining nutq madaniyati				
6.	Xulosalarning aniq ifodalanishi				
7.	Dars tahlili. a) ijobiy tommlarini ko'rsatish; b) kamchiliklarini ko'rsatish; v) tavsiya berish va uni asoslash.				
8.	Savollar bilan ishtirok etish, savollar soni.				
9.	Dasr bo'yicha talabining Shaxsiy fikri va ijodkorligi				
10.	Vaqtga rioya qilishi				
11.	Jami (Eng yuqorisi).				

1. Nazariy savol-javob:

So'z birikmasini qanday so'zlar tashkil etadi?

Gapni so'z birikmalariga ajratish usullari bilan tanishtiring.

So'z birikmasi ustida qanday ishlar olib boriladi? (so'z birikmasi ma'nosini tushuntirish, o'quv faoliyati jarayoni bilan bog'liq holda uchragan yangi so'z bilan so'z birikmasi tuzish: masalan, so'z turkumlarini o'rganish bilan bog'liq holda so'z birikmasi tuzdirish).

Boshlang'ich sinflarda gapning qaysi xususiyatlari o'rganiladi?

Gapga xos xususiyatlar qanday izchillikda o'rganiladi?

Gap ustida ishlashga doir mashq turlarini ayting.

So'z birikmasi va gap ustida ishlashning amaliy ahamiyatini tarmoqlash usulida yoriting.

2. Kichik guruhlarda ishlash. 3 ta kichik guruhlar tashkil etiladi.

1-guruh uchun topshiriq.

2-sinfda so'z birikmasi ustidagi ishlarni amaliy yoritib bering.

2-guruh uchun topshiriq.

3-sinfda so'z birikmasi ustidagi ishlarni amaliy yoritib bering.

3-guruh uchun topshiriq.

4-sinfda so'z birikmasi ustidagi ishlarni amaliy yoritib bering.

Har bir guruhning chiqishlarini baholash.

3. Gap ustida ishlashga doir mashqlar:

1-guruh uchun topshiriq.

Namuna asosidagi mashqlarni uyushtirishni amaliy yoriting.

2-guruh uchun topshiriq.

Konstruktiv mashqlarni uyushtirishni amaliy yoriting.

3-guruh uchun topshiriq.

Ijodiy mashqlarni uyushtirishni amaliy yoriting.

4. Har bir guruhning faoliyatini talabalarning o'zlari muhokama qiladi va baholaydi.

5. Amaliy mashg'ulot yuzasidan talabalarning fikr-mulohazalarini eshitish va darsni yakunlash.

amaliy mashg'ulot

1 - MAVZU	O'quvchilar nutqini o'stirishda sintaktik mashqlar: ijodiy mashqlar

Amaliy mashg'ulotning o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 90 ta
Mashg'ulot shakli	Anjuman ma'ruza
Ma'ruza rejasi	9. Ijodiy mashqlar va ularning turlari 10. Berilgan mavzuga mos gap to'zish mashqlari 11. Narsa rasmi yoki syujetli rasm asosidagi mashqlar 12. «Tayanch» so'zlar asosida ga pyoki matn to'zishga doir mashqlar

O'quv mashg'ulotning maqsadi		Talabalarni boshlang'ich sinflarda ijodiy mashqlar va ularning turlarini tashkil etish usullari bilan tanishtirish
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarining ijodiy mashqlar va ularning turlarini tashkil etish usullari yo'zasi bilan bilimlarini aniqlash. 2. Boshlang'ich sinfda ijodiy mashqlar va ularning turlari bo'yicha dastur talablari bilan tanishtirish. 3. Boshlang'ich sinflarda ijodiy mashqlar va ularning turlarini tashkil etish usullarini o'rgatish. a. Ma'ruza davomida talabalarining faoliyatini ko'zdatish va baholash (5 ball asosida).		O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 8. Ijodiy mashqlar va ularning turlarini tashkil etish usullari bo'yicha davlat ta'lim standarti va ona tili dasturi talabalarini bilib olish. 9. Ijodiy mashqlar va ularning turlarini tashkil etish usullarini egallashlari. 10. Ijodiy mashqlardan to'g'ri foydalana olish. 11. Ijodiy mashqlar va ularning turlarini tashkil etishda ko'rgazmali qurollardan foydalana bilish. 12. Darsda faol ishtirok etish.
Ta'lim metodi va texnikasi		suhbat, izlanish, mustaqil ish, AKTdan foydalanish, "CHarxpalak metodi", Blits metodi.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich. Kirish. (5 daqiqa)	1. Ma'ruza mavzusini (O'quvchilar nutqini o'stirishda sintaktik mashqlar: ijodiy mashqlar) 2. Ma'ruza maqsadini 3. Ma'ruza rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1. Ijodiy mashqlar deganda nimani tushunasiz?	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarining javobi

	2. Boshlang'ich sinflarda ijodiy mashqlarning qaysi turlari tashkil etiladi? 3. Ijodiy mashqlar va ularni tashkil etishning ta'limiy va amaliy ahamiyati nimada? 5. Ijodiy mashqlarni tashkil etishda qaysi metodlarni samarali deb hisoblaysiz?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 2. Topshiriq.. 1. K.Qosimovning "Ona tili o'qitish metodikasi" da ijodiy mashqlar haqida nimalar deyilgan? 2. Ijodiy mashqlar bo'yicha DTS va dastur talablari ayting. 3. Ijodiy mashqlarning qanday turlarini bilasiz? 4. Ona tili darsliklarida ie'jodiy mashqlarning qaysi turlari berilgan? Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1. Ona tili darslarida qo'llanadigan ijodiy mashqlarni namoyish qilish. 2. Ijodiy mashqlar tizimini ishlab chiqing. 3. Ijodiy mashqlarni ta'limiy o'yinlardan foydalanib namoyish qiling.. 4. Blitz texnologiyasi va test asosida mavzu yo'zasidan talabalar bilimni aniqlash	

Blits-o'yin

№	4.1 Savollar	Yakka javob	To'g'ri javob	4.2 Sizning harakatingiz
1.	K.Qosimovanning darsligida ijodiy mashqlarning nechta turi ko'rsatilgan?			Konstruktiv mashq
2.	Ijodiy mashqlar			Rasm asosida gap to'zish.
3.	Ikki-uchta «tayanch» so'z beriladi, o'quvchilar shu so'zlarni qatnashtirib gap to'zadilar. Bu qaysi mashq turi?			3 ta
4.	Ijodiy mashq turi?			Ijodiy mashqlar:

amaliy mashg'ulot

Mavzu	Bog'lanishli nutqqa oid mashqlarni tashkil etish

Amaliy mashg'ulotning o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1. Bog'lanishli nutq haqida nazariy tushunchalarini aniqlash 2. Bog'lanishli nutqqa oid mashq turlarini tashkil etish Z. Bog'lanishli nutqqa oid asosiy ko'nikmalar
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni boshlang'ich sinflarda bog'lanishli nutqqa doir mashqlar tashkil etishga o'rgatish
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalar bog'lanishli nutqqa oid nazariy bilimlarini aniqlash 2. Mashg'ulotda talabalar jamoasini bog'lanishli nutqqa oid mashq turlarini	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 7. Bog'lanishli nutqqa oid nazariy savollarga javob berish. 8. Bog'lanishli nutqqa doir

tashkil etishda faollashtirish. 3.Topshiriqlarni izchil berib borish 4.Dars namunalarni ko'zlatish va tahlil qilish. 5.Talabalar faoliyatini baholash.		mashqlarni dars jarayonida yoritib berish. 9. Guruhdagi o'rtoqlarning fikr-mulohazalarini tinglash, ularga munosabat bildirish.
Ta'lim metodi va texnikasi		Kichik guruhlarda ishlash, muammoli izlanish, suhbat, mustaqil ishlash, tarmoqlash metodlari. .Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Boshlang'ich sinf ona tili darsliklari (1-4-sinf), 1-4-sinflar uchun ona tili darsliklari (metodik qo'llanma), jadval, rangli rasmlar.
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Amaliy mashg'ulot mavzusini (Boganishli nutqqa doir mashqlarni tashkil qilish darslarini tashkil etish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3.Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktualashtirish (5 daqiqa)	Maqsad. Talabalarni mashg'ulot mavzusiga qiziqtirish va shu mavzuga doir nazariy bilimlarini aniqlash. Metod. Muommali o'qitish va tarmoqlash metodi. Ikkala jamoaga ham bir xil topshiriq. Qaysi guruh to'liq va mukammal javob bersa yuqori ball	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	to'playdi. 1–topshiriq. Bog'lanishli nutqqa doir mashqlarni tashkil qiling. 2–topshiriq. Bog'lanishli nutqqa doir mashqlarni tarmoqlash usulida ifodalang. Har bir kalit so'zni izohlab bering. Talabalarning nazariy bilimlarini baholash.	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Amaliy: 20 daqiqa Maqsad. Nazariy bilimlarni amalda qo'llashga o'rgatish. Metod. Amaliy ish metodi. 1- guruh uchun. 1–topshiriq. Tanch so'zlar asosida bog'lanishli nutq to'zish 2–topshiriq. Ertak mazmunini topshiriq asosida qayta hikoyalash. 3–topshiriq. Darslik materiallari va qo'shimcha ta'limiy vositalar ustida ishlash.. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Maqsad. Talabalarni mavzuga doir zamonaviy metod va usullarni izlashga da'vat etish. Metod. Suhbat. Quyidagi savollar bo'yicha suhbat o'tkaziladi. 1. Amaliy mashg'ulotda nimalarni bilib oldingiz? 2. Insert jadvalini to'ldiring.	

	3. Bog'lanishli nutqqa doir mashqlarni tashkil qilishda qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz? 4. Talabalar to'plagan ballarni e'lon qilish.	

Slayd

Mavzu. Bog'lanishli nutqqa oid mashqlarni tashkil etish

Reja

1. Bog'lanishli nutq haqida nazariy tushunchalarini aniqlash
2. Bog'lanishli nutqqa oid mashq turlarini tashkil etish
- Z. Bog'lanishli nutqqa oid asosiy ko'nikmalar

Slayd

Savol va topshiriqlar:

1. Bog'lanishli nutq deganda nimani tushunasiz?
2. Nutq o'stirish necha yo'nalishda olib boriladi?
3. Bog'lanishli nutqqa doir mashqlarni ayting.
4. O'qish darslarida bog'lanishli nutqqa doir qaysi mashqlar tashkil qilinadi?
5. Qayta hikoyalashning turlarini ayting.
6. Ona tili darslarida bog'lanishli nutqqa doir qaysi mashqlar tashkil qilinadi?

Slayd

Amaliy topshiriq

1–guruh uchun topshiriq. Bog'lanishli nutqqa doir mashqlarni tashkil qiling.

2–guruh uchun topshiriq. Bog'lanishli nutqqa doir mashqlarni tarmoqlash usulida ifodalang. Har bir kalit so'zni izohlab bering.

amaliy mashg'ulot

1 - MAVZU	Bayon yozish darsi namunasi va uning tahlili

Amaliy mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1. Bayon yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va dastur mazmuni va

	talabalri ustida ishlash. 2.Bayon yozishga o'rgatish metodikasi yo'zasidan nazariy savol-javob. 3.Dars fragmentlarini ko'zatish va tahlil qilish. 4.Bayon yozishga o'rgatish bo'yicha darslik va qo'shimcha bayon matnlari ustida ishlash. Talabalar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	7. Talabalarning bayon yozishga o'rgatish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. 8. Bayon yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talablarini anglashlariga erishish. 9. Bayon yozishga o'rgatish bo'yicha metodik adabiyotlar va darsliklar ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.
O'qituvchining vazifasi: Mashg'ulotda talabalar jamoasini to'g'ri shakllantirish. Topshiriqlarni o'z vaqtida izchil bera borish. Mashg'ulot davomida talabalarning faoliyatini oshiruvchi usullardan foydalanish. Talabalar faoliyatini talabalar tomonidan haqqoniy baholashlarini ko'zatib borish, maslahatlar bilan yordam berib borish.	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak O'qituvchining savol-topshiriqlarini o'z vaqtida bajarish. O'zining mustaqil fikrlari bilan mashg'ulotda faol ishtirok etish. O'qituvchi va o'rtoqlarining fikrlarini tinglab borish, bilmaganlarini o'zlashtirib borish.
Ta'lim metodi va texnikasi	Qadamba-qadam metodi, suhbat, mustaqil ishi, tarmoqlash, amaliy ish metodi
Ta'lim vositasi	Ona tili darsliklari (1-4-sinf), 1-4-sinflar ona tili darsliklari (metodik qo'llanma), jadval. Proektor
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash

Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich. Kirish. (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusi: Bayon yozish darsi namunasi va uning tahlili 2. Amaliy mashg'ulotning maqsadini 3. Amaliy mashg'ulotning rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1–topshiriq. Bayonning nutq o'stirishdagi ahamiyatini ayting. 2–topshiriq. Boshlang'ich sinflarda o'tkaziladigan bayonning turlarini ayting.	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 1–topshiriq. 1.2-sinfda to'liq qayta hikoyalash asosidagi bayon yozish darsi fragmentini yoriting. 2. 3-sinfda tanlab qayta hikoyalash asosidagi bayon yozish darsi fragmentini yoriting. 3. 4-sinfda qisqartirib qayta hikoyalash asosidagi bayon yozish darsi fragmentini yoriting. 2–topshiriq. 1.3-sinfda ijodiy qayta hikoyalash asosidagi bayon yozish darsi fragmentini yoriting.	

	2.Ko'zatilgan dars fragmentini tahlil qiling va tavsiyalarinizi ayting. 3-topshiriq. Darslikdagi bayon matnlari ustida ishlash bosqichlarini yoriting. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Maqsad: Talabalarining bayon yozish darsi bo'yicha qo'llangan metod va usullari haqidagi fikr-mulohazalarini eshitish. Amaliy mashg'ulot bo'yicha talabalar fikrini aniqlash va dasrga yakun yasash. Talabalarining to'plagan ballarini e'lon qilish.	

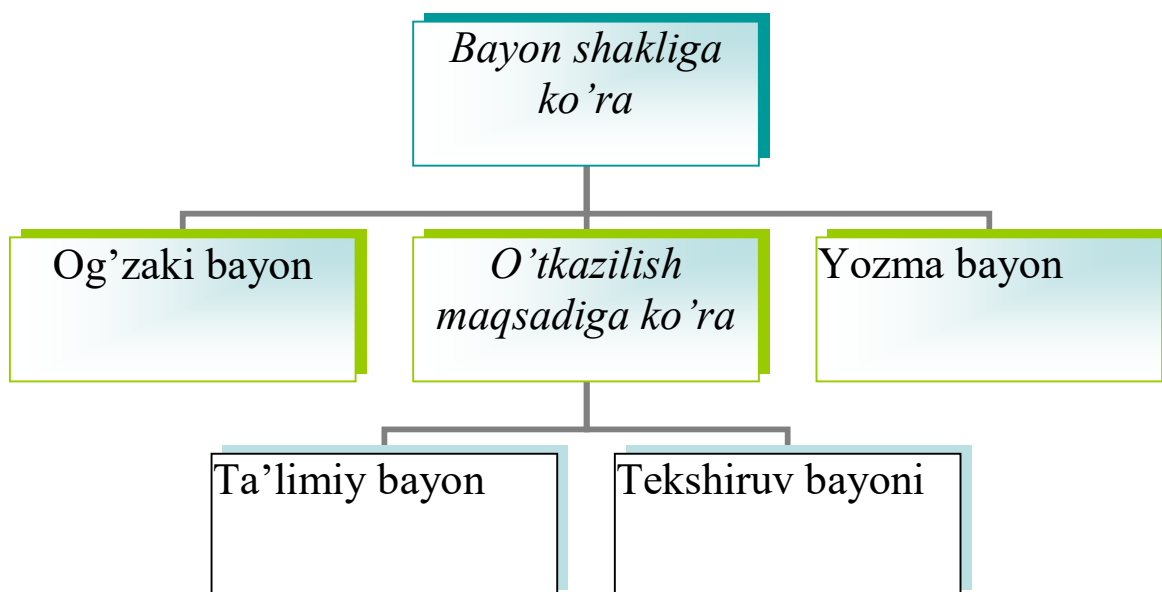
1-ilova

Mashg'ulotning borishi .

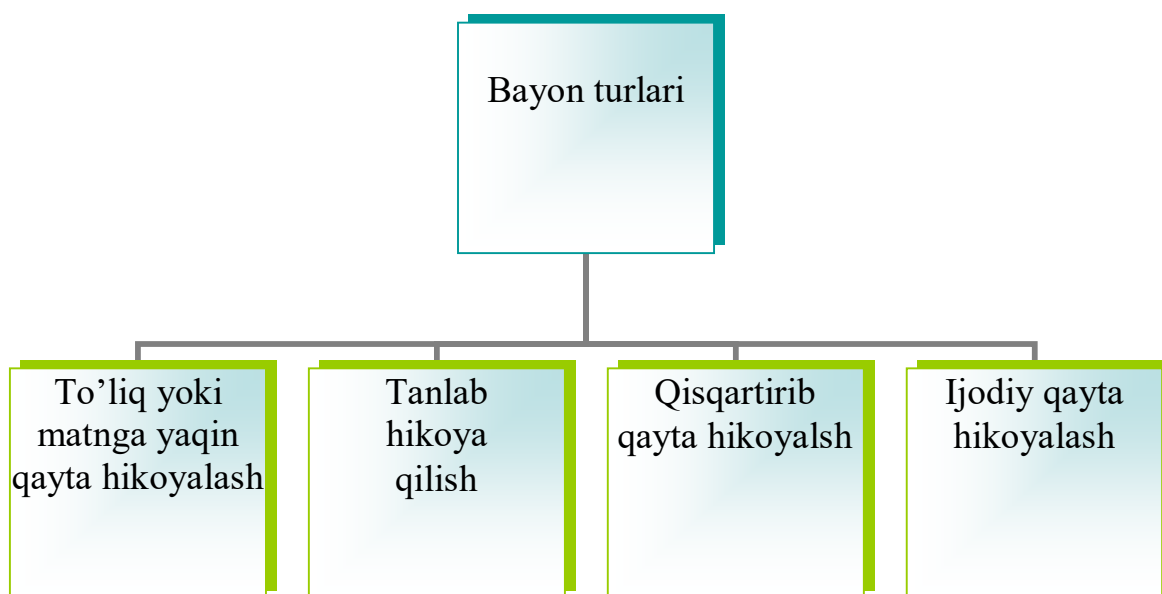
I . Anglash bosqichi :

1. Bayon nima? Uning qanday turlari bor ?
(Jadval asosida so'zlang)

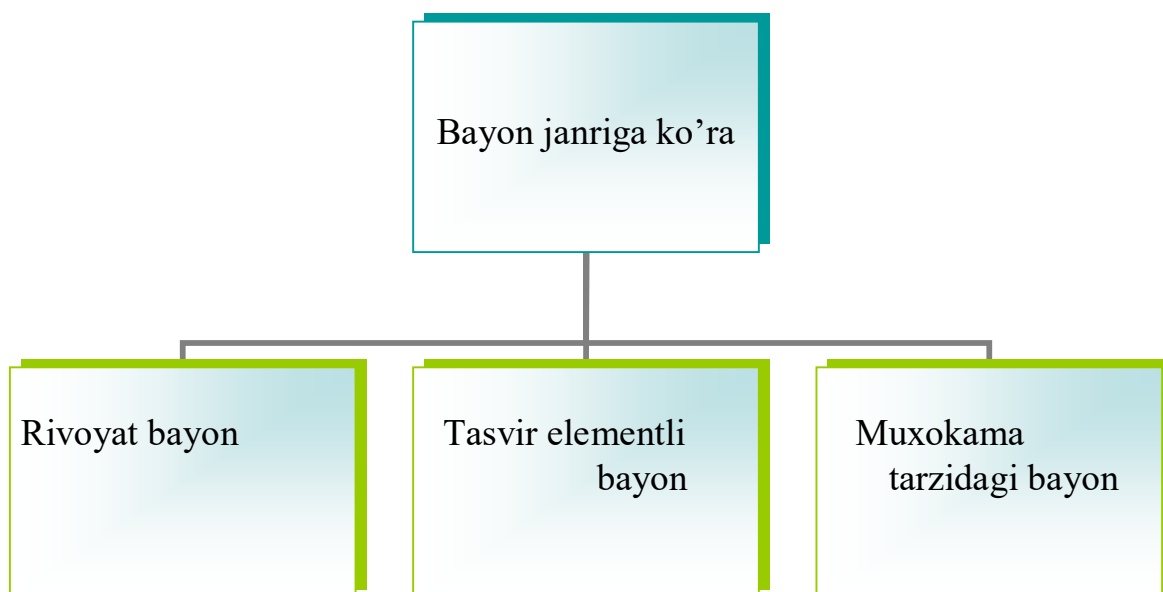
I – jadval .

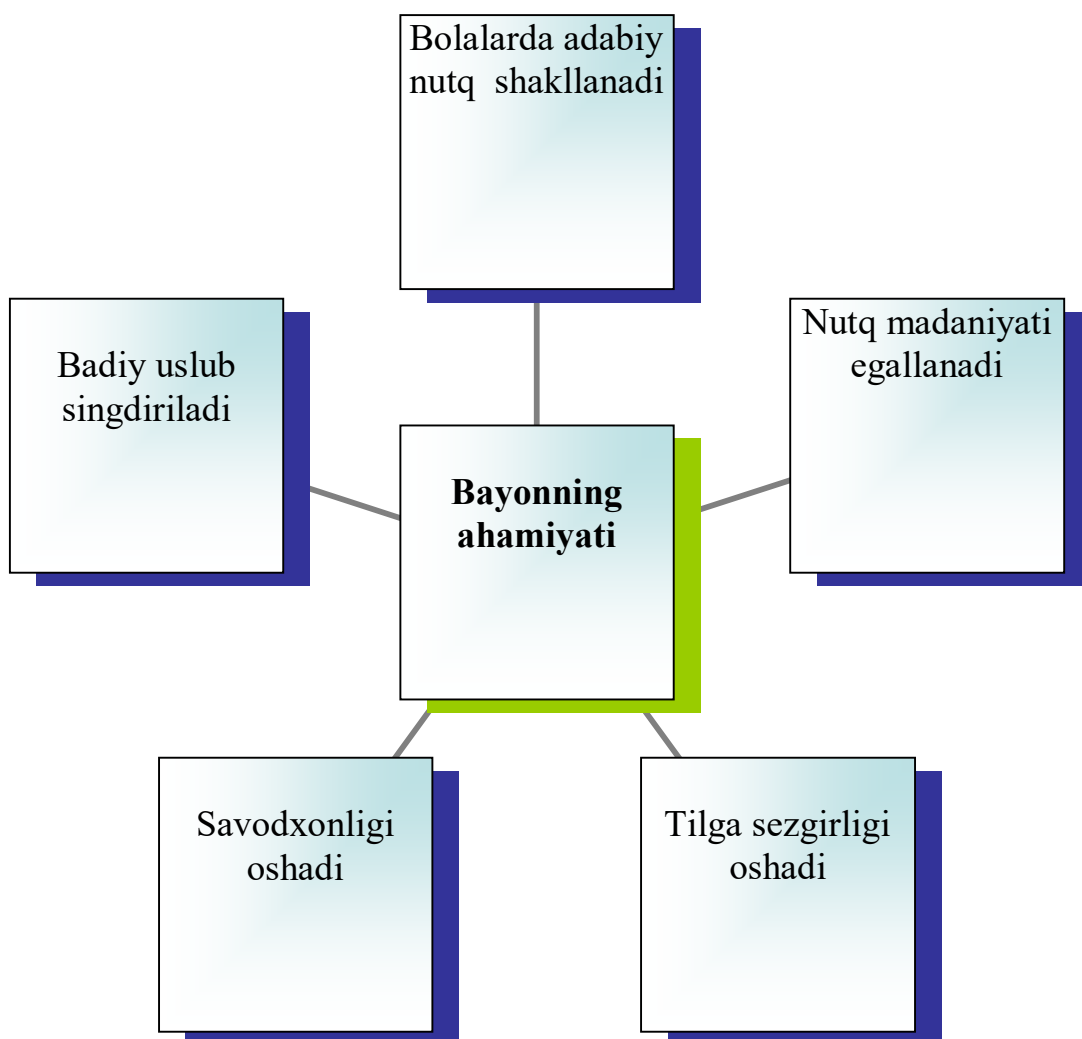
II- jadval

III- jadval .

2.

3. DTS va dasturlarda bayonning tutgan o'rnini haqida nima deya olasiz ?
4. Bayon uchun matn tanishda nimalarga e'tibor berasiz ?
(Guruhlar javobini tarmoqlash orqali ko'rsatib beradilar)
5. Talabalar " Sinov jadval " ni to'ldirdilar.

Sinflar	Matndagi so'zlar soni
2- sinf	
3- sinf	
4- sinf	

II . Fikrlash bosqichi .

1. Talabalar yozgan ishlanmalari bo'yicha dars o'tadilar.
2. Darslar tahlil qilinadi.

1 - MAVZU	Insho yozish darsi namunasi

Amaliy mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1.Insho yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va dastur mazmuni va talabarlari ustida ishlash. 2.Insho yozishga o'rgatish metodikasi yo'zasidan nazariy savol-javob. 3.Dars fragmentlarini ko'zatish va tahlil qilish. 4.Inshoyozishga o'rgatish bo'yicha darslik va qo'shimcha bayon matnlari ustida ishlash. Talabalar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	10. Talabalarining insho yozishga o'rgatish bo'yicha nazariy bilimlarini aniqlash. 11. Insho yozishga o'rgatish bo'yicha DTS va ona tili dasturi talabalarini anglashlariga erishish. 12. Insho yozishga o'rgatish bo'yicha metodik adabiyotlar va darsliklar ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.
O'qituvchining vazifasi: Mashg'ulotda talabalar jamoasini to'g'ri shakllantirish. Topshiriqlarni o'z vaqtida izchil bera borish. Mashg'ulot davomida talabalarning faoliyatini oshiruvchi usullardan foydalanish.	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak O'qituvchining savol-topshiriqlarini o'z vaqtida bajarish. O'zining mustaqil fikrlari bilan mashg'ulotda faol ishtirok etish. O'qituvchi va o'rtoqlarining fikrlarini tinglab borish, bilmaganlarini

Talabalar faoliyatini talabalar tomonidan haqqoniy baholashlarini ko'zatiib borish, maslahatlar bilan yordam berib borish.		o'zlashtirib borish.
Ta'lim metodi va texnikasi		Qadamba-qadam metodi, suhbat, mustaqil ishi, tarmoqlash, amaliy ish metodi
Ta'lim vositasi		Ona tili darsliklari (1-4-sinf), 1-4-sinflar ona tili darsliklari (metodik qo'llanma), jadval. Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich. Kirish. (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusi: Insho yozish darsi namunasi va uning tahlili 2. Amaliy mashg'ulotning maqsadini 3. Amaliy mashg'ulotning rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	1-topshiriq. Inshoning nutq o'stirishdagi ahamiyatini ayting. 2-topshiriq. Boshlang'ich sinflarda o'tkaziladigan inshoning turlarini ayting.	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Ma'ruza: 20 daqiqa 1-topshiriq. 1.2-sinfda rasmlar seriyasi asosida insho	

	yozish darsi fragmentini yoriting. 2. 3-sinfda syujetli rasm asosida insho yozish darsi fragmentini yoriting. 3. 4-sinfda tasviriy insho yozish darsi fragmentini yoriting. 2–topshiriq. 1.3-sinfda muhokama elementli insho yozish darsi fragmentini yoriting. 2.Ko'zatilgan dars fragmentini tahlil qiling va tavsiyalarinizi ayting. 3–topshiriq. Darslikdagi insho mavzulari ustida ishlash bosqichlarini yoriting. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Maqsad: Talabalarning insho yozish darsi bo'yicha qo'llangan metod va usullari haqidagi fikr-mulohazalarini eshitish. Amaliy mashg'ulot bo'yicha talabalar fikrini aniqlash va dasrga yakun yasash. Talabalarning to'plagan ballarini e'lon qilish.	

Ilova

Mavzu:Inshoyozish darsi ishlanmasi muxokamasi.

Maqsad: Talabalarga boshlang'ich sinflarda insho o'tkazish darsi ishlanmasini yozishni o'rgatish.

Mashg'ulot metodi: Mustaqil ishlashni,ko'rgazmalilik,savol-javob.

Mashg'ulot shakli:guruxlar bilan ishlash.

Mashg'ulot jixozi:Boshlang'ich sinflar darsligi, ko'rgazmalar.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Boshlang'ich sinflar takomillashtirilgan davlat ta'lim standart, «Boshlang'ich ta'lim», 2006, 5-son
2. Boshlang'ich sinflar takomillashtirilgan o'quv dasturi, «Boshlang'ich ta'lim», 2006, 5-son.
3. G'afforova T va boshqalar, Ona tili, 1-sinf uchun darslik, T-2006.
4. G'ulomova X va boshqalar, 1-sinfda ona tili darslari, T-2003.
5. Qosimova K va boshqalar, Ona tili, 2-sinf uchun darslik, T-2006.
6. Fo'zailov S, Xudoyberganova M, Ona tili, 3-sinf uchun darslik, T-2006.
7. Ikromova R va boshqalar, Ona tili, 4-sinf uchun darslik, T-2005.
8. G'ulomova X, Yo'ldosheva Sh, Matchonova U, 4-sinfda ona tili darslari, T-2003.

Mashg'ulot rejasi:

1. O'rganilganlarni takrorlash.
2. Dars ishlanmasini eshitish.
3. Darsni taxlil qilish.
4. Mashg'ulotni yakunlash.

Mashg'ulotning borishi.

I Tashkiliy qism:

II. Mustaqil ish. Guruxdagi xar bir talaba quyidagi savollarga jadval to'zib javob tayyorlash so'raladi.

1. Insho manbaiga ko'ra necha turli bo'ladi?
2. Insho janriga ko'ra necha turli bo'ladi?
3. Insho maqsadiga ko'ra necha turli bo'ladi?

III. Talabalar tomonidan tayyorlangan 2.-3.-4-sinflar uchun ta'limiy va tekshirish insholarini o'tkazish darsi ishlanmasi o'tishib eshittiriladi.

IV. Eshitilgan dars ishlanmalari muxokama qilinadi

MAVZU	Nutqiy xatolar va ularni bartaraf etishga doir darslarni tashkil etish

Amaliy mashg'ulotning o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 30 ta
Mashg'ulot shakli	Amaliy mashg'ulot
Amaliy mashg'ulot rejasi	1. Nutqiy xatolar va ularni bartaraf etish bo'yicha nazariy savol-javob. 2. O'quvchilarning yozma ishlarini (bayon va insholarini) tekshirish va nutqiy xatolarni aniqlash. 3. Nutqiy xatolarni to'g'rilash yo'llarini ishlab chiqish. 4. Talabalar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	1. Talabalarni nutqiy xatolar va

	ularni bartaraf etish bo'yicha metodik adabiyotlardagi tavsiyalarni amaliyotga tadbiq etishga o'rgatish. 2. Nutqiy xatolarni bartaraf etish ustida amaliy ishlash ko'rikmalarini shakllantirish.	
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarning nutqiy xatolar va ularni bartaraf etish haqidagi nazariy bilimlarini aniqlash . 2. Talabalarda nutqiy xatolarni bartaraf etish yo'llari bo'yicha umumiy tasavvur hosil qilish 3. Ma'ruza davomida talabalarning faoliyatini ko'zatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. O'quvchilarning yozma ishlarini (bayon va insholarini) tekshirish va nutqiy xatolarni aniqlashni. 2. Nutqiy xatolarni to'g'rilash yo'llarini .	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.	
Ta'lim vositasi	Proektor	
Ta'lim shakli	Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Amaliy mashg'ulot mavzusini (Nutqiy xatolar va ularni bartaraf etishga doir darslarni tashkil etish) 2. Amaliy mashg'ulot maqsadini 3. Amaliy mashg'ulot rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, yozadi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1. Nutqiy xatolarning turini ayting. 2. Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqida qaysi xatolarda uchraydi? 3. Nutqiy xatolarning	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	kelib chiqishiga sabab nimada?	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Amaliy mashg'uloti: 20 daqiqa 1.O'quvchilar yozma ishidagi nutqiy xatolarni guruhlang. 2.Nutqiy xatoning har bir turini to'g'rilash yo'llarini ishlab chiqing. Uning mahokamasi: 10 daqiqa 3. Taqdimot: 5 daqiqa	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.Blits texnologiyasi asosida mavzu yo'zasidan talabalar bilimni aniqlash. 2. Testlar to'zing va ularni guruhlari almashtirib yeching.	

Ilova

1. Nutqiy xatolarning turini ayting.
2. Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqida qaysi xatolarda uchraydi?
3. Nutqiy xatolarning kelib chiqishiga sabab nimada?

1- MAVZU	Ot so'z turkumi yuzasidan ta'limiy o'yinlarni tashkil qilish. Ot turkumini o'rganishda uzviylik va uzluksizlikning ta'minlanishi

1. Mustaqil ish mashg'uloti ishlanmasi

<i>O'quv soati: 2 soat</i>	<i>Tinglovchilar soni: 30 ta</i>
<i>O'quv mashg'uloti shakli</i>	Ot so'z turkumini o'tish metodikasi bo'yicha talabalarning bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish bo'yicha mustaqil ish.
<i>Mustaqil ish mashg'uloti tuzilishi:</i>	1. Mavzu mazmuniga kirish: - Ot turkumini o'tish metodikasining maqsad va vazifalari - Ot turkumini o'tishga qo'yilgan pedagogik va metodik

	talablar. 2. Ot turkumini o'rganishda o'quvchilar egallaydigan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashda ta'limiy vositalarning o'rni 3. Ta'limiy vositalari: ta'limiy diktantlar, tekshiruv diktantlar; - "Lahzada aql charxi" - "Domino" o'yini; - "Zinama-zina" o'yini 4. Natijalar taqdimoti, muhokama va baholash.
<i>Mustaqil ish mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarni ot turkumi yuzasidan boshlang'ich sinflarda o'rganiladigan mavzularning uzviyligi va uzluksizligini aniqlashga, ularga rioya qilishga, darslarni metodik jihatdan yuqori saviyada tashkil etishga o'rgatish Metodik ta'minot: Plakatli ko'rgazmalar, tarqatma materiallar, og'zaki -savol-javoblar va mavzuga oid adabiyotlar.	
<i>O'qituvchining vazifalari:</i> Ot turkumi yuzasidan o'quvchilarda hosil qilinadigan zaruriy bilim, ko'nikma va malakalar to'g'risida tushunchalar berish; Ot turkumini o'rganish usullari, ta'limiy vositalar haqida ma'lumotlar berish. Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashga o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> <i>Talabalar bilishi kerak:</i> Ot turkumi yuzasidan o'quvchilarga beriladigan bilim, ko'nikmalarni. Ot turkumiga doir mavzularni samarali o'zlashtirilishini ta'minlaydigan metod va usullarni. Ot turkumiga doir mavzularni samarali o'zlashtirilishi uzviylik va uzluksizlikning ta'minlanishiga bog'liqligini. Ot turkumiga doir mavzularning uzviyligi va uzluksizligi ta'minlanganlik darajasini. Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashni.
<i>Ta'lim usullari</i>	Kichik ma'ruza, tezkor so'rov, namoyish etish, suhbat, amaliy ish, taqdimot

<i>Ta'lim vositalari</i>	DTS, ona tili dasturi, o'quv qo'llanmalari, ekspert topshiriqlari, slaydlar, markerlar, skotch
<i>O'qitish shakllari</i>	Ommaviy, guruhli.
<i>O'qitish shart-sharoiti</i>	Texnik vositalardan foydalanishga va talabalarda ishlashga mo'ljallangan auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Savol-javob

<i>Faoliyat mazmuni</i>	
<i>trenerning</i>	<i>tinglovchining</i>
3. Mustaqil ishni yakunlash. Mustaqil mashg'ulot mavzusi bo'yicha yakun yasaydi: Mustaqil ish yuzasidan savollarga javob beradi; talabalar ish natijasini tahlil qiladi; talabaning mavzu yuzasidan faolligini baholaydi; Mustaqil ish yuzasidan maslahatlar beradi.	Savollar beradilar. Tinglaydilar. Bajaradilar.

Mustaqil ishni baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

<i>Topshiriqlar</i>	<i>Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari</i>			
	<i>Ma'lumotni aniq va to'liq yetkazilishi</i>	<i>Mustaqil ishni rasmiylashtirilishi</i>	<i>Misollar bilan tushuntirilishi</i>	<i>Jami</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Mustaqil ish mashg'uloti yuzasidan savollar:

- Boshlang'ich ta'limda ot turkumini o'rganishning nazariy va amaliy ahamiyati?
- 2.Ot turkumini o'rganishda qanday ta'limiy vositalardan va ta'limiy o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiq?
- 3.Boshlang'ich sinf ona tili dasturida ot turkumini o'rganishda uzviylik va uzluksizlik ta'minlanganmi?

Foydalaniladigan asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari ro'yxati **Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari**

№	Muallif	Adabiyot nomi	Nashr yili	adabiyotning ARM dagi shifri	adabiyotning ARM dagi inventar raqami
1.	Qosimova K., Matjonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh.	Ona tili o'qitish metodikasi (Darslik)	Toshkent, Noshir, 2009	74.261.4 O-56	У-7000 32 ta
2.	G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Mamatova G., Boqiyeva H.	Husnixat va uni o'qitish metodikasi.	–T.: TDPU,2009. – 70 b.		
3	Рахматуллаева Л.И.	Методика преподавания родного языка	–Т.: Учебное пособие. Молия Иктисод, 2007.		

Qo'shimcha adabiyotlar

21. Uzviylashtirilgan Davlat ta'lim standarti. –T.: Yangiyo'1 poligraf servis, 2010.– 42- 46 b.
22. Uzviylashtirilgan o'quv dasturi. –T.: Yangiyo'1 poligraf servis, 2010. – 46-68 b.
23. Abdullayeva Q. va boshq. O'qish kitobi (2-sinf uchun darslik). –T.: O'qituvchi, 2010. – 192 b.
24. Abdullayeva Q. va boshq. 2-sinfda o'qish darslari. –T.: O'qituvchi, 2009. – 266 b.
25. Matchonov S. va boshq. O'qish kitobi (4-sinf uchun darslik). –T.: Yangiyo'1 poligraf servis, 2009. – 266 b.
26. Umarova M., Sh.Hakimova. O'qish kitobi (3-sinf uchun darslik). – T.: Cho'lpon, 2014. – 240 b.
27. Umarova M, Sh.Hakimova. O'qish darslari (3-sinf uchun). –T.: Cho'lpon, 2014. – 126 b.
28. G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Shermatova U. 4-sinfda ona tili darslari. -T.: O'qituvchi, 2003.
29. Qosimova Q. “2-sinflarda ona tili darslari”, T. “O'qituvchi”, 1998- yil.
30. G'afforova T., Shodmonov E., Eshturdiyeva G. O'qish kitobi (1-sinf uchun darslik). – T.: Sharq, 2014. – 127 b.
31. G'afforova T., G'ulomova X. 1-sinfda o'qish darslari. –T.: Sharq, 2003. – 126 b.
32. Qosimova K., Fuzailov S., Ne'matova A. Ona tili (2-sinf uchun darslik). – T.: Cho'lpon, 2013. -127 b.

33. Fuzailov S., Xudoyberganova M. Ona tili (3-sinf uchun darslik). – T.: O‘qituvchi, 2013. -143 b.
34. Ikromova R., G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh., Shodmonqulova D. (4-sinf uchun darslik). – T.: O‘qituvchi, 2013. -190 b.
35. H. Bakiyeva, N. Ahmedova, N. Azizova, D. Nosirova, B. Teshaboyeva, U. Ismoilova, B. Egamberdiyeva “Savodga o‘rgatish darslari”.-T.: “Extremum-press”, 2014. -119 b.
36. Safarova R., G‘ulomov M., Inoyatova m. Savod o‘rgatish darslari. 1-sinf o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma.-T.: “Tafakkur”, 2012.-141 b.
37. U. Masharipova va b. “Ona tili” 1-sinf o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma.-T.: “Sharq”, 2014.-120 b.
38. G. Boymurodova va b. “O‘qish” 1-sinf o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma.-T.: “Sharq”, 2014.-120 b.
39. A. Hamroyev. 1-sinfda o‘qish darslari. Buxoro, 2002. -48 b.
40. A. Hamroyev. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. Buxoro. 216 b.

Elektron ta’lim resurslari

1. [www. tdpu. uz](http://www.tdpu.uz)
2. [www. pedagog. uz](http://www.pedagog.uz)
3. [www. Ziyonet. uz](http://www.Ziyonet.uz)
4. [www. edu. uz](http://www.edu.uz)
5. [tdpu-INTRANET. Ped](#)

SEMINAR MASHG'ULOTLARI

Fan va texnika jadal sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan davrda boshlangich sinf o'quvchilarining akliy rivojlanishi tezligi xam usib bormokda. Boshlangich ta'lim oldida turgan dolzarb muammolardan biri akliy rivojlanishiga yordam beruvchi interfaol usullarni bilgan, ulardan urnida foydalana oladigan, zoxir bulmagan zoxiriy imkoniyatlarni yuzaga chikara oladigan mutaxassis kadrlarni yetishtirib beradilar.

«Ta'lim to'g'risida»gi Konun. «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» ta'lim berishning yangi shakllari va usullarini izlab topish va ularni ta'lim jarayoniga tadbik etish zaruriyatini kuymokda. Bularni amalga oshirshi bulgusi pedagoglarning mutaxassisliklari buyicha mukammal bilim va tajribaga ega bulishlarini takozo etadi.

Boshlangich ta'lim soxasi buyicha yetishtirilayotgan mutaxassislarining oliy ta'limda egallagan bilimlarini maktab tajribasida kuzatishlari mavjud muammolarini anglab yetishlari uchun seminar mashg'ulotlarining imkoniyatlari katta seminar mashg'ulotlarining amaliy mashg'ulotdan farki shundaki, u talabalar tomonidan individual, yakka tartibda bajariladi, ularda ijodiy mustakillikni tarbiyalaydi.

Seminar mashg'uloti ona tili ukitish metodikasi kursining amaliy yunalishini kuchaytirgan. Seminar mashg'ulotlari nazariy bilimlarini amaliyotda kuzatish, nazariyaning xaet bilan kay darajada muvofikligini sinash va bilish imkoniyatini yaratadi. SHuningdek, talabalarining ilmiy-metodik bilimlari doirasini kengaytiradi. Zero, talabalarimizning egallayotgan mutaxassisliklariga tayyorgarligi xozirgi davr ta'lim talablariga javob bera oladigan bulishi lozim.

Ona tili ukitish metodikasidan rejalashtirilgan seminar mashg'ulotlari butun kurs mazmunini kamrab olgan. Uning mazmuni ona tili ukitish metodikasi {unda DTS va ona tili dasturlari urganiladi va taxlil kilinadi) va metodikaning pedagogik fan-kirish xamda 4 bulimni «Savod urgatish metodikasi», «Ukish metodikasi», «Fonetika, grafika, suz yasalishi, grammatika va imlo metodikasi». «O'quvchilarning boglanishli nutkni ustirshi metodikasi» bulimlarini uz ichiga oladi. Ular auditoriyada va maktablarda tashkil etiladi. Auditoriyaga muljallangan seminar mashg'ulotlarida boshlangich sinf DTS, ona tili, ukish, yozuv daftari, darsliklari va ularga yozilgan metodik kullannmalar turli tomondan taxlil kilinadi. Ularga takrizlar yoziladi, takvim rejalar tuziladi. Maktablarda utkaziladigan seminar mashg'ulotlarida ona tili ta'limi buyicha darslar kuzatiladi va taxlil kilinadi. Taxlil uchun aloxida daftar tutiladi. Xar bir seminar mashg'ulotining belgilab olingan maksadi, vazifasi, rejasi bilan talabalar oldindan tanishtiriladi. Seminar mashg'uloti yuzasidan topshiriklar beriladi. topshiriklar yozma bajariladi. Topshiriklarni bajarishda foydalanish uchun adabiyotlar kursatiladi. Muayyan tayyogarlikka ega bulgan talabalar bilan seminar mashg'ulotlari utkaziladi. Xar bir bulim buyicha seminar mashg'uloti talabalarining xisoboti bilan yakunlanadi.

Ona tili ukitish metodikasidan seminar mashgulotlarining maksad va vazifalari

Ona tili ukitish metodikasidan utkaziladigan seminar mashgulotlari ukuv rejada ajratilgan soatlar xajmida, shuningdek dasturda kursatilgan mavzular buyicha utkaziladi.

Ona tili ukitish metodikasidan seminar mashgulotlari mavjud darslik va dastur va darsliklarga, metodik adabiyotlarda berilgan ma'lumotlarga, dars jarayoniga talabalarni ijodiy munosabatini tarbiyalaydi. Ularda kasbiy kunikma va malakalarini xosil kiladi.

Ona tili ukitish metodikasidan seminar **mashgulotlarining maksadi kuyidagilardan iborat:**

- savod urgatish, ona tili, ukish, sinfdan tashkari ukish va boglanishli nutkni ustirish buyicha olgan nazariy bilimlarini amaliyotga tadbik etish jarayonida mustaxkamlash va chukurlashtirish;

- talabada dastlabki kasbiy malakalarini shakllantirish;

- talabalarning metodik tayyorgarligini oshirish va ijodiy kobiliyatlarini rivojlantirish:

- bulajak boshlangich sinf ukituvchisining metodik faoliyat motivlarini shakllantirish va ona tilini ukitish metodikasi faniga bulgan kizikishlarini oshirish;

- talabalarni ona tili ta'limi soxasi buyicha maktab ukituvchilarining ish faoliyatini kuzatish, ilgor tajribalarini urganish va taxlil kilishga urgatish;

- uz ijodiy metodik ishlarini tajriba sinovidan utkazishga urgatish; Ona tili ukitish metodikasidan seminar mashgulotlarining vazifalari kuyidagilardan iborat:

- Umumiy urta ta'lim davlat ta'lim standarti va boshlangich sinf ona tili dasturini taxlil kilish:

- Savod urgatish uchun yaratilgan «Alifbe» darsligi va «Yozuv daftari»ni taxlil kilish va tavsiyalar ishlab chikish; 1-4-sinflar uchun yaratilgan «Ona tili» darsliklarini grammatik ma'lumotlarini berishda boskichli izchillik tamoyiliga, mashklar tizimining genetik tamoyillarga muvofikligi buyicha, amaliy leksik mashklarning, ijodiy mashklarning berilishi buyicha taxlil kilish va takriz yozish;

- 1-4-sinflar uchun yaratilgan «Ukish kitobi»ni taxlil kilish va takriz yozish;

- STU uchun yaratilgan «Kitobim - oftobim» darsliklarini taxlil kilish va takriz yozish;

- Xusnixat daftarini (1-2-sinf) taxlil kilish va takriz yozish;

- 1-4-sinflar ona tili va ukish darsliklariga yozilgan metodik kullanma taxlil kilish va takriz yozish:

- maktabda alifbe, yozuv, ona tili, ukish, sinfdan tashkari ukish, xusnixat darslarini kuzatish va taxlil kilish;

- talabalarning namunaviy dars ishlanmalarini maktab tajriba sinovidan utkazish:

Seminar mashguloti talabalarining pedagogik va metodik tayyorgarligini oshirishga, tanlangan kasbiga bulgan kizikishini oshirishga xizmat kilishi lozim.

Seminar mashguloti talaba mavzu buyicha ma'ruzada nazariy ma'lumotlarni urganib uzlashtirgach utkaziladi.

Xulosa kilib aytganda, seminar mashgulotlari:

- talabalarni nazariy bilimlarini amalda kullay bilishga urgatish;
- nazariyani amaliyot bilan boglay olishga yordam berish;
- talabalarni kiyosiy —tankidiy taxlilga urgatish;
- talabalarning faolligini oshirish:
- ularni ta'lim jarayonidagi turli muammolarni ijoliy yondoshgan xolda mustakil yecha olishga tayyorlash;
- kasbiga bulgan munosabatini, kasbiy maxoratini oshirish zarur:

Seminar mashg'ulotining tuzilishi barcha bulimlar yuzasidan kuyidagicha:

1. Seminar mashg'ulotining mavzusi
2. Seminar mashg'ulotining maksadi
3. Seminar mashg'ulotining rejasi
4. Mavzu yuzasidan topshiriklar
5. Foydalanish uchun adabiyotlar
6. Seminar mashg'ulotining mazmuni

Seminar mashg'ulotini utkazish metodikasi

Talabaga seminar mashg'ulotining mavzusi, maksad va vazifalari, rejasi oldindan e'lon kilinadi. Ularga uyda bajariladigan topshiriklar tizimi beriladi. Foydalanish uchun adabiyot ruyxati tavsiya etiladi.

Topshiriklarni bajarilishi auditoriyada suxbat yuli bilan aniklanadi. Talabalar topshiriklarni bajarish jarayonida egallagan bilimlarini amaliyotga tadbik etish buyicha fikr-muloxazalarini bayon kiladi. Ukituvchi ularning fikrlariga munosabat bildiradi, zaruriy kursatmalar beradi. Talabalar bilan baxs-munozaralar tashkil etadi.

Topshiriklar mazmuni bilan tanishtiriladi. Topshiriklarni bajarishda yul kuyilishi mumkin bulgan xato-kamchiliklarni oldini olish buyicha ogoxlantiruvchi ma'lumotlar beriladi. Topshiriklarda metodik adabiyotlarni, darsliklarini, ta'lim tugrisidagi xujjatlarni urganish, maktab ukituvchi ish tajribasini urgatish, taxlil kilish, umumlashtirish, xulosalash uz ifodasini topgani aytiladi.

Ayrim kobiliyatli talabalarga dars jarayonining reja-konspektini tuzib, dars utish topshirik xam beriladi. Bu talabalarning faolligini oshiradi, uz kuchiga, bilimiga ishonch xissini uygotadi.

Barcha seminar mashg'uloti topshiriklari yozma bajariladi. Xar bir seminar mashg'ulotlarining bajarilishi baxolanadi. Barcha seminar mashg'uloti topshiriklari bajarilgach, talabadan Ya/N olinadi. Boshlangich ta'lim yunalishida ona tili metodikasi 2 va 3 kurslarda ukitiladi. 2 kursda 3 semestrda 12 soat, 4 semestrda 8 soat, 3 kursda 5 semestrda 14 soat seminar mashg'uloti uchun ajratnladi.

1- seminar mashg'uloti

1 - MAVZU	Ot so'z turkumi o'rganiladigan darslarni kuzatish va tahlil qilish

8.16.Seminar mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 30ta
Mashg'ulot shakli	Seminar mashg'uloti
Seminar mashg'ulotining rejasi	1. Talabalarning ot turkumini o'rganish bo'yicha seminar mashg'ulotining maqsadi va vazifalari bilan tanishtirish mavzusi 2. Talabalarni Shaxs va narsa bildirgan so'zlarni (1-2-sinf): ot so'z turkumi, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi (3-sinf); otlarning egalik va kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishi (4-sinf); mavzusi o'rganiladigan darslarga qo'yiladigan metodik talablar bilan tanishtirish. 3. Ot turkumi bilan bog'lik mavzularni o'rganish darsini kuzatish. 4. Kuzatilgan dars tahlili. 5. Kuzatilgan darslar bo'yicha tavsiyalar berish. 6. Talabalarni baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarning «Ot turkumini o'rganish metodikasi» mavzusidagi ma'ruzada egallangan ilmiy-metodik bilimlarini ta'lim jarayonida kuzatish orqali amalda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish. Mavzuni o'quvchilarga tushuntirishda o'qituvchini kuzatish va o'quvchilar faolligini o'rganish.

O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarning fe'l turkumi bo'yicha o'tiladigan darslar taqvim rejasi bilan tanishtirish. 2. Darslarni kuzatish uchun sharoit yaratish. 3. Darslarni kuzatish uchun ko'rsatmalar berish. 4. Seminar mashg'uloti davomidagi talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).		O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. So'z turkumlarini o'rganish darsini kuzatishning maqsad va vazifalarini. 2. Ot, otning ko'plik va birlikda, egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 3. Otning ko'plik va birlikda, egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.
Ta'lim metodi va texnikasi		Suhbat, muammoli izlanish, mustaqil ish metodi. Komp'yuter texnologiyasidan foydalanish: slaydlar.
Ta'lim vositasi		Proektor
Ta'lim shakli		Yakka tartibdagi savol-javob, kichik guruhlarda ishlash
Ta'lim sharti		Auditoriya, TSOdan foydalanish
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Seminar mavzusini (Ot so'z turkumi o'rganiladigan darslarni kuzatish va tahlil qilish) 2. Seminar mashg'uloti maqsadini 3. Seminar mashg'uloti rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, kuzatadi, yozadi, tahlil qiladi, javob beradi.

2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqqa)	1.Shaxs va narsani bildirgan so'zlar, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi, otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi, otlarning kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishi, ot yasovchi qo'shimchalar mavzularini o'rganish, darslariga qanday metodik talablar qo'yilganini ishlab chiking. 2.Ot turkumini o'rganishda o'quvchilar bilimi, ko'nikma malakalarga qanday mavzularni o'rganish, talablar qo'yilishini yozing, (o'yinlar, testlar, ko'rgazmali qurollar). 3. Ot turkumini o'tishda qaysi metodlardan foydalanish mumkin ekanini aniqlang. 4. Mavzularni mustahkamlash uchun darslikda berilgan mashqlar tizimiga munosabatingizni yozma bildiring.	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

3-bosqich Ko'rsatma berish (65 daqiqa)	1. Seminar mashg'uloti: 45 daqiqa 2. «Shaxs va narsa bildirgan so'zlar» mavzusi bo'yicha topshiriq.I. 1-2-sinf ona tili dasturi asosida Shaxs va narsani bildirgan so'zlar mavzusini o'rganish bo'yicha tuzgan taqvim rejangizni maktab o'qituvchisining takvim rejasi bilan taqqoslang. II. O'qituvchining reja-konspektini o'rganish. 1. Dars mavzusining turli shakli, metodi va jihozining aniq belgilab olinganligi: 2. Shaxs va narsani bildirgan so'zlar bo'yicha darsning maqsad va vazifalarning aniq ko'rsatilganligi; 3. Darsda o'quvchilar vazifasining ifoda etilishi: III. Dars jarayonini kuzatish. -darsning o'tilgan bilimlarini takrorlash va mustahkamlash qismida: -o'quvchilarning berilgan vazifani bajarib kelishi; -o'tilgan mavzuni so'rash uchun savol-topshiriqlarning	

	aniqligini, izchilligi. 2. «Shaxs va narsani bildirish so'zlar» mavzusini tushuntirishda; -oldingi o'rganilgan mavzularga asoslangan; -tanlangan gap, so'z va narsaning, ularning rasmining o'quvchilar hayoti bilan bog'liqligi; -Shaxs va narsani bildirgan so'zlarni tushuntirish uchun tanlangan ko'rgazmalarning muvofiqligi; estetik talabga javob berish; undan o'rinli foydalanishi; -o'quv materiali, ta'limiy vositalar ishlab chiqilgan savol-topshiriqlarning aniqligi, tushunarligi, mantiqiyliigi. Izchilliligi; -tushuntirish metodikasining o'quvchilar faolligini oshirishdagi samaradorligi, Shaxs va narsani bildirgan so'zlar bo'yicha xulosalarning chiqarishda o'quvchilarning faolliigi. 3. Shaxs va narsa bildirgan suzlar haqidagi bilimlarni	

	amaliyotga tadbiquetilishi; -mustaxkamlash uchun berilgan yoki tanlangan matnlarning muvofikligi, genetik talabga javob berishi -mustahkamlovchi o'quv material va mashqlarning xilma-xilligi 4. O'rganilganlarga o'quvchilarning munosabat bildirishi. -Shaxs va narsani bildiruvchi so'zlar bo'yicha egallagan bilim va ko'nikmalarini ayta bilishi; -o'zlashtira bilmagan tomonlari bo'yicha savol bera bilishi -O'qituvchining o'quvchilar javobi asosida darsda o'rganilganlarga yakun yasash. 5. Uy vazifasini berish o'rnini, bajarish yo'llari haqida berilgan tushunchalarning aniqligi, mustahkamligi. 6. O'quvchilarni bilimini baholash usuli va haqqoniyligi.	

4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	1.Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini, egalik qo'shimchalarini, kelashik qo'shimchalari, ot yasovchi qo'shimchalarni o'tish darslarini o'tish bo'yicha tahlili yuzasidan fikr-mulohazalarini baholash qo'shimchalari bilan	

1-ilova

Talabalar faolligini baholashda quyidagilarga e'tibor qaratiladi:

Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishini o'rganish bo'yicha .

1. Birlik va ko'plikdagi otlarni o'rgatishning eng qulay metod va usulini tanlang.
  2. Birlik va ko'plikdagi otlarni tushuntirish uchun o'quv materialidan tanlang.
  3. Mavzuni tushuntirish uchun ko'rgazmali qurollar tayyorlang.
  4. Mavzuni mustahkamlashda qo'llaniladigan samarali mashqlar tizimini ishlab chiqing.
  5. Birlik va ko'plikdagi otlarning imlosi ustida ishlash yo'llarini aniqlang.
2. «Otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi» mavzusini o'rganish darsini kuzatish bo'yicha ko'rsatmalar.
- otlarning birlik va ko'plik shaklini tushuntirishda bir turdagi o'quv materiali, ta'limiy vositalardan foydalanilganligi, ularning mavzuni amaliy o'zlashtirishdagi estetik talabga javob berishligi;
  - birlik va ko'plikdagi otlarni o'rganish uchun tuzilgan savol-topshirqlarning o'quvchilar faolligini oshirishga ta'siri
  - birlik va ko'plikdagi otlarni tushuntirishda interfaol usullar, ilgor pedtexnologiyalardan foydalanilishi, ularning o'quvchini faollashtirishdagi samaradorligi
  - birlik va ko'plikdagi otlarga o'quvchilarning ta'rif berishi
  - chiqarilgan ta'rifni darslikdagi shakli bilan taqqoslanishi va ularni mukammallik darajasining aniqlanishi
3. Birlik va ko'plikdagi otlar bo'yicha o'quvchilar bilimlarini mustahkamlash;
- mashqlardan o'z o'rnida foydalanilganligi
  - mashqlarning xilma-xilligi
  - o'quvchilarning mustaqillik darajasi

-mustahkamlash jarayonida o'quvchilar bilimini kengaytirish, mukammallashtirishning ahvoli

4.Dars o'rganilganlar yuzasidan o'quvchilarning mustaqil xulosalar chiqara bilish.

5. Uy vazifasini aniq tushuntirilishi

6. O'quvchilar bilimini baholash

2-ilova

«Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusi bo'yicha :

1. Metodikada egalik qo'shimchalari bilan otlarning o'zgarishini tushuntirishning eng qulay usuli qanday ko'rsatilgan ?

2.Boshlangich sinfda egalik qo'shimchalarining qaysi variantlari o'rgatilishini yozing.

Z.Egalik qo'shimchalari bilan qo'llangan so'zlarda yuz bergan tovush o'zgarishlarining qaysi holatlari va qanday o'rgatiladi?

4.Egalik kushimchalarini mustahkamlashda kaysi mashq turini tavsiya kilasiz?

4-sinfda otlarning egalik kushimchalar bilan kullanilishi.

I. O'quvchilarni darsga tayyorlab olish usuli mavzusini o'tish darsini kuzatish yuzasidan ko'rsatmalar

II.O'tilgan mavzular ustida ishlash. O'tilgan mavzu bo'yicha uy vazifasining to'g'ri berilgan topishiriqlarning amaliy ahamiyati.

Uy vazifasini so'rash usuli, baholash me'yorlari

Uy vazifasining bajarilishi va bilimlarni o'zlashtirilishi bo'yicha xulosalarning aniqligi, o'qituvchi ta'limning keyingi bosqichlarida ular ustida ishlash

III. Yangi mavzuga o'qituvchining o'quvchilarda qiziqish uygotishi.

IV. Yangi mavzu ustida ishlash.

1. Egalik qo'shimchalarini o'rgatish uchun qanday o'quv materiallari va ko'rgazmali qurol tayyorlagan.

2.Tushuntirish usulida qaysi savol-topshiriqlardan foydalandi?

3.Egalik qo'shimchalarini tushuntirishda quyidagilarga e'tibor qarating:

- Egalik co'zining ma'nosi ustida ishlash

- Egalik qo'shimchalarini olgan so'zlarni tarkibiy qismga ajratish

- Qarashlilik, tegishlilik so'zlari ma'nosini izohlash usuli

- Egalik qo'shimchalarining vazifasini ochib berishi

- Egalik qo'shimchalarining tushuntirilayotgan variantini darslik materialiga muvofiqligi;

- Egalik kushimchalarining ma'nosi va vazifasi yuzasidan o'quvchilarning ilk tushunchalarini aniqlash usuli

- Egalik qo'shimchalarining bo'sh o'zlashtirilgan tomonlari ustida ishlash sifati.

4. Otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi mustahkamlash:

- o'quvchilar bilimini aniqlashda foydalanilgan mashq turlari

- o'quvchilarning bilimini mustahkamlovchi va kengaytiruvchi mashqlar ustida ishlash usuli;

5.O'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish sifatlari

6. O'quvchilar bilimini to'g'ri baholanganligi

7. O'qituvchining darsdagi ta'lim va tarbiyaviy maksadga to'liq erisha olganligi
8. O'qituvchining ilmiy-metodik va pedagogik yordamga muhtoj tomonlari. Talabalar bilimni baholash.

3-ilova

«Otlarning kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusini o'tish darsi bo'yicha :

1. Boshlang'ich sinfda o'quvchilarga kelishik qo'shimchalari yuzasidan hosil qilinadigan tushunchalarni bayon kiling.
2. Kelishik qo'shimchalarining qo'llanishi yuzasidan shakllantiriladigan ko'nikma va malakalarni yozing.
3. «Otlarning kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishi» mavzusi qaysi metodlarda o'rgatilishini yoritib bering.
4. Tushum va qaratkich kelishiklarining qo'shimchalarini to'g'ri qo'llashga o'rgatish usullarini aniqlab yozing.
5. Jo'nalish, o'rin-payt va chiqish kelishiklarining imlosi ustida ishlash usullarini yozing.
6. Kelishiklarning qo'llanishi haqidagi malakani shakllantirishning samaradorligini ta'minlaydigan shartlarini yozing.

4-ilova

«Otlarning kelishiklar bilan qo'llanishi» mavzusidagi darsni kuzatish bo'yicha ko'rsatmalar

Darsning yangi mavzu ustida ishlash qismida:

1. Kelishik qo'shimchalarini o'rganishga o'quvchilarda qiziqish uygotishning amalga oshirilishi
2. Kelishiklarning nomi, qo'shimchasi va so'rog'i ustida ishlash, ularni o'quvchilar nutqiga kiritilishi.
3. Kelishiklarning grammatik vazifasi gapda so'zlarni bir-biriga bog'lanishini o'rgatish yo'llari
4. Jo'nalish kelishigi qo'shimchasi variantlarining ishlatilishi ustida ishlash
5. O'rin-payt va chiqish kelishik qo'shimchalarining imlosini o'rgatishda foydalanilgan usullarning muvofiqligi
6. Kelishik qo'shimchalarini olgan otlarning gapdagi vazifasini aniqlashning o'rgatish yo'li

5-ilova

2. Boshlang'ich sinflarda tanlab olingan ot yasovchi qo'shimchalarga munosabatingizni bildiring.
3. Tanlangan ot yasovchilar to'g'rimi yoki boshqa ot yasovchi qo'shimchalarni o'rgatish ma'qulmi?
4. Yasalgan otlarning ma'nosini izohlashda qaysi tahlildan foydalanish lozimligini yoritib.
5. Yasovchi qo'shimchalarni o'rganish jarayonida tilning lugaviy tarkibini boyitishni zarur til birliklari tanlab tushuntiring.

6-ilova

«Ot yasovchi qo'shimchalar» mavzusi o'rganiladigan ko'rsatmalar. Yangi mavzu o'rganish qismi bo'yicha

1. Ot yasovchi qo'shimchalarni o'rganish uchun o'quvchilarda qiziqish
2. O'quvchilarning bilimlariga asoslangan holda ot yasovchi qo'shimcha haqida yangi ma'lumot berilganini kuzating.
3. Ot yasovchi qo'shimchalarning har biri qanday ma'nodagi otlarning yuzaga keltirayotganining tushuntirilishi
4. Ot yasovchi qo'shimchalar o'rganishda so'z tarkibi ustidagi tahlil ishlari

seminar mashg'uloti

MAVZU	Fe'l, bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlari, fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishi, fe'l yasovchi qo'shimchalarni (sifat, son, kishilik olmoshlari) mavzusidagi darslarni kuzatish va tahlil qilish

seminar mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 15 ta
Mashg'ulot shakli	Seminar mashg'uloti
Seminar mashg'uloti rejasi	1. Talabalarning fe'l turkumini o'rganish bo'yicha seminar mashg'ulotining maqsadi va vazifalari bilan tanishtirish mavzusi 2. Talabalarni harakat bildirgan so'zlar (1-2-sinf), fe'l, bo'lishli-bo'lishsiz fe'llarni qo'llanishi (3-sinf); fe'l zamonlari, fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishi (4-sinf); mavzusi o'rganiladigan darslarga qo'yiladigan metodik talablar bilan tanishtirish. 3. Fe'l turkumi bilan bog'lik mavzularni o'rganish darsini kuzatish. 4. Kuzatilgan dars tahlili. 5. Kuzatilgan darslar bo'yicha tavsiyalar berish. 6. Talabalarni baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarning «Fe'l turkumini o'rganish metodikasi» mavzusidagi ma'ruzada egallangan ilmiy-metodik bilimlarini ta'lim jarayonida kuzatish orqali amalda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish. Mavzuni o'quvchilarga

	tushuntirishda o'qituvchini kuztish va o'quvchilar faolligini o'rganish.	
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarning fe'l turkumi bo'yicha o'tiladigan darslar taqvim rejasi bilan tanishtirish. 2. Darslarni kuzatish uchun sharoit yaratish. 3. Darslarni kuzatish uchun ko'rsatmalar berish. 4. Seminar mashg'uloti davomidagi talabalarning faoliyatini kuzatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. So'z turkumlarini o'rganishning maqsad va vazifalarini. 2. So'z turkumlarini, jumladan, fe'lning bo'lishli-bo'lishsizligi, zamon, Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 3. Fe'lning bo'lishli-bo'lishsizligi, zamon, Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat,, mustaqil ish metodi.	
Ta'lim vositasi	Dars jarayoni	
Ta'lim shakli	Jamoalar bilan savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Seminar mavzusini (Fe'ls'o'z turkumi o'rganiladigan darslarni kuzatish va tahlil qilish) 2. Seminar mashg'uloti maqsadini 3. Seminar mashg'uloti rejasini	Eshitadi, kuzatadi, yozadi,tahlil qiladi, javob beradi.

	e'lon qilish.	
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqqa)	1.Shaxs va narsani bildirgan so'zlar, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi, otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi, otlarning kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishi, ot yasovchi qo'shimchalar mavzularini o'rganish, darslariga qanday metodik talablar qo'yilganini ishlab chiking. 2.Ot turkumini o'rganishda o'quvchilar bilimi, ko'nikma malakalarga qanday mavzularni o'rganish, talablar qo'yilishini yozing, (o'yinlar, testlar, ko'rgazmali qurollar). 3. Ot turkumini o'tishda qaysi metodlardan foydalanish mumkin ekanini aniqlang. 4. Mavzularni mustahkamlash uchun darslikda berilgan mashqlar tizimiga munosabatingizni yozma bildiring.	Muhokama uchun savol- topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqqa)	1.Talabalarning ot turkumini o'rganish bo'yicha seminar mashg'ulotining maqsadi va vazifalari bilan tanishtirish mavzusi 2. Talabalarni Shaxs va narsa bildirgan so'zlarni (1-2-sinf): ot so'z turkumi, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi (3-sinf); otlarning egalik va kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishi (4-sinf); mavzusi o'rganiladigan darslarga	

	qo'yiladigan metodik talablar bilan tanishtirish. 3.Ot turkumi bilan bog'lik mavzularni o'rganish darsini kuzatish. 4. Kuzatilgan dars tahlili. 5. Kuzatilgan darslar bo'yicha tavsiyalar berish. 6. Talabalarni baholash.	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Umumlashtirish	

1-ilova

Sifat turkumi o'rganish darsini kuzatish buyicha metodik ko'rsatmalar

Yangi mavzu utish

1. Sifat *suz* turkumi tushunchasini xosil qilishda o'quvchilarning oldingi bilimlarga kay tarzda, kay darajada asoslanilganligi.
2. Mavzuni tushuntirishda o'quvchilar faolligini oshirish uchun kaysi metod va usullarlan foydalanilganligi.
3. Sifatning grammatik tomonlarnning yoritilishi. Sifatni otga boglik xolda urgatilishi.
4. Sifat turkumini tushuntirish uchun tuzilgan savol- topshiriklarning aniqligi, mantiqiyligi, tushunarligi, izchililigini baxolab boring.
5. Matn tarkibidan sifatni aniqlab olish kunikmasining shakllantirilishi
6. Predmetlarni tasvirlashda belgi bildiruvchi suzlar vazifasining ochib berilishi. Bunda rangli rasmlardan kandy foydalanilganligi.
7. Sifat yuzasidan lugaviy mashqlarning tashkil etilishi.
8. Sifat turkumi yuzasidan xulosaning, ta'rifning kim tomonida chikarilganligi.
9. Sifat turkumining shakllantirilishi tushuntirilganidan sung o'quvchilarning dastlabki bilimini aniqlash usuli

3-4-sinfda «Sifat yasovchi kushimchalar» mavzusini utish buyicha topshiriklar

- 1.3-4-sinfda o'rganiladigan sifat yasovchi kushimchalarni aniqlab yozing, ularning tanlab olinishiga munosabatingizni bildiring.
- 2.Sifat yasovchi kushimchalarni o'rganishning amaliy ahamiyatini yoritng.

3. O'rganiladigan xar bir sifat yasovchi kushimchani ma'nosi ustida ishlash buyicha mashqlar ishlab chiking.
4. Sifat yasovchi kushimchalar mavzusini o'rganishda o'qish darslari bilan boglab kanday mashqlar tashkil etish mumkin?
5. Sifat yasovchi kushimchalarni mustaxkamlash uchun tarkatma materiallar tayyorlang.
6. Sifat yasovchi kushimchalar yuzasidan test topshiriklari tuzing.
7. Sifat yasovchi kushimchali suzlarni tarkibiy kislarga ajratish buyicha savol - topshiriklar tuzing.

«Sifat yasovchi kushimchalar» mavzusini utish darsini kuzatish buyicha ko'rsatmalar

Darsning yangi mavzu o'rganiladigan kismi buyicha:

1. Sifat yasovchi kushimchali ukuv materialining ta'limiy - tarbiyaviy xolati
2. Tanlangan matn yuzasidan tuzilgan savol-topshiriklarning aniqligi va izchilligi, mavzuning muhim tomonlarini kamrab olishi
3. Sifat yasovchi kushimchalarning suzning leksik ma'nosini uzgartirishini o'quvchilar tushunchasiga yetkazilishi
4. Sifatni tartibga kura taxlili
5. Sifat yasovchi kushimchalar bilan ot yasovchi kushimchalarni farqlashga o'rgatish buyicha kilingan ishlar.

Darsni mustaxkamlash kismi buyicha:

1. O'quvchilar nutqini yangi sifatlar bilan boyitishning axvoli
2. Sifatlardan nutqda urinli foydalanish kunikmasini ustirish ustidagi ishlar
3. Sifatlarning imloviy shakli ustida ishlash
4. Yozma, mustaqil va ijodiy ishlarning tashkil etilishi

«Sifatlarning ma'no turlari (4-sinf)» mavzusini utish buyicha topshiriklar

1. Metodik adabiyotlarda sifatlarning ma'no turlarini o'rgatish buyicha berilgan tavsialarni o'rganing.
2. 4-sinfda sifatning kaysi ma'no turlari o'rganilishini aniqlang. Ularni o'rganilishi tartibga munosabatingizni bildiring.
3. Sifatning ma'no turlari buyicha 4-sinf «Ona tili» darsligida berilgan amaliy mashq turlarini o'rganing va unga munosabat bildiring.
4. Sifatlarning ma'no turlari buyicha lugaviy mashqlar ishlab chiking.
5. «O'qish kitobi»dagi matnlar asosida xususiyat bildiruvchi sifatlar buyicha tarkatma materiallar tayyorlang.
6. «Matndagi sifatlarga asoslanib rasm chizing» shartiga doir matn tanlang.
7. Uy xayvonlari va yovvoyi xayvonlarning xususiyatini ochib berish buyicha o'quvchilarga ko'rsatmalar tayyorlang.

«Sifatning ma'no turlari» mavzusini utish darsini kuzatish buyicha ko'rsatmalar.

Darsning yangi mavzu o'rganiladigan kismi buyicha:

1. Sifatni ma'no turlarini tushuntirishda o'qituvchining foydalangan ukuv materiali
2. Sifatning ma'no turlarini tushuntirishda ukuv materiali ustida ishlash metodi va usullari
3. Sifatlarning Shaxs va narsalarning kandy belgilarni bildirishi buyicha xulosalarning chikarilishi
4. Rang bildiruvchi sifatlar buyicha suxbatda o'quvchilar faolligini oshirilishi
5. Ta'm bildiruvchi sifatarni o'rganishda o'quvchilar lugaviy boyligining axvoli ya'ni nechta ta'm bildiruvchi sifatni bilishi
6. Xil-xususiyat suzi ma'nosini yoritilishi
7. Sifatlarning ma'no turlarini o'rgatishda jadvallardan foydalanish
8. O'quvchilarning sifatarni ma'no turlarini uzlashtirishni aniqlash usuli

2-ilova

Mavzu: Sonni utish darsini kuzatish. Olmosh suz turkumini o'rganish darsini kuzatish

Maksad: Talabalarni soni, kishilik olmoshlarini utish buyicha metodikada erishilgan yutuklar, yangiliklar bilan atroflicha tanishishlarini, son yuzasidan nazariy bilimlarini amaliyotda kullanilishini kuzatish orkali metodik tavsiyalarni muvofik yoki nomuvofikligini aniqlashlariga erishish, ularda metodik izlanishlarga ragbat uygotish.

1. Boshlangich sinflarda sonning o'rganilish yo'nalishlari
2. Ona tili dasturi asosida sonni o'rganish izchilligini yoriting.
3. 2-sinfda, 3-sinfda va 4-sinfda o'quvchilar son buyicha o'quvchilar bilimi, kunikma va malakasiga kuyiladigan talablarni o'rganing.
4. Savod o'rgatish davrida kaysi mavzularda o'quvchilarni mikdor bildiruvchi suzlarni o'rganish va tayyorlash mumkin?
5. Sonning ma'no turlari ustida ishlashning eng kulay usulini toping va yoritib bering.
6. Tartib sonni ongli uzlashtirilishiga doir mashqlar tuzing va ular ustida ishlash yulini yoriting.
7. Sonlarning imlosiga doir mashqlar ishlab chiking.
8. Metodikada son yuzasidan o'quvchilar bilimni aniqlashda tavsiya kilingan jadvalga munosabat bildiring.

Sonni o'rganish darslarini kuzatish buyicha ko'rsatmalar.

Darsning yangi mavzu ustida ishlash kismi buyicha:

1. Sonni tushuntirishda o'quvchilarning oldingi bilimlariga asoslanganligi.
2. Son katnashgan matnda ularning otga boglanib kelishiga diqqat karatilganligi.
3. Sonni tushuntirishda grammatik taxlilning tashkil etilishi va xulosalanish
4. Sonning ma'nosi, turi va gapdagi vazifasini tushuntirishda kandy kurgazmali kurollardan foydalanilganligi.

3-ilova

«Kishilik olmoshlari» mavzusini utish buyicha topshiriklar

1. Kishilik olmoshlarining kaysi xususiyatlari tanishtirilishini aniqlab yoriting.
2. Kishilik olmoshlari yuzasidan xosil qilinadigan bilim, kunikma va malakalarni yozing. Bunda ona tili dasturi va «Ona tili» (4-sinf) darsliklaridan foydalaning.
3. Kishilik olmoshlarini tushuntirish buyicha metodikada kanday tavsiyalar berilganini aniqlang. Uzingiz xam birorta interfaol usul tanlab, uning samaradorligini yoritib bering.
4. Kishilik olmoshlarining kelishiklar bilan turlanishini o'rgatishda kaysi xolatlarning urgatilishini ma'kul deb xisoblaysiz. Buning uchun metodikadan ma'ruza matni va ona tili darsliklarini sinchiklab o'rganing.
5. Kishilik olmoshlarining kelishiklar bilan turlanishi buyicha mustaxkamlashda foydalaniladigan mashqlar ishlab chiking.

«Kishilik olmoshlari» mavzusini (4-sinf) utish darsini kuzatish buyicha ko'rsatmalar

Darsning yangi mavzu o'rganiladigan kismi buyicha:

1. Kishilik olmoshlarini o'rgatish uchun tanlangan gaplarning maksadga muvofikligi
2. Tanlangan gaplardagi kishilik olmoshlari ustida ishlash usuli, savol-topshiriklarning izchilligi
3. Kishilik olmoshlarining birlik va ko'plik shakllarining tushuntirilishi
4. Kishilik olmoshlarining Shaxs bildiruvchi otlardan farqlashga urgatilishi
5. Kishilik olmoshlarining Shaxsdan boshka narsalarni bildiruvchi suzlar urnida kullanishi bilan aralashtirilmaganligi.
6. Kishilik olmoshlari yuzasidan chikarilgan xulosalarda o'quvchi faolligi

«Kishilik olmoshlarining kelishiklar bilan turlanishi» mavzusini utish darsini kuzatish buyicha ko'rsatmalar

Darsning yangi mavzu o'rganiladigan kismi buyicha:

1. Kishilik olmoshlarining kelishik kushimchalari bilan turlanishini o'rgatishda o'quvchilarni oldingi bilimlariga asoslanilishi
2. Mavzuni tushuntirishda foydalanilgan jadvallar
3. Kishilik olmoshlarining turlanishini tushuntirishda kanday mashq matni tanlanganligi
4. Mashq matni ustida ishlash uchun tuzilgan savol-topshiriklarning o'quvchilar faolligini oshirishga ta'siri
5. Turlangan kishilik olmoshlarining imlosi ustida ishlash
6. Turlangan kishilik olmoshlarining gapdagi vazifasi ustida ishlash
7. «Kishilik olmoshlarining turlanishi» buyicha chikarilgan xulosalar

Mavzu: Fe'l suz turkumini utish darsini kuzatish

Maksad: Talabalarning boshlangich sinflarda fe'l suz turkumi yuzasidan beriladigan bilimlarni, kunikma va malakalarini chukur uzlashtirishlariga erishish, fe'lni utish metodlari buyicha izlanishga undash, fe'l yuzasidan beriladigan

bilimlarini tushuntirish yulini dars jarayonida kuzatish vataxli qilishga, baxolashga o'rgatish

4-ilova

Fe'l suz turkumi utish buyicha topshiriklar

1. Boshlangich sinflarda fe'lni o'rganish buyicha DTS va ona tili dasturini taxlil kiling. Fe'lni o'rganishdagi izchillikka munosabatingizni bildiring.
2. Savod o'rgatish jarayonida o'quvchilarni fe'lni o'rganishga tayyorlashning bitta namunasini yoritib yozing.
3. «Xarakat bildirgan suzlar» (1-sinf) «Shaxs va narsalarning xarakatini bildirgan suzlar» (2-sinf)ni utish buyicha metodik adabiyotlardagi tavsiyalarni o'rganing
4. «Fe'l-suz turkumi» mavzusini o'rgatish uchun o'quvchilarning 1 -2-sinfda olgan bilimlarni eslatish buyicha savol-topshiriklar tuzing.
5. «Bulishli va bulishsiz fe'llar» mavzusini tushuntirish uchun savol-topshiriklar tuzing ukuv materialini tanlang.
6. «Bulishli va bulishsiz fe'llar» mavzusini mustaxkamlash buyicha kushimcha mashqlar tuzing.
7. Utish uchun tavsiya kilingan «Fe'l zamonlari» mavzusini kaysi usullari samarali deb xisoblaysiz? Isbotlang.
8. Fe'l zamonlari kushimchalari imlosini o'rgatishga doir mashqlar tizimini ishlab chiking.
9. Fe'llarning Shaxs-son kushimchalari bilan tuslanishi o'rganiladigan darslarda kaysi bilim, kunikma va malakalar xosil qilinadi va kanday izchillikda beriladi?
10. Metodikada va ona tili darsligida kushimchalarning kullanishini o'rganish buyicha tavsiya etilgan ijodiy mashqlarni yozing.

«Xarakat bildirgan suzlar» 1-sinf «Shaxs va narsalarning xarakatini bildirgan suzlar» (2-sinf) mavzulari utiladigan darsni kuzatish buyicha ko'rsatmalar

Darsning yangi mavzu o'rganiladigan kismi buyicha

1. Xarakat bildirgan suzlarni ma'nosiga kura farqlashga urgatilishi
2. Xarakat bildirgan suzlarni gap, matn tarkibidan suroklari (nima kildi? Nima kilyapti? Nima kilmokchi?) yordamida aniqlay olish.
3. Xarakat bildirgan suzlarni Shaxslarning xarakatini narsalarning xarakatini bildirishini anglashlari borasida ishlar
4. O'quvchilarning xarakat bildirgan suzlarni biror yo'nalishda (Shaxsni xarakatni bildiradigan suzlar; narsalarning xarakatini bildiradigan suzlar; ma'nodosh, shakldosh fe'llar, ko'chma ma'noli fe'l undosh fe'l va xokazo) guruxlashga o'rgatish
5. Xarakat bildirgan suzlarni talaffuzi va imlosi ustidagi ishlar
6. O'quvchilarning muayyan xarakatining nimaning (ilonning yoki pashshaning xarakati ekanligini ajrata bilish.

«Fe'l. Fe'l - suz turkumi» mavzusidagi darsni kuzatish buyicha ko'rsatmalar (3-sinf)

1. Fe'l tushunchasining o'quvchilarning oldingi bilimlariga asoslangan xolda tushuntirilishi
2. Fe'l - suz turkumi xakidagi tushunchani xosil qilish usuli
3. Fe'lni ot bilan takkoslangan xolda tushuntirilishi
4. Fe'ning belgilarini suxbat usuli orkali aniqlashtirilishi
5. Fe'ning grammatik ta'rifini o'quvchilar faolliigi yordamida shakllantirilishi
6. O'quvchilarning fe'l xakidagi dastlabki tushunchalarni aniqlash usuli

«Bulishli va bulishsiz fe'llar» mavzusidagi darslarni kuzatish buyicha ko'rsatmalar

1. Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni tushunishga o'quvchilarni tayyorlash
2. Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar tushutirish usuli
3. Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni juftlash va shakllarini takkoslash orkali ma'nolarini farklashga urgatilishi
4. -ma qo'shimchasining talaffuzi va imlosi ustidagi ishlar

«Fe'l zamonlari» mavzusidagi (4-sinf) darsini kuzatish buyicha ko'rsatmalar

Darsning yangi bilim beruvchi kismi buyicha:

1. Fe'l zamonlarini tushuntirish uchun tanlangan gaplar yoki matnlarning muvofikligi
2. Fe'l zamonlari tushuntirish uchun tanlangan o'quvchilar faolliigini oshirshidagi urni
3. Fe'l zamonlarini tushuntirishda kurgazmali kurollar, jadvallar va ulardan foydalanish usullari
4. Utgan zamon fe'llarining kaysi kushimchali shakllari urgatildi? Imlosi ustida olib borilgan ishlar
5. Utgan zamon fe'llarining tushuntirishida kaysi taxlildan foydalanilganligi
6. Xozirgi va kelasi zamon fe'llarini o'rgatishda foydalanilgan gaplar ularning kulayligi
7. Fe'l zamonlari, xar bir fe'l zamoni buyicha chikarilgan xulosalarda o'quvchilarning faollik darajasi
8. Fe'l zamonlari buyicha o'quvchilarning dastlabki tushunchalarini aniqlash usuli va ularni boyitish buyicha amalga oshirilgan ishlar

«Fe'llarning Shaxs-son kushimchalarn bilan kullanishi» mavzusidagi darsni kuzatish buyicha ko'rsatmalar (4-sinf)

Darsning yangi bilim beruvchi kismi buyicha:

1. Shaxs-son kushimchalarini o'rgatishda o'quvchilarning oldingi bilimlariga asoslanilishi
2. Shaxs-son kushimchalari variantlarining chegaralab olinishi
3. Mavzuni tushuntirish metodi (yarim izlanishli muammoli metod yoki boshka metod)

4. Shaxs-son kushimchalarining grammatik vazifasini o'quvchilarga yetkazilishi
5. Fe'l tarkibidan Shaxs-son kushimchalarini ajratib ko'rsatish buyicha taxlili
6. Shaxs-son kushimchalarini fe'l tarkibida talaffuzi bilan yozilishi urtasida tafovvtu tushuntirish usuli imlosini o'rgatish
7. Shaxs-son kushimchalariga doir bilimlarni berish izchilligining belgilab olinishi
8. Shaxs-son kushimchalari bilan egalik kushimchalari orasidagi shakldoshlik va ma'no farqlarini o'quvchilar ongiga yetkazilishi

Seminar mashg'uloti

MAVZU	Fe'l, bo'lishli-bo'lishsiz fe'llar, fe'l zamonlari, fe'llarning Shaxs-son qo'shimchalari bilan tuslanishi, fe'l yasovchi qo'shimchalarni (sifat, son, kishilik olmoshlari) mavzusidagi darslarni kuzatish va tahlil qilish

2- seminar mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 15 ta
Mashg'ulot shakli	Seminar mashg'uloti
Seminar mashg'uloti rejasi	1. Boshlangich sinflarda sintaktik elementlarni, orfografiyani o'rgatish bo'yicha berilgan topshiriqlarning bajarilish sifatini nazorat qilish. 2. Sintaktik hodisalar (gap, gap bo'laklari, gapda so'zlarning bog'lanishi, uyushiq bo'lak va undalmalarning qo'llanishi va ular bilan bogliq tinish beligilarini ishlatilishi, ayrim imloviy qoidalar)ni o'rganish darslarini kuzatish bo'yicha ko'rsatmalar bilan tanishtirish . 3. Sintaktik hodisalar o'rganiladigan darslarni kuzatish va tahlil qilish. 4. Talabalar faoliyatini baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni sintaktik xodisalarni o'rgatish bo'yicha egallagan nazariy bilimlarini amalda qo'llanishini kuzatish, tahlil qilish, sintaktik

	elementlarni, orfogrifiyani o'qitishda yul qo'yilayotgan xato-kamchiliklarni bartaraf etish borasida izlanishlar olib borishga rag'bat uyg'otish	
O'qituvchining vazifasi: 1. Boshlangich sinflarda sintaktik elementlarni o'rgatish bo'yicha berilgan topshiriqlarning bajarilish sifatini nazorat qilish 2. Sintaktik hodisalar (gap, gap bo'laklari, gapda so'zlarning bog'lanishi, uyushiq bo'lak va undalmalarning qo'llanishi va ular bilan bogliq tinish beligilarining ishlatilishi, ayrim imloviy qoidalar)ni o'rganish darslarini kuzatish bo'yicha ko'rsatmalar bilan tanishtirish 3. Sintaktik hodisalar o'rganiladigan darslarni kuzatish va tahlil qilish 4. Talabalar faoliyatini baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. So'z turkumlarini o'rganishning maqsad va vazifalarini. 2. So'z turkumlarini, jumladan, fe'ning bo'lishli-bo'lishsizligi, zamon, Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatish usullaridan foydalana olishni, mashqlar tizimini qo'llay bilishni egallashi. 3. Fe'ning bo'lishli-bo'lishsizligi, zamon, Shaxs-son qo'shimchalari bilan qo'llanishini o'rgatishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat,, mustaqil ish metodi.	
Ta'lim vositasi	Dars jarayoni	
Ta'lim shakli	Jamoalar bilan savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Sinf	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Seminar mavzusini (Fe'ls o'z turkumi o'rganiladigan darslarni kuzatish va tahlil qilish) 2. Seminar mashg'uloti maqsadini	Eshitadi, kuzatadi, yozadi, tahlil qiladi, javob beradi.

	3. Seminar mashg'uloti rejasini e'lon qilish.	
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqqa)	1. Sintaktik tushunchalarni shakllantirish buyicha DTS va ona tili dasturini tahlil qiling 2. Sintaktik tushunchalar boshlangich ta'limda shakllantirish izchilligini o'rganing va unga o'z munosabatingizni bildiring. 3. Gap bo'laklari haqidagi tushunchalar qaysi sinflarda amaliy shakllantirilishini o'rganing. 4. 3-sinfda gap haqidagi nazariy tushunchalarni hosil qilish va o'quvchilarning 1-2-sinfidagi qaysi bilimlariga asoslaniladi? 5. 3-sinfda darsning yangi mavzu o'rganiladigan qismini, ya'ni «Gap bulaklari» mavzusini o'rganish qismini ishlab chiking. 6. 4-sinfda ona tili darslari metodik qo'llanmasidagi uyushiq bo'laklarni o'rgatish bo'yicha metodik tavsiyalarii o'rganib, unga o'z munosabatingizni yozing. 7. Undalma boshlangich sinfda o'rgatilishiga munosabatingizni bildiring. 8. Konstruktiv mashqlar ishlab chiking. 9. Gap yuzasidai ijodiy mashqlar ishlab chiqing. 10. Maktabda sintaktik elementlar va imlo o'rgatiladigan darslarni	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	kuzating va tahlil qiling.	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1.Sintaktik tushunchalarni shakllantirish buyicha DTS va ona tili dasturining tahlili natijasi. 2.Sintaktik tushunchalar boshlangich ta'limda shakllantirish izchilligiga o'z munosabatingizni bildiring. 3.3-sinfda darsning yangi mavzu o'rganiladigan qismini, ya'ni «Gap bulaklari» mavzusini o'rganish qismini ishlab chiking. 6. 4-sinfda ona tili darslari metodik qo'llanmasidagi uyushiq bo'laklarni o'rgatish bo'yicha metodik tavsiyalarga o'z munosabatingizni bildiring. 7.Undalma boshlangich sinfda o'rgatilishiga munosabatingizni bayon qiling. 8. Konstruktiv va ijodiy mashqlar namoyishi. 10. Maktabda kuzatilgan sintaktik elementlar va imlo o'rgatiladigan darslar tahlili. 11. Kuzatilgan darslar bo'yicha tavsiyalar berish.	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Fikrlarni umumlashtirishva talabalarni baholash.	

1-ilova

Sintaktik elementlari o'rganiladigan darslarni kuzatish bo'yicha ko'rsatmalar:

1. Darsning maqsad va vazifalarida belgilangan ishlarning amalga oshirilishi.
2. Gap haqida o'tkazilgan suhbatda o'quvchilarning u haqidagi bilimlarining eslatilishi.
3. Gapning ifoda maqsadiga ko'ra turlari yuzasidan beriladigan bilimlarni chegaralab olinganligi.
4. Gap yuzasidan chiqarilgan xulosalar, gap yuzasidan o'tkazilgan mashqlarning amaliy ahamiyati, xilma-xilligi.
5. Gap, gap bo'laklari haqidagi tushunchalarni shakllantirish metodlari.
6. Gap, gap bo'laklari bo'yicha ta'limiy vositalar.
7. Mavzu bo'yicha nazorat ishlarining tashkil etilishi.

2-ilova

«Boshlang'ich sinf o'quvchilarini orfografiyaga o'rgatish» bo'yicha topshiriqlar:

1. Imloga o'rgatish bo'yicha DTS va dastur talablarini o'rganing.
2. Imloviy mashq turlarini aniqlang va ularning birortasini tanlab, uyushtirish yo'lini ochib bering.
3. Imloga o'rgatuvchi tahlil turlarini aniqlang, misollar asosida namuna ko'rsating.
4. «Ona tili» va «O'qish kitobi» darsliklari asosida «Imlo lug'ati» tuzing
5. «Imlo lug'ati» bilan ishlashning ahamiyatini yoriting.
6. Imloviy xatolarning oldini olish yo'llarini bayon eting.
7. Imloviy xatolarning turlarini aniqlang.
8. Imloviy xatolarni tuzatish bo'yicha yo'l-yo'riklar ishlab chiqing.

3-ilova

Imloga o'rgatish mashqlari tashkil etiladigan darslarni kuzatish bo'yicha ko'rsatmalar

1. O'qituvchini grammatik mavzu bilan bog'liq imloviy mashqlarni belgilab olinganligi.
2. Imloviy mashqlarni tashkil etish usuli.
3. O'quvchilarda imloviy sezgirlikni uyg'otish.
4. Imloga o'rgatuvchi tahlil turlarini qo'llashi.
5. Imloga o'rgatishda ta'limiy diktantlardan foydalanish.
6. Bayon matnida orfografik mavzularning hisobga olishini.
7. Imlo xatolarining kelib chiqish sababini aniqlab bering.
8. Imloga o'rgatishda «Izohli lug'at» va «Imlo lug'ati» dan foydalanilishi va o'quvchilarni foydalanishiga o'rgatilishi.
9. O'quvchilarni o'z –o'uzini tekshirishga o'rgatish.
10. Imlo xatolarining hisobga olinishi.
11. Imlo xatolarini bartaraf etish ustida ishlashi.

**III kurs
6-semestr
1-seminar(2 soat)**

MAVZU	O'quvchilar nutqini kuzatish va tahlil qilish

Seminar mashg'ulotining o'qitish texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 15 ta
Mashg'ulot shakli	Seminar mashg'uloti
Seminar mashg'uloti rejasi	1. Talabalarning o'quvchilar nutqini o'stirish bo'yicha seminar mashg'ulotining maqsadi va vazifalari bilan tanishtirish mavzusi 2. Talabalarni nutq o'stirishda o'qituvchining nutqini metodikasiga qo'yiladigan talablar bilan tanishtirish. 3. Talabalarni o'quvchilarning nutqiga qo'yiladigan talablar asosida ko'zatishlarini tushuntirish. 3. Ona tili va o'qish darslarini nutq o'stirishga qaratilgan ishlarini ko'zatish va o'rganish. 4. Ko'zatilgan dars tahlili. 5. Ko'zatilgan darslar bo'yicha tavsiyalar berish. 6. Talabalarni baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarining «Nutq va uning turlari. Nutqqa qo'yiladigan talablar, manbalari» mavzusidagi ma'ruzada egallangan ilmiy-metodik bilimlarini ta'lim jarayonida ko'zatish orqali amalda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish. Mavzuni o'quvchilarga

	tushuntirishda o'qituvchini ko'ztish va o'quvchilar faolligini o'rganish.	
O'qituvchining vazifasi: 1. Talabalarni nutq o'stirish bo'yicha DTS va ona tili dasturi bilan tanishtirish. 2. Darslarni ko'zatishtirish uchun sharoit yaratish. 3. Darslarni ko'zatishtirish uchun ko'rsatmalar berish. 4. Seminar mashg'uloti davomidagi talabalarning faoliyatini ko'zatishtirish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Nutq o'stirishning maqsad va vazifalarini va ahamiyatini. 2. Nutq o'stirish yo'nalishlari va o'quvchilar nutqiga qo'yiladigan talablarni 3. Nutq o'stirishda o'quv materialiga qo'yiladigan talablarni	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat,, mustaqil ish metodi.	
Ta'lim vositasi	Dars jarayoni	
Ta'lim shakli	Jamoalar bilan savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1. Seminar mavzusini (O'quvchilar nutqini ko'zatishtirish vatahlil qilish) 2. Seminar mashg'uloti maqsadini 3. Seminar mashg'uloti rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, ko'zatishtiradi, yozadi, tahlil qiladi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktallashtirish (5 daqiqa)	1. Ona tilidan o'tiladigan mavzularni o'rganish darslariga qanday metodik talablar qo'yilishini ishlab chiqing. 2. Ona tilidan qanday mavzular nutq o'stirishda muhim sanalishini o'rganish, talablar qo'yilishini yozing, (o'yinlar, testlar, ko'rgazmali qurollar). 3. Nutq o'stirishda qanday metodlardan foydalanish mumkin ekanini aniqlang. 4. Nutq o'stirish uchun darslikda	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi

	berilgan mashqlar tizimiga va topshiriqlar mazmuniga munosabatingizni yozma bildiring.	
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1. Talabalarning ko'zatgan darslarida nutq o'stirish bo'yicha qilingan ishlar turini aniqlash 2. Darslarning metodik talablar javob berishini izohlatish. 3. Ona tilidan o'rganilgan mavzu bilan bog'liq ravishda nutq o'stirishning uyg'unligini ilmiy-metodlik jihatdan izohlatish. 4. Ko'zatilgan dars tahlili. 5. Ko'zatilgan darslar bo'yicha tavsiyalar berish. 6. Talabalarni baholash.	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Umumlashtirish	

1-ilova

Ona tili va o'qish darsini nutq o'stirish buyicha ko'zatishtirish yo'zasi bilan metodik ko'rsatmalar

1. Sifat *so'z* turkumi tushunchasini xosil qilishda o'quvchilarning oldingi bilimlarga qay tarzda, qay darajada asoslanilganligi.

2. Mavzuga bog'liq holda nutq o'stirishda o'quvchilar faolligini oshirish uchun qaysi metod va usullar bilan foydalanilganligi.

3. Nutq o'stirish uchun to'zilgan savol- topshiriqlarning aniqligi, mantiqiyliigi, tushunarliigi, izchililigini baxolab boring.

5. Matnni tahlil qilish kunlik masalasining shakllantirilishi

6. Predmetlarni tasvirlashda belgi bildiruvchi so'zlar vazifasining ochib berilishi va shu asosda lug'atining boyitilishi

7. Sifat yo'zasi bilan lugaviy mashqlarning tashkil etilishi.

8. Sifatlardan nutqda urinish foydalanish kunlik masalasini o'stirish ustidagi ishlar

9. Sifatlarning imloviy shakli ustida ishlash

10. Yozma, mustaqil va ijodiy ishlarning tashkil etilishi

11. Rang bildiruvchi sifatlar buyicha suxbatda o'quvchilar faolligini oshirilishi

12. Ta'm bildiruvchi sifatlarni o'rganishda o'quvchilar lugaviy boyligining axvoli ya'ni nechta ta'm bildiruvchi sifatni bilishi

13. Xil-xususiyat so'zi ma'nosini yoritilishi

14. Sifatlarning ma'no turlarini o'rgatishda jadvallardan foydalanish
15. O'quvchilarning sifatlarni ma'no turlarini o'zlashtirishni aniqlash usuli

Talabalar uchun topriqlar:

1. Sifatlarning ma'no turlari buyicha lugaviy mashqlar ishlab chiking.
2. «O'qish kitobi»dagi matnlar asosida xususiyat bildiruvchi sifatlarni buyicha tarkatma materiallar tayyorlang.
3. «Matndagi sifatlarga asoslanib rasm chizing» shartiga doir matn tanlang.
4. Uy xayvonlari va yovvoyi xayvonlarning xususiyatini ochib berish buyicha o'quvchilarga ko'rsatmalar tayyorlang.

seminar mashg'uloti (2 soat)

1 – MAVZU	Sintaktik mavzular o'rganiladigan darslarni ko'zatish va tahlil qilish

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 15 ta
Mashg'ulot shakli	Seminar mashg'uloti
Seminar mashg'uloti rejasi	1. Konstruktiv mashqlar va ijodiy mashqlar tashkil etilgan ona tili darslarini ko'zatish. 4. Ko'zatilgan dars tahlili. 5. Ko'zatilgan darslar bo'yicha tavsiyalar berish. 6. Talabalarni baholash.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarning «Nutq o'stirishda sintaktik mashqlar» mavzusidagi ma'ruzada egallangan ilmiy-metodik bilimlarini ta'lim jarayonida ko'zatish orqali amalda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish. Mavzuni o'quvchilarga tushuntirishda o'qituvchini ko'zatish va o'quvchilar faolligini o'rganish
O'qituvchining vazifasi: 1. Darslarni ko'zatish uchun sharoit yaratish. 3. Darslarni ko'zatish uchun ko'rsatmalar berish. 4. Seminar mashg'uloti davomidagi talabalarning faoliyatini ko'zatish va baholash (5 ball asosida).	O'quv faoliyatining natijasi Talabalar bilishi kerak 1. Sintaktik mashqlarning maqsad va vazifalarini. 2. Konstruktiv mashqlar va ijodiy mashqlar tashkil etilgan usullarini egallashi. 3. Konstruktiv mashqlar va ijodiy

	mashqlarni tashkil etishda ko'rgazmali qurollar, ta'limiy o'yinlardan foydalana bilishni.	
Ta'lim metodi va texnikasi	Suhbat,, mustaqil ish metodi.	
Ta'lim vositasi	Dars jarayoni	
Ta'lim shakli	Jamo bilan savol-javob, kichik guruhlarda ishlash	
Ta'lim sharti	Auditoriya, TSOdan foydalanish	
Dars bosqichlari va vaqti	O'qituvchi	Talaba
1-bosqich Kirish (5 daqiqa)	1.Seminar mavzusini (Sintaktik mavzular o'rganiladigan darslarni ko'zatish va tahlil qilish) 2. Seminar mashg'uloti maqsadini 3. Seminar mashg'uloti rejasini e'lon qilish.	Eshitadi, ko'zatadi, yozadi,tahlil qiladi, javob beradi.
2-bosqich Bilimlarni aktuallashtirish (5 daqiqa)	1. Namunaviy mashqlar, konstruktiv mashqlar va ijodiy mashqlarni tashkil etishga qanday metodik talablar qo'yilishini ishlab chiking. 2. Namunaviy mashqlar, konstruktiv mashqlar va ijodiy mashqlar tashkil etishda metodlardan foydalanish mumkin ekanini aniqlang. 4. Mavzularni mustahkamlash uchun darslikda berilgan namunaviy mashqlar, konstruktiv mashqlar va ijodiy mashqlar tizimiga munosabatingizni yozma bildiring.	Muhokama uchun savol-topshiriqlarga talabalarning javobi
3-bosqich Axborot berish (65 daqiqa)	1.Talabalarning seminar mashg'ulotining maqsadi va vazifalari bilan tanishtirish mavzusi 2. Talabalarni namunaviy mashqlar, konstruktiv mashqlar va ijodiy mashqlar tizimiga qo'yiladigan metodik talablar	

	bilan tanishtirish. 3. Namunaviy mashqlar, konstruktiv mashqlar va ijodiy mashqlar tashkil etiladigan darslarni ko'zatish. 4. Ko'zatilgan dars tahlili. 5. Ko'zatilgan darslar bo'yicha tavsiyalar berish. 6. Talabalarni baholash.	
4-bosqich Yakuniy bosqich (5 daqiqa)	Umumlashtirish	

AMALIY MASHG‘ULOT ISHLANMASI

I-Mashg‘ulot (4 soat)

Mavzu: Ot so‘z turkumini o‘rganish darslari.

Reja:

1. Shaxs va narsani bildirgan so‘zlar. 1- sinf.
2. Shaxs va narsa nomini bildirgan so‘zlar. 2- sinf.
3. Ot so‘z turkumi. Otlar birlik va ko‘plirda. 3- sinf.
4. Otlarni egalik qo‘shimchalar bilan qo‘llash. 4- sinf.

Adabiyotlar:

1. Ta’lim taraqqiyoti. Umumiy o‘rta ta’lim. Davlat ta’lim standarti. Boshlang‘ich ta’lim ona tili dasturi. Sharq. 1999 yil.
2. Boshlang‘ich ta’lim bo‘yicha yangi tahrirdagi Davlat ta’lim standarti. Toshkent. 2005 yil.
3. G‘afforova va boshqalar. Ona tili I-sinf. Sharq. 2005 yil.
4. Qosimova K. va boshqalar. Ona tili. “O‘qituvchi”. 2003 yil.
5. Fuzailov S. va boshqalar. Ona tili III-sinf. Toshkent. 2003 yil.
6. Ikromova va boshqalar. Ona tili IV-sinf. Toshkent. “O‘qituvchi”. 2003 yil.
7. G‘ulomova X. va boshqalar. I-sinfda ona tili darslari. Toshkent. Sharq 2003 yil.
8. Qosimova K. Neymatova A. II-sinfda ona tili darslari. “O‘qituvchi kitobi”. Toshkent. Cho‘lpon 2004 yil.
9. Xudoyberganov M. va boshqalar. III-sinfda ona tili darslari. Toshkent. “O‘qituvchi”. 2004 yil.
10. G‘ulomova X. va boshqalar. IV-sinfda ona tili darslari. Toshkent. “O‘qituvchi” 2003 yil.
11. Qosimova K. va boshqalar. Ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent. “Nashr” 2009 yil.

O‘qituvchi dastlab talabalarga ot so‘z turkumini o‘rganishdagi izchillik haqida ma’lumot beradi. I sinfda shaxs va narsani bildirgan so‘zlar mavzusi bilan o‘quvchilarni tanishtiradi. Shaxs va narsani bildirgan so‘zlar kim? yoki nima? so‘rog‘iga javob bo‘lishi so‘roqlar yordamida aniqlanadi. O‘qituvchilar nutqini shaxs va narsani bildirgan so‘zlar bilan boyitish aytib o‘tiladi. Darsning turi yangi bilim beruvchi tipida bo‘ladi. Darsning jihozi gullar, daraxtlar, turli kasb egalari tasvirlangan rasmlar bo‘lishi mumkinligi haqida talabalarga tushuncha beriladi. Dars davomida saylanma diktant o‘tkazish mumkin. Bundan o‘quvchilarga so‘zlar ichidan o‘quv qurollari nomi yozish, boshqa so‘zlarni tashlab ketish tushuntiriladi. Uy, kitob, olma, daftar, chizg‘ich, qalam, darslik bilan ishlash orqali o‘quvchilar tushunchasi mustahkamlanadi.

I-sinfda ona tili kitobidan 100, -101, -102-mashqlar shartiga ko‘ra og‘zaki va yozma bajarilishi haqida talabalarga ma’lumot beriladi. II-sinfda shaxs va narsani nomini bildirgan so‘zlar kishilarning ismi va familiyasi, hayvonlarga qo‘yilgan nomlar, shahar va qishloq, ko‘cha va daryo nomlarida bosh harf mavzulari 16-soat dars mobaynida o‘quvchilarga aytib o‘tiladi. Namuna sifatida dars reja konspektini tuzib tafsiya etiladi.

Mavzu: Kishilarning ism va familiyasida bosh harf.

Maqsad. Kishilarning ismi va familiyasida bosh harfni ishlatish ko'nikmasini o'stirish. Darsning borishi:

I. Uy vazifani tekshirish.

1. Mashq ko'rib chiqiladi.

2. O'qish kitobidan qaysi yozuvchilar ismini yozdingiz deb so'raladi va 4-5 o'quvchiga alifbo tartibida yozganlar o'qitiladi.

II. Kishilarning ismi va familiyasida bosh harf bilan boshlab yozuv ko'nikmasini o'stirish yuzasidan mashq.

1. Nuqtalar o'rniga bolalar ismini qo'yib yozgan javoblar 2-3 o'quvchiga o'qitiladi. 188-mashq.

2. Uzlüksiz berilgan matndagi gaplar chegarasini qanday aniqlab yozganlarini o'qib tushuntiradilar. 189-mashq.

3. "Onangiz va otangizning familiyasi va ismini ayting" degan vazifani bajaradilar va daftarlariga yozadilar.

III. Darsni yakunlash.

IV. Uyga vazifa 190-mashq.

Keyin talabalarga mustaqil ravishda 3-sinfda ot so'z turkumi, otlar birlik va ko'plikda, ot yasovchi qo'shimchalar mavzusiga oid dars reja konspekti ustida ishlaydilar. 3-sinf ona tili darsligidagi mavzuga oid mashqlar bajariladi.

229-mashq. Berilgan otlarga ot yasovchi –chi, -kor, -zor, -loq qo'shimchalaridan mosini qo'yib otlar hosil qiling. Ijod+kor, pardozchi, gallakor, archazor, atlaschi, chamanzor, suvoqchi, qumloq.

Shu tartibda mashqlar bajartiriladi. 4-sinfda talabalarga otlarning egalik qo'shimchalari bilan qo'llanishi, otlarning kelishik qo'shimchalar bilan tuslanishi mavzulari o'tilishi haqida ma'lumot beriladi. Otlarning egalik qo'shimchalar bilan qo'llanishini o'rgatish mavzusi o'quvchilar uchun murakkab jarayon hisoblanishi aytib o'tiladi. Chunki, bu mavzu o'rganilganga qadar o'quvchilar shaxs tushunchasi bilan hali tanishtirilmagan bo'ladilar. Bu mavzuni o'tishdan oldin o'quvchilarga egalik so'zini leksik ma'nosini tushuntirish lozim ekanligi talabalarga aytib o'tiladi.

Shuningdek otlarning kelishik qo'shimchalari bilan qo'llanishi mavzusini o'tishdagi izchillik haqida o'qituvchi talabajarga ma'lumot beradi. Ya'ni bu sinfda ot quyidagi izchillikda o'rganiladi.

1. Otlarning kelishiklar bilan turlanishi haqida tushuncha berish.

2. Ko'plikda otlarning turlanishini o'rganishi .

3. Har – bir kelishikning xususiyatlarini alohida va u bilan bo'g'liq holda, kelishik qo'shimchalarining yozilishi haqida ko'nikma hosil qilish. Talabalar 4-sinf ona tili darsligidagi mashqlar ustida ishlaydilar. Shunday qilib talabalar boshlang'ich sinflarda ot yaxlit holda, o'rganilishi va uni o'rganish o'quvchilar shu so'z turkumining belgilarining vazifasini o'zlashtirishga shuningdek, ularda kelishik qo'shimchalarini to'g'ri yozish ko'nikmasini shakllantirishga qaratilishini bilib oladilar.

Savol va topshiriqlar.

- 1.1-sinf o'chilariga shaxs va narsani bildirgan so'zlar mavzusini o'tishda qanday usullardan foydalanasiz. Misollar yordamida tushuntiring.
2. Shaxs va narsa nomini bildirgan so'zlar mavzusini o'tishdagi eng qulay usul haqida tushuncha bering.
3. Ot yasovchi qo'shimchalar mavzusiga oid dars ishlanmasini yozing.
4. Egalik va kelishik qo'shimchalari ko'proq ishtirok etgan biror matn tanlang. Ular asosida tarqatma tayyorlang. Mavzu bo'yicha dars ishlanmasini tuzing.

2- Mashg'ulot (4-soat)

Son so'z turkumini o'rganish darslari.

Reja:

- 1.Sanoqni bildirgan so'zlar. 1- sinf.
- 2.Sanoq va tartibni bildirgan so'zlar. 2- sinf.
3. Son so'z turkimi, sonlarning otlar bilan bog'lanishi. 3- sinf.
4. Son. Sonlarning yozuvda ifodalanishi.4- sinf.

Adabiyotlar.

- 1.Ta'lim taraqqiyoti.Umumiy o'rta ta'lim.Davlat ta'lim standarti.Boshlang'ich ta'lim ona tili dasturi.Sharq.1999 yil.
2. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha yangi tahrirdagi Davlat ta'lim standarti. Toshkent.2005 yil.
- 3.Qosimova K. va boshqalar. Ona tili. "O'qituvchi".2003 yil.93-96-bet.
- 5.Fuzailov S. va boshqalar. Ona tili III-sinf. Toshkent.2003 yil. 102-106-betlar.
- 6.Ikromova va boshqalar. Ona tili IV-sinf. Toshkent. "O'qituvchi".2003 yil.
- 7.Qosimova K.Neymatova A. II-sinfda ona tili darslari. "O'qituvchi kitobi". Toshkent.Cho'lpon 2004 yil. 108-111-bet,
- 8.Xudoyberganov M. va boshqalar.III-sinfda ona tili darslari. Toshkent. "O'qituvchi".2004 yil. 101-107- betlar.
- 9.G'ulomova X. va boshqalar.IV-sinfda ona tili darslari. Toshkent."O'qituvchi"2003 yil. 119- 128-betlar.

O'qituvchi talabalar bilan savol - javob qilish orqali son so'z turkumi haqidagi nazariy bilimlarni mustahkamlab oladi.

Sonni o'rganish tizimi son haqidagi materialni leksik grammatik tomonidan sinfdan - sinfga o'tgan sayin boyitib murakkablashtirib borishni nazarda tutadi.

Boshlang'ich ta'limda son 3 yo'nalishda o'rganiladi.

1. Sonlarning talaffuzi va ma'nosi ustida ishlash.
2. Sonning grammatik shakllari ustida ishlash.
3. Sonlarning imlosi ustida ishlash.

Son boshlang'ich sinflarda quydagi izchilliklarda o'rganiladi.

2-sinfda nechta?, qancha?, so'roqlariga javob bo'lib shaxs va narsaning sanog'ini, nechanchi? So'rog'iga javob bo'lib, shaxs va narsaning tartibini bildiradi.

Nechta? qancha yoki nechanchi? so'roqlariga javob bo'lgan bunday so'zlar shaxs va narsalarning nomini bildirgan so'zlarga bog'lanib ularning sanog'i yoki tartibni ifodalashi amaliy o'zlashtiriladi va keyingi sinflarda sonning so'z turkimi sifatida o'rganishga o'quvchilar tayyorlanadi.

Dars ishlanmasi

Mavzu: Nechta? qancha? yoki nechanchi? so‘roqlariga javob bo‘lgan so‘zlar.

Maqsad: Sanoq va tartibni bildirgan so‘zlarni aniqlash va ulardan nutqda ongli foydalanish ko‘nikmasini o‘stirish.

Darsning borishi:

1. Uy vazifasini tekshirish.
2. Sanoqni va tartibni bildirgan mazmuniga mos so‘zlarni qo‘yib matnni yozish.
261-mashq
3. Maqolalar ustida ishlash. Sanoqni bildirgan so‘zlarni aniqlash 262-263-mashqlar.
4. O‘yin “Qancha qoldi?”

To‘qqiz vagon bor poyezd

Chiqdi janub tomonga.

To‘qqiz tadan televizor

Yuklangan har vagonga.

Qirqda televizorni

Jizzax, Samarqand oldi.

Xo‘sh qancha televizor

Termiz shahriga qoldi.

B.Omonov.

O‘quvchilar she‘rni o‘qiydilar. Sanoqni bildirgan so‘zlarni aniqlab, o‘zi bog‘langan so‘z bilan birga yozadilar. (Qancha?) To‘qqiz vagon, (Qancha?) Qirqta televizor. Javob. (Qancha?) Qirq bitta televizor qoldi.

264-mashqdagi “Pul” matni orqali iqtisodiy bilim beriladi. Matn o‘qilib, savollarga javob beriladi. So‘ng grammatik topshiriq bajartiriladi.

V. Darsni yakunlash.

VI. Uyga vazifa. 265-mashq. Sheyriy topishmoqni ko‘chiring. Sanoqni bildirgan so‘zlarni savollar berib aniqlang.

3-sinfda “Son-so‘z turkumi” tushunchasi kiritiladi. O‘quvchilarga son predmetning miqdorini bildirishini otga bog‘lanib kelishi yordamida aniqlash ko‘nikmasi o‘stiriladi. Bularni o‘rganishda sonning leksik xususiyatlariga asoslanishi talabalarga aytib o‘tiladi.

Dars ishlanmasi

Mavzu: Son- so‘z turkumi.

Darsning maqsadi: Shaxs narsalarning sanog‘ini bildirgan so‘zlarni gap tarkibidan ajratish, ularga so‘roq berishga o‘rgatish, sonlarni o‘zi bog‘lanib kelgan so‘zlar bilan yozish malakasini rivojlantirish, o‘quvchilarda do‘stlik -o‘rtoqlik, mehnat, mehnatsevarlik hissini tarbiyalash.

Darsning turi: bilimlarni hisobga oluvchi, yangi bilim beruvchi.

Darsning jihozi: turli narsalarni tasvirlovchi rasmlar.

Darsning borishi.

1. Darsga qadar doskaga yozib qo‘yilgan quyidagi matn o‘qitiladi.
Sinfimizda o‘ttizta o‘quvchi bor. Ular o‘n besh qiz, o‘g‘il boladan iborat. Men uchinchi partada, Husan to‘rtinchi partada o‘tiramiz. Sinfimizdagi yigirma o‘quvchi besh bahoga, o‘n o‘quvchi to‘rt bahoga o‘qiydi. Ularning hammasi bir- birini hurmat qiladi.

- Sizning sinfingizda nechta o‘quvchi bor?
- Siz bir-biringiz bilan qanday munosabatdasiz?
- O‘qishda, ishda o‘rtog‘ingizda qanday yordam berasiz?

Yuqoridagi gaplarni o‘qib savollar yordamida sonlar aniqlanadi va xulosalanadi.

Darslik bilan ishlash 261-mashqni bajarish orqali son haqidagi bilimlar mustahkamlanadi. Mashqda berilgan gaplar o‘qitilib, har qaysi gapdagi shaxs va narsaning sanog‘ini bildirgan so‘zlar aniqlanadi. Ular bilan bog‘langan so‘zlar birgalikda aytiladi.

3.Mustaqil ish.

Mustaqil ish uchun topshiriq. Matn doskaga yoziladi O‘quvchilar narsalarning sonini bildirgan so‘larninig tagiga to‘lqinli chiziq -chiziq chiziladi.

4.Husnixat mashqlari.

O‘quvchilar matnni doskadan husnixat qoidalariga rioya qilgan holda ko‘chirib yozadilar. Savollar yordamida matn mazmuni ochiladi.

5.Darsni yakunlash.

6.Uyga vazifa 262-mashq.

7.Darsda faol qatnashgan o‘quvchilar rag‘batlantiriladi va reyting ballari e‘lon qilinadi.

4-sinfda sanoq va tartib sonlarning harf, rim va arab raqamlari bilan yozilishi qo‘sh undoshli sonlarning, grammatik shakllangan sonlarning (ikkov, o‘ntacha, beshtadan) imlosi sonlarning gramm, kloggramm, metr, letr, so‘m, tiyin so‘zlari bilan qo‘llanishi va shu so‘z bilan bitta so‘roqqa javob bo‘lishi o‘rganiladi. O‘quvchilarning sonlarning otga bog‘lanishi, so‘roqlar yordamida sonni o‘zi bog‘langan so‘z bilan ko‘chirish ko‘nikmalari o‘stiriladi.

O‘qituvchi yordamida talabalar bilan dars ishlanmalari tuziladi. 4-sinf ona tili darsligidagi mashqlar ustida ishlanadi.

3- mashg‘ulot (4 soat)

Sifat so‘z turkimini o‘rganish darslari.

Reja:

- 1.Belgini bildirgan so‘zlar. I- sinf.
- 2.Narsa va shaxs nomini bildirgan so‘zlar. II- sinf.
- 3.Sifat so‘z turkimi. Sifatlarni otlarga bog‘lanishi. Sifat yasovchi qo‘shimchalar.III- sinf.
- 4.Sifat. IV- sinf.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Boshlang‘ich ta‘lim bo‘yicha yangi tahrirdagi Davlat ta‘lim standarti. Toshkent.2005 yil.
- 2.Qosimova K. va boshqalar. Ona tili. “O‘qituvchi”.2003 yil. 86-93 bet
- 3.Fuzailov S. va boshqalar. Ona tili III-sinf. Toshkent.2003 yil. 94-98 bet
- 4.Ikromova va boshqalar. Ona tili IV-sinf. Toshkent. “O‘qituvchi”.2003 yil. 92-104 bet.
- 5.G‘ulomova X. va boshqalar.I-sinfda ona tili darslari. Toshkent. Sharq 2003 yil. 97- 103 bet.

6.Qosimova K.Neymatova A. II-sinfda ona tili darslari. "O'qituvchi kitobi". Toshkent.Cho'lpon 2004 yil. 100-108 bet.

7.Xudoyberganov M. va boshqalar.III-sinfda ona tili darslari. Toshkent. "O'qituvchi".2004 yil. 93-100 bet.

8.G'ulomova X. va boshqalar.IV-sinfda ona tili darslari. Toshkent."O'qituvchi"2003 yil. 101-119betlar.

Sifatni o'rganish tizimi, materalni leksik va grammatik izchillik bilan boyitib, murakkablashtirib borishni ko'zda tutadi. O'quvchilar 1 va 2- sifda sifatning leksik ma'nosini kuzatadilar, sifatga qanday? qanaqa? so'rog'ini berishga o'rgadilar. 3-sinfda sifat so'z turkimi sifatida o'rganiladi. 4- sinfda ilgari o'rganilganlar takrorlanib, grammatik materialga bog'liq holda qip-qizil, yam-yashil kabi orttirma darajadagi sifatlarning yozilishi o'rgatiladi. Ona tili va o'qish darslarida o'quvchilar nutqi yangi-yangi sifatlar bilan boyitiladi, ularga oldindan ma'lum bo'lgan sifatlarning ma'nosida

boshlang'ich sinflarda sifat quydagi izchillikda o'ganiladi.

1. Sifat bilan dastlabki tanishtirish (1-2 sinf)

Dars ishlanmasi (1- sinf)

Mavzu: Belgini bildirgan so'zlar.

Darsning maqsadi: Belgini bildirgan so'zlar haqida tushuncha berish, belgini bildirgan so'zlarga beriladigan savollar belgini bildirgan so'zlar bilan bog'lanishi haqida tushuntirish. Dars davomida keltirilgan misollar orqali ekologik tarbiya berish.

Darsning turi:Yangi bilim beruvchi.

Darsning uslubi: ko'rgazmali suhbat.

Darsning jihozi: turli narsalarning belgisi aks etgan rasmlar, kesma harflar.

Darsning borishi:

Tashkiliy qism:

Mavzu o'quvchilarning harsalarning belgisini anglatadigan so'zlar haqidagi daslabki mashg'ulot hisoblanib, kelajakda o'rganiladigan sifat so'z turkumlari haqidagi bilimga asos bo'ladi. Bu darsda narsalarning o'quvchilarga yaqqol tanish, aniq belgilari ni misol qilib olib, rasmlar asosida ko'rsatish kerak.

1. 137-mashq. Topishmoq o'qitiladi. Topishmoqda nima haqida so'z yuritilgani so'raladi, topishmoq javobi bo'lgan sabzini qaysi belgisiga ko'ra aniqlangani so'raladi.Ajratilgan so'zlar o'qitiladi.Ana shu so'zlarga so'roq beriladi. Belgini bildirgan so'zlarni narsa bildirgan so'zlar bilan birgalikda ko'chiradilar.Mashqni xattaxtda o'quvchilar tomonidan o'qituvchi na'munasi asosida bajarilishi tavsiya etiladi:

Qizil yuzli pari, mayda o'rim sochlari, ochiq maydonda, yalang maydonda.

2. 138-mashq.Mashq yuzasidan avval og'zaki topshiriq, yani qanday? So'rog'iga javob berish bajariladi. Belgini bildirgan so'zlar aniqlangandan so'ng savollarga yozma ravishda javob yoziladi.

Qanday? bog' - Mevali bog'.

Qanday? gullar- Oq, pushti gullar.

Qanday? mevalar-Shirin va mazali mevalar.

3.Ijodiy diktand.

...asal, ... olma

... paxta, ...darax

O'quvchilar nima bildirgan so'zlar yoniga mos belgi bildirgan so'zlarni yoniga mos belgi bildirgan so'zlarni yozib qo'yishlari shart.

4.139-mashq.

Eslatma: chiroyli yozuvga e'tibor berish.

Belgi bildirgan so'zlarning tagiga chizishni o'rgatish. O'qituvchi o'quvchilarga ma'lum narsa o'ziga xos belgi xususiyatiga ega bo'lishi aytib o'tadi.

Masalan: Shirin qovun, qiziq ertak

Qanday dala? – keng dala.

Qanday suv? – tiniq suv.

Mashqni davomini o'quvchilar mustaqil bajaradilar.

5.140-mashq. Berilgan belgini bildirgan so'zlarga mos shaxs yoki narsani bildirgan

So'zlarni yozish o'qituvchi mashqni mustaqil uyga bajarishga tayyorlaydi.

O'quvchilarga yozishda qiynaladigan so'zlarni tushuntirib, amaliy yordam beradi.

6. Darsni yakunlash shaxs yoki narsani bildirgan so'zlarga qanday so'roq beriladi?

Bergini bildirgan so'zlarga –chi? belgini bildirgan so'zlar qaysi so'zlar bilan bog'lanadi? Belgini bildirgan so'zlarni qanday belgilaymiz?

2. Sifat haqida tushuncha berish va shu grammatik mavzu bilan bog'liq holda ayrim sifatlarning yozilishini o'zlashtirish (3-4- siniflar).

Daftardagi dars ishlanma yoziladi.

Topshirqlar.

1. II sinf bo'yicha 1 soatlik dars ishlanmasi yozish.

2. IV sinf bo'yicha dars ishlanmasi yozish.

4- Mashg'ulot (4- soat).

Mavzu: Fe'l so'z turkumini o'rganish darslari.

Reja.

1. Harakat bildirgan so'zlar. I-sinf.
2. Narsa va harakatni bildirgan so'zlar. II-sinf.
3. Fe'l so'z turkumi. Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar. III-sinf.
4. Fe'l. Fe'l zamonlari. IV-sinf.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. Ta'lim taraqqiyoti. Umumiy o'rta ta'lim. Davlat ta'lim standarti. Boshlang'ich ta'lim ona tili dasturi. Sharq. 1999 yil.

2. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha yangi tahrirdagi Davlat ta'lim standarti. Toshkent. 2005 yil.

3. G'afforova va boshqalar. Ona tili I-sinf. Sharq. 2005 yil.

4. Qosimova K. va boshqalar. Ona tili. "O'qituvchi". 2003 yil. 75-86 bet

5. Ikromova va boshqalar. Ona tili IV-sinf. Toshkent. "O'qituvchi". 2003 yil. 131-153 bet.

6. G'ulomova X. va boshqalar. I-sinfda ona tili darslari. Toshkent. Sharq 2003 yil. 89-96 bet.

7. Qosimova K. Neymatova A. II-sinfda ona tili darslari. "O'qituvchi kitobi". Toshkent. Cho'lpon 2004 yil. 89-98. betlar.

8.Xudoyberganov M. va boshqalar.III-sinfda ona tili darslari. Toshkent. “O‘qituvchi”.2004 yil. 108-114 betlar.

9.G‘ulomova X. va boshqalar.IV-sinfda ona tili darslari. Toshkent.“O‘qituvchi”2003 yil.

10.Qosimova K. va boshqalar. Ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent. “Nashr” 2009 yil. 129-149 betlar

Dastlab o‘qituvchi talabalarga boshlang‘ich sinflarda fe‘l ustida ishlashdagi izchillik, bo‘limlar orasidagi bog‘lanish dastur materialining hajmi uning har bir sinfda o‘rganish usullari va vastrollar hamda shu so‘z turkumini o‘rganish vazifasi uning lingvistik xususiyatlari kichik yoshdagi o‘quvchilarning bilish imkoniyatlariga qarab belgilanishi haqida tushuncha beradi.

1-sinfda fe‘l ustida ishlashlashga tayyorgarlik savod o‘rgatish davrida boshlanadi. Bu davrda o‘quvchilarning diqqati e‘tibori fe‘lning leksik ma‘nosiga qaratiladi.

2-sinfda shaxs va narsalarning harakatini belgilangan so‘zlar bilan tanishtiriladi.

Dars ishlanmasi (2-sinf)

Mavzu: Shaxs va narsalarning harakatini bildirgan so‘zlar.

Maqsad: Shaxs va narsalarning harakatini bildirib nima qildi? Nima qilyapti? so‘roqlariga javob bo‘lgan so‘zlar bilan tanishtirish; shaxs va narsalar harakatini bildirgan so‘zlar beriladigan so‘roq bilan shu so‘zning ma‘nosini taqqoslash ko‘nikmasini o‘stirish.

Darsning borishi.

1.Kim?, nima? So‘roqlariga javob bo‘lgan so‘zlar yuzasidan takrorlash. Biz so‘z bilan ayting va kim? So‘rog‘iga javob bo‘lgan so‘zlarni chap tomonga, nima? So‘rog‘iga javob bo‘lgan soz‘larni o‘ng tomonga ustun shaklida yozing.

1.Bolalar ta‘lim – tarbiya oladigan o‘quv yurti (Maktab) 2. Maktabda o‘qiydigan bola (o‘quvchi) 3. Go‘za ekilgan dala (Paxtazor) 4. Paxta yetishtiruvchi dehqon (Paxtakor) 5. Mevali daraxtlar ekilgan joy (Bog‘) 6. Bog‘ni parvarish qiladigan odam (Bog‘bon).

Namuna: Kim? O‘quvchi. Nima? Maktab.

O‘quvchilar bajarigan ish tekshiriladi.

Kim? Nima? So‘rog‘ga javob bo‘lgan nimalarni bildiradi. O‘qituvchi mavzuni xulosalaydi. Demak kim? so‘rog‘iga javob bo‘gan so‘zlarni shaxsni nima? so‘rog‘iga javob bo‘lgan narsalarning nimani bildiradi.

1.Yangi mavzuni tushuntirish uchun o‘qituvchi o‘quvchilarga 211-mashqni topshiriqlar tartibida bajarishni aytadi. Rasm asosida gaplar tuziladi. Narsa va shaxs harakatini bildirgan so‘zlar xattaxtaga yozib boriladi. O‘quvchilar mashqni bajarish orqali shaxs va narsalarning harakatini bildirgan so‘zlar nima qildi? Nima qilyapti? Nima qiladi? So‘roqlarga javob bo‘lishini bilib oladilar.

2. 212-213mashqlarni bajarish.

212-mashqni bajarishda “Qishda” sarlavhali matn o‘qiladi va nima qildi?, nima qildilar? nima qilyapti? so‘roqlariga javob bo‘lgan so‘zlar aniqlanadi.

213-mashqni bajarish orqali o‘quvchilarga topishmoqni javobini topadilar. Topishmoqning javobini topishda qaysi so‘zlar yordam berdi. Ular qanday

so‘roqqa javob bo‘ladi? Bu so‘zlar nimani bildiradi? Savollariga o‘quvchilar javob beradilar va daftarga yozadilar.

Nima qiladi? suyiladi, quyiladi, pishadi, tushadi, ketadi.

4. Darsni yakunlash.

Darsda nimalarni bilib oldingiz? Nimalarni o‘rgandingiz?

1. Uyga vazifa. 214-mashq. Harakatni bildirgan so‘zlarni qo‘yib gaplarni ko‘chiring.

Qishda kunlar (nima qiladi?) isiydi.

Qor ko‘p (nima qiladi?) yog‘adi.

Suvlar (nima qiladi?) muzlaydi.

Dars ishlanmasi

Fe‘l mavzusini o‘tish.

Darsning maqsadi: Narsalarning harakatini bildirgan so‘zlar haqidagi bilimlarini boyitish, fe‘l haqidagi tushunchalarini kengaytirish, so‘roqlar yordamida gap va matndan fe‘lni topishga ulardan nutqda to‘g‘ri foydalanishga o‘rgatish, kasbga yunaltirish, tabiatga muhabbat uyg‘otish, uni asrashga rag‘batni paydo qilish; fe‘llarning ko‘chma ma‘nolarini anglash va ulardan nutqda foydalanishlariga erishish.

Darsning turi: Yahgi bilim berish.

Dars metodi: Aqliy hujum muommoli, tizimli o‘qitish.

1. Darsni tashkil etish:

O‘quvchilarning darsga qiziqishini uyg‘otish uchun mavzuga doir topishmoq she‘rdan o‘qib berildi. O‘quvchilar topishmoqning nima haqda ekanini topib bugungi o‘rganiladigan mavzuni aniqlaydilar.

Ma‘nosidan anglashilar harakat

Harakatdan kelar sog‘liq barakat.

“Sening”, “noaniq”, “quvoning”. Uch so‘zdan harakatni toping.

Turadi, yuradi, kuladi, aytadi, qaytadi. Bu so‘zlarning ma‘nosini kim aytadi?

Topishmoq – she‘rlar o‘quvchilarning tilga sezgirligini ham oshiradi. Dars jarayonida zarur bo‘lgan bilimlarni o‘zlashtirishni ta‘minlaydigan motivni yuzaga keltiradi. O‘quvchilarning she‘r yuzasidan quyidagicha javob beriladilar. Bugun harakat bildirgan so‘zlarni o‘rganamiz.

“Quvoning” harakat bildirgan so‘z.

Turadi, yuradi, kuladi, aytadi so‘zlari harakatning ma‘nosini bildiradi.

O‘qituvchi: O‘ylang, harakatni kimlar yoki nimalar bajaradi.

O‘quvchilar:

-Bolalar -Odamlar.

Musobaqa.

1-guruhga topshiriq: Odamlarga xos harakatni bildirgan so‘zlarni ayting.

2-guruhga topshiriq: Jonivorlarga xos harakatni bildirgan so‘zlarni ayting.

Har bir guruh o‘quvchilari doskaga yozib beradi. Bu so‘zlarning imlosini qay darajada bilishlarini va husnixat bilan yozishlarini ham aniqlash imkonini beradi.

2. Darslik bilan ishlash:

Doskaga darslikdagi 273-mashq matni yozib qo'yiladi:

Shifokor bemorni (nima qildi?) davoladi.

Qor tinmay (nima qilyapti?) yog'yapti.

Matn ustida ishlash

1-topshiriq: Gaplarni o'qing. Nechta gap o'qidingiz? Gaplar qanday harf bilan boshlangan? Ularning oxirida qaysi tinish belgisi qo'yilgan? Nima uchun?

2-topshiriq: Gapdan qavs ichidagi so'roqlarga javob bo'ladigan so'zlarni toping. Ularning qanday ma'no bildiriyapti? Bu so'zlarning tagiga nechta chiziq chizasiz? Nima uchun?

3-topshiriq: Yog'yapti so'ziga qaysi so'ziga qarama – qarshi ma'no bildiradi (yog'yapti – tinyapti)

4-topshiriq: Da'vo, davoladi so'zlarning ma'nosida farq bormi?

Davo-bemorning shifo topishi uchun qo'llaniladigan dori-darmon.

Davoladi – dori – darmonlar bilan kasalini bartaraf etish.

Bu muommoli savolga o'quvchilar shu sinfda "So'z turkumlari" tushunchasini hosil qilgan darsida eshitgan fe'l atamasini aytib javob beradilar. O'qituvchi topshiriqlarni oldindan tuzib olib, so'ng dars o'tish kerak. O'qituvchi: Men fe'l o'yladim. U nimani bildiradi? Men shaxsni o'yladim. U qaysi so'z turkumiga kiradi?

2. 174-mashq. Mustaqil ish vazifa qilib beriladi.

1-topshiriq. Matnni o'qing. Fe'llarning nimani harakatini bildirayotganini aniqlang.

O'quvchilar 1-gapda yaratadi

2-gapda ko'tardi

3-gapda tushdi

Narsaning harakatini bildiriyapti deb aytadilar.

2-topshiriq: Matnni kuzating. Oylang. Matndagi qaysi so'zlarning yozilishga xato qilishingiz mumkun?

Ajoyib- oxirgi b undoshini deb, I unlini tushrib qoldirib yozishim mumkun

.Sababi b p tarzida talaffuz qiliyapti, qisqa aytiliyapti.

Koinotda-o va I orasida y yozib qo'yish mumkin. Chunki aytilishda y tovushi ishlatilyapti.

"Uchun" so'zi ham shunday 2-bo'g'indagi u tovushi I tarzida talaffuz qilinayapti, uni I qilib hato yozib qo'yish mumkin.

O'qituvchi keyingi darsda shu so'zlardan lug'at, diktant olishini e'lon qiladi.

Saylanma diktant.

I-topshiriq. Men matnni o'qiyman. Siz undagi fe'l so'z turkumiga doir so'zlarnigina tanlab ajratib olib yozasiz.

Uning uy ishlarida kampirga ko'maklashadi. Bolalarni yuvintiradi.

Eski-tuski keyimlarni yamaydi. Kechqurun sho'rva, atala-umoch, moshxo'rda kabi ovqatlarni pishiradi.

II-topshiriq. Ko'maklashadi so'zida ma'nodosh fe'llarni topib yozing. (Qarashadi, yordamlashadi)

III-topshiriq. Topgan ma'nodosh so'zlaringizning har biri ishtirokida bittadan gap tuzib yozing.

4.Uyga vazifa. 275-mashqni shartiga ko‘ra bajaring.

2.Darsda o‘tilganlarni umumlashtirib yakunlash. Bugungi dars savollari sizga ma’qulmi? Nima uchun?

Bugun darsda nimalarni bilib oldingiz?

6.O‘quvchilar bilimini baxolash.

Topshiriqlar:

1.Boshlang‘ich sinflarda fe‘l so‘z turkumi yuzasidan o‘quvchilarga qanday bilimlar beriladi va ular qanday izchillikka shakllantiriladi?

2.IV sinfda fe‘l mavzusini o‘tishga oid dars ishlanmasi tuzing.

5- Mashg‘ulot (4- soat).

Mavzu: Ona tili darslarida ta’limiy diktantlar.

Raja.

1.Ta’limiy diktantlarning tashkil etish usullari.

2.Tekshirish diktantlari darsi.

3. Tekshirish diktantlari darsi tashkil etish usullari.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Boshlang‘ich ta’lim bo‘yicha yangi tahrirdagi Davlat ta’lim standarti. Toshkent.2005 yil.

2.Qosimova K. va boshqalar. Ona tili. “O‘qituvchi”.2003 yil. 86-93 bet

3.Fuzailov S. va boshqalar. Ona tili III-sinf. Toshkent.2003 yil. 94-98 bet

4.Ikromova va boshqalar. Ona tili IV-sinf. Toshkent. “O‘qituvchi”.2003 yil. 92-104 bet.

5.G‘ulomova X. va boshqalar.I-sinfda ona tili darslari. Toshkent. Sharq 2003 yil. 97- 103 bet.

6.Qosimova K.Neymatova A. II-sinfda ona tili darslari. “O‘qituvchi kitobi”. Toshkent.Cho‘lpon 2004 yil. 100-108 bet.

7.Xudoyberganov M. va boshqalar.III-sinfda ona tili darslari. Toshkent. “O‘qituvchi”.2004 yil. 93-100 bet.

8.G‘ulomova X. va boshqalar.IV-sinfda ona tili darslari. Toshkent.“O‘qituvchi”2003 yil. 101-119betlar.

MUSTAQIL TA'LIM UCHUN MAVZULAR

1. Boshlang'ich ta'limi bo'yicha yangi tahrirdagi DTS (2005) dan ona tili ta'limi sohasiga oid mavzularni o'qib o'rganish
2. 1-4 sinf ona tili darslaridan ot so'z turkumiga oid mashqlarni ishlab chiqish
3. 1-4 sinf ona tili darsligidan son so'z turkumiga oid mashqlarni ishlash.
4. Ot mavzusiga oid bir soatlik dars ishlanmasini yozish
5. Fe'l mavzusiga oid dars konspektini tuzish.
6. 1-4 sinf ona tili darsligidan Harakatni bildirgan so'zlarga oid mashqlarni ishlab chiqish
7. 3-4 sinf ona tili darsligidan fe'l so'z turkumiga oid mashqlarni ishlash
8. 1-4 sinf ona tili darsligidan sifat so'z turkumiga oid mashqlarni bajarish
9. Dars konspektini tuzish.
10. XXI-asr yoshlar asri mavzusida ijodiy matn tuzish
11. Q. Abdullayevaning "Diktantlar to'plami" kitobi bilan tanishish va o'z fikrlarini berish
12. Maktabda ta'limiy diktantlarni tekshirish. Diktantlarni tashkil etish va amalga tatbiq qilish mavzusida ijodiy matn
13. "Qishlog'imning bugungi jamoli" mavzusida ijodiy matn
14. "Mustaqillik buyuk ne'mat" mavzusida ijodiy matn
15. IV –sinf ona tili darsligi bilan ishlash
16. Boshlang'ich ona tili darsligidan sinonim va antonim, ko'p ma'noli so'zlar mavzusiga oid mashqlarni ishlash
17. III-sinf ona tili darslaridagi bayon mavzulari ustida ishlash
18. II-sinf ona tili darslaridagi bayon mavzulari ustida ishlash
19. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun insho mavzularini tanlash
20. "Men sevgan adib" mavzusida insho yozish
21. IV- sinf ona tili darslida berilgan bayon mavzulariga oid reja tuzish
22. Til va jamiyat.
23. Ona tilidan yangi materialni o'rgatish va mustahkamlash darslari.
24. Til va tafakkur.
25. Ona tilidan o'tganlarni takrorlash va malaka hosil qilish darslari.
26. Til va nutq.
27. Ona tilidan bilim va malakalarni umumlashtirish darslari.
28. Til va faoliyat.
29. Ona tilidan bilim va malakalarni tekshirish darslari.
30. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili o'rgatishning lingvistik asoslari.
31. Kichik yoshdagi o'quvchilar nutqini o'stirish yo'llari va vazifalari.
32. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'rgatish mazmuniga umumiy tavsif.
33. Nutq turlari. O'quvchilar nutqiga qo'yilgan talablar.

34. Fonetika va grafika asoslarini o‘rganish metodikasi.
35. O‘quvchilar nutqini o‘stirishda boshqa fanlarning o‘rni.
36. Jarangli va jarangsiz undosh tovushlar , ularning yozuvda ifodalanishi.
37. Lug‘at ustida ishlash metodikasi.
38. Ona tilidan dars konspektini tuzish.
39. Bo‘g‘in. Urg‘uli va urg‘usiz bo‘g‘inlar.
40. So‘z ma‘nosini tushuntirish.

Ijodiy matn mavzulari

1. „ Toshkent – O‘zbekistonning poytaxti “ mavzusida 14-16 gapdan iborat bog‘li matn yarating.
2. „ Mustaqillik – buyuk ne‘mat “ mavzusida 12-14 gapdan iborat ijodiy matn yarating.
3. „ O‘zbekiston – Vatanim manim “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn yarating.
4. „ Mening birinchi o‘qituvchim “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn yarating.
5. „ Baxtimiz qomusi “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.
6. „ Navro‘z - umumxalq bayrami ” mavzusida 12-14 gapdan iborat ijodiy matn yarating.
7. „ Men do‘stimni nima uchun qadrlayman ” mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.
8. „ Yurtim kelajagi haqida o‘ylarim “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.
9. „ Quriyotgan dengiz “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.
10. „ Ona - ulug‘ zot “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.
11. „ Sevimli romanim “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.
12. „ Saxiylik haqida “ 12-14 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.
13. „ Mustaqillik ramzlari “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.
14. „ Oltin kuz saxovati “ mavzusida 12-14 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.
15. „ Til - millat ruhi “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn yarating.
16. „ Universitetimiz bog‘i “ mavzusida 12-14 gapdan iborat matn tuzing.
17. „ Kutubxona – nurxona “ mavzusida 14-16 gapdan iborat matn yarating.
18. „ Ona tili o‘qitish metodikasidan olgan taassurotlarim “ mavzusida 14- 16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.
19. „ Mening ish kunim “ mavzusida 14-16 gapdan iborat matn yarating.

20. „ Men sevgan adib “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.

21. „ XXI asr – yoshlar asri “ mavzusida 12-14 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.

22 „ Qishlog‘imning bugungi jamoli “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.

23. „ El sevgan san‘atkor “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.

24. „ So‘z ko‘rki - maqol “ mavzusida 12-14 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.

25. „ Erk uchun kurashganlar “ mavzusida 14-16 gapdan iborat ijodiy matn tuzing.

III oraliq nazorat ishi uchun “Ona tili o‘qitish metodikasi” fani bo‘yicha test topshiriqlari

1. Ona tili darslarining tiplari qaysi qatorda to‘g‘ri ko‘rsatilgan?

- A) Yangi materialni o‘rgatish va mustahkoamlash ; o‘tganlarni takrorlash va malaka hosil qilish ; bilim va malakalarni umumlashtirish ; bilim va malakalarni tekshirish
- B) O‘tilgan mavzuni so‘rash , yangi mavzuni bayon qilish, yangi mavzuni mustahkamlash
- D) O‘quvchilar bilimini baholash , o‘quvchilar bilimini kengaytirish va mustahkamlash
- E) O‘tilgan mavzuni so‘rash , uy vazifasi ustida ishlash, yangi bilim berish

2. Jufti bor jarangli undoshlar berilgan qatorni aniqlang.

- A) y , l   B) m , n   D) d , g   E) r , ng

3. Jufti yo‘q jarangli undoshlar qaysi qatorda berilgan?

- A) z , j   B) b , d   D) l , r   E) g , v

4. Qaysi qatorda jufti bor jarangsiz undoshlar joylashtirilgan?

- A) sh , p   B) q , h   D) g , g’   E) A va D javoblar to‘g‘ri

5. Diktant so‘zining ma‘nosi -

- A) aytib bermoq , aytib turmoq , so‘zlamoq , gapirmoq
- B) o‘ylamoq , fikrlamoq , yozmoq , o‘qimoq
- D) o‘tkazmoq , eshittirmoq , izlamoq , chizmoq
- E) to‘g‘ri javob berilmagan

6. Ta‘limiy diktant turlarining soni –

- A) 5 ta   B) 6 ta   D) 7 ta   E) 8 ta

7. 3-sinfda lug‘at diktandagi so‘zlar soni -

- A) 8 so‘z   B) 10 – 12 so‘z   D) 12 – 15 so‘z   E) 17 -19 so‘z

8. 4-sinfda lug‘at diktandagi so‘zlar soni –

- A) 12 – 15 so‘z   B) 10 – 12 so‘z   D) 14 – 16 so‘z   E) 8 – 10 so‘z

9. 2-sinfda lug‘at diktandagi so‘zlar soni –

- A) 12 – 15 so‘z   B) 10 – 12 so‘z   D) 8 so‘z   E) to‘g‘ri javob berilmagan

10. 2-sinfda o‘quv yili oxirida tekshirish diktantidagi so‘zlar soni –

- A) 25 – 30 ta   B) 45 – 55 ta   D) 55 – 65 ta   E) 35 – 45 ta

11. 4-sinfda o‘quv yilining birinchi yarmi oxirida tekshirish diktantidagi so‘zlar soni

– A) 25 – 30 ta

- B) 65 – 70 ta   D) 55 – 65 ta   E) 45 – 55 ta

12. 3-sinfda o‘quv yilining oxirida tekshirish diktantidagi so‘zlar soni -

- A) 35 – 45 ta   B) 45 – 55 ta   D) 55 – 65 ta   E) 65 – 70 ta
- 13. Saylanma diktantni qaysi sinflarda o‘tkazish maqsadga muvofiq?**
 A) 1-sinfda   B) 3 - 4 – sinfda   D) 2-sinfda   E) 1- 2 - sinfda
- 14. Diktant maqsadiga ko‘ra necha turli bo‘ladi?**
 A) 4   B) 3   D) 7   E) 2
- 15. 1 – 4 – sinflarda ta‘limiy diktantning qaysi turidan keng foydalaniladi?**
 A) Ijodiy diktant   B) Saylanma diktant   D) Erkin diktant   E) Izohli diktant
- 16. 1-sinf Ona tili darsligining muallifi –**
 A) Qosimova K. va boshqalar   B) Fuzailov S. va boshqalar
 D) Ikromova R. va boshqalar   E) G‘afforova T. va boshqalar
- 17. 2-sinf Ona tili darsligining mualliflari –**
 A) Ikromova R. va boshqalar   B) Qosimova K. va boshqalar
 D) G‘afforova T. va boshqalar   E) Fuzailov S. va boshqalar
- 18. 3-sinf Ona tili darsligining mualliflari -**
 A) Fuzailov S. va boshqalar   B) Ikromova R. va boshqalar
 D) Qosimova K. va boshqalar   E) G‘afforova T. va boshqalar
- 19. 4-sinf Ona tili darsligining mualliflari –**
 A) G‘afforova T. va boshqalar   B) Qosimova K. va boshqalar
 D) Fuzailov S. va boshqalar   E) Ikromova R. va boshqalar
- 20. „O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalari“ qachon tasdiqlangan?**
 A) 1993-yil 2-sentabr   B) 1995-yil 21-dekabr   D) 1995-yil 24-avgust   E) 1996-yil 1-sentabr
- 21. „Matnning umumiy mazmunini saqlagan holda ayrim so‘z yoki so‘z birikmalarini boshqa so‘z yoki so‘z birikmalari bilan almashtirib yozish“ ta‘limiy diktantning qaysi turiga xos?**
 A) Lug‘at diktant   B) O‘z diktant yoki yoddan yozuv   D) Erkin diktant   E) Ko‘rsatish diktanti
- 22. „Xususiy xato“ –**
 A) ko‘pchilik o‘quvchilarda uchraydigan xatolardir   B) ayrim o‘quvchilarda uchraydigan xatolardir
 D) bunday xatolar yo‘q   E) A va B javoblar to‘g‘ri
- 23. Diktantda qaysi xatolar hisobga olinmaydi?**
 A) o‘quvchilarga o‘rgatilmagan qoidalar yuzasidan qilingan xatolar;
 B) gap oxirida nuqta qo‘yilmagan bo‘lsa-yu , keyingi gapni bosh harf bilan yozsa;
 D) gap ma‘nosini buzmaganda biror so‘zni boshqa so‘z bilan almashtirib yozsa;
 E) A , B , D javoblardagi holatlarda
- 24. „1-sinfda ona tili darslari“ nomli o‘quv-metodik qo‘llanmaning mualliflari –**
 A) Xudoyberganova M. va boshqalar   B) Qosimova K. va boshqalar
 D) Shodmonqulova D. va boshqalar   E) G‘ulomova X. va boshqalar
- 25. „2-sinfda ona tili darslari“ nomli o‘quv-metodik qo‘llanmaning mualliflari –**
 A) Qosimova K. va boshqalar   B) Shodmonqulova D. va boshqalar
 D) Xudoyberganova M. va boshqalar   E) G‘ulomova X. va boshqalar
- 26. „3-sinfda ona tili darslari“ nomli o‘quv-metodik qo‘llanmaning mualliflari –**
 A) G‘ulomova X. va boshqalar   B) Xudoyberganova M. va boshqalar
 D) Qosimova K. va boshqalar   E) Shodmonqulova D. va boshqalar
- 27. „4-sinfda ona tili darslari“ nomli o‘quv-metodik qo‘llanmaning mualliflari –**
 A) Xudoyberganova M. va boshqalar   B) G‘ulomova X. va boshqalar
 D) Shodmonqulova D. va boshqalar   E) Qosimova K. va boshqalar

- 28. „ Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi “ nomli qo‘llanmaning muallifi kim?**
- A) Roziqov O. B) Qosimova K. D) Ikromova R. E) Shodmonqulova D.
- 29. O‘quvchilar nutqiga qo‘yilgan talablar qaysi javobda to‘g‘ri ko‘rsatilgan?**
- A) mazmundor , mantiqiylik B) aniq , boy , tushunarli D) ifodali , to‘g‘ri
E) yuqorida ko‘rsatilganlarning barchasi
- 30. Fikrni bayon etish ehtiyojini amalga oshirishga qaratilgan , tugallangan mavzuni ifodalaydigan , mantiqiy va grammatik qoidalar asosida tuzilgan , mustaqil , tugallangan va o‘zaro bog‘langan , ma‘noli qismlarga bo‘linadigan nutq –**
- A) hikoya deyiladi B) bog‘lanishli nutq deyiladi D) ichki nutq deyiladi E) tashqi nutq deyiladi
- 31. O‘qib berilgan namunaviy matn mazmunini ma‘lum tayyorgarlikdan so‘ng yozma qayta hikoyalash –**
- A) inshodir B) bayondir D) hikoyadir E) ertakdir
- 32. Insho material manbaiga ko‘ra necha turga bo‘linadi?**
- A) 2 turga B) 5 turga D) 3 turga E) 4 turga
- 33. Insho janriga ko‘ra –**
- A) hikoya tarzidagi insho B) tasvir tarzidagi insho D) muhokama tarzidagi insho
E) yuqorida sanalganlarning barchasi
- 34. Rasm asosidagi inshoning nechta turi mavjud?**
- A) 2 ta turi B) 3 ta turi D) 4 ta turi E) 5 ta turi
- 35. Og‘zaki yoki yozma insho ustida ishlash necha bosqichga bo‘linadi?**
- A) 2 bosqichga B) 3 bosqichga D) 4 bosqichga E) 5 bosqichga
- 36. Nutqiy xatolar –**
- A) lug‘aviy-uslubiy xatolar B) morfologik-uslubiy xatolar D) sintaktik-uslubiy xatolar
E) yuqorida sanalganlarning barchasi
- 37. Maktabda lug‘at ustida ishlash metodikasining asosiy yo‘nalishlari nechta?**
- A) 2 ta B) 3 ta D) 4 ta E) 5 ta
- 38. Tilda mavjud bo‘lgan barcha so‘z va iboralarning yig‘indisi –**
- A) lug‘at tarkibi yoki leksika deyiladi B) olinma so‘zlar deyiladi
D) iboralar deyiladi E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 39. Ikki jildlik „O‘zbek tilining izohli lug‘ati “ dagi so‘zlar miqdori –**
- A) 50 000 B) 65 000 D) 60 000 E) 55 000
- 40. Besh jildlik „O‘zbek tilining izohli lug‘ati “ dagi so‘zlar miqdori –**
- A) 60 000 B) 70 000 D) 75 000 E) 80 000
- 41. Talaffuzi , yozilishi har xil bo‘lgan , bir umumiy tushuncha (ma‘no) ifodalaydigan so‘zlar –**
- A) ma‘nodosh (sinonim) so‘zlardir B) shakldosh (omonim) so‘zlardir
D) zid ma‘noli (antonym) so‘zlardir E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 42. Berilgan javoblar orasidan undalmaga berilgan ta‘rifning eng to‘lig‘i va to‘g‘risini belgilang.**
- A) Undalma gapning boshi , o‘rtasi , oxirida keladi.
B) So‘zlovchining nutqi qaratilgan shaxsni ifodalagan so‘zga undalma deyiladi.
D) So‘zlovchining nutqi qaratilgan shaxs va narsalarni ifodalagan so‘zlarga undalma deyiladi.
E) Undalma gapning o‘rtasida kelgan bo‘lsa , uning ikki tomoniga vergul qo‘yiladi.
- 43. Berilgan gaplarning qay birida murakkab va shaxsga qaratilgan undalma qatnashgan?**
- A) O‘g‘lim , dadangning ishi ko‘payib ketdi. B) Bahor , ketma bizning bog‘lardan.

- D) Quyosh , nurlaringni to‘ka ber tinmay.
E) Ey aziz bolalar , Vatanga munosib posbon bo‘lib yetishing.
- 44. Keltirilgan qoidalarning qay birida undalmaning o‘rni to‘liq ko‘rsatilgan?**
A) Undalma gapning boshida keladi. B) Undalma gapning boshi , o‘rtasi , oxirida keladi.
D) Undalma gapning oxirida keladi. E) Undalma gapning o‘rtasida keladi.
- 45. Punktuaitsiya qanday prinsiplarga asoslanadi?**
A) semantik prinsipga B) sintaktik prinsipga
D) intonatsion prinsipga E) yuqorida sanalganlarning barchasi
- 46. „ Punktuaitsiya ham , yozuv kabi , kishilar orasidagi aloqaning muhim vositalaridan biri sanaladi“. Matn muallifini aniqlang.**
A) Abdurahmonov G‘. B) Shoabdurahmonov Sh. D) Nazarov K. E) Egamberdiyev B.
- 47. „, Tinish belgilari fikrni aniq va tez uqib olishga hamda o‘zgalarga uqtirishga yordam beradi “. Matn muallifi kim?**
A) Shoabdurahmonov Sh. B) Nazarov K. D) Abdurahmonov G‘. E) Egamberdiyev B.
- 48. Imloviy (orfografik) mashqlarga qaysilar kiradi?**
A) grammatik-imloviy (orfografik) tahlil B) ko‘chirib yozuv; diktantlar
D) leksik-grammatik tahlil; bayonlar E) yuqorida sanalganlarning barchasi
- 49. Ko‘rib idrok qilingan so‘z , gap , matnni yozma shaklda berish –**
A) ko‘chirib yozuvdir B) diktantdir D) saylanma diktantdir E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 50. Boshlang‘ich sinflarda insho tahlili va xatolar ustida ishlash uchun qancha vaqt ajratiladi?**
A) 5 – 10 daqiqa B) 10 – 15 daqiqa D) 15 – 20 daqiqa E) 20 – 25 daqiqa
- 51. Ona tili mashg‘ulotlarini tashkil etishda qanday reja turlaridan foydalaniladi?**
A) Yillik va yarim yillik reja B) Choraklik reja D) Mavzuiy reja
E) yuqorida sanalganlarning barchasi
- 52. Talaffuzga asoslangan yozuv qoidalari qaysi prinsipga kiradi?**
A) Shakliy B) Morfologik D) Fonetik E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 53. So‘zning eng kichik , bo‘linmaydigan ma‘noli qismi –**
A) o‘zak morfemadir B) affiksial morfemadir D) morfemadir E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 54. So‘zlarni leksik-grammatik turkumlarga ajratishda qanday belgilarga asoslanadi?**
A) leksik ma‘nosi B) morfologik D) sintaktik E) yuqorida sanalganlarning barchasi
- 55. Boshlang‘ich sinflarda „ Sifat “ mavzusi qanday izchillikda o‘rganiladi?**
A) sifat bilan dastlabki tanishtirish
B) sifat haqida tushuncha berish
D) shu grammatik mavzu bilan bog‘liq holda ayrim sifatning yozilishini o‘zlashtirish
E) yuqorida sanalganlarning barchasi
- 56. 1-sinfda o‘quv yili oxirida tekshirish diktantidagi so‘zlar soni –**
A) 25 – 30 so‘z B) 35 – 45 so‘z D) 15 so‘z E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 57. 4-sinfda o‘quv yilining oxirida tekshirish diktantidagi so‘zlar soni –**
A) 45 – 55 ta so‘z B) 55 – 65 ta so‘z D) 65 – 70 ta so‘z E) 75 – 80 ta so‘z
- 58. Diktantlar maqsadiga ko‘ra necha turli bo‘ladi?**
A) 3 turli B) 5 turli D) 7 turli E) 2 turli
- 59. Ovozdor (sonor) tovushlar berilgan qatorni aniqlang.**
A) b , d , j B) k , g , g‘ D) m , n , l E) f , p , t

- 60. O‘zbek tilida qaysi harflar ikkitadan nutq tovushini ifodalaydi?**
 A) ch , ng   B) sh , h   D) j , s   E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 61. Tutuq belgisi qaysi o‘rinlarda qo‘llanilishini belgilang.**
 A) So‘z bo‘g‘inlarini ajratib ko‘rsatish uchun;
 B) So‘zda a , e , u unli tovushlaridan so‘ng ovoz biroz tutilib , shu unlining cho‘ziqroq talaffuz qilinishini ifodalash uchun;
 D) Sh harflari ikki tovushni ifodalagani uchun;
 E) A , B va D javoblardagi o‘rinlarda
- 62. Xato yozilgan so‘zlar qatorini aniqlang.**
 A) Ota-ona , katta-kichik   B) Otayu-ona , kattayu-kichik
 D) Ota-yu ona , katta-yu kichik   E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 63. Bo‘g‘in ko‘chirish qoidasiga amal qilingan so‘zlar qatorini ko‘rsating.**
 A) Ya-ngi , de-ngiz , lan-gar   B) Ing-liz , ko‘n-gil , so‘n-gi
 D) Ton-gi , uzan-gi , bir-in-chi   E) A va B javoblar to‘g‘ri
- 64. Bo‘g‘in ko‘chirish qoidasiga amal qilinmagan so‘zlar qatorini aniqlang.**
 A) Ikir-chikir , qop-qop , u-bu   B) Ra‘-no , ma‘-no , mudo-faa
 D) Ko‘-ngil , to-ngi , so‘ng-gi   E) Sin-gil , ken-gash , den-giz
- 65. U harfi o‘rniga o‘ harfini qo‘yib ma‘nosini o‘zgartirish mumkin bo‘lgan so‘zlar qatorini belgilang.**
 A) Bur , qul , qush   B) Tur , ulush , qum   D) Sur , buz , bug‘u   E) Tuz , tutun , tush
- 66. Qaysi qatordagi so‘zlarda „ ng “ harflar birikmasi bitta tovushni ifodalashga xizmat qilgan?**
 A) Mangu , tanga , menga   B) Senga , unga , bunga   D) Ingliz , kongress , Ngiliy
 E) Kengash , yangi , yengi
- 67. Lablangan unilarni aniqlang.**
 A) a , I   B) e , o   D) o‘ , u   E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 68. O‘rta keng unililar qaysi qatorda joylashganini aniqlang.**
 A) i , u   B) o , o‘   D) a , e   E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 69. Tor unililar berilgan qatorni belgilang.**
 A) o , o‘   B) i , u   D) a , e   E) D va B javoblar
- 70. Keng unililar qatorini aniqlang.**
 A) i , u   B) a , e   D) o , o‘   E) A va D javoblar
- 71. Lablanmagan unililar qatorini belgilang.**
 A) i , e   B) o‘ , u   D) to‘g‘ri javob berilmagan
 E) o‘zbek tilida bunday unililar yo‘q
- 72. Jarangsiz undosh tovushlar berilgan qatorni aniqlang.**
 A) v , g , l , r   B) m , n , d , z   D) s , sh , ch , x   E) b , j , g‘ , ng
- 73. Jarangli undosh tovushlar berilgan qatorni belgilang.**
 A) k , t , s   B) q , h , p   D) ch , sh , x   E) y , g , r
- 74. Bo‘g‘inga noto‘g‘ri ajratilgan so‘zlar qatorini aniqlang.**
 A) So‘-ngi , si-ngil , tong-gi   B) Ko‘ng-li , lan-gar , in-gliz   D) Yan-gi , ko‘n-gil , ing-liz
 E) To-ngi , mang-lay , tan-ga
- 75. Xato yozilgan so‘zlar qatorini belgilang.**
 A) shox , shoh , uxlamog   B) uhlamoq , hol , xol   D) xo‘sh , hush , es-hushli
 E) xushhabar , xushyor , baxodir
- 76. Imlo belgilari soni to‘g‘ri ko‘rsatilgan qatorni aniqlang.**
 A) 5 ta   B) 4 ta   D) 3 ta   E) 2 ta
- 77. Sonlarning imlosi to‘g‘ri ko‘rsatilgan qatorni belgilang.**
 A) 25 dekabr 2008 yil   B) XII-sessiya
 D) III-sinf   E) 2009-yilning 10-yanvari

- 78. Yonma-yon keladigan undoshlar imlosi imlo qoidalarining nechanchi moddasida berilgan?**
 A) 34-modda B) 7-modda D) 31-modda
 E) 5-modda
- 79. So‘zboshida qo‘llanmaydigan harfiy birikmani belgilang.**
 A) sh B) ng D) ch E) o‘zbek tilida bunday birikma yo‘q
- 80. Qaysi qatordagi so‘zlar to‘g‘ri yozilgan?**
 A) hashak , raxmat B) lovilla , gurilla
 D) Qayyum , Ayyub E) shovilla , bulduruq
- 81. O‘zlashma so‘zlarning bo‘g‘inlari chegarasida ikki undosh kelsa , ular keyingi satrga –**
 A) ko‘chirilmaydi
 B) birgalikda ko‘chiriladi
 D) biri oldingi satrda qoldirilib , ikkinchisi ko‘chiriladi
 E) o‘zbek tilida bunday qoida yo‘q
- 82. Bir tovushni ko‘rsatuvchi harflar birikmasi –**
 A) birgalikda ko‘chiriladi
 B) biri qoldirilib , ikkinchisi ko‘chiriladi
 D) bunday qoida yo‘q
 E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 83. Yildan yilga , tomdan tomga kabi birinchi qismi chiqish kelishigida , ikkinchi qismi jo‘nalish kelishigida bo‘lgan birikmalar –**
 A) chiziqcha bilan yoziladi B) ajratib yoziladi D) to‘g‘ri javob berilmagan
- 84. Belgining ortiq darajasini bildiruvchi ko‘pdan ko‘p , tekidan tekin , yangidan yangi kabilar**
 A) ajratib yoziladi B) chiziqcha bilan yoziladi D) to‘g‘ri javob berilmagan
- 85. Marosim , afsona kabilarni bidiruvchi qo‘shma otlar –**
 A) qo‘shib yoziladi B) ajratib yoziladi D) chiziqcha bilan yoziladi E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 86. Takror taqlid so‘zlarga qo‘shimcha qo‘shish bilan yasalgan ot va fe‘llar –**
 A) ajratib yoziladi B) chiziqcha bilan yoziladi D) qo‘shib yoziladi
 E) o‘zbek tilida bunday holat uchramaydi
- 87. Taqlid so‘zlardan fe‘l yasovchi -illa qo‘shimchasi so‘z tarkibida v va u tovushi bo‘lganda –**
 A) -illa aytiladi va shunday yoziladi B) -ulla aytiladi va shunday yoziladi
 D) bunday qoida yo‘q E) to‘g‘ri javob berilmagan
- 88. Qaysi so‘zlarga I , II shaxs egalik qo‘shimchalari qo‘shilganda bir y tovushi qo‘shib aytiladi va shunday yoziladi?**
 A) mavqe , mavzu B) orzu , bobo D) parta , maktab E) kitob , qalam
- 89. Qaysi olmoshlarga -ni , -ning , -niki qo‘shimchalari qo‘shilganda n tovushi aytilmaydi va yozilmaydi?**
 A) Kim , nima , qayer B) Men , sen D) U , bu , o‘sha E) Hamma , barcha
- 90. Qaysi olmoshlarga -da , -dan , -day , -dagi , -ga , -gach , -cha qo‘shimchalari qo‘shilganda n tovushi qo‘shib aytiladi va shunday yoziladi?**
 A) barcha , hamma B) bu , shu D) men , biz E) kim , nima
- 91. To‘g‘ri yozilgan so‘zlar qatorini aniqlang.**
 A) dardi bedavo , nuqtayi nazar B) tekidan-tekin , ko‘pdan-ko‘p
 D) tomdan-tomga , qizigandan-qizidi E) yangidan-yangi , dardi sar
- 92. Qaysi qatorda chiziqcha noto‘g‘ri qo‘llangan?**
 A) kutaman-a , yashang-e B) to‘ppa-to‘g‘ri , qip-qizil
 D) uyma-uy , rang-barang E) tomdan-tomga , tekidan-tekin
- 93. Qaysi qatorda bo‘g‘in ko‘chirish qoidasiga amal qilingan?**

- A) Qar-DU , O‘z-MU , a-da-biy   B) sin-gil , ko‘n-gil , ton-gi
D) sing-lim , ko‘ng-li , tong-gi   E) pesh-ayvon , o-qi-la , mu-do-faa

94. Yonma-yon keladigan unililar imlosi imlo qoidalarining nechanchi moddasida berilgan?

- A) 4-moddasida   B) 11-moddasida   D) 7-moddasida   E) 31-moddasida

95. Yuklama-qo‘shimchalarning qaysilari so‘zlarga qo‘shib yoziladi?

- A) -e , -ey   B) -ov , -gina   D) -chi , -a   E) -ku , -da

96. Yuklama-qo‘shimchalarning qaysilari so‘zlarga chiziqcha yordamida yoziladi?

- A) -mi   B) -oq   D) -gina   E) -ku

97. Xatosiz yozilgan so‘zlar qatorini aniqlang.

- A) O‘rta Chirchiq , Ko‘hna Urganch   B) yangiyo‘l , to‘rtko‘l , xalqobod
D) foto-apparat , elektro-texnika   E) suv osti , bayram oldi

98. -(a)r (inkori -mas) qo‘shimchasi bilan tugaydigan qo‘shma ot va qo‘shma sifatlar

- A) ajratib yoziladi   B) qo‘shib yoziladi   D) chiziqcha bilan yoziladi
E) o‘zbek tilida bunday holat uchramaydi

99. Murakkab son qismlari –

A) qo‘shib yoziladi   B) ajratib yoziladi   D) to‘g‘ri javob berilmagan   E) A va B javoblar to‘g‘ri

100. O‘zbekiston Respublikasining „ Davlat tili haqida “ gi Qonuniga o‘zgartirishlar va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida “ gi Qonuni qabul qilingan sanani aniqlang.

- A) 1995-yil 21-dekabr   B) 1995-yil 24-avgust   D) 1993-yil 2-sentabr   E) to‘g‘ri javob berilmagan

Ochqich

1. A	26. B	51. E	76. D
2. D	27. D	52. D	77. E
3. D	28. B	53. D	78. D
4. A	29. E	54. E	79. B
5. A	30. B	55. E	80. D
6. E	31. B	56. D	81. B
7. B	32. D	57. E	82. A
8. A	33. E	58. E	83. B
9. D	34. B	59. D	84. A
10. E	35. B	60. D	85. A
11. B	36. E	61. E	86. D
12. D	37. D	62. B	87. B
13. B	38. A	63. A	88. A
14. E	39. D	64. E	89. B
15. A	40. E	65. A	90. B
16. E	41. A	66. E	91. A
17. B	42. D	67. D	92. E
18. A	43. E	68. B	93. D
19. E	44. B	69. B	94. D
20. D	45. E	70. B	95. B
21. D	46. B	71. A	96. E
22. B	47. D	72. D	97. A
23. E	48. E	73. E	98. B
24. E	49. A	74. D	99. B
25. A	50. D	75. E	100. A

GLOSSARIY

Амалий ишлар методи – ўзлаштирилган билимларни амалиётда қўллаш кўникмаларини шакллантирувчи усул.

Ахлоқ (лотинча «moralis» - хулқ-атвор маъносини билдиради) - ижтимоий муносабатлар ҳамда шахс хатти-ҳаракатини тартибга солувчи, муайян жамият томонидан тан олинган ва риоя қилиниши зарур бўлган хулқ-атвор қоидалари, мезонлари йиғиндиси.

Ахлоқий тарбия – муайян жамият томонидан тан олинган ва риоя қилиниши зарур бўлган тартиб, одоб, ўзаро муносабат, мулоқот ва хулқ-атвор қоидалари, мезонларини ўқувчилар онгига сингдириш асосида уларда ахлоқий онг, ахлоқий фаолият кўникмалари ва ахлоқий маданиятни шакллантиришга йўналтирилган педагогик жараён; ижтимоий тарбиянинг муҳим таркибий қисми.

Ақлий тарбия - шахсга табиат ва жамият тараққиёти тўғрисидаги билимларни бериш, унинг ақлий (билиш) қобилияти, тафаккури ва дунёқарашини шакллантиришга йўналтирилган педагогик жараён; ижтимоий тарбиянинг муҳим таркибий қисми.

Бакалаврият - мутахассисликлар йўналиши бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, таълим олиш муддати камида тўрт йил давом этадиган таянч олий таълим.

Баҳо – таълим олувчиларга уларнинг таълим олиши, билимларни ўзлаштиришга нисбатан ижодий ёндошишини рағбатлантириш мақсадида таъсир кўрсатиш воситаси.

Билим – шахснинг онгида тушунчалар, схемалар, маълум образлар кўринишида акс этувчи борлиқ ҳақидаги тизимлаштирилган илмий маълумотлар мажмуи.

Билим олиш – борлиқни идрок этиш, ўрганиш, машқ қилиш ва муайян тажриба асосида хулқ-атвор ҳамда фаолият кўникма, малакаларининг мустаҳкамланиб, мавжуд билимларнинг такомиллашиб, бойиб бориш жараёни.

Билиш - объектив борлиқнинг инсон онгида акс этиш шакли; илмий билимларни ўзлаштириш жараёни.

Бошланғич таълим - ўқувчиларга мураккаб бўлмаган илмий билимларни бериш асосида уларда ўқиш, ёзиш ва ҳисоблашга оид дастлабки билим, кўникма ҳамда малакаларни шакллантириш асосида уларда шахсий гигиена ва соғлом турмуш тарзи элементларини ҳосил қилиш босқичи.

Бошланғич таълим педагогикаси – бошланғич синфлар ўқувчиларини тарбиялаш, уларга таълим бериш, уларнинг ўзига хос психологик ҳамда физиологик хусусиятларини тадқиқ этиш, шунингдек, уларни интеллектуал, маънавий-ахлоқий ва жисмоний жиҳатдан камолотга етказиш масалаларини ўрганади.

Ватанпарварлик (лотинча «patriotes» – ватандош, «patris» – ватан, юрт) - шахснинг ўзи мансуб бўлган миллат, туғилиб ўсган ватани тарихидан ғурурланиши, бугуни тўғрисида қайғуриши ҳамда унинг порлоқ истиқболига бўлган ишончини ифода этувчи юксак инсоний фазилат.

Вербал – билим (маълумот, ахборот)ларни сўз ёрдамида (оғзаки) етказиб бериш, ифода этиш.

Гносеология (юнон тилидан gnosis – билим, онг, ўрганиш) – билиш, илмий билимларнинг шаклланиши, хусусиятлари, қонуниятлари, услублари, илмий тафаккур шакллари, шунингдек, инсонга хос бўлган борлиқни англаш қобилияти ҳақидаги назария, таълимот.

Давлат рамзлари - муайян миллат, элатнинг этнопсихологик хусусиятлари, қарашлари, орзу-умидлари, интилишлари ва мақсади, ҳудудий, ижтимоий-ғоявий бирлик моҳиятини англатишга хизмат қилувчи тасвирий белгилар мажмуи.

Давлат таълим стандарти – 1) таълим олиш шаклидан қатъий назар битирувчилар эришишлари зарур бўлган таълим даражасини белгиловчи асосий ҳужжат; 2) ўқув фани бўйича таълимнинг якуний натижаларини белгиловчи асосий ҳужжат; 3) таълим дастурлари мазмунининг минимуми, ўқувчилар томонидан бажариладиган ўқув ишларининг максимал ҳажми, шунингдек, битирувчиларнинг тайёргарлик даражаларига қўйилувчи талаблар.

Дарс - бевосита ўқитувчи раҳбарлигида муайян ўқувчилар гуруҳи билан олиб бориладиган таълим жараёнининг асосий шакли.

Дарслик – муайян фан бўйича таълим мақсади, ўқув дастури ва дидактик талабларга мувофиқ белгиланган илмий билимлар тўғрисидаги маълумотларни берувчи манба.

Дидактика (таълим назарияси) – (юнонча «didaktikos» “ўргатувчи”, «didasko» – “ўрганувчи”) - таълимнинг назарий жиҳатлари (таълим жараёнининг моҳияти, тамойиллари, қонуниятлари, ўқитувчи ва ўқувчи фаолияти мазмуни, таълим мақсади, шакл, метод, воситалари, натижаси, таълим жараёнини такомиллаштириш йўллари ва ҳоказо муаммолари)ни ўрганувчи фан.

Дидактика тамойиллари (лотин тилидан «principium» - ҳар қандай назариянинг асосий, бошланғич, дастлабки ҳолати) – таълимни ташкил этишга қўйилган меъёрий талабларни ифодаловчи, шунингдек, таълим жараёнининг асосий мақсади ва қонуниятларига мувофиқ унинг дастлабки ҳолатини белгиловчи қарашлари.

Дидактик ташҳис мақсади – ўқув жараёнининг самарадорлигини аниқлаш, баҳолаш ва таҳлил қилиш.

Дидактик тизим (юнонча «systema» – яхлит, қисмларда ташкил топган, бирлаштириш) – маълум мезонлари асосида таълим жараёнининг яхлит ҳолатини белгилаш, ажратиб кўрсатиш.

Дидактик ўйин – ўрганилаётган объект, ҳодиса ва жараёнларни моделлаштириш асосида ўқувчининг билишга бўлган қизиқиши ва фаоллик даражасини рағбатлантирувчи ўқув фаолияти тури.

Дунёқараш - табиат, жамият, тафаккур ҳамда шахс фаолияти мазмунининг ривожланиб боришини белгилаб берувчи диалектик қарашлар ва эътиқодлар тизими.

Жазолаш - тарбияланувчининг хатти-ҳаракати ва фаолиятига салбий баҳо бериш усули.

Жамоа (лотинча «коллективус» сўзининг таржимаси бўлиб, йиғилма, омма, биргаликдаги мажлис, бирлашма, гуруҳ каби маъноларни англатади) - бир неча аъзо (киши)лардан иборат бўлиб,

ижтимоий аҳамиятга эга умумий мақсад асосида ташкил топган гуруҳ.

Жорий назорат – таълим жараёнида ўқувчилар томонидан ўқув дастурида белгиланган муайян мавзуларни ўзлаштирилиш бўйича билим, кўникма ва малакалари даражасини аниқлаш, баҳолаш шакли.

Идрок – аниқ мақсадга йўналтирилган англаш жараёни.

Ижтимоий адаптация (юнонча adapto - мослашиш) – аномал болалар индивидуал ёки гуруҳли хулқларининг ижтимоий кадриятлар ва хулқ-атвор қоидалари тизимига мос келиши.

Ижтимоийлашув – ижтимоий муносабатлар жараёнида фаол иштирок этиши асосида шахснинг ҳаёт ва ишлаб чиқариш жараёнига мослашуви.

Ижтимоий онгни шакллантирувчи методлар - ўқувчиларда маънавий-ахлоқий сифатлар, эътиқод ҳамда дунёқарашни шакллантириш мақсадида уларнинг онги, ҳис-туйғуси ва иродасига таъсир кўрсатиш усуллари.

Изоҳлаш (тарбия методи сифатида) – тарбияланувчига ҳиссий-оғзаки таъсир этиш усули.

Илмий дунёқараш - узлуксиз, изчил равишда мавжуд фанлар асосларини пухта ўзлаштириб бориш, ижтимоий муносабатлар жараёнида фаол иштирок этиш натижасида барқарорлашган дунёқараш шакли.

Илмий тафаккур – инсон ақлий фаолиятининг юксак шакли саналиб, ижтимоий воқеа-ҳодисалар, жараёнларга нисбатан илмий ёндашув.

Ёш хусусиятлари - муайян бир ёш даврига хос бўлган анатомик, физиологик (жисмоний) ва психологик хусусиятлар.

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш - мутахассисларнинг касб билимлари ва кўникмаларини янгилаш ҳамда чуқурлаштириш мақсадида ташкил этилувчи таълим босқичи.

«Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури» - «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг қоидаларига мувофиқ, миллий тажрибанинг таҳлили ҳамда таълим тизимидаги жаҳон миқёсидаги ютуқлар асосида тайёрланган ҳамда юксак умумий ва касб-ҳунар маданиятига, ижодий ва ижтимоий фаолликка, ижтимоий-сиёсий ҳаётда мустақил равишда мўлжални тўғри ола билиш маҳоратига эга бўлган, истиқлол вазифаларини илгари суриш ва ҳал этишга қодир кадрларнинг янги авлодини шакллантириш мазмунини белгилаб берувчи юридик ҳужжат.

Кадрлар тайёрлаш миллий модели - шахс, давлат ва жамият, узлуксиз таълим, фан ва ишлаб чиқариш каби таркибий қисмларнинг ўзаро ҳамкорлиги, улар ўртасидаги ўзаро алоқадорлик асосида «юксак маънавий ва ахлоқий талабларга жавоб берувчи юқори малакали кадрларни тайёрлаш Миллий тизими» моҳиятини акс эттирувчи андоза, лойиҳа Унинг таркибий қисмлари қуйидагилардан иборат:

шахс – кадрлар тайёрлаш тизимининг бош субъекти ва объекти, таълим соҳасидаги хизматларнинг истеъмолчиси ва уларни амалга оширувчи;

давлат ва жамият – таълим ва кадрлар тайёрлаш тизими фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилишни амалга оширувчи кадрларни тайёрлаш ва уларни қабул қилиб олишнинг кафиллари;

узлуксиз таълим – малакали, рақобатбардош кадрлар тайёрлашнинг асоси бўлиб, таълимнинг барча турларини, давлат таълим стандартларини, кадрлар тайёрлаш тизимининг тузилмаси ва унинг фаолият кўрсатиш муҳитини ўз ичига олади;

фан – юқори малакали мутахассислар тайёрловчи ва улардан фойдаланувчи, илғор педагогик ва ахборот технологияларини ишлаб чиқарувчи;

ишлаб чиқариш – кадрларга бўлган эҳтиёжни, шунингдек, уларнинг тайёргалик сифати ва савиясига нисбатан қўйиладиган талабларни белгилайдиган асосий буюртмачи, кадрлар тайёрлаш тизимини молиявий ва моддий-техникавий жиҳатдан таъминлаш жараёнининг фаол иштирокчиси.

Касб-хунар коллежи - ўқувчиларнинг касб-хунарга мойиллиги, билим ва кўникмаларини чуқур ривожлантирувчи, танлаб олинган касб-хунар бўйича бир ёки бир неча ихтисосни эгаллаш имконини яратиш мақсадида тегишли давлат таълим стандартлари доирасида ўрта махсус, касб-хунар таълимини берувчи, юридик мақомга эга таълим муассасаси.

Категория - фаннинг моҳиятини очиб берувчи энг муҳим, асосий тушунча.

Кўникма – шахснинг муайян ҳаракат ёки фаолиятни ташкил эта олиш қобилияти.

Кўргазмали методлар - предмет, ҳодиса ёки жараёнлар моҳиятини табиий ҳолатда намойиш қилиш, уларнинг макетларини кўрсатишда қўлланилувчи усуллар.

Лицей (коллежда) маъруза – ўқув материални ўқувчиларнинг идрок этиш фаолиятларини фаоллаштириш услублари билан биргаликда давомли оғзаки баён этиш (80-90 минут), берилаётган материалнинг схематик моделини тузиш (асосий фикрни тезис ёки лойиҳа кўринишида ёзиб олиш) ва бошқалар.

Лойиҳалаштириш (режалаштириш) - ўқувчиларнинг ўқув фаолиятини бошқариш дастурини яратиш.

Магистратура - аниқ мутахассислик бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, бакалаврият негизида таълим муаддати камида икки йил давом этадиган олий таълим.

Маданият («cultura» сўзидан олинган бўлиб, парвариш қилиш, ишлов бериш маъносини билдиради) – ижтимоий тараққиёт давомида инсонларнинг фаолияти туфайли қўлга киритилиб, уларнинг ижтимоий эҳтиёжларини қондиришга хизмат қилувчи моддий ва маънавий бойликлар тизими.

Мазмун (таълим (билим олиш) мазмуни) – таълим жараёнида шахс томонидан ўзлаштирилиши зарур бўлган илмий билим, амалий кўникма, малака, фикрлаш ҳамда фаолият усуллари тизими.

Мактабгача таълим - боланинг соғлом, ҳар томонлама камол топиб шаклланишини таъминловчи, унда ўқишга интилиш ҳиссини

уйғотувчи, уни мунтазам таълим олишга тайёрловчи ҳамда бола олти-етти ёшга етгунча давлат ва нодавлат мактабгача таълим муассасалари ва оилаларда амалга оширилувчи таълим босқичи.

Мактабгача таълим педагогикаси – мактабгача таълим ёшидаги болаларни тарбиялаш, уларни интеллектуал, маънавий-ахлоқий ва жисмоний жиҳатдан камолотга етказиш масалаларини ўрганади.

Мактабдан ташқари таълим - маданий-эстетик, илмий, техникавий, спорт ва бошқа йўналишларда йўлга қўйилувчи, болалар ҳамда ўсмирларнинг таълимга бўлган, яқка тартибдаги, ортиб боровчи талаб-эҳтиёжларини қондириш, уларнинг бўш вақти ва дам олишини ташкил этиш мақсадида ташкил этиладиган таълим босқичи.

Малака – муайян ҳаракат ёки фаолиятни бажаришнинг автоматлаштирилган шакли.

Материални оғзаки баён қилиш методлари – ўқув материали моҳиятини оғзаки (ҳикоя, тушунтириш, мактаб маърузаси каби шаклларда) ёритишда қўлланилувчи усуллар.

Мафкура (арабча «мафкура» - нақтаи назар ва эътиқодлар тизими, мажмуи) – жамиятдаги муайян сиёсий, ҳуқуқий, ахлоқий, диний, бадий, фалсафий, илмий қарашлар, шунингдек, маънавий-ахлоқий юксаклиш, маърифий-тарбиявий ишларнинг ривожини таъминловчи, уларнинг мақсад ва йўналишларини аниқлашда етакчи ўрин тутувчи ғоялар тизими.

Машқ ва ўргатиш (фаолиятда машқлантириш) методлари – муайян машқёрдамида болалар фаолиятини оқилона, мақсадга мувофиқ ва ҳар томонлама пухта ташкил қилиш, уларни ахлоқ меъёрлари ва хулқ-атвор қоидаларини бажаришга одатлантириш усуллари.

Маълумот – таълим-тарбия натижасида ўзлаштирилган ва тизимлаштирилган билим, ҳосил қилинган кўникма ва малакалар ҳамда таркиб топган дунёқараш мажмуи.

Маънавият (арабча «маънавият» - маънолар мажмуи) – моҳиятига кўра ижтимоий тараққиётга ижобий таъсир ўтказувчи фалсафий,

хуқуқий, илмий, бадий, ахлоқий, диний тасаввур, тушунча ва ғоялар мажмуи.

Маърифат – шахс онгига илмий билим, ахлоқ қоидалари ҳамда ижтимоий муносабатларни тартибга солувчи хуқуқий меъёрларни сингдириш, таълим-тарбияни такомиллаштириш, миллий мерос ва умуминсоний қадриятларни ўрганиш, уларни тарғиб этиш мақсадида амалга ошириладиган тадбирлар тизими.

Маъруза – йирик ҳажмдаги ўқув материални оғзаки баён қилиш шакли.

Метод - юнонча таржимаси «тадқиқот, усул, мақсадга эришиш йўли» каби маъноларни англатади.

Методика (фан сифатида)– хусусий фанларни ўқитишнинг ўзига хос хусусиятларини ўрганади.

Мунозара (тарбия методи сифатида) - тарбияланувчиларга ҳиссий-оғзаки таъсир кўрсатиш асосида уларда маънавий-ахлоқий сифатларни шакллантиришга йўналтирилган баҳс-мунозара усули.

Назорат (таълим жараёнида)– таълим олувчининг билим, кўникма ва малакалари даражасини аниқлаш, ўлчаш ва баҳолаш жараёни.

Олий таълим - ўрта махсус, касб-ҳунар таълими негизига асосланиб, икки босқич (бакалаврият ҳамда магистратура)да ташкил этиладиган ҳамда мутахассисликлар йўналишлари бўйича халқ хўжалигининг турли соҳаларига олий маълумотли мутахассисларни тайёрлаб берувчи таълим босқичи.

Олий ўқув юртидан кейинги таълим - жамиятнинг олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларга бўлган эҳтиёжларини қондириш, шахснинг ижодий таълим – касб-ҳунар манфаатларини қаноатлантиришга қаратилиб, олий ўқув юртлари ва илмий-тадқиқот муассасаларида аспирантура, адъюнктура ва докторантурада таълим олиш, шунингдек, мустақил тадқиқотчилик фаолиятини ташкил этиш асосида амалга ошириладиган таълим босқичи.

Оралик назорат – ўқувчилар томонидан ўқув материалнинг муайян боб ёки бўлимлари бўйича ўзлаштирилган билим, кўникма ва малакалари даражасини аниқлаш, баҳолаш шакли.

Педагогик технология – таълим ва тарбия жараёнида замонавий педагогик технологияларни қўллаш, технологик ёндашув асосида таълим ва тарбия жараёнининг самарадорлигини ошириш муаммоларини ўрганади.

Рағбатлантириш - тарбияланувчининг хатти-ҳаракати ва фаолиятига ижобий баҳо бериш асосида унга ишонч билдириш, кўнгилни кўтариш ва уни қўллаб-қувватлаш усули.

Ривожланиш – шахснинг физиологик ва интеллектуал ўсишида намоён бўладиган миқдор ва сифат ўзгаришлар моҳиятини ифода этувчи мураккаб жараён.

Рейтинг (баҳолаш, тартибга келтириш, классификациялаш) - муайян ҳодисани олдиндан белгиланган шкала бўйича баҳолаш.

Синф - ёши ва билими жиҳатидан бир хил бўлган, маълум ўқувчилар гуруҳи.

Сухбат – савол ва жавоб шаклидаги диалогик таълим методи.

Тамойил (юнонча «principium») – бирор-бир назариянинг асоси, негизи, асосий бошланғич қоидаси; бошқарувчи ғоя, фаолиятнинг асосий қоидаси; умумлаштирилган талаб.

Тарбия – муайян, аниқ мақсад ҳамда ижтимоий-тарихий тажриба асосида шахсни ҳар томонлама ўстириш, унинг онги, хулқ-атвори ва дунёқарашини таркиб топтириш жараёни.

Тарбия жараёни - ўқитувчи ва ўқувчи (тарбиячи ва тарбияланувчи)лар ўртасида ташкил этилувчи ҳамда аниқ мақсадга йўналтирилган самарали ҳамкорлик жараёни.

Тарбия мазмуни - шахснинг шаклланишига қўйилувчи ижтимоий талаблар моҳияти.

Тарбия методи (юнонча «методос» – йўл) – тарбия мақсадига эришиш йўли; тарбияланувчиларнинг онги, иродаси, туйғулари ва хулқига таъсир этиш усуллари.

Тарбия назарияси – педагогиканинг муҳим таркибий қисми; тарбиявий жараён мазмуни, шакл, метод, восита ва усуллари ҳамда уни ташкил этиш муаммоларини ўрганади.

Тафаккур (ижтимоий воқеа-ҳодисаларнинг онгда тўлақонли акс этиши, инсон ақлий фаолиятининг юксак шакли).

Ташҳис – дидактик жараён кечадиган барча шароитларни ойдинлаштириш, унинг натижаларини белгилаш.

Таълим – ўқувчиларга назарий билимларни бериш асосида уларда амалий кўникма ва малакаларни шакллантириш, уларнинг билиш қобилиятларини ўстириш ва дунёқарашларини тарбиялашга йўналтирилган жараён.

Таълим ва тарбия мазмуни – шахснинг ақлий ва жисмоний қобилиятини ҳар томонлама ривожлантириш, дунёқараши, одоби, хулқи, ижтимоий ҳаёт ва меҳнатга тайёрлик даражасини шакллантириш жараёнининг моҳияти.

Таълим воситалари – таълим самарадорлигини таъминловчи объектив (дарслик, ўқув қўлланмалари, ўқув қуроллари, харита, диаграмма, плакат, расм, чизма, диопроектор, магнитофон, видеомагнитофон, ускуна, телевизор, радио, компьютер ва бошқалар) ва субъектив (ўқитувчининг нутқи, намунаси, муайян шахс ҳаёти ва фаолиятига оид мисоллар ва ҳоказолар) омиллар.

Таълим жараёни – ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасида ташкил этилувчи ҳамда илмий билимларни ўзлаштиришга йўналтирилган педагогик жараён.

Таълим менежери – таълим муассасаси фаолиятини замонавий менежмент қонуниятларига мувофиқ бошқарувчи мутахассис.

Таълим методлари – таълим жараёнида қўлланилиб, унинг самарасини таъминловчи усуллар мажмуи.

Таълим муассаси Устави – таълим муассасасига раҳбарлик моҳиятини ёритувчи ҳамда унинг фаолиятини бошқариш тизимини аниқловчи ҳужжат.

Таълим концепциялари (лотин тилидан «conceptio» – тизим) – таълим-тарбия мазмуни, истиқболини ёритувчи яхлит қарашлар тизими; узлуксиз таълим тизимининг турли босқичларида

таълим муассасалари фаолияти йўналиши, мақсад ва вазифаларини белгилашнинг алоҳида усули.

Таълим мазмуни – давлат таълим стандартлари асосида белгилаб берилган ҳамда маълум шароитда муайян фанлар бўйича ўзлаштирилиши назарда тутилган илмий билимлар моҳияти.

Таълим мақсади (ўқиш, билим олиш мақсади) – таълимнинг аниқ йўналишини белгилаб берувчи етакчи ғоя.

Таълим натижаси (таълим маҳсули) – таълим якунининг моҳиятини қайд этувчи тушунча; ўқув жараёнининг оқибати; белгиланган мақсадни амалга ошириш даражаси.

Таълимни бошқариш – таълим муассасаларининг фаолиятини йўлга қўйиш, бошқариш, назорат қилиш ҳамда истикболларини белгилаш масалаларини ўрганади.

Таълимнинг синф-дарс тизими - дарс шаклида муайян ўқувчилар гуруҳи билан ўқув режасига мувофиқ тузилган аниқ жадвал бўйича олиб бориладиган таълим жараёни.

Таълим тизими – давлат сиёсатининг асосий тамойиллари асосида ёш авлодга таълим-тарбия бериш йўлида фаолият юритувчи барча турдаги таълим муассасалари мажмуи.

Таълим шакли – таълим жараёнининг ташкилий тузилмаси.

Тизим (мустақил тушунча сифатида) - ўзаро боғланган кўплаб элементлар (таркибий қисмлар) ўртасидаги мустаҳкам бирлик ва ўзаро яхлитлик.

Тест - аниқ мақсад асосида муайян ҳолат даражасини сифат ва миқдорий кўрсаткичларда белгилашга имкон берувчи синов воситаси.

Топшириқ - ўқувчиларда меҳнат, ижтимоий хулқ ва ҳаётий тажриба кўникмаларини шакллантириш мақсадида қўлланиладиган усул.

Тушунтириш - ўқув материали мазмунини исбот, таҳлил, умумлашма, таққослаш асосида баён қилиш.

Тўғарак - ўқувчиларнинг қизиқиш ва қобилиятларини ривожлантириш мақсадида синфдан ёки мактабдан ташқари шароитда уюштирилувчи қўшимча таълим шакли.

Умумий ўрта таълим - ўқувчиларнинг фан асослари бўйича мунтазам билим олишларини, уларда билим ўзлаштириш эҳтиёжини, асосий ўқув-илмий ва умуммаданий билимларни, миллий ва умумбашарий қадриятларга асосланган маънавий-ахлоқий фазилатларни, меҳнат кўникмаларини, ижодий фикрлаш ва атроф-муҳитга онгли муносабатда бўлишни ва касб танлаш кўникмаларини шакллантириш босқичи.

Университет - кадрлар тайёрлаш ва билимларнинг кенг соҳалари бўйича олий ва олий ўқув юртидан кейинги таълим дастурларини амалга оширувчи, юридик мақомга эга таълим муассасаси.

Усул - муайян ўқув материални ўзлаштиришда қўлланилаётган асосий таълим методи билан бирга иккинчи бир таълим методининг айрим элементларидан фойдаланиш.

Фаолият - шахс томонидан табиий ва ижтимоий мақсадга мувофиқ ташкил этилувчи кундалик, ижтимоий ёки касбий ҳаракатларнинг муайян шакли, кўриниши.

Шахс - психологик жиҳатдан тараққий этган, шахсий хусусиятлари ва хатти-ҳаракатлари билан бошқалардан ажралиб турувчи, муайян хулқ-атвор ва дунёқарашга эга бўлган жамият аъзоси.

Якуний назорат – таълим олувчиларнинг чорак ёки ярим йиллик учун белгиланган ўқув материаллари бўйича ўзлаштирилган билим, кўникма ва малакалари даражасини аниқлаш, баҳолаш шакли.

Ўқитувчи (педагог) – педагогик, психологик ва мутахассислик йўналишлари бўйича махсус маълумот, касбий тайёргарлик ва маънавий-ахлоқий сифатларга эга ҳамда таълим муассасаларида фаолият кўрсатувчи шахс.

Ўқиш – маълум усуллар ёрдамида ташкил этилган билимларни ўрганиш жараёни; ўқувчилар томонидан ўқув фаолияти усулларини эгаллаб олишга йўналтирилган фаолият.

Ўқув дастури – муайян ўқув фани бўйича билим, кўникма ва малакалар мазмуни, умумий вақтнинг мавзуларни ўрганилиши бўйича тақсимланиши, мавзуларнинг кетма-кетлигини белгилаш

ҳамда уларнинг ўрганилиш даражасини ёритувчи меъёрий ҳужжат.

Ўқув режаси – таълим муассасида ўқитиладиган ўқув фанларининг тартиби, уларнинг ўқув йили бўйича тақсимланиши, ҳар бир ўқув фанига ажратиладиган ҳафталик ва йиллик ўқув соатлари, шунингдек, ўқув йили тузилишини белгиловчи меъёрий ҳужжат.

Ўқув фани – таълим муассасаларида ўқувчиларнинг ёш, идрок этиш имкониятларига мувофиқ уларга муайян фан соҳаси бўйича умумий ёки мутахассислик билимларини бериш, кўникма ва малакаларни шакллантиришни таъминловчи манба.

Ўқувчилар жамоаси – ижтимоий-фойдали аҳамият касб этувчи умумий мақсад ва биргаликдаги фаолиятга асосан жипслашган ўқувчилар бирлашмаси, гуруҳи.

Ўқув қўлланмаси – 1) маълум ўқув фанлари бўйича методик материаллар, тушунтиришлар, тавсияларни ёритувчи ҳамда ўқитувчи ёки ўқувчилар учун мўлжалланган манба; 2) муайян фан бўйича тайёрланган ҳамда методик жиҳатидан ўқув-тарбиявий жараёнда бевосита фойдаланиш имконини берувчи қўшимча ўқув материаллари.

Ҳикоя – ўқитувчи томонидан мавзуга оид далил, ҳодиса ва воқеаларнинг яхлит ёки қисмларга бўлиб, тасвирий воситалар ёрдамида образли тасвирлаш йўли билан ихчам, қисқа ва изчил баён қилиниши.

Ҳисобга олиш – таълимнинг муайян даврида ўқувчилар ва ўқитувчи фаолиятини умумлаштириш, ҳулосалаш.

Ҳуқуқий онг - муайян жамиятнинг моддий ҳаёт тарзи билан белгиланадиган тасаввур, идрок, тафаккур ва эътиқодлар тизими бўлиб, ижтимоий-психологик ҳодиса сифатида мураккаб тузилишга эга.

Ҳуқуқий тарбия - шахс томонидан ўзлаштирилган назарий-ҳуқуқий билимлар негизида ҳуқуқий фаолиятни ташкил этиш кўникма ва малакаларини ҳосил қилиш, унда ижобий ҳуқуқий сифатларни қарор топтириш ва ҳуқуқий маданиятни шакллантиришга йўналтирилган педагогик жараён.

Foydalaniladigan asosiy adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

1. Qosimova K., Matjonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. –T.: Noshir, 2009. – 163 b.
2. G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Mamatova G., Boqiyeva H. Husnixat va uni o'qitish metodikasi. –T.: TDPU, 2009. – 70 b.
3. Матчанов С., Фуломова Х., Юлдашева Ш., А. Нисанбаева. Ана тилин оқыту әдістемесі. –Т.: ТДПУ, 2013. – 277 б.
4. Рахматуллаева Л.И. Методика преподавания родного языка родного языка. –Т.: Учебное пособие. Молия Иктисод, 2007.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Uzviylashtirilgan Davlat ta'lim standarti. –T.: Yangiyo'l poligraf service, 2010. – 42-46 b.
2. Uzviylashtirilgan o'quv dasturi. –T.: Yangiyo'l poligraf service, 2010. – 46-68 b.
3. Abdullayeva Q. va boshq. O'qish kitobi (2-sinf uchun darslik). –T.: O'qituvchi, 2010. – 192 b.
4. Abdullayeva Q. va boshq. 2-sinfda o'qish darslari. –T.: O'qituvchi, 2009. – 266 b.
5. Matchonov S. va boshq. O'qish kitobi (4-sinf uchun darslik). –T.: Yangiyo'l poligraf servis, 2009. – 266 b.
6. Umarova M., Sh.Hakimova. O'qish kitobi (3-sinf uchun darslik). – T.: Cho'lpon, 2008. – 240 b.
7. Umarova M, Sh.Hakimova. O'qish darslari (3-sinf uchun). –T.: Cho'lpon, 2008. – 126 b.
8. G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Shermatova U. 4-sinfda ona tili darslari. □ T.: O'qituvchi, 2003.
9. Qosimova Q. "2-sinflarda ona tili darslari", T. "O'qituvchi", 1998 yil.
10. G'afforova T., Shodmonov E., Eshturdiyeva G. O'qish kitobi (1-sinf uchun darslik). – T.: Sharq, 2009. – 127 b.
11. G'afforova T., G'ulomova X. 1-sinfda o'qish darslari. –T.: Sharq, 2003. – 126 b.
12. Qosimova K., Fuzailov S., Ne'matova A. Ona tili (2-sinf uchun darslik). – T.: Cho'lpon, 2013. -127 b.
13. Fuzailov S., Xudoyberganova M. Ona tili (3-sinf uchun darslik). –T.: O'qituvchi, 2013. -143 b.
14. Ikromova R., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Shodmonqulova D. (4-sinf uchun darslik). –T.: O'qituvchi, 2013. -190 b.

Elektron ta'lim resurslari

1. www.tdpu.uz
2. www.pedagog.uz
3. www.Ziyonet.uz
4. www.edu.uz
5. [tdpu-INTRANET. Ped](#)

MUNDARIJA

№	Majmua komponenti	sahifasi
1	Sillabus	6
2	Ma'ruza matni	23
3	Prezentatsiya	195
4	Tarqatma material	218
5	Amaliy mashg'ulotlar uchun material	248
6	Seminar mashg'ulotlar uchun material	305
7	Glossariy	332
8	Foydalaniladigan asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari ro'yxati	349